

**Diagnoza strategiczna
uwarunkowań rozwojowych
Miejskiego Obszaru Funkcjonalnego
Gorzowa Wielkopolskiego**

Projekt

luty 2022

Spis treści

1. Uwarunkowania przestrzenno – środowiskowe	4
1.1. Położenie MOF GW i jego rola w strukturze przestrzennej regionu oraz uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne	4
1.2. Uwarunkowania przyrodniczo-środowiskowe	17
1.3. Ochrona przyrody	29
1.4. Gospodarka odpadami	39
1.5. Stan powietrza atmosferycznego	44
1.6. Planowanie przestrzenne	47
2. Uwarunkowania społeczno-demograficzne	49
2.1. Sytuacja demograficzna	49
2.2. Społeczeństwo obywatelskie, aktywność społeczna	58
2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe	60
2.4. Sport	69
2.5. Rekreacja i turystyka	73
2.6. Ochrona zdrowia	76
2.7. Edukacja	80
2.8. Pomoc społeczna	88
2.9. Sytuacja mieszkaniowa	94
2.10. Bezpieczeństwo publiczne	98
3. Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne	101
3.1. Uwarunkowania komunikacyjne	101
3.2. Profil gospodarczy MOF GW	105
3.3. Rynek pracy	118
3.4. Wymiar finansowy polityki rozwoju	122
3.5. Sieć teleinformatyczna	125
4. Wymiar przestrzenny rozwoju MOF GW ujęty w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030	127
5. Polityki o wymiarze globalnym, europejskim i krajowym	131
6. Spis map, tabel i wykresów	135

Słownik pojęć

Depopulacja	Drastyczne zmniejszenie populacji ludzi na jakimś obszarze.
Długotrwałe bezrobocie	Wg GUS ze zjawiskiem długotrwałego bezrobocia mamy do czynienia w przypadku osoby zarejestrowanej w urzędzie pracy jako bezrobotnej przez okres powyżej 12 miesięcy.
Dochody własne gmin	Wg ustawy z dnia 13 listopada 2003 r. o dochodach jednostek samorządu terytorialnego (jst) źródłami dochodów własnych jednostek samorządu terytorialnego są m. in : wpływy z podatków, opłat, dochody z majątku jst, spadki, zapisy i darowizny na rzecz jst, dochody z kar pieniężnych i grzywien określonych w odrębnych przepisach, odsetki od pożyczek udzielanych przez jst. W rozumieniu ustawy, dochodami własnymi jst są również udziały we wpływach z podatku dochodowego od osób fizycznych (PIT) oraz z podatku dochodowego od osób prawnych (CIT).
Emisja antropogeniczna	Emisja powstała lub zachodząca w wyniku działalności gospodarczej człowieka.
Główne Zbiorniki Wód Podziemnych	Wydzielone, szczególnie cenne i zasobne struktury wodonośne.
Instytucje otoczenia biznesu	Jednostki organizacyjne, których celem działania jest wspieranie rozwoju gospodarczego, w tym podnoszenie konkurencyjności przedsiębiorstw, branż, jak też moderowanie procesów sprzyjających aktywności gospodarczej.
Jednolita część wód	Podstawowa jednostka gospodarki wodnej w myśl polskiego prawa wodnego.
Klaster	Geograficzne skupisko wzajemnie powiązanych przedsiębiorstw, wyspecjalizowanych dostawców, jednostek usługowych, firm działających w pokrewnych sektorach i związanych z nimi instytucji (uniwersytetów, jednostek badawczych, normalizacyjnych i stowarzyszeń branżowych) w poszczególnych dziedzinach, konkurujących lub współpracujących ze sobą (Drelich-Sokulska B., 2014 rok).
Korytarze ekologiczne	Obszar umożliwiający migrację roślin, zwierząt lub grzybów.
Mezoregion	Jednostka podziału fizycznogeograficznego przestrzeni, obejmująca większy teren o zbliżonych cechach środowiskowo-krajobrazowych.
Międzynarodowe drogi wodne	Drogi wodne o znaczeniu międzynarodowym, na których z uwagi na warunki hydrologiczne oraz istniejące urządzenia wodne możliwy jest przewóz osób i towarów statkami żeglugi śródlądowej.
Natura 2000	Program sieci obszarów objętych ochroną przyrody na terytorium Unii Europejskiej.
Obszar funkcjonalny	Obszar szczególnego zjawiska z zakresu gospodarki przestrzennej lub występowania konfliktów przestrzennych, stanowiący zwarty układ przestrzenny składający się z funkcjonalnie powiązanych terenów, charakteryzujących się wspólnymi uwarunkowaniami i przewidywanymi jednolitymi celami rozwoju.
Obszar chroniony	Wydzielony geograficznie obszar, który objęty jest ochroną lub specjalnym zagospodarowaniem mającym na celu jego ochronę.
Obszar rewitalizacji	W Polsce jest to obszar wyznaczony w ramach obszaru zdegradowanego, na którym prowadzona będzie rewitalizacja. Obszar rewitalizacji charakteryzuje się szczególną koncentracją negatywnych zjawisk, w tym społecznych i współwystępujących innych problemów.

Obszar strategicznej interwencji (OSI)	Obszar o szczególnym znaczeniu dla rozwoju danego obszaru, np. województwa lubskiego, miasta. Jest to przestrzeń, która wymaga szczególnego wsparcia lub wykazuje się szczególnym potencjałem rozwojowym.
Obszar zdegradowany	Obszar zdegradowany to obszar, na którym zidentyfikowano stan kryzysowy, czyli współwystępowanie kilku różnych zjawisk problemowych, w tym problemów społecznych.
Polska Klasyfikacja Działalności (PKD)	Umownie przyjęty, hierarchicznie usystematyzowany podział zbioru rodzajów działalności społeczno-gospodarczej.
Plan przeciwdziałania skutkom suszy	Jest to główny dokument planistyczny Polski z perspektywą 50-letnią, zgodnie z którym prowadzi się przeciwdziałanie skutkom suszy.
Pradolina	Element rzeźby terenu stanowiący szerokie obniżenie o płaskim dnie. Pradoliny powstawały w czasie cofania się lądolodu na jego przedpolu w wyniku działalności wód z topniejącego lodowca i wód rzecznych płynących z południa, które połączywszy się utworzyły ogromne rzeki, płynące w kierunku zachodnim.
Program rewitalizacji	Program rewitalizacji stanowi narzędzie planowania, koordynowania i integrowania aktywności różnych podmiotów i organizacji na rzecz rewitalizacji terenów zdegradowanych.
Recykling	Jedna z metod ochrony środowiska naturalnego. Jej celem jest ograniczenie zużycia surowców naturalnych oraz zmniejszenie ilości odpadów. Recykling obejmuje odzyskiwanie surowców z produktów odpadowych i wykorzystywanie ich do produkcji nowych, poszukiwanych towarów.
Rejestr REGON	Krajowy Rejestr Urzędowy Podmiotów Gospodarki Narodowej.
Rolnictwo ekstensywne	Rodzaj rolnictwa, w którym nie stosuje się sztucznych środków wspomagających uprawy, takich jak nawozy mineralne i pestycydy.
Suburbanizacja	To proces przenoszenia form przestrzennych miasta, podmiotów gospodarczych, ludności i życia miejskiego z miasta centralnego na tereny otaczające, do strefy podmiejskiej.
Szerokopasmowy internet	Usługa polegająca na łączeniu z internetem za pomocą szybkiego łącza lub medium o dużej przepustowości.
Środowiskowa pomoc społeczna	Pomoc pieniężna i niepieniężna przyznawana osobom mającym problemy z samodzielnym funkcjonowaniem.
Współczynnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej	Wskaźnik oceniający przydatność danego obszaru dla rolnictwa, uwzględniający następujące elementy: glebę, klimat, rzeźbę oraz warunki wodne terenu.
Wydatki majątkowe gmin	Wydatki majątkowe obejmują wydatki inwestycyjne (w tym zakupy inwestycyjne) jednostek budżetowych oraz dotacje celowe przeznaczone na finansowanie lub dofinansowanie kosztów realizacji konkretnych inwestycji oraz wydatki na zakup i objęcie akcji oraz wniesienie wkładów do spółek prawa handlowego.
Zdolności retencyjne	Zdolność do gromadzenia zasobów wodnych i przetrzymywania ich przez dłuższy czas w środowisku.

1. Uwarunkowania przestrzenno – środowiskowe

1.1. Położenie MOF GW i jego rola w strukturze przestrzennej regionu oraz uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne

Miejski Obszar Funkcjonalny Gorzowa Wielkopolskiego (MOF GW) położony jest w zachodniej części Polski, w województwie lubuskim i zajmuje powierzchnię 1 904 km². W skład MOF GW wchodzi 10 samorządów: miasto Gorzów Wielkopolski, gmina miejska Kostrzyn nad Odrą, trzy gminy miejsko-wiejskie: Witnica, Strzelce Krajeńskie, Skwierzyna, pięć gmin wiejskich: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok. Partnerem MOF GW jest również Powiat Gorzowski.

Znaczenie MOF GW w regionie wynika z oddziaływania samego miasta Gorzowa Wielkopolskiego, jako głównego ośrodka miejskiego w północnej części województwa lubuskiego. Gorzów Wielkopolski odgrywa w regionie istotną rolę zarówno w rozwoju gospodarczym, jak i naukowym, stanowi główny rynek pracy w obszarze. Na terenie MOF GW działa Gorzowski Ośrodek Technologiczny Park Naukowo-Przemysłowy wraz z Klubem Młodego Wynalazcy, Centrum Badawczo-Wdrożeniowe „Eko-Innowacje”, Lubuski Klaster Metalowy, Klaster Edukacji Lubuskie – Brandenburgia. Na terenie MOF GW zlokalizowane są tereny należące do Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej. Znajduje się tu m.in. Akademia im. Jakuba z Paradyża, będąca największą uczelnią wyższą w północnej części województwa lubuskiego oraz Zamiejscowy Wydział Kultury Fizycznej AWF w Poznaniu. Najbliższym ośrodkiem o podobnej funkcji jest drugie z miast wojewódzkich – Zielona Góra. Lokalne ośrodki miejskie stanowią miasta: Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie oraz Kostrzyn nad Odrą.¹

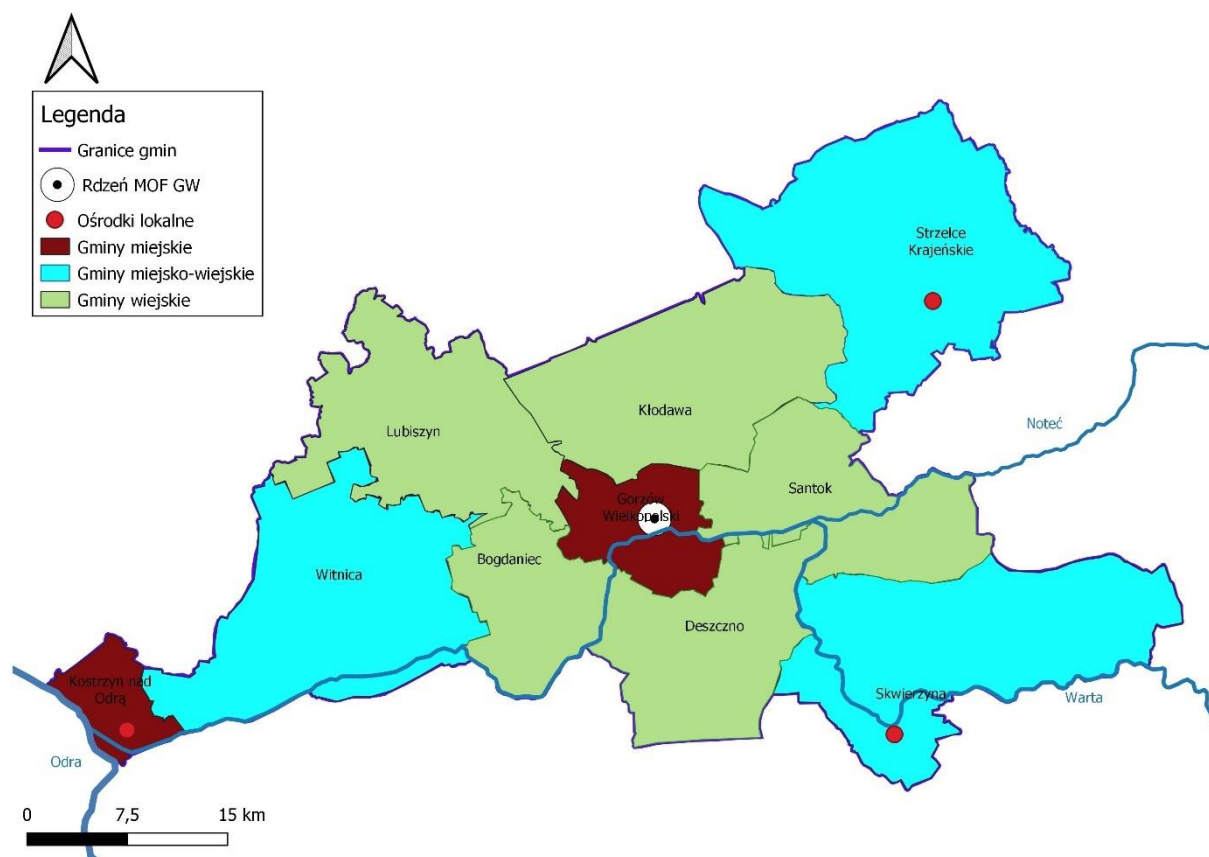
Kształtowanie się współpracy gmin północnej części województwa lubuskiego w partnerstwo MOF GW było procesem rozłożonym w czasie, pomimo tego, że poszczególne samorządy współpracowały ze sobą na różnych płaszczyznach, np. w wymiarze komunikacji, gospodarki odpadami. Obecny kształt MOF GW wynika z delimitacji uwarunkowań rozwojowych, wśród których najistotniejsze dotyczą dostępu do usług publicznych oraz rynku pracy.

Warto dodać, iż wszystkie gminy z tego powiatu są partnerami MOF GW, co obliuguje również udział przy tworzeniu strategii ponadlokalnej Powiat Gorzowski. Ponadto ze względu na istotne powiązania funkcjonalne partnerstwo MOF GW tworzą gmina Strzelce Krajeńskie z terenu powiatu strzelecko-drezdeneckiego oraz Skwierzyna z powiatu międzyrzeckiego. Spójność funkcjonalno-przestrzenna tych gmin z rdzeniem MOF GW wspierana jest przez istniejący układ komunikacyjny (droga ekspresowa S3/ DK22), docelowo również rozwiniętą i wzmocnioną sieć kolejową.

---

¹ Za: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego; Uchwała nr XLIV/667/18 Sejmiku Województwa Lubuskiego z dnia 23 kwietnia 2018 r.

Mapa 1. Podział administracyjny MOF GW

Źródło: opracowanie własne

W Planie Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego, Gorzów Wielkopolski pełni, obok Zielonej Góry, rolę ośrodka regionalnego. Struktura osadnicza opiera się na ośrodkach lokalnych, do których Plan zalicza Kostrzyn nad Odrą, Strzelce Krajeńskie oraz Skwierzynę. Warto dodać, iż w miastach tych skupia się również istotny potencjał usługowy i gospodarczy MOF GW.

Obszar MOF zamieszkały był w 2020 roku przez 223 637 mieszkańców, co przekładało się na gęstość zaludnienia wynoszącą 117 os na km². Była to wartość niższa od zaludnienia kraju (123 osoby na km²), jednak zdecydowanie wyższa niż gęstość zaludnienia województwa lubuskiego (73 osoby na km²).

Wskaźnik gęstości zaludnienia wskazuje na istotną koncentrację ludności w przestrzeniach miejskich MOF GW. Gęstość zaludnienia gmin miejsko-wiejskich i wiejskich była niska i kształtowała się pomiędzy 36 osoby na km² w gminie Kłodawa do 64 osób na km² w gminie Bogdaniec.

Pod względem powierzchni największymi gminami MOF GW są gminy miejsko-wiejskie: Strzelce Krajeńskie (319 km²), Skwierzyna (285 km²) i Witnica (279 km²).

Tabela 1. Ludność, powierzchnia i gęstość zaludnienia MOF GW (stan na 31.12.2020 r.)

Gminy MOF GW	Ludność	Powierzchnia	Gęstość zaludnienia
	os.	km ²	os./km ²
Gorzów Wielkopolski	122589	85,7	1430
Kostrzyn nad Odrą	17704	46,1	384
Witnica	12778	278,7	46
Skwierzyna	11948	284,8	42
Strzelce Krajeńskie	16809	319	53
Bogdaniec	7122	111,7	64
Deszczno	10140	168,3	60
Kłodawa	8769	234,7	37
Lubiszyn	6924	205,3	34
Santok	8854	169,4	52
MOF GW	223637	1903,7	117

Źródło: Opracowanie własne

Na rolę poszczególnych jednostek samorządu terytorialnego tworzących MOF GW w układzie rozwoju regionalnego i ponadlokalnego wskazują wizje rozwoju z lokalnych strategii, z których można wyłonić elementy istotne dla rozwoju całego obszaru MOF. Dotyczą one wzajemnych powiązań i interakcji oraz odnoszą się do potencjału rozwoju całego obszaru MOF w ujęciu regionalnym. Ich łączna treść kształtuje następujący obraz MOF GW:

- Gorzów Wielkopolski jest miastem, które zamierza w większym stopniu kreować rozwój gospodarczy w oparciu o potencjał innowacyjnej gospodarki, wspieranej przez inwestycje w edukację, co wzmocni potencjał rynku pracy na obszarze MOF GW.
- Obszar MOF dąży do wzmocnienia dostępności komunikacyjnej, zarówno z przestrzenią kraju, jak też w wymiarze połączeń międzynarodowych oraz wewnątrz MOF GW. Wpłynie to na integrację wewnętrzną oraz podniesie konkurencyjność północnej części województwa w zakresie inwestycyjnym i przepływów ludności.
- Samorządy lokalne dążą do poprawy jakości środowiska, co związane jest z kwestiami polityki ochrony środowiska, uzgodnionych na poziomie międzynarodowym. Ochrona środowiska na terenie MOF GW wynika też z potrzeb i problemów lokalnych, które wpływają na jakość życia i uniemożliwiają realizację wybranych planów rozwojowych.
- Na obszarze MOF podkreśla się potencjał do rozwoju turystyki i rekreacji w oparciu o zasoby przyrodnicze oraz kulturowe. Potencjał ten dotyczy praktycznie całego obszaru MOF GW.
- Gminy położone poza bezpośrednią strefą oddziaływania urbanizacyjnego Gorzowa Wielkopolskiego oczekują wzmocnienia konkurencyjności swoich przestrzeni pod względem mieszkaniowym (np. Skwierzyna, Lubiszyn).
- Uwarunkowania komunikacyjne sprzyjać będą rozwojowi aktywności gospodarczej (w szczególności wzdłuż drogi S3 oraz DK22).
- Wszystkie gminy MOF GW podkreślają, że kluczowe jest podnoszenie jakości życia mieszkańców.

Tabela 1. Wizje rozwoju gmin MOF GW

Jednostka samorządu	Treść wizji rozwoju
<p>Gorzów Wielkopolski</p>	<ul style="list-style-type: none"> • GORZÓW WIELKOPOLSKI MIASTEM DLA POKOLEŃ, DBAJĄCYM O SWOJĄ TOŻSAMOŚĆ. • Miastem aktywnych mieszkańców, zadowolonych z jakości życia oraz oferty usług publicznych. • Miastem z ukształtowanym i atrakcyjnym centrum oraz wysokim poziomem ładu przestrzennego. Miastem korzystającym w sposób zrównoważony z posiadanych zasobów oraz walorów przyrodniczych. • Gorzów Wielkopolski miastem innowacyjnego przemysłu. Opierającym rozwój gospodarczy na potencjale położenia, rozwijających się branżach oraz nowoczesnych technologiach. • Miastem o rozwiniętej infrastrukturze oraz usługach komunikacji kołowej i kolejowej, dobrze skomunikowanym z resztą kraju, a także w układzie transgranicznym. • Gorzów Wielkopolski miastem dbającym o wysoką jakość kształcenia, w tym zawodowego, korespondującego z ofertą kształcenia na poziomie wyższym.
<p>Kostrzyn nad Odrą</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kostrzyn nad Odrą w roku 2023 łączy w sobie rozwój gospodarczy z jednoczesnym poszanowaniem środowiska naturalnego oraz promocją walorów turystycznych i historycznych miasta i regionu. Miasto jest przestrzenią bezpieczną, która stwarza warunki do życia rodzinnego i rozwoju zawodowego oraz zaspokaja potrzeby swoich mieszkańców.
<p>Witnica</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Miasto i Gmina Witnica jako wizję przyjmuje zrównoważony rozwój jednostki, który uwzględnia potrzeby mieszkańców i konieczność rozbudowy infrastruktury technicznej, przy jednoczesnym poszanowaniu i wykorzystaniu walorów przyrodniczych i kulturowych.
<p>Skwierzyna</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Gmina Skwierzyna w 2022 roku to miejsce, gdzie warto mieszkać, pracować, uczyć się, rozwijać biznes i wypoczywać. Gmina gwarantuje wysoką jakość życia i nowoczesny system usług publicznych. Jako miasto otwarte Skwierzyna w 2022 roku będzie ważnym ośrodkiem rekreacji i wypoczynku, opierając swoją atrakcyjność osiedleńczą o unikatowe dziedzictwo kultury, historii i przyrody, a także wykorzystując szanse wynikające z procesów suburbanizacji Gorzowa Wielkopolskiego
<p>Strzelce Krajeńskie</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Po roku 2023 gmina Strzelce Krajeńskie jest miejscem atrakcyjnym do zamieszkania i odwiedzania, zapewniającym wysokiej jakości warunki do życia. Obszar gminy cechuje wzrost gospodarczy, dobrej jakości infrastruktura techniczna i społeczna, zróżnicowana oferta kulturalna, sportowa i turystyczna. Przestrzeń komunalna jest

Jednostka samorządu	Treść wizji rozwoju
	<p>bardziej dostępna, funkcjonalna i zaspokaja potrzeby mieszkańców.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Na uzbrojonych terenach strzeleckiej podstrefy KSSSE działają inwestorzy, dzięki którym powstały nowe miejsca pracy. Bezrobocie zmniejszyło się. Miejsca pracy dostępne są także w rozwijającym się sektorze turystyki i rolnictwa. • Wybudowana obwodnica miasta, zmodernizowana infrastruktura drogowa, nowe parkingi, oświetlenie i ścieżki rowerowe znacząco poprawiają komunikację w gminie. W Długiem funkcjonuje kompleks rekreacyjno-wypoczynkowy, a jezioro Górne dysponuje bazą dla rekreacji wodnej. Większość obszaru gminy posiada infrastrukturę wodno-kanalizacyjną, a mieszkańcy korzystają z wysokiej jakości wody pitnej. Wszyscy mieszkańcy mają dostęp do internetu i korzystają z jego możliwości. • Placówki oświatowe, a także przedszkola i żłobek są zmodernizowane. Rozbudowana szkoła podstawowa w Strzelcach Krajeńskich posiada kompleks sportowy, podobnie jak szkoły w Tucznie i Wielistawicach, a przedszkola i żłobek dysponują przyjaznymi dzieciom placami zabaw. Budynki użyteczności publicznej są dostosowane do potrzeb osób niepełnosprawnych. Działające podmioty ekonomii społecznej w postaci Centrów Integracji Społecznej i spółdzielnie socjalne efektywnie działają na rzecz włączenia społecznego, rodziny otrzymują wsparcie w prawidłowym funkcjonowaniu. W mieście funkcjonuje przychodnia lekarska w nowoczesnym budynku, widoczna jest poprawa jakości i dostępu do usług medycznych stopnia podstawowego oraz usług specjalistycznych. • Różnorodna infrastruktura i oferta kulturalno-sportowa zapewniają możliwość realizacji pasji i zainteresowań mieszkańców oraz odwiedzających. Rewitalizacja terenów zielonych pozwala na korzystanie w pełni z walorów rekreacyjnych. Promocja i dbałość o miejsca świadczące o bogatej historii i kulturze Ziemi Strzeleckiej powoduje wzrost tożsamości lokalnej oraz rozpoznawalność w regionie i poza nim. • Dzięki wykorzystaniu nowoczesnych technologii i wysokim standardom obsługi, sprawnie i szybko można załatwić sprawę w urzędzie miejskim. Gminę cechuje profesjonalne zarządzanie i realizacja priorytetów rozwoju społeczno-gospodarczego.
Bogdaniec	<ul style="list-style-type: none"> • Gmina Bogdaniec jest obszarem wzrastającej jakości życia mieszkańców, z atrakcyjnymi warunkami dla uprawiania turystyki, sportu i rekreacji oraz rozwoju przedsiębiorczości.
Deszczno	<ul style="list-style-type: none"> • Naszym celem jest, by w najbliższych latach Gmina Deszczno stała się: „Gminą atrakcyjną turystycznie, przyjazną inwestorom,

Jednostka samorządu	Treść wizji rozwoju
	o wysokim poziomie rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej, chroniącą zasoby przyrodnicze i kulturowe”.
Kłodawa	<ul style="list-style-type: none"> Gmina atrakcyjna turystycznie, czysta ekologicznie, zasobna ekonomicznie dzięki: bogatemu dziedzictwu kulturowemu, zmodernizowanej infrastrukturze technicznej oraz turystyce, wykształconym mieszkańcom i ich przedsiębiorczości; przyjazna dla mieszkańców, inwestorów i gości.
Lubiszyn	<ul style="list-style-type: none"> W 2030 roku Gmina Lubiszyn w pełni korzysta ze swojego położenia przy aglomeracji gorzowskiej, stanowiąc jej zaplecze, jak również przy drodze krajowej S-3, w bezpośrednim sąsiedztwie gorzowskiej podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Inwestycyjnej, jak również z walorów swojego utrzymanego jeszcze sielsko-wiejskiego charakteru, jako miejsca do zamieszkania w pobliżu łona natury. Bogate walory położenia wśród rozległych przestrzeni leśnych, z przepięknym jeziorem Marwico oraz zróżnicowana oferta rekreacyjno-turystyczna i infrastruktura przyciągają turystów oraz mieszkańców Gorzowa Wielkopolskiego, prowadzących aktywny tryb życia, uprawiających sport i rekreację. Rozwija się konkurencyjna gospodarka lokalna oparta na mikro i małych przedsiębiorstwach usługowych i produkcyjnych oraz nowoczesnych gospodarstwach rolnych, powiązana z efektywnym systemem wychowania przedszkolnego, szkolnictwa podstawowego oraz zwiększoną aktywnością zawodową mieszkańców. Sprawne i efektywne zarządzanie publiczne, aktywna współpraca samorządów, przedstawicieli sektora biznesu i organizacji pozarządowych zapewniają wysoką jakość i dostępność usług publicznych. Gmina Lubiszyn jest miejscem przyjaznym i atrakcyjnym do życia, dla mieszkańców oraz migrantów z terenów aglomeracji miejskiej”
Santok	<ul style="list-style-type: none"> Gmina Santok jest konkurencyjnym i rozpoznawalnym ośrodkiem w północno-zachodniej części Województwa Lubuskiego oraz w obrębie Powiatu Gorzowskiego. Zapewnia wysoką jakość życia dzięki wykorzystaniu potencjału społecznego, kulturowego i przyrodniczego. Gminę cechuje atrakcyjność oraz rozpoznawalność kulturowa i turystyczna. Gród w Santoku jako pomnik historii jest rozpoznawalny w kraju i w regionie.
Powiat Gorzowski	<ul style="list-style-type: none"> Wzrastająca atrakcyjność inwestycyjna przy wykorzystaniu nowoczesnych czynników rozwojowych, ze szczególnym uwzględnieniem innowacji. Znacząca rozpoznawalność turystyczna, znane produkty lokalne, marka i wizerunek powiatu uległy wzmocnieniu. Wysoka partycypacja społeczna w rozwiązywaniu lokalnych

Jednostka samorządu	Treść wizji rozwoju
	<p>problemów.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Bardzo dobre skomunikowanie ze stolicą państwa oraz dużymi ośrodkami miejskimi zachodniej części kraju, tj. Zieloną Górą, Poznaniem, Wrocławiem, Szczecinem oraz Berlinem. • Właściwa ekspozycja oraz proces promocji dziedzictwa kulturowego, w tym różnorodności społecznej oraz walorów przyrodniczych powiatu. • Efektywność funkcjonowania administracji lokalnej jest na najwyższym poziomie. • Wzrasta i nabiera większego znaczenia współpraca międzynarodowa powiatu.

Źródło: lokalne strategii rozwoju MOF GW

Uwarunkowania rozwoju przestrzennego MOF GW kształtuje dominująca pozycja demograficzna oraz usługowa Gorzowa Wielkopolskiego, a odległość od miasta rdzeniowego wpływa na kształtowanie się procesów osadniczych. Ważną rolę w strukturze osadniczej MOF GW pełnią małe miasta: Witnica, Strzelce Krajeńskie, Kostrzyn nad Odrą, Skwierzyna oraz wybrane ośrodki wiejskie, skupiające funkcje usługowe.

W przestrzeni MOF GW zachodzą dynamiczne procesy urbanizacyjne, w dużym stopniu kształtowane przez bliskość Gorzowa Wielkopolskiego. Wpływają one na zmianę charakteru przestrzeni, zmianę uwarunkowań funkcjonalnych.

Znaczna część obszaru MOF charakteryzuje się rozproszeniem struktury osadniczej, jednocześnie układ osadniczy jest czytelny, zasadniczo dobrze rozmieszczony w przestrzeni MOF GW. Wybrane problemy przestrzenne koncentrują się w szczególności na terenach poddanych dużej presji urbanizacyjnej, ale również na obszarach miejskich i wiejskich (obszary zdegradowane). Rozwój funkcji przemysłowej, m. in. w Kostrzynie nad Odrą istotnie wpłynął na sposób funkcjonowania komunikacji oraz kształtować będzie przyszłe rozwiązania w tym zakresie.

Obszar MOF charakteryzuje się zmiennymi uwarunkowaniami rozwoju, które kształtuje nie tylko bliskość Gorzowa Wielkopolskiego, ale też położenie względem głównych ciągów komunikacyjnych, do których należy zaliczyć drogę ekspresową S3 oraz drogę krajową nr 22. Ważną rolę w układzie komunikacyjnym MOF GW pełni droga wojewódzka nr 132 (Gorzów Wielkopolski-Bogdaniec-Witnica-Kostrzyn nad Odrą) oraz linia kolejowa nr 203 (Krzyż Wielkopolski-Gorzów Wielkopolski-Kostrzyn nad Odrą).

Istotne znaczenie w kreowaniu rozwoju przestrzennego MOF odgrywają obszary chronione i układy przyrodnicze, których najważniejsze komponenty kształtują duże kompleksy leśne oraz duże rzeki: Odra, Warta i Noteć i ich doliny.

Tabela 2. Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne MOF GW

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
<p>Gorzów Wielkopolski</p>	<p>Jeden z dwóch głównych ośrodków w województwie lubuskim, będący stolicą województwa, obok Zielonej Góry. Miasto stanowi rdzeń miejskiego obszaru funkcjonalnego, którego strefa wpływów oraz powiązań funkcjonalnych wykracza poza granice administracyjne miasta, oddziałując na sąsiednie gminy. Jest ośrodkiem o znaczeniu krajowym i regionalnym, który można określić mianem bieguna wzrostu, koncentrującego działalność gospodarczą, rozwój infrastruktury oraz postęp procesów urbanizacyjnych. Pozycja Gorzowa Wielkopolskiego na tle sieci osadniczej województwa uwarunkowana jest silnymi powiązaniem funkcjonalno-przestrzennymi zachodzącymi w obrębie wyznaczonego miejskiego obszaru funkcjonalnego, w którym ośrodek wojewódzki jest centralną jednostką krystalizującą strukturę przestrzenną tego obszaru.</p>
<p>Kostrzyn nad Odrą</p>	<p>Kostrzyn nad Odrą położony jest na zachód od Gorzowa Wielkopolskiego, w odległości około 46 km. Powiązany jest z miastem regionalnym drogą wojewódzką nr 132 oraz linią kolejową nr 203. Ważne dla połączeń komunikacyjnych miasta są drogi krajowe nr 22, 31, po niemieckiej stronie granicy droga B1 oraz linia kolejowa łącząca Kostrzyn nad Odrą ze Szczecinem, Gorzowem (a dalej z Krzyżem), Berlinem oraz Rzepinem (a dalej z Zieloną Górą i Wrocławiem).</p> <p>Położenie przy granicy z Niemcami istotnie determinuje rozwój miasta.</p> <p>W granicach miasta znajdują się tereny położone między Wartą i Odrą. Współczesne miasto rozbudowało się na prawym, czyli północnym i północno-wschodnim brzegu Warty. Obszar, na którym leży Kostrzyn nad Odrą wznosi się od 16,5 do 39,6 m n.p.m. i jest to teren dość zróżnicowany hipsometrycznie.</p> <p>Historyczne dzieje odcisnęły silne piętno na przestrzeni Kostrzyna nad Odrą.</p> <p>Ukształtowanie terenu sprawiło, iż układ urbanistyczny obecnego organizmu miejskiego nie jest spójny. Istnieje szereg samodzielnych osiedli, których skomunikowanie z centrum wymaga poprawy. Charakterystycznym elementem w kulturowym krajobrazie miasta jest wyraźnie wykształcona, pokryta zielenią wyspa, na której znajdują się ruiny miasta-twierdzy.</p> <p>Zdecydowanie największy udział w strukturze przestrzennej miasta mają lasy i tereny leśne, które zajmują ponad 40% całej powierzchni. Koncentrują się one w północnej części Kostrzyna nad Odrą. Znaczną część powierzchni miasta zajmują również użytki rolne – ok. 23,4%. Należy jednak zaznaczyć, iż w dużej mierze są to użytki zielone (łąki i pastwiska) zajmujące zalewowe tereny nadrzeczne (południowa i zachodnia część miasta) w tym obszary na terenach chronionych.</p> <p>W strukturze przestrzennej miasta wyraźnie zaznacza się zróżnicowanie</p>

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
	<p>stopnia zurbanizowania poszczególnych terenów. Najsilniej zainwestowana jest strefa centralna ograniczona od zachodu, południa i wschodu rzeką Wartą oraz Kanałem Warnickim.</p> <p>Rozmieszczenie terenów mieszkaniowych na terenie Kostrzyna nad Odrą cechuje pewna wieloogniskowość. Nawiązuje ono do funkcjonującego niegdyś układu: miasto – wioski satelitarne.</p> <p>Kostrzyn nad Odrą od dziesięcioleci był znaczącym ośrodkiem przemysłowym w regionie. Przemysłowy charakter miasta został wzmocniony z momentem utworzenia Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.</p>
Witnica	<p>Gmina Witnica jest średniej wielkości gminą miejsko-wiejską położoną około 25 km od granicy państwowej z Niemcami, na zachód od Gorzowa Wielkopolskiego (około 20 km). Jej kręgosłupem komunikacyjnym jest droga wojewódzka nr 132, która zapewnia dogodny dojazd do ośrodka wojewódzkiego (Gorzowa Wielkopolskiego – położonego na wschód od gminy i do granicy z Republiką Federalną Niemiec – na zachodzie). Przez teren przebiega linia kolejowa nr 203. Strukturę osadniczą omawianej jednostki tworzy 18 sołectw i miasto Witnica, które jest siedzibą gminy i pełni funkcję ośrodka administracyjno-usługowego i gospodarczego o znaczeniu lokalnym.</p> <p>W skali gminy występuje duże zróżnicowanie wewnętrzne uwarunkowane między innymi dostępnością komunikacyjną czy zasobami środowiska przyrodniczego. Najlepiej skomunikowany z resztą powiatu gorzowskiego i województwem lubuskim jest pas wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 132. Jest to także obszar rozwoju osadnictwa.</p> <p>Wybitnymi walorami przyrodniczymi odznacza się południowa część gminy Witnica z Parkiem Narodowym Ujście Warty na czele, choć należy zaznaczyć, że zdecydowana większość obszaru gminy pokryta jest różnego rodzajami formami ochrony przyrody.</p> <p>Rzeźba terenu jest wyraźnie podzielona na część południową obejmującą dolinę Warty (teren mało urozmaicony, poprzecinany kanałami i rowami melioracyjnymi, częściowo narażony powodzią) i północną obejmującą część Równiny Gorzowskiej (obszar urozmaicony, zalesiony, na którym występują jeziora i oczka wodne).</p> <p>Jednym z najistotniejszych potencjałów rozwojowych gminy jest zlokalizowana w Witnicy „Witnicka Strefa Przemysłowa”.</p>
Skwierzyna	<p>Gmina Skwierzyna jest gminą miejsko-wiejską położoną w powiecie międzyrzeckim.</p> <p>Gmina Skwierzyna charakteryzuje się dogodnym położeniem. Główne ciągi komunikacyjne stanowią: droga ekspresowa S3, droga krajowa nr 24 oraz uzupełniające je drogi wojewódzkie nr 199, 159 oraz sieć dróg powiatowych i gminnych. Miasto Skwierzyna oddalone jest około 30 km na południowy wschód od Gorzowa Wielkopolskiego.</p>

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
	<p>Całkowita powierzchnia Gminy Skwierzyna pod względem użytkowania terenu charakteryzuje się znacznym udziałem obszarów leśnych, stanowiących ponad 69% jej obszaru. Drugie miejsce w strukturze zajmują tereny rolne obejmujące ok. 24 % powierzchni ewidencyjnej gminy.</p> <p>Nadrzędny ośrodek centralny stanowi miasto Skwierzyna, będące podstawowym elementem struktury funkcjonalno-przestrzennej.</p> <p>Ośrodki podstawowe tworzą wsie: Trzebiszewo, Murzynowo, Świniary i Krobielewko. Stanowią one dopełnienie oferty ośrodka centralnego poprzez lokalizację lokalnych usług publicznych oraz funkcji związanych w szczególności z produkcją rolną lub turystyką i rekreacją. Rozmieszczone są równomiernie na obszarze gminy, przeważnie w znacznej odległości od ośrodka centralnego.</p> <p>Lokalną specjalizacją gospodarczą jest duża liczba podmiotów specjalizujących się w branży drzewnej, co wynika z charakterystyki gminy opartej o ponadprzeciętną lesistość. Znaczenie dla potencjału gospodarczego gminy ma również obecność Regionalnego Parku Przemysłowego funkcjonującego w ramach Podstrefy Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej.</p>
Strzelce Krajeńskie	<p>Gmina Strzelce Krajeńskie położona jest w zachodniej części kraju, na północy województwa lubuskiego, w powiecie strzelecko-drezdeneckim i ma charakter miejsko-wiejski. Miasto Strzelce Krajeńskie jest ośrodkiem administracji zarówno gminnej, jak i powiatowej. Sieć osadnicza jest stosunkowo równomiernie rozłożona. Ośrodkiem administracyjnym gminy jest miasto Strzelce Krajeńskie, położone w południowej części gminy, z którego rozchodzą się drogi prowadzące do wszystkich części gminy. Charakter osadniczy obszaru wiejskiego gminy ma układ niewielkich osad wiejskich o charakterze liniowym, skoncentrowanych wzdłuż dróg, dość dobrze wkomponowanych w krajobraz.</p> <p>Gmina połączona jest z miastem wojewódzkim drogą krajową nr 22, prowadzącą od granicy polsko-rosyjskiej w obszarze kaliningradzkim do granicy polsko-niemieckiej w Kostrzynie nad Odrą.</p> <p>Ponad 54% powierzchni gminy stanowią grunty rolne, natomiast prawie 40 % stanowią lasy. Wśród gruntów rolnych na terenie gminy Strzelce Krajeńskie w głównej mierze przeważają gleby kompleksu IV – VI, zajmujące ponad 70 % powierzchni wszystkich gruntów rolnych.</p> <p>Gmina posiada turystyczny charakter oraz licznie występujące cenne przyrodniczo tereny.</p>
Bogdaniec	<p>Gmina Bogdaniec położona jest po zachodniej granicy Górz Wielkopolskiego. Południowa część gminy znajduje się w Pradolinie Toruńsko-Eberswaldzkiej, co przekłada się na charakterystyczne, równinne ukształtowanie terenu. W północno-centralnym fragmencie znajdują się zwarte tereny leśne, wchodzące w skład obszaru Natura 2000 Ostoja Witnicko-Dębniańska.</p>

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
	<p>Do największych ośrodków osadniczych w gminie zalicza się Bogdaniec, siedzibę władz gminnych oraz Jenin i Łupowo. Tereny zabudowane koncentrują się w centralnym pasie gminy, wzdłuż drogi wojewódzkiej nr 132. Bliskie sąsiedztwo ośrodka wojewódzkiego oraz istniejące zależności w postaci dostępu do usług wyższego rzędu determinują rozwój poszczególnych wsi o nowe tereny mieszkaniowe. Największe nagromadzenie obiektów usługowych występuje głównie w miejscowościach Bogdaniec oraz Łupowo. Rozmieszczenie terenów produkcyjnych i przemysłowych ma charakter wyspowy. Oprócz ośrodków zlokalizowanych w pasie rozwojowym, w północnej części gminy znajdują się dwie miejscowości o stosunkowo zwartym układzie – Stanowice oraz Raclaw. Wsie położone na południu charakteryzują się znacznym rozproszeniem zabudowy, w głównej mierze związanej z prowadzeniem gospodarstw rolnych.</p> <p>Ponad 70% powierzchni terenu zajmują użytki rolne, co znajduje swoje odzwierciedlenie w miejscowej gospodarce, zorientowanej głównie na rolnictwo.</p>
Deszczno	<p>Gmina wiejska Deszczno zlokalizowana na południe od Gorzowa Wielkopolskiego. Południowy obszar gminy zajmuje kompleks leśny stanowiący fragment Borów Sulęcińsko-Skwierzyńskich. Lesistość na poziomie prawie 40% oraz znaczny udział gruntów ornych w ogólnej powierzchni wpływa na rolniczy charakter gminy Deszczno, w której duże znaczenie odgrywa również gospodarka leśna.</p> <p>Obok miejscowości Deszczno, która jest siedzibą władz gminnych, do największych wsi zalicza się Osiedle Poznańskie, Ulim oraz Brzozowiec. Szczególnie widoczny jest rozwój urbanizacyjny, który występuje we wsiach Osiedle Poznańskie oraz Karnin, gdzie miejska zabudowa wykracza poza granice miasta na tereny wiejskie. Użytkowanie gruntów w gminie Deszczno opiera się głównie na rolnictwie. Użytki rolne zajmują ponad połowę obszaru gminy, jednak ich powierzchnia stopniowo ulega zmniejszaniu w wyniku presji inwestycyjnej.</p> <p>Tereny zabudowane koncentrują się w północnej części gminy. Poszczególne miejscowości nie tworzą zwartych struktur, powszechne jest występowanie wsi o charakterze ulicówek (np. Deszczno, Ulim, Brozowiec).</p>
Kłodawa	<p>Gmina wiejska Kłodawa położona jest na północ od Gorzowa Wielkopolskiego. Bliskie sąsiedztwo ośrodka wojewódzkiego stwarza szerokie możliwości rozwoju, oparte na wzajemnych relacjach funkcjonalno-przestrzennych. Kłodawa charakteryzuje się jednym z najwyższych wskaźników lesistości w całym województwie, wskaźnik ten kształtuje się na poziomie 67,5% (Puszcza Gorzowska). Użytki rolne zajmują blisko 23% powierzchni. Znajdują się tu liczne jeziora (m.in. Lubie, Chłop, Grabino, Kłodawa, Duże Wełmino, Przylęzek, Nierzym) oraz kompleksy stawów rybnych.</p>

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
	<p>Do najważniejszych miejscowości w gminie zalicza się: Kłodawę, Chwałęcice, Santocko, Wojcieszyce i Różanki. Charakter zabudowy jest typowy dla gmin wiejskich znajdujących się w oddziaływaniu dużych miast. Bliskość Gorzowa Wielkopolskiego przyczynia się do koncentracji zabudowy w południowej części gminy.</p> <p>Strefa zurbanizowana nie tworzy zwartych struktur, zabudowa jest rozproszona i rozmieszczona głównie wzdłuż ważniejszych ciągów komunikacyjnych.</p>
Lubiszyn	<p>Lubiszyn jest gminą wiejską położoną w północnej części województwa lubuskiego, na północny-zachód od Gorzowa Wielkopolskiego. Pod względem użytkowania terenu przeważają lasy oraz grunty rolne, co wpływa na rolniczy charakter gminy. Bliskie sąsiedztwo Gorzowa Wielkopolskiego oddziałuje na wzmożony ruch inwestycyjny w strefach bezpośrednio przylegających do miasta. Ważnym czynnikiem rozwojowym jest trasa S3 biegnąca wzdłuż wschodniej granicy gminy.</p> <p>W obrębie gminy znajduje się 21 miejscowości, z których największe to Baczyna, Lubiszyn, Lubno, Staw, Wysoka i Brzeźno. Poszczególne wsie nie wykazują znacznego rozproszenia w ogólnej strukturze przestrzennej gminy. Brak ciągłości terenów zurbanizowanych wynika m.in. z istniejących uwarunkowań fizjograficznych oraz występowania zwartych kompleksów leśnych w centralnej części gminy.</p> <p>Zabudowę stanowią głównie budynki mieszkalne oraz gospodarcze, będące często pozostałością po pegeerowskich gospodarstwach rolnych (dawne folwarki Lubno, Marwice, Mystki, Wysoka, Staw). Występują również liczne zakłady produkcyjne, związane z przetwórstwem rolno-spożywczym, budownictwem oraz magazynowaniem. Obiekty usługowe znajdujące się na terenie gminy obejmują jedynie podstawowy zakres świadczeń. Intensywny rozwój budownictwa mieszkaniowego rejestruje się w miejscowościach graniczących z ośrodkiem wojewódzkim (Baczyna, Marwice).</p>
Santok	<p>Gmina Santok znajduje się na wschód od Gorzowa Wielkopolskiego. i położona jest w dolinie dwóch rzek – Warty i Noteci. Północną część gminy stanowi fragment Puszczy Gorzowskiej, z kolei na południu znajduje się fragment kompleksu Puszczy Noteckiej.</p> <p>Na terenie gminy znajduje się 15 miejscowości, największe z nich to: Santok, Wawrów, Lipki Wielkie, Gralewo, Janczewo, Stare Polichno i Czechów. Wymienione ośrodki podstawowe koncentrują się głównie w zachodniej części gminy, na co ma wpływ bliskość Gorzowa Wlkp. oraz przebieg najważniejszych szlaków komunikacyjnych (droga wojewódzka nr 158 i 159 oraz linia kolejowa nr 203).</p> <p>Santok jest gminą rolniczą, czemu sprzyjają korzystne warunki glebowo-przyrodnicze. Związany z tym rozwój przemysłu rolno-spożywczego pociąga za sobą powstawanie zakładów produkcyjno-przemysłowych,</p>

Jednostka samorządu	Główne uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne
	<p>które są zauważalnym elementem w strukturze funkcjonalno-przestrzennej poszczególnych wsi.</p> <p>Ponad połowę obszaru gminy Santok zajmują użytki rolne. Grunty leśne oraz zadrzewione i zakrzewione stanowią ok. 37% powierzchni gminy i są skoncentrowane w jej północnej i południowej części.</p> <p>W skali gminy tereny zurbanizowane są znacznie rozproszone. Układy przestrzenne miejscowości nie sprzyjają tworzeniu zwartych struktur.</p>

Źródło: na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego oraz Studiów Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gmin

1.2. Uwarunkowania przyrodniczo-środowiskowe

W granicach MOF GW można wyróżnić strefy o odmiennym ukształtowaniu – na północy jest to obszar Równiny Gorzowskiej, będącej częścią Pojezierza Południowopomorskiego. Południową część obszaru MOF GW zajmuje Kotlina Gorzowska. Zachodni kraniec położony jest w Kotlinie Freiwaldzkiej, zaś wschodnia część MOF GW na obszarze Pojezierza Dobiegniewskiego.

Obszar MOF GW został w całości ukształtowany w trakcie ostatniego zlodowacenia północnopolskiego, charakteryzuje się wyraźną rzeźbą glacialną – pagórkowatymi wysoczyznami morenowymi, sandrami oraz rozcinającymi je jeziorami i szerokimi pradolinami. Ogólnie cały region charakteryzuje się równoleżnikowym, pasowym ukształtowaniem terenu, powstałym w wyniku naprzemiennych faz postoju i topnienia lądolodu.

Tabela 3. Mezoregiony na obszarze MOF GW

Mezoregion	Gminy MOF GW	Charakterystyka
Równina Gorzowska	Witnica, (północna część), Kłodawa, Bogdaniec (północna część), Lubiszyn, Kłodawa, Santok (północna część), Gorzów Wielkopolski (północna część), Kostrzyn nad Odrą (wschodnia część)	Obejmuje piaszczyste obszary sandrowe, które porastają lasy, w tym Lasy Mieszkowickie i Puszcza Gorzowska, w granicach której utworzono Barlinecko-Gorzowski Park Krajobrazowy. Równina poprzerywana jest dolinami dopływów Odry, z których do najważniejszych należą Myśla i Kurzyca (poza obszarem MOF GW).
Kotlina Gorzowska	Witnica, (południowa część), Bogdaniec (południowa część), Santok (południowa część), Gorzów Wielkopolski (południowa część), Deszczno,	Ciągnąca się na długości około 120 km, szeroka do 35 km kotlina (obniżenie) wzdłuż płynących równoleżnikowo dużych rzek Warty i Noteci. W jej skład wchodzi subregiony: Dolina Dolnej Noteci, Obornicka Dolina Warty, Dolina Dolnej Warty, Międzyrzecze Warty i Noteci.
Kotlina Freiwaldzka	Kostrzyn nad Odrą	Obniżenie ciągnące się wzdłuż rzeki Odry, pomiędzy Kostrzynem nad Odrą a Cedynią.
Pojezierze Dobiegniewskie	Strzelce Krajeńskie	Zaliczany ze względu na typ mezoregionów do wysoczyzn młodoglacialnych przeważnie z jeziorami w regionie nizin i obniżeń. Na Pojezierzu Dobiegniewskim położonych jest około 100 jezior o powierzchni powyżej 1 ha.

Źródło: Jerzy Kondracki: Geografia regionalna Polski. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe PWN, 2014 oraz na podstawie <http://geoserwis.gdos.gov.pl/mapy/>

Obszar MOF GW ze względu na położenie w zachodniej części kraju charakteryzuje się korzystnym klimatem, na co ma wpływ przewaga cech klimatu oceanicznego. Klimat kształtują również ukształtowanie terenu, w tym nieduże deniwelacje terenu, przy równocześnie względnie urozmaiconej rzeźbie i dużej lesistości. W granicach MOF GW występuje pewne zróżnicowanie lokalnych warunków klimatycznych. Ze względu na rzeźbę możemy wyróżnić klimat dolin i obszarów

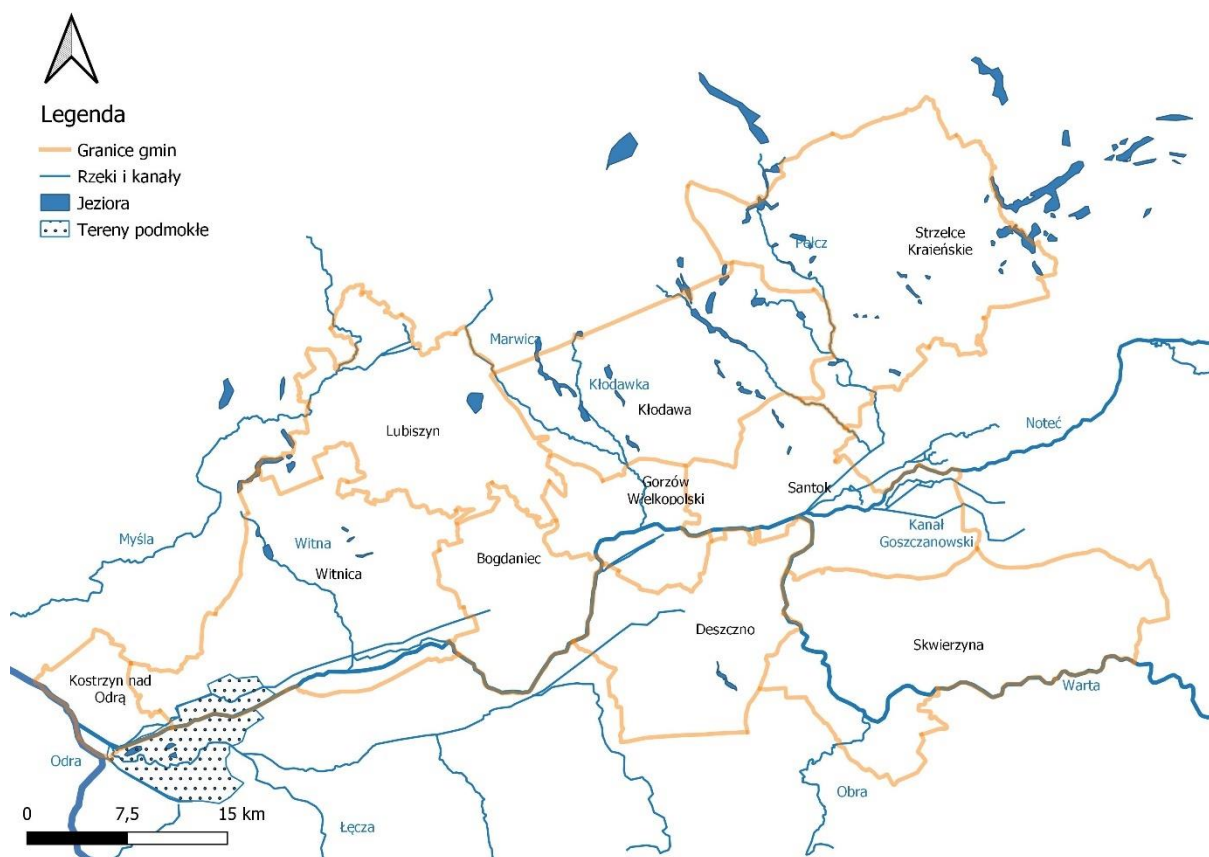
płaskich, wysoczyznowych. W ten sposób kształtuje się m. in. mikroklimat obszarów dolin Warty, Noteci, Odry, niezalesionych wysoczyzn o mało zróżnicowanej rzeźbie oraz dużych obszarów zadrzewionych, przede wszystkim Puszczy Gorzowskiej, Noteckiej i Lasów Skwierzyńskich. Swoistym mikroklimatem charakteryzują się również obszary miejskie.

MOF GW w całości położony jest w dorzeczu Odry. Sieć hydrograficzna jest dobrze rozwinięta, główną rzeką jest Warta. W rejonie Santoka rzeka Warta zmienia swój bieg z południkowego na równoleżnikowy i płynie na zachód. W Santoku do Warty wpada Noteć – jej największy dopływ. Obie rzeki płyną uregulowanymi korytami, otoczone są systemem wałów przeciwpowodziowych i są rzekami żeglownymi. Warta i Noteć na terenie MOF GW płyną w całości Pradolina Toruńsko-Eberswaldzką w mezoregionie Kotliny Gorzowskiej. Rozmiary pradoliny powodują, że w ich obrębie mieszczą się także koryta innych cieków płynących równolegle do rzek głównych. Należy tu wymieść przede wszystkim Kanał Goszczanowski i Postomski. Warto również dodać, iż na terenie gminy Skwierzyna swój bieg kończy rzeka Obra, wpadając na zachód od Skwierzyny do Warty.

Pozostałe większe cieki MOF GW to Otok, Pełcz, Santoczna, Kłodawka, Myśla, Witna. W dolinie rzeki Warty i Noteci występują liczne starorzecza, rozlewiska, tereny podmokłe i bagna. Obszar ten jest odwadniany przez gęstą sieć cieków naturalnych i rowów melioracyjnych, spływ wód powierzchniowych odbywa się do głównych osi drenażu, którymi są rzeki Warta i Odra oraz Noteć.

W obszarze MOF GW występuje dużo jezior pochodzenia lodowcowego – na wysoczyźnie w północnej części obszaru (gminy Lubiszyn i Kłodawa) oraz w północno-wschodniej części, na pojezierzu Dobiegniewskim (gmina Strzelce Krajeńskie). W dolinach Warty i Noteci znajdują się głównie starorzecza i inne mniejsze zbiorniki. Wyróżnia się gmina Kłodawa z wieloma większymi jeziorami rynnowymi oraz gmina Strzelce Krajeńskie. Na terenie gminy Kłodawa największym z jezior jest Lubie o powierzchni ok. 55 ha, innymi większymi są Chłop, Grabino, Kłodawa, Wełmino i Przyłęzek. Największym jeziorem na obszarze MOF GW jest Lipie, położone przy wschodniej granicy gminy Strzelce Krajeńskie z gminą Dobiegniew. Powierzchnia jeziora to 174 ha, co czyni je również jednym z większych w województwie lubuskim. Do największych jezior typu wytopiskowego należy Marwико w gminie Lubiszyn o powierzchni ok. 152 ha.

Mapa 2. Wody powierzchniowe na terenie MOF GW

Źródło: opracowanie własne

Celem ochrony wód jest osiągnięcie celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych, jednolitych części wód podziemnych oraz obszarów chronionych, a także poprawa jakości wód oraz biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych. W odniesieniu do wód powierzchniowych cele te są następujące:

- nie pogarszanie stanu wód, osiągnięcie lub utrzymanie dobrego stanu wód,
- stopniowe redukcje zanieczyszczenia substancjami priorytetowymi oraz substancjami szczególnie szkodliwymi dla środowiska wodnego,
- zaprzestanie, stopniowe eliminowanie lub ograniczanie emisji substancji priorytetowych oraz substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego,
- spełnienie wymagań szczególnych w odniesieniu do obszarów chronionych (np. obszary chronione przyrody, kąpieliska), tj. jest osiągnięcia norm i celów ustanowionych dla obszarów chronionych.

Na obszarze MOF badania stanu wód powierzchniowych prowadzone były w 2018 roku. Badania wykazały zły stan wód.²

Zgodnie z obowiązującym Planem gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry (Dz.U. z 2016 r., poz. 1967), w regionie wodnym Warty na terenie MOF GW położone są zlewnie jednolitych części wód powierzchniowych rzecznych (PLRW), jeziornych (PLLW) i podziemnych (PLGW):

² Źródło: Stan środowiska w województwie lubuskim, Raport 2020

1. na obszarze Miasta Gorzowa Wielkopolskiego:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kłodawka (PLRW60001718929) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Maszówek (Kanał Maszówek) (PLRW6000018949) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku, -
- Kanał Postomski do Lubniewki (PLRW600017189619) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

2. Na obszarze Miasta Kostrzyn nad Odrą:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Maszówek (Kanał Maszówek) (PLRW6000018949) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kanał Postomski od Rudzianki do ujścia (PLRW60002418969) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600040 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu.

3. na obszarze Gminy Skwierzyna:

- Dopływ z Murzynowa (PLRW60001718792) – stan dobry; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Obra od wpływu do Zb. Bledzew do ujścia (PLRW60000187899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kanał Postomski do Lubniewki (PLRW600017189619) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Warta od Obry do Noteci (PLRW60002118799) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Warta od Kamionki do Obry (PLRW60002118779) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600041 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600059 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

4. na obszarze Gminy Witnica:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Bogdanka (PLRW60002318942) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku,
- Witna (PLRW60002318944) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Maszówek (Kanał Maszówek) (PLRW6000018949) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kanał Krępiński (PLRW600023189652) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku,
- Kanał Postomski od Rudzianki do ujścia (PLRW60002418969) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku,
- Jezioro Wielkie (PLLW10908) – brak oceny stanu; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

5. na obszarze Gminy Bogdaniec:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Bogdanka (PLRW60002318942) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku,
- Maszówek (Kanał Maszówek) (PLRW6000018949) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku, -
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

6. na obszarze Gminy Deszczno:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kanał Postomski do Lubniewki (PLRW600017189619) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Lubniewka (PLRW600025189629) – stan dobry; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Warta od Obry do Noteci (PLRW60002118799) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600040 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600041 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu.

7. na obszarze Gminy Kłodawa:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Kłodawka (PLRW60001718929) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

8. na obszarze Gminy Lubiszyn:

- Kłodawka (PLRW60001718929) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Maszówek (Kanał Maszówek) (PLRW6000018949) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku.

9. na obszarze Gminy Santok:

- Warta od Noteci do ujścia (PLRW6000211899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Dopływ z Murzynowa (PLRW60001718792) – stan dobry; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- Kłodawka (PLRW60001718929) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- Warta od Obry do Noteci (PLRW60002118799) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu,
- PLGW600033 – słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku,
- PLGW600041 – stan dobry zarówno ilościowy jak i jakościowy; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu.

10. na obszarze Gminy Strzelce Krajeńskie:

- Dopływ ze Strzelc Krajeńskich (PLRW600018188982) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku;
- Otok (Kanał Otok) (PLRW60000188989) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku;
- Mierzęcka Struga do wypływu z jez. Wielgie (PLRW6000251888893) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku;
- Mierzęcka Struga od jez. Wielgie do ujścia (PLRW6000201888899) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Pełcz (PLRW6000181889849) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Santoczna (PLRW6000181889869) – stan zły; niezagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;

- Jezioro Bukowskie (PLLW10814) – brak informacji o stanie wód; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku;
- Jezioro Przytoczno PLLW10821 – brak informacji o stanie wód; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Chłopowo (PLLW10797) – brak oceny stanu; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Chłop (PLLW10896) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu do 2021 roku;
- Jezioro Starzyce (PLLW10818) – brak informacji o stanie wód; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2021 roku;
- Jezioro Niesobia (PLLW10827) – brak oceny stanu; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Kosino (PLLW10817) – brak oceny stanu; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Bierzwnik (PLLW10809) – stan dobry; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Wielgie (PLLW10831) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku;
- Jezioro Lipie (PLLW10804) – brak oceny stanu; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- Jezioro Słowa (PLLW10805) – stan zły; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku;
- Jezioro Osiek z Ogardzką Odnogą (PLLW10802) – brak oceny stanu; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu;
- PLGW600034 - słaby stan chemiczny; dobry stan ilościowy; zagrożona nieosiągnięciem celu środowiskowego; przyznano odstępstwo czasowe od osiągnięcia celu do 2027 roku
- PLGW600025 - dobry stan chemiczny; dobry stan ilościowy; niezagrażona nieosiągnięciem celu środowiskowego; nie przyznano odstępstwa od osiągnięcia celu.³

Na terenie MOF GW występują obszary zagrożenia powodziowego. System ochrony przeciwpowodziowej tworzą przede wszystkim wały przeciwpowodziowe, które obejmują większość odcinków Warty i Noteci. Stan techniczny tych obiektów jest zróżnicowany.⁴

Obszary szczególnego zagrożenia powodzią występują wzdłuż największych rzek, tj. Odry, Warty i Noteci. Warto jednak dodać, iż problemy związane z podtopieniami i wylewami dotyczą także innych obszarów i rzek, czego przykładem jest m. in. rzeka Kłodawka, płynąca przez gęsto zaludnione dzielnice Gorzowa Wielkopolskiego.

Wg danych Planu przeciwdziałania skutkom suszy⁵, MOF GW należy do obszarów ekstremalnie zagrożonych suszą na terach rolnych i leśnych, do obszaru umiarkowanie zagrożonych suszą

³ Źródło: <https://poznan.wody.gov.pl/nasze-dzialania/mapy-jednolitych-czesci-wod/111-menu/1030-foldery-jcwp>

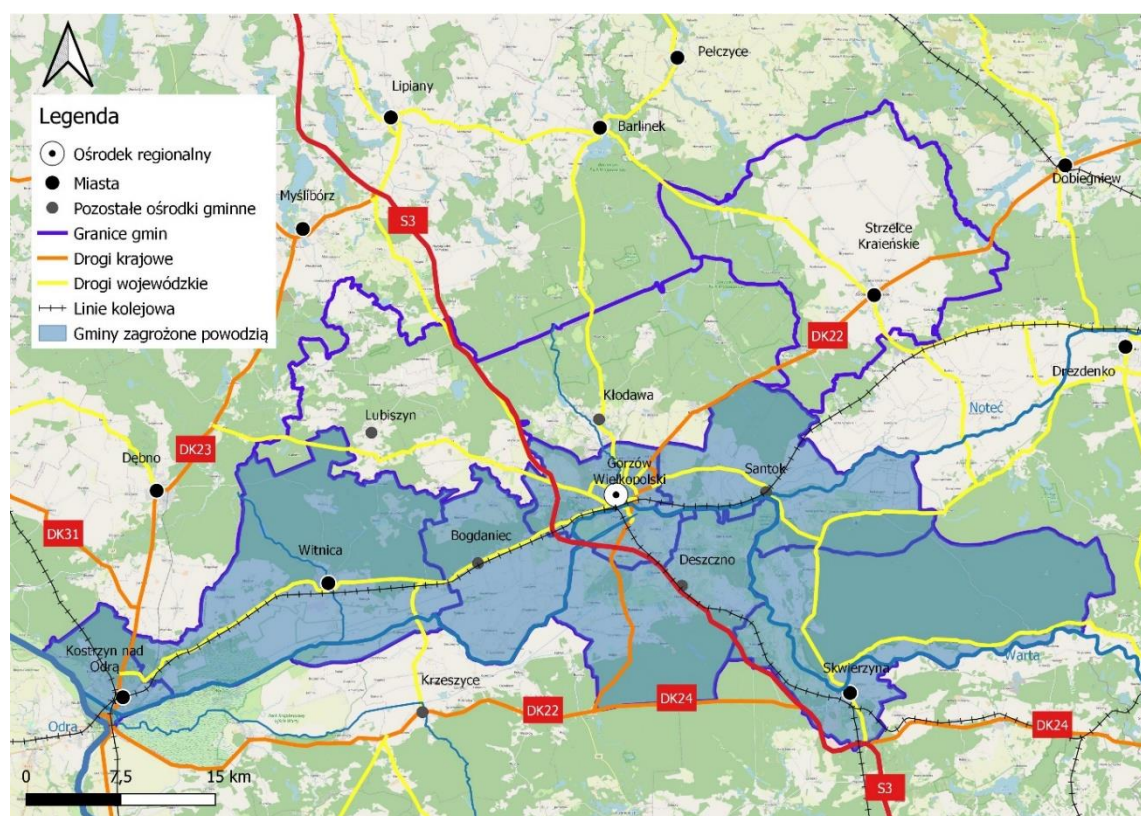
⁴ Na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

hydrologiczną oraz słabo zagrożonych suszą hydrologiczną w przypadku wód podziemnych. Łączna ocena zagrożenia suszą MOF GW wskazuje na silne zagrożenie.

Prawidłowe zagospodarowanie i użytkowanie zlewni rzecznej jest ważnym elementem ochrony zasobów wodnych. Idea konieczności zwiększania zasobów dyspozycyjnych przez powiększanie, w tym przywracanie zdolności retencyjnych poszczególnych zlewni, zarówno jest wpisana w cele planowania w gospodarowaniu wodami, jak i jest stałym elementem zarządzania ryzykiem powodziowym. Stanowi także instrument planowania przestrzennego oraz ochrony ekosystemów wodnych i od wód zależnych. Rozwiązania służące zwiększeniu zasobów wodnych na drodze retencji opierają się na odbudowie utraconych zdolności retencyjnych dorzecza oraz na zachowaniu istniejących jeszcze, naturalnych możliwości zatrzymywania wody na danym obszarze. Na retencję powierzchniową składają się: retencja jeziorna, zbiornikowa, koryt i dolin rzecznych, śnieżna oraz retencja lasu, glebowo-gruntowa i krajobrazowa.⁶

Mapa 3. Gminy MOF GW zagrożone występowaniem powodzi

Źródło: opracowanie własne

Główne Zbiorniki Wód Podziemnych (GZWP) to wydzielone, szczególnie cenne i zasobne struktury wodonośne, wytypowane jako obszary wymagające ochrony, spełniające określone wymagania ilościowe i jakościowe oraz stanowiące istotne w skali kraju rezerwuary dla zaopatrzenia ludności w wodę. W granicach MOF GW wydzielono tylko pięć GZWP. Zlokalizowane są one w przestrzeniach, które charakteryzują się stosunkowo niską presją urbanizacyjną i gospodarczą, na obszarach leśnych,

⁵ Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 15 lipca 2021 r. w sprawie przyjęcia Planu przeciwdziałania skutkom suszy

⁶ Źródło: Plan przeciwdziałania skutkom suszy, Dz.U. Poz. 1615

w części chronionych. Wpływa to pozytywnie na stan wód podziemnych oraz ich dostępność i wielkość zasobów.

Tabela 4. Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie MOF GW

Nazwa	Lokalizacja	Lokalizacja MOF GW	Charakterystyka
GZWP nr 127 Subzbiornik Złotów–Piła– Strzelce Krajeńskie	Powiaty: złotowski, pilski, czarnkowsko-trzcianecki, chodzieski, człuchowski, wałecki, strzelecko-drezdeński, sępoleński	Strzelce Krajeńskie	Stan chemiczny wód poziomu mioceńskiego oceniono jako dobry. Na obszarze GZWP nr 127 są zlokalizowane tereny o wysokich walorach turystycznych i krajobrazowych, charakteryzujące się stosunkowo słabym uprzemysłowieniem. Na całym obszarze GZWP nr 127 dominują tereny bardzo mało podatne na zanieczyszczenie.
GZWP nr 134 Zbiornik Dębno	Powiaty: gryfiński, myśliborski, gorzowski	Lubiszyn, Witnica	Jakość wód podziemnych uznano za dobrą, z zaszeregowaniem do klasy II, przy czym na całym obszarze zbiornika, wody zawierają podwyższone zawartości żelaza i manganu. Pobór wód ma charakter rozproszony, co wpływa korzystnie dla utrzymania dobrego stanu wód podziemnych. Większy pobór wody zachodzi na ujęciach komunalnych. Suma zatwierdzonych zasobów eksploatacyjnych przekracza znacząco sumę poborów rzeczywistych i dopuszczalnych wynikających z wydanych pozwoleń wodnoprawnych.
GZWP nr 135 Zbiornik Barlinek	Powiaty: myśliborski, choszczeński, strzelecko-drezdenecki, gorzowski	Kłodawa, Strzelce Krajeńskie	Stan chemiczny wód podziemnych na obszarze całego zbiornika zaklasyfikowano jako dobry i zadowalający. GZWP nr 135 nie jest dobrze chroniony przed zanieczyszczeniami. GZWP nr 135 jest obszarem o charakterze leśno-rolniczym, gdzie aż 73% powierzchni zbiornika zajmują lasy.
GZWP nr 136 Zbiornik międzymorenowy Dobiegiewo	Powiaty: choszczeński, strzelecko-drezdenecki	Strzelce Krajeńskie	Stan chemiczny wód podziemnych zaklasyfikowano jako dobry. Na obszarze GZWP nr 136 dominują tereny o charakterze leśnym i rolniczym. Tereny podatne na zanieczyszczenia w granicach GZWP nr 136 występują na bardzo ograniczonej powierzchni.
GZWP nr 138 Pradolina Toruń– Eberswalde	Powiaty: gorzowski, strzelecko-drezdeński, czarnkowsko-trzcianecki,	Strzelce Krajeńskie, Santok,	Teren zbiornika jest słabo zagospodarowany, przeważa zagospodarowanie rolnicze i leśne.

Nazwa	Lokalizacja	Lokalizacja MOF GW	Charakterystyka
	pilski, chodzieski, wągrowiecki, nakielski, bydgoski ziemski, żniński, inowrocławski	Kłodawa	W planach i koncepcjach zagospodarowania przestrzennego wzdłuż Noteci wyznaczono tereny ograniczonego zainwestowania oraz zintegrowany system ekologiczny, co również ma wpływ na ograniczone zapotrzebowanie na wodę.

Źródło: Główne zbiorniki wód podziemnych w Polsce, Państwowy Instytut Geologiczny, Państwowy Instytut Badawczy, Warszawa 2017 rok

Wody podziemne w granicach MOF GW należą do 5 jednostek – jednolitych części wód podziemnych, są to JCWPd nr 23, 33, 34, 40 i 41. Stan ilościowy wód jest dobry, jednak stan jakościowy w dwóch określono jako zły (nr 33, 34), co odpowiada części obszaru MOF GW.

W odniesieniu do wód podziemnych cele te można syntetycznie przedstawić w następujący sposób:

- nie pogorszenie stanu wód oraz zapobieganie lub ograniczanie dopływu zanieczyszczeń do wód podziemnych,
- osiągnięcie (utrzymanie) dobrego stanu wód podziemnych oraz zapewnienie równowagi między poborami a zasilaniem,
- odwrócenie każdej znaczącej i ciągłej tendencji wzrostu stężeń zanieczyszczeń antropogenicznych,
- skład chemiczny i poziom wód podziemnych muszą zapewnić, że cele środowiskowe ekosystemów lądowych bezpośrednio zależnych od wód podziemnych zostaną osiągnięte.

Dane GUS wskazują na deficyty w zakresie rozwoju sieci kanalizacyjnej na obszarze MOF GW. W okresie pomiędzy 2009 a 2019 rokiem widoczny był wzrost odsetka mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej. Postęp widoczny był w szczególności na obszarach miejskich Witnicy oraz Strzelec Krajeńskich, które osiągnęły zadowalające wskaźniki odsetka mieszkańców korzystających z sieci kanalizacyjnej. Ogółem przestrzenie miejskie MOF GW charakteryzowały się dobrym rozwojem w zakresie dostępu do kanalizacji. W trudniejszej sytuacji wydają się być przestrzenie wiejskie, m. in. ze względu na znaczny koszt realizacji inwestycji kanalizacyjnych i rozproszony system osadniczy.

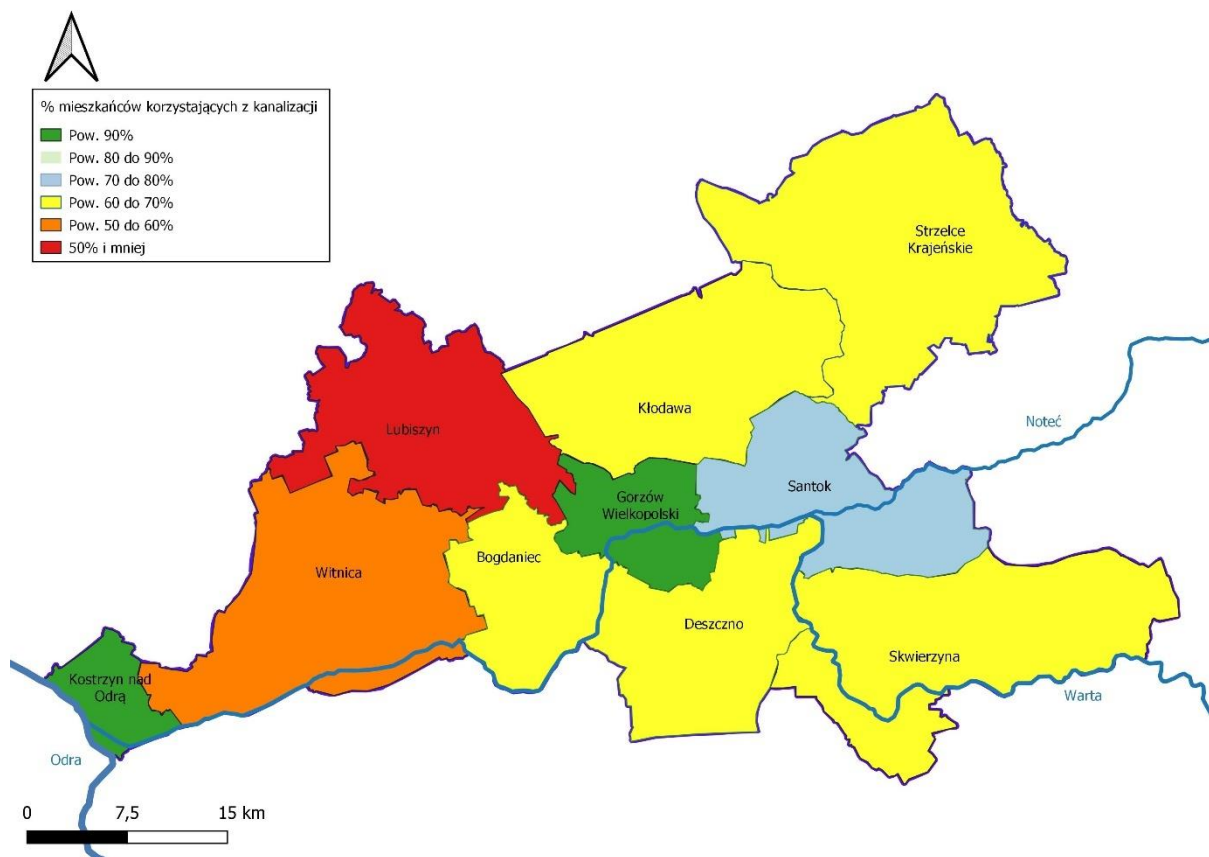
Tabela 5. Odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji w gminach MOF GW w 2009 i 2019 r. (dostępność do sieci kanalizacyjnej wyrażona w %)

Jednostka terytorialna	2009	2019	Zmiana w %
POLSKA	61,5	71,2	9,7
LUBUSKIE	62,8	74,3	11,5
MOF GW	73,3	86,1	17,5
Gorzów Wielkopolski	94,0	99,9	5,9
Kostrzyn nad Odrą	92,3	93,0	0,7
Witnica	30,7	59,3	28,6
Witnica – miasto	51,4	96,2	44,8
Witnica - obszar wiejski	7,7	18,9	11,2
Skwierzyna	65,2	66,7	1,5
Skwierzyna - miasto	82,7	84,2	1,5

Skwierzyna - obszar wiejski	0,0	0,0	0,0
Strzelce Krajeńskie	64,8	69,5	4,7
Strzelce Krajeńskie – miasto	64,8	97,3	0,7
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	19,7	30,6	10,9
Bogdaniec	11,0	68,8	57,8
Deszczno	4,9	60,2	55,3
Kłodawa	53,5	67,8	14,3
Lubiszyn	20,3	44,9	24,6
Santok	28,0	72,6	44,6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 4. Odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji w MOF GW w 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ocenę uwarunkowań przyrodniczych dla rolnictwa określa się na podstawie współczynnika waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej, na wartość, którego składają się następujące elementy: jakość gleby, klimat, rzeźba terenu, stosunki wodne. Najwyższe wartości, i tym samym gleby o największym potencjalne produkcji rolniczej, występują w gminach: Strzelce Krajeńskie, Kłodawa, Santok, Gorzów Wielkopolski, Bogdaniec. Natomiast współczynnik waloryzacji rolniczej przestrzeni produkcyjnej o najmniejszych wartościach, świadczących o niskiej produktywności gleb, występuje w gminach Lubiszyn, Deszczno, Skwierzyna, Kostrzyn nad Odrą. Na tle województwa, gminy należące do MOF GW charakteryzują się zróżnicowanymi warunkami. Występują tu zarówno obszary o względnie wysokiej wartości współczynnika (pow. 72,5 pkt., w gminie Strzelce Krajeńskie),

obszary o umiarkowanych wartościach współczynnika (52-66 pkt., w przeważającej części obszaru MOF GW) oraz obszary o niskich wartościach (poniżej 52 pkt., w gminie Skwierzyna, Lubiszyn).

Największy potencjał wytworzenia gleb uprawnych o dużej przydatności rolniczej posiadają utwory geologiczne zalegające wokół cieków i w pradolinach rzek. Na obszarze MOF GW są to mady rzeczne zalegające w dolinie Noteci i Warty, obejmujące mezoregion Kotliny Gorzowskiej. Przydatność tych gleb do wykorzystania rolniczego zależy od stopnia regulacji stosunków wodnych na terenie gdzie zalegają. Mady rzeczne obejmują swoim zasięgiem głównie gminy: Bogdaniec, Santok oraz na niewielkim fragmencie gminy Deszczno. Dobrą jakość gleb charakteryzuje się znaczna część gminy Strzelce Krajeńskie, gdzie dominują gleby brunatne.⁷

MOF GW charakteryzuje się wysokim udziałem kompleksów leśnych (około 50%), podobnie jak całe województwo lubuskie (49,3%). Północną część obszaru porastają lasy Puszczy Gorzowskiej (Puszczy Barlineckiej), puszcza ta rozciąga się na sandrach opadających ku Pradolinie Noteckiej. Głównym gatunkiem lasotwórczym jest sosna zwyczajna, niemniej jednak, w porównaniu do lasów położonych w województwie lubuskim na południe od linii Warty i Noteci, widoczny jest tu duży udział drzewostanów liściastych, głównie buka i dębu. Zdecydowana większość gruntów leśnych zlokalizowanych na terenie gminy Skwierzyna stanowi składową Puszczy Noteckiej, ciągnącej się na długości 100 km od Santoka i Skwierzyny na zachodzie, po Oborniki i Rogoźno na wschodzie.

Lasy północnej części MOF GW oraz zlokalizowane na terenie gminy Skwierzyna (Puszcza Notecka) stanowią ważne szlaki migracji dużych ssaków. Stanowią również istotny potencjał turystyczny ze względu na rozwiniętą sieć szlaków turystycznych pieszych i rowerowych, a w północnej części MOF GW dodatkowo ze względu na obecność licznych jezior. W dolinach rzecznych, w tym w dolinach Warty i Noteci, występują zbiorowiska łąk wilgotnych oraz świeżych, związane z terenami rozlewiskowymi. Cenne obszary wodno-błotne, stanowiące siedliska chronionych i rzadkich gatunków roślin, występują również w otoczeniu śródleśnych jezior, oczek oraz terenów podmokłych. Na stromych skarpach i stokach o wystawie zachodniej, południowo-zachodniej oraz południowej wykształciły się suche łąki lub murawy kserotermiczne.⁸

Tabela 6. Powierzchnia lasów i współczynnik lesistości gmin MOF GW (stan na 31.12.2020 r.)

Jednostka terytorialna	Powierzchnia ogółem w km ²	Powierzchnia lasów w km ²	Lesistość wyrażona w %
POLSKA	312 705	92602,7	29,6
LUBUSKIE	13 988	6899,7	49,3
MOF GW	1904	856,4	50,0
Gorzów Wielkopolski	86	3,7	4,3
Kostrzyn nad Odrą	46	17,8	38,7
Bogdaniec	112	22,6	20,2
Deszczno	168	66,8	39,8
Kłodawa	235	158,5	67,5
Lubiszyn	205	94,5	46,1

⁷ Źródło: <http://onw.iung.pulawy.pl/specyficzne/wwwrpp> oraz Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

⁸ Za: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego oraz dane ze Studiów i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gmin

Santok	169	58,6	34,7
Witnica	279	121,9	43,7
Skwierzyna	285	191,6	67,2
Strzelce Krajeńskie	319	120,4	37,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

1.3. Ochrona przyrody

Najcenniejsze przyrodniczo obszary MOF GW, a więc kompleksy leśne oraz doliny rzeczne wraz z towarzyszącymi im zbiorowiskami łąkowymi, zostały objęte różnymi formami ochrony przyrody. MOF GW charakteryzuje się wysokim udziałem powierzchni objętych ochroną na mocy ustawy z dnia 16 kwietnia 2004 r. o ochronie przyrody (bez obszarów Natura 2000), wynoszącym 46% jego powierzchni, co jest wartością zauważalnie wyższą od średniej dla kraju (32,6%) oraz województwa lubuskiego (38,8%). Największym udziałem obszarów objętych ochroną odznaczają się gminy Bogdaniec (84,6%) oraz Kłodawa (81,4%).

Tabela 7. Powierzchnia obszarów chronionych i udział powierzchni obszarów chronionych w MOF GW (stan na 31.12.2020 r.)

Jednostka terytorialna	Powierzchnia ogółem w km ²	Powierzchnia obszarów chronionych w km ²	Udział obszarów chronionych %
POLSKA	312 705	101 942	32,6
LUBUSKIE	13 988	5428	38,8
MOF GW	1904	876,3	46,0
Gorzów Wielkopolski	86	4,2	4,9
Kostrzyn nad Odrą	46	9,2	20,0
Bogdaniec	112	94,7	84,6
Deszczno	168	14,4	8,6
Kłodawa	235	191,3	81,4
Lubiszyn	205	100,7	49,1
Santok	169	94,7	56,0
Witnica	279	164	58,8
Skwierzyna	285	47,9	16,8
Strzelce Krajeńskie	319	155,2	48,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

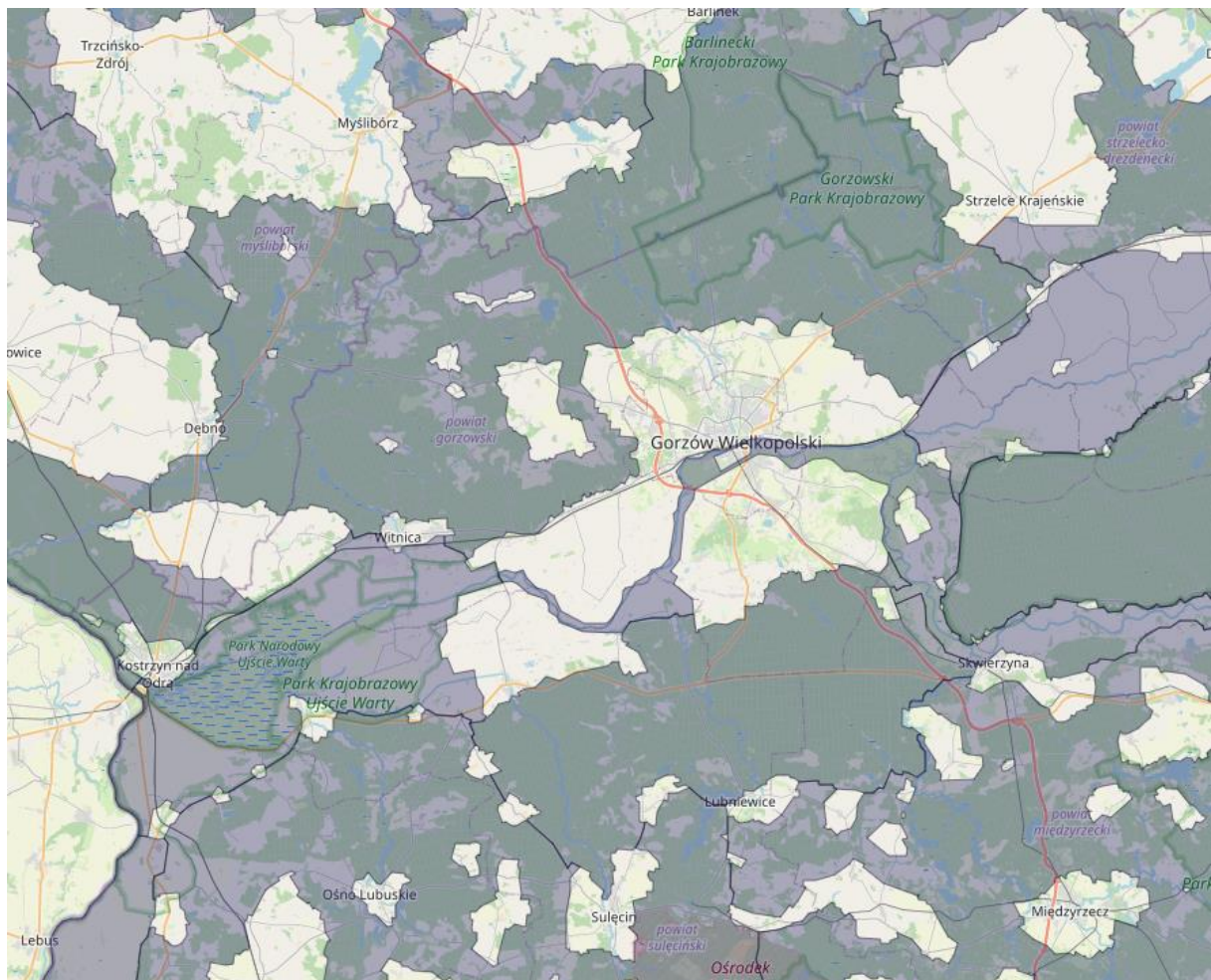
W granicach MOF GW wyznaczono obszary węzłowe i korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym i krajowym. Są to:

- obszary węzłowe o znaczeniu międzynarodowym (główne):
  - Puszcza Gorzowska (GKPn-27⁹),
  - fragment Puszczy Noteckiej (GKPnC¹⁰-18),

⁹ GKPn – główny korytarz północny

- korytarze ekologiczne o znaczeniu międzynarodowym (główne):
  - Dolina Dolnej Warty (GKPnC-22C),
  - Bagna Ujścia Warty (GKPn-22),
  - Dolina Noteci (GKPnC-17),
  - Lasy Skwierzyńskie (GKPnC-19B).
- korytarze ekologiczne o znaczeniu krajowym:
  - Puszcza Gorzowska – Puszcza Bukowa (KPn¹¹-29A).

Mapa 5. Korytarze ekologiczne na obszarze MOF GW

Źródło: <http://mapa.korytarze.pl/>

Sieć powiązań ekologicznych na terenie MOF GW obejmuje przede wszystkim występujące obszarowe formy ochrony przyrody, chroniące najcenniejsze kompleksy leśne, jeziora oraz doliny rzeczne. Lasy Puszczy Gorzowskiej oraz Puszczy Noteckiej stanowią również główne szlaki migracji dużych ssaków, w tym wilka. Duże lubuskie rzeki stanowią bardzo ważne trasy tranzytowe dla minogów i ryb wędrownych, są także korytarzami ekologicznymi dla wielu innych grup organizmów. Główny korytarz ichtiologiczny o randze ponadregionalnej stanowi szlak Odra – Warta – Noteć – Drawa, jako kluczowy dla restytucji odrzańskiej populacji łososa, troci wędrownej, certy, a także

¹⁰ GKPnC – główny korytarz północno-centralny

¹¹ KPn- korytarz północny

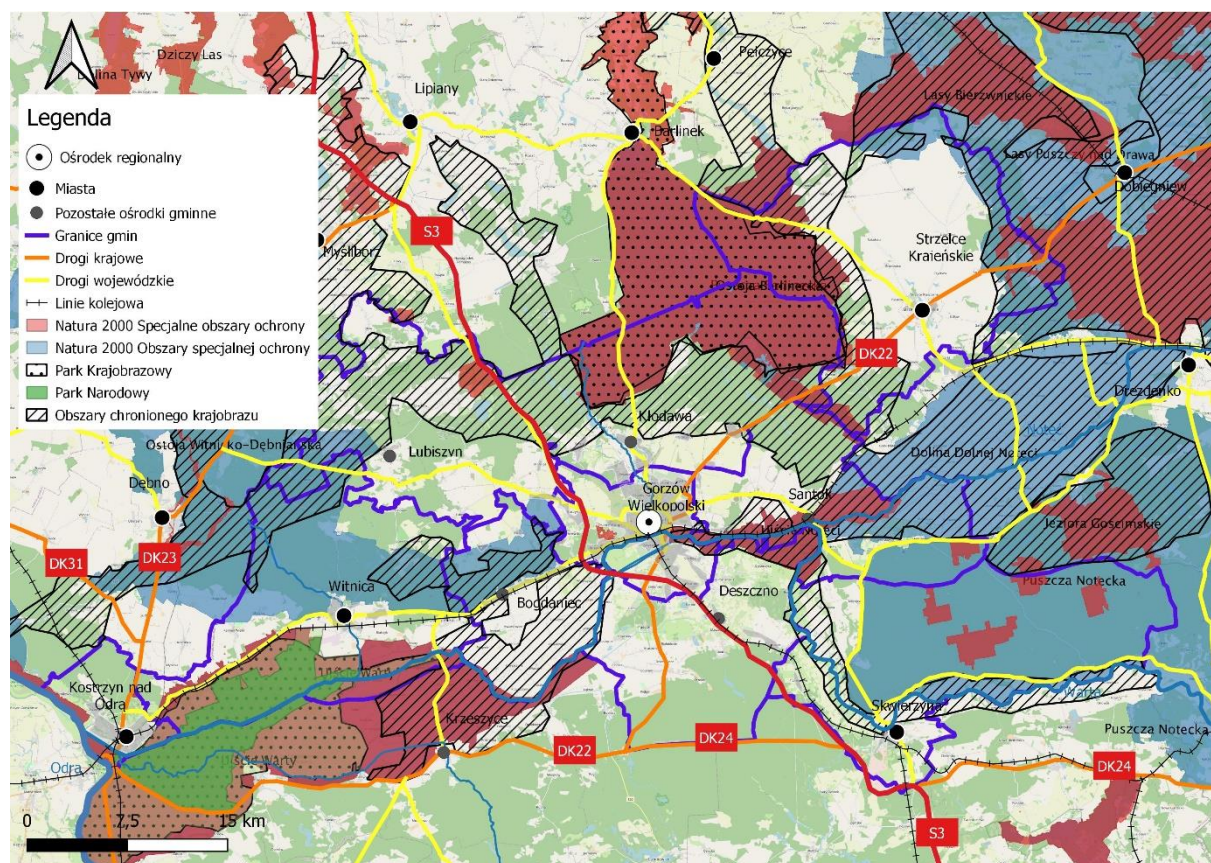

jesiotra ostrońsego. Odra, Warta i Noteć wymieniane są jako główne korytarze ichtiologiczne. Są one drożne, wolne od przegród na całym odcinku rzeki w województwie lubuskim.

Dla awifauny za kluczowe tereny należy uznać obszary specjalnej ochrony ptaków Natura 2000, w tym szczególnie cenny obszar Ujście Warty PLB080001 — jeden z najcenniejszych w kraju obszarów wodno-błotnych, mających znaczenie międzynarodowe jako środowisko życiowe ptactwa wodnego. Poza wymienionym obszarem, większe ostoje ptasie na terenie MOF GW to Dolina Dolnej Noteci PLB080002, Puszcza Notecka PLB300015, Puszcza Barlinecka PLB080001. Ważna ostoja ptasie położona jest na północny wschód od granicy MOF GW Lasy Puszczy nad Drawą PLB320016109.

W granicach MOF GW wyróżnia się również cenne obszary występowania gadów i płazów. Najważniejsze ostoje płazów stanowią doliny Warty i Noteci, a także mozaika siedlisk występujących na południe od doliny Warty. Zagrożenie dla płazów stanowi zanik lub zachwianie równowagi biologiczno-chemicznej w niewielkich zbiornikach śródpolnych, płytkich jeziorach, starorzeczach, mających kluczowe znaczenie dla ich rozrodu. Cenne obszary występowania gadów to cały obszar Kotliny Gorzowskiej — teren otwarty, na wielu stanowiskach podmokły, okresowo zalewany. Jest to stanowisko występowania pospolitszych gadów, przede wszystkim zaskrońca zwyczajnego, ważny dla utrzymania stabilnej liczebności populacji.¹²

Mapa 6. Obszary chronione na terenie MOF GW

Źródło: opracowanie własne

¹² Za: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Tabela 8. Lista obszarów chronionych MOF GW

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
Rezerwaty		
Bagno Chłopiny	Lubiszyn	Rezerwat o powierzchni 110,97 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych zróżnicowanego kompleksu ekosystemów torfowiskowych i lasów bagiennych, z leżącym w części centralnej torfowiskiem przejściowym oraz charakterystyczną roślinnością i fauną.
Wilanów	Kłodawa	Rezerwat o powierzchni 66 ha. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu mieszanego pochodzenia naturalnego z udziałem buka na krańcowym stanowisku gromadnego zasięgu z charakterystycznym bogatym runem.
Bogdanieckie Grądy	Bogdaniec	Rezerwat o powierzchni 39,9 ha. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu o charakterze grądu środkowoeuropejskiego w stanie zbliżonym do naturalnego.
Buki Zdroiskie im. Prof. Lucjana Agapowa	Strzelce Krajeńskie, Santok	Rezerwat o powierzchni 78,4 ha, położony na terenie gmin: Zwierzyn, Strzelce Krajeńskie, Santok. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względu na szczególne wartości przyrodnicze i naukowe lasów liściastych o cechach naturalnych wraz z charakterystycznymi gatunkami roślin i zwierząt, a także utrzymanie ciągłości spontanicznie zachodzących naturalnych procesów przyrodniczych na obszarze rezerwatu.
Dębina	Kłodawa	Rezerwat o powierzchni 12,2 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względu na szczególne wartości przyrodnicze i naukowe kompleksu ekosystemów leśnych o cechach naturalnych wraz z charakterystycznymi gatunkami roślin i zwierząt, a także utrzymanie ciągłości spontanicznie zachodzących naturalnych procesów przyrodniczych na obszarze rezerwatu.
Rzeka Przyłężek	Kłodawa	Rezerwat o powierzchni 35 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu rzeki Przyłężek, nadbrzeżnych skarp i otaczających rzekę drzewostanów, będący siedliskiem dla występujących w rzece ryb łososiowatych.
Santockie Zakole	Deszczno, Santok	Rezerwat o powierzchni 445,84 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych, dydaktycznych i krajobrazowych pozostałości lasów łęgowych i innych cennych siedlisk przyrodniczych, oraz ochrona miejsc łęgowych ptaków wodno - błotnych.
Bogdanieckie Cisy	Bogdaniec	Rezerwat o powierzchni 10,5 ha. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względu na szczególne wartości przyrodnicze i naukowe stanowiska cisa pospolitego <i>Taxus baccata</i> na granicy wschodniego zasięgu geograficznego występowania gatunku.
Dębowa Góra	Bogdaniec	Rezerwat o powierzchni 10,3 ha. Celem ochrony rezerwatu jest zachowanie ze względu na szczególne wartości przyrodnicze

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
		i naukowe fragmentu ekosystemu leśnego o charakterze grądu środkowoeuropejskiego w stanie zbliżonym do naturalnego.
Morenowy Las	Witnica	Rezerwat o powierzchni 21 ha. Celem ochrony jest zachowanie ze względów naukowych i dydaktycznych fragmentu lasu o charakterze grądu środkowoeuropejskiego, w stanie zbliżonym do naturalnego.
Bagno Leszczyny	Skwierzyna	Rezerwat o powierzchni 4 ha. Celem ochrony jest zachowanie zbiorowisk roślinności torfowiskowej - zespołu torfowiska wysokiego z charakterystyczną fizjonomią i budową kępkowo-dolinkową wraz z całym zróżnicowanym bogactwem roślinności runa.
Mszar Rosiczkowy koło Rokitna	Strzelce Krajeńskie	Rezerwat o powierzchni 3,4 ha. Celem ochrony jest zachowanie zbiorowisk roślinności bagiennej i torfowiskowej, szczególnie mszaru przygiełkowego z charakterystycznymi gatunkami zespołu - przygiełki białej i lokalnie, bardzo rzadkiej w Polsce przygiełki brunatnej oraz mszaru wysokołtorfowiskowego zróżnicowanego na dwa podzespoły: mszar wełniankowy z dominacją wełnianki pochwowatej oraz mszar sosnowy, na którym w luźnym zwarciu rośnie sosna zwyczajna.
Parki narodowe		
Park Narodowy Ujście Warty	Kostrzyn nad Odrą, Witnica	Park o powierzchni 8074 ha obejmuje rozlewiska u ujścia rzeki Warty do Odry, wytwarzane w dużej mierze przez rzekę Postomię. Siedziba dyrekcji parku znajduje się w Chyrzynie koło Kostrzyna nad Odrą. Park znajduje się na terenie trzech gmin: Kostrzyn nad Odrą, Słońsk i Witnica. Otulina Parku, oprócz wymienionych gmin, leży też na terenie gminy Górzycy. Park został założony dla ochrony unikatowych terenów podmokłych, rozległych łąk i pastwisk, które są jedną z najważniejszych w Polsce ostoją ptaków wodnych i błotnych. W pobliżu Kostrzyna, przy drodze krajowej nr 22 mieszczą się punkty widokowe dla obserwatorów.
Obszary Chronionego Krajobrazu		
Gorzowsko-Krzeszycka Dolina Warty	Deszczno, Gorzów Wielkopolski, Witnica, Bogdaniec, Lubiszyn	Obszar o powierzchni 15 086 ha. Obszar położony na terenie gmin Deszczno, Gorzów Wielkopolski, Witnica, Bogdaniec, Słońsk, Krzeszyce, Lubiszyn.
Dolina Warty i Dolnej Noteci	Deszczno, Santok, Skwierzyna, Gorzów Wielkopolski	Obszar o powierzchni 31 776 ha. Obszar położony na terenie gmin Deszczno i gminy Santok w powiecie gorzowskim, gminy Drezenko, gminy Stare Kurowo i gminy Zwierzyn w powiecie strzelecko-drezdeneckim, gminy Przytoczna i gminy Skwierzyna w powiecie międzyrzeckim oraz na terenie miasta Gorzów Wielkopolski.

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
Lasy Witnicko-Dębieńskie	Witnica, Lubiszyn	Obszar o powierzchni 7 655 ha.
Lasy Witnicko-Dzieduszyckie	Witnica, Bogdaniec	Obszar o powierzchni 2 060 ha.
Puszcza Barlinecka	Strzelce Krajeńskie, Santok, Kłodawa, Lubiszyn	Obszar o powierzchni 25 779 ha. Obszar położony na terenie gmin Zwierzyn, Strzelce Krajeńskie, Santok, Kłodawa, Lubiszyn.
Dolina Obry	Skwierzyna	Obszar o powierzchni 9 259,4 ha. Obszar położony na terenie gmin Międzyrzecz, Pszczew, Skwierzyna, Bledzew.
Puszcza Drawska	Strzelce Krajeńskie	<p>Obszar o powierzchni 46 256,8 ha. Obszar chronionego krajobrazu położony w obrębie powiatu strzelecko-drezdeneckiego (na terenie gmin: Dobiegniew, Drezdenko, Stare Kurowo, Strzelce Krajeńskie, Zwierzyn).</p> <p>Celem ustanowienia jest czynna ochrona ekosystemów obszaru, realizowana w ramach racjonalnej gospodarki rolnej, leśnej i rybackiej, polega na zachowaniu różnorodności biologicznej siedlisk przyrodniczych kompleksów leśnych Równiny Drawskiej.</p>
Parki Krajobrazowe		
Ujście Warty	Kostrzyn nad Odrą, Witnica	<p>W woj. zachodniopomorskim położony w gminie: Boleszkowice - 1798,49 ha.</p> <p>W woj. lubuskim: w gminach: Kostrzyn nad Odrą (863,98 ha), Witnica (4087,79 ha) w powiecie gorzowskim, Górzycza (7171,67) w powiecie słubickim, Słońsk (5574,45 ha) w powiecie sulęcińskim.</p> <p>Szczególnymi celami ochrony Parku na terenie województwa lubuskiego są:</p> <p>1) ochrona wartości przyrodniczych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) biocenozy o charakterze naturalnym lub półnaturalnym pogranicza mezoregionów Równiny Gorzowskiej, Kotliny Freienwaldzkiej i Gorzowskiej, Pojezierza Łagowskiego oraz Lubuskiego Przełomu Odry, b) zadrzewień śródpolnych, przydrożnych i nadwodnych, w tym łągowych, c) muraw kserotermicznych, łąk i starorzeczy, d) gatunków zwierząt i ich siedlisk; utrzymanie lub wzmacnianie różnorodności gatunkowej zwierząt w naturalnych miejscach ich bytowania, tworzenie ostoi dla zwierząt przez ograniczanie aktywności turystycznej i innych form użytkowania na obszarach szczególnie cennych pod względem przyrodniczym; <p>2) ochrona wartości historycznych i kulturowych, w tym:</p> <ul style="list-style-type: none"> a) tradycyjnego modelu gospodarowania rolnego, w szczególności utrzymanie łąk kośnych i wypasu bydła, b) zachowanie obiektów historycznego budownictwa i układów

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
		<p>ruralistycznych,</p> <p>c) kompleksu Starego Miasta i Twierdzy w Kostrzynie nad Odrą w zakresie terenów objętych ochroną konserwatorską zabytków,</p> <p>d) stanowisk archeologicznych;</p> <p>3) walorów krajobrazowych, w tym:</p> <p>a) nadodrzańskich i nadwarciańskich krajobrazów z otwarciami widokowymi na zakola i meandry wraz z ich zróżnicowanymi brzegami,</p> <p>b) układów zieleni komponowanej, w szczególności założeń parkowych i cmentarnych.</p>
Gorzowski Park Krajobrazowy	Strzelce Krajeńskie, Kłodawa	Obszar o powierzchni 12 261,8 ha. Celem ochrony Parku jest zachowanie i popularyzacja jego wartości przyrodniczych, historycznych i kulturowych oraz walorów krajobrazowych w warunkach zrównoważonego rozwoju.
Obszary Ptasie Natura 2000		
Ostoja Witnicko-Dębniańska	Witnica, Gorzów Wielkopolski	Obszar o powierzchni 46 993 ha. Obszar położony na terenie gmin Dębno, Boleszkowice, Gorzów Wielkopolski, Trzcianko-Zdrój, Myślibórz, Witnica, Chojna. Obszar obejmuje kompleks lasów położonych w strefie krawędziowej doliny Warty (na północ od doliny) oraz kompleks leśny ciągnący się po Dębno i dolinę Myśli i jej dopływu Kosy. Zasadniczą część kompleksu stanowią lasy gospodarcze, z licznymi torfowiskami mszarnymi. Zachodnią część obszaru rozcinają rzeki o silnie meandrujących korytach, z niewielkimi starorzeczami w różnym stadium łądowania i procesów torfotwórczych, a także rozległe zbiorowiska wodnobiagienne i szuwarowe. Na całym obszarze występują różnej wielkości jeziora - zarówno dystroficzne, jak i eutroficzne.
Puszcza Barlinecka	Strzelce Krajeńskie, Santok, Kłodawa	Obszar o powierzchni 26 505 ha. Obszar położony na terenie gmin Zwierzyn, Barlinek, Nowogródek Pomorski, Strzelce Krajeńskie, Santok, Pełczyce, Kłodawa. Obszar obejmuje fragment Puszczy Gorzowskiej na rozległej, sandrowej Równinie Gorzowskiej. Teren ma bogatą sieć hydrograficzną; przecinają go dopływy Noteci: Polka i Santoczna oraz dopływ Warty - Kłodawka. Znajduje się tu również kilkadziesiąt różnych typów jezior, w większości położonych wśród lasów. Występuje tu co najmniej 20 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 5 gatunków z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK).
Dolina Dolnej Odry	Kostrzyn nad Odrą	Obszar o powierzchni 61 648 ha. Obszar położony na terenie gmin Cedynia, Szczecin, Widuchowa, Boleszkowice, Gryfino, Kołbaskowo, Chojna, Mieszkowice, Moryń, Kostrzyn nad Odrą, Goleniów. Dolina Odry (dwa główne kanały: Wschodnia Odra i Zachodnia Odra), to przeplatające się wzajemnie: tereny podmokłe z torfowiskami i łąkami zalewanymi wiosną, lasy olszowe i łąkowe, starorzeczka, liczne odnogi rzeki oraz wysepki. Duży udział w obszarze stanowią naturalne tereny zalewowe. Obszar ten

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
		obejmuje także odcinki strefy krawędziowej Doliny Odry z miejscami porośniętymi roślinnością sucholubną (łącznie z murawami kserotermicznymi oraz lasami). Tereny otaczające ostoję są użytkowane rolniczo. Na niewielkiej części prowadzona jest gospodarka łąkowa, jak również wypas bydła. W otoczeniu można spotkać także liczne zakłady przemysłowe. Mimo tego znajduje się tu 14 rodzajów siedlisk z Załącznika I Dyrektywy Rady 92/43/EWG dobrze zachowanych, rzadkie i zagrożone gatunki zwierząt, w tym 17 gatunków z Załącznika II Dyrektywy Rady 92/43/EWG.
Dolina Dolnej Noteci	Deszczno, Gorzów Wielkopolski, Santok	Obszar o powierzchni 24 943 ha. Obszar położony na terenie gmin Deszczno, Zwierzyn, Gorzów Wielkopolski, Stare Kurowo, Drezdenko, Santok. Obszar obejmuje fragment doliny Dolnej Noteci bezpośrednio przed jej ujściem do Warty położony w Kotlinie Gorzowskiej, stanowiącej fragment Pradoliny Toruńsko-Eberswaldzkiej. Dolina Noteci w tym miejscu to szeroka dolina rzeczna, poprzecinana licznymi kanałami z pozostałościami starorzeczy i kompleksami torfianek. Na większości obszaru jest prowadzona średnio intensywna i ekstensywna gospodarka łąkowo-pastwiskowa. Występuje tu co najmniej 16 gatunków ptaków z Załącznika I Dyrektywy Ptasiej, 3 gatunki z Polskiej Czerwonej Księgi (PCK).
Puszcza Notecka	Skwierzyna, Santok	Obszar o powierzchni 178 255,7 ha. Obszar położony na terenie województwa lubuskiego i wielkopolskiego. Obszar stanowi zwarty, jednolity kompleks leśny w międzyrzeczu Noteci i Warty, części pradoliny Eberswaldzko-Toruńskiej. Jest to równina akumulacyjna w znacznym stopniu przekształcona przez wiatry, który usypały tu, największy w Polsce, zespół wydm śródlądowych, o wysokości 20-30 m, a maksymalnie dochodzący do 98 m npm. Ogromny obszar leśny (jeden z największych w centralnej i północnej Polsce); ostoja rzadkich i zagrożonych gatunków roślin, ptaków i ssaków, w tym prawie chronionych w Polsce. Jest to jedyna w ostatnich latach, stała ostoja wilka w zachodniej Polsce. Występuje tu 9 gatunków storczyków.
Lasy Puszczy nad Drawą	Strzelce Krajeńskie	Obszar o powierzchni 190 279 ha. Obszar położony na terenie powiatów wałecki, czarnkowsko-trzcieński, choszczeński, strzelecko-drezdenecki, drawski. Obszar obejmuje większą część dużego kompleksu leśnego na równinie sandrowej, położonej w środkowym i dolnym biegu rzeki Drawy. W lasach dominują bory sosnowe z domieszką brzozy, dębu i topoli. Zostały one znacznie przekształcone w wyniku prowadzenia gospodarki leśnej na tym terenie przez kilkaset lat.
Obszary Siedliskowe Natura 2000		
Jezioro Kozie	Lubiszyn	Obszar o powierzchni 179 ha. Obszar położony na terenie gmin Nowogródek Pomorski, Myślibórz, Lubiszyn. Obejmuje pojedynczy

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
		eutroficzny zbiornik wodny, przybrzeżne zespoły roślinne oraz płyty torfowisk. Jezioro Kozie należy do rzadkich w Polsce typów akwenów typu karasiowego. Tereny nad wodą cechuje różnorodność gatunkowa – do najcenniejszych należą zarośla chronionej w Polsce brzozy niskiej i szuwar z rzadką kłocią wiechowatą.
Torfowisko Chłopiny	Lubiszyn	Obszar o powierzchni 498,5 ha. Obejmuje kompleks zbiorowisk bagiennych i torfowiskowych porastających rozległą misę pojeziorną. W centrum ostoi znajduje się torfowisko przejściowe z cenną roślinnością glacialną np. turzycą bagienną, rosiczką długolistną i okrągłolistną.
Ujście Noteci	Deszczno, Gorzów Wielkopolski, Santok	Obszar o powierzchni 3994,5 ha. Obszar obejmuje ujście Noteci i Warty z dużymi obszarami zalewowymi, ekstensywnie zagospodarowanymi. Na lewym brzegu Warty zachował się cenny fragment lasów łęgowych, a powyżej zabudowy wsi Santok, na stromym zboczu doliny Warty – interesujące płyty muraw kserotermicznych. Ważny obszar występowania wilgotnych ekosystemów, typowych dla dolin dużych rzek z dobrze zachowanymi lasami łęgowymi.
Ostoja Barlinecka	Strzelce Krajeńskie, Santok, Kłodawa	Obszar o powierzchni 25 596 ha. Obszar położony na terenie gmin Zwierzyn, Barlinek, Nowogródek Pomorski, Strzelce Krajeńskie, Santok, Pełczyce, Kłodawa. Obszar obejmuje fragment rozległej sandrowej Równiny Gorzowskiej, porośniętej lasami Puszczy Gorzowskiej. Teren ma bogatą sieć hydrograficzną; przecinają go dopływy Noteci Polka i Santoczna oraz dopływ Warty Kłodawka. Na terenie obszaru znajduje się kilkadziesiąt jezior różnych typów, w większości położonych wśród lasów.
Bory Chrobotkowe Puszczy Noteckiej	Skwierzyna, Santok	Obszar o powierzchni 2309 ha. Obszar położony na terenie gmin Drezenko, Skwierzyna, Santok. Na terenie ostoi występuje jeden gatunek ssaka - wilk szary - z II załącznika Dyrektywy Siedliskowej.
Ujście Warty	Deszczno, Witnica, Bogdaniec, Kostrzyn nad Odrą	Obszar o powierzchni 33 297 ha. Obszar położony na terenie gmin Deszczno, Górzycy, Witnica, Bogdaniec, Słońsk, Kostrzyn nad Odrą, Krzeszyce. Ostoja obejmuje tereny zalewowe Warty w rejonie jej ujścia do Odry, niewielki odcinek doliny Odry i zalew w rejonie Kostrzyna nad Odrą. Leży na wysokości 11-55 m n.p.m. Występują tu licznie naturalne odnogi rzeki oraz kanały i sztucznie stworzone zbiorniki wody. Roczne wahania poziomu wody na jej obszarze osiągają nawet 3,5 m, przy czym najwyższe stany obserwowane są na przedwiośniu i wczesną wiosną. W obszarze znajduje się wiele łąk corocznie zalewanych. Na niewielkiej przestrzeni spotyka się również zarośla wierzbowe i lasy łęgowe. W rejonie miejscowości Owczary i Pamięcin wykształciły się murawy kserotermiczne. Tuż przy południowo-zachodniej granicy obszaru, w dawnych umocnieniach obronnych, znajduje się duże zimowisko nietoperzy. Wchodzący w skład ostoi rezerwat Słońsk, uznawany jest za jedną z najważniejszych ostoi ptaków w środkowej Europie i podlega

Obszar chroniony	Lokalizacja na terenie MOF GW	Opis
		zapisom Konwencji Ramsar. Ujście Warty ma rangę ptasiej ostoi o znaczeniu europejskim.
Skwierzyna	Skwierzyna	Obszar o powierzchni 0,25 ha. Na strychu i na wieży kościoła w Skwierzynie żyje jedna z większych kolonii nocka dużego w Polsce północnej.
Uroczyska Puszczy Drawskiej	Strzelce Krajeńskie	Obszar o powierzchni 74 416,3 ha. Obszar położony na terenie powiatów wałecki, czarnkowsko-trzcieński, choszczeński, strzelecko-drezdenecki, drawski. Ostoja obejmuje większą część dużego kompleksu leśnego, położonego na równinie sandrowej, w środkowym i dolnym biegu rzeki Drawy. W miejscach, gdzie teren jest pofałdowany, wzgórza osiągają wysokość do 121 m. Najcenniejszym przyrodniczo obszarem jest centralna część ostoi, położona w widłach rzek: Drawy i Płocicznej. Ich koryta i doliny zachowały charakter zbliżony do naturalnego.
Zespoły przyrodniczo-krajobrazowe		
Jezioro Wielkie	Witnica	Obszar o powierzchni 3,76 ha. Celem ochrony jest zachowanie w stanie naturalnym krajobrazu jeziora Wielkiego, jak również przylegających jezior oraz otaczających jeziora lasów wraz z florą i fauną dla potrzeb dydaktycznych, turystycznych, naukowych i wypoczynkowych w estetycznie utrzymanym krajobrazie.
Kijewickie Kierki	Skwierzyna	Obszar o powierzchni 29 ha. Celem ochrony jest zachowanie walorów widokowych i estetycznych fragmentu doliny rzecznej.

Źródło: opracowano na podstawie danych Centralnego Rejestru Form Ochrony Przyrody oraz informacji pochodzących ze strony <http://ine.eko.org.pl/> (Instytut na rzecz Ekorozwoju)

1.4. Gospodarka odpadami

Plan gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego na lata 2020-2026 wraz z planem inwestycyjnym zakłada następujące cele:

- zmniejszenie ilości powstających odpadów poprzez:
  - ograniczenie marnowania żywności,
- zmniejszenie udziału niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych w całym strumieniu odebranych i zebranych odpadów (zwiększenie udziału odpadów zbieranych selektywnie) poprzez:
  - wprowadzenie jednolitych standardów selektywnego zbierania odpadów komunalnych na terenie całego województwa oraz objęcie wszystkich właścicieli nieruchomości, na których zamieszkują mieszkańcy systemem selektywnego zbierania odpadów,
  - zapewnienie jak najwyższej jakości zbieranych odpadów (przez odpowiednie systemy selektywnego zbierania odpadów), w taki sposób, aby mogły one zostać, w możliwie najbardziej efektywny sposób, poddane recyklingowi,
  - wprowadzenie selektywnego zbierania bioodpadów z zakładów zbiorowego żywienia,
- zaprzestanie składowania odpadów ulegających biodegradacji selektywnie zebranych,
- zaprzestanie składowania niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych bez ich uprzedniego przetworzenia,
- ograniczenie liczby miejsc nielegalnego składowania odpadów komunalnych, – utworzenie systemu monitorowania gospodarki odpadami komunalnymi,
- monitorowanie i kontrola postępowania z frakcją odpadów komunalnych wysortowywaną ze strumienia niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych i nieprzeznaczoną do składowania (frakcja 19 12 12),
- zwiększanie świadomości społeczeństwa na temat należytego gospodarowania odpadami komunalnymi (w tym odpadami żywności i innymi odpadami ulegającymi biodegradacji),
- doprowadzenie do funkcjonowania systemów zagospodarowania odpadów zgodnie z hierarchią sposobów postępowania z odpadami.

Cele krótkoterminowe Planu do 2026 roku to:

- osiągnięcie poziomu recyklingu i przygotowania do ponownego użycia frakcji: papieru, metali, tworzyw sztucznych i szkła z odpadów komunalnych w wysokości minimum 50% ich masy do 31 grudnia 2020 r. oraz jego dotrzymanie lub wzrost w kolejnych latach,
- do 2020 r. udział masy termicznie przekształcanych odpadów komunalnych oraz odpadów pochodzących z przetwarzania odpadów komunalnych w stosunku do wytwarzanych odpadów komunalnych nie może przekraczać 30%,
- wprowadzenie we wszystkich gminach w województwie systemów selektywnego odbierania bioodpadów u źródła – do końca 2021 r.,
- od dnia 1 stycznia 2020 r. obowiązywanie ujednoliconych standardów selektywnego zbierania odpadów komunalnych na terenie całego województwa,

- zmniejszenie ilości odpadów komunalnych ulegających biodegradacji kierowanych na składowiska odpadów, aby nie było składowanych w 2020 r. więcej niż 35% masy tych odpadów w stosunku do masy odpadów wytworzonych w 1995 r.
- do 2025 r. recyklingowi powinno być poddawane 60% odpadów komunalnych,
- przetwarzanie niesegregowanych (zmieszanych) odpadów komunalnych, nie dłużej niż do dnia 1 stycznia 2024 r. przez sortownie odpadów przetwarzające niesegregowane (zmieszane) odpady komunalne, stanowiące, zgodnie z dotychczasowymi przepisami, regionalną instalację do przetwarzania odpadów komunalnych.

Cele długoterminowe do 2032r. to:

- kontynuowanie celów określonych powyżej, a ponadto dążenie do osiągnięcia następujących celów:
  - do 2030 r. recyklingowi powinno być poddawane 65% odpadów komunalnych,
  - redukcja składowania odpadów komunalnych do maksymalnie 10% do 2030 r.

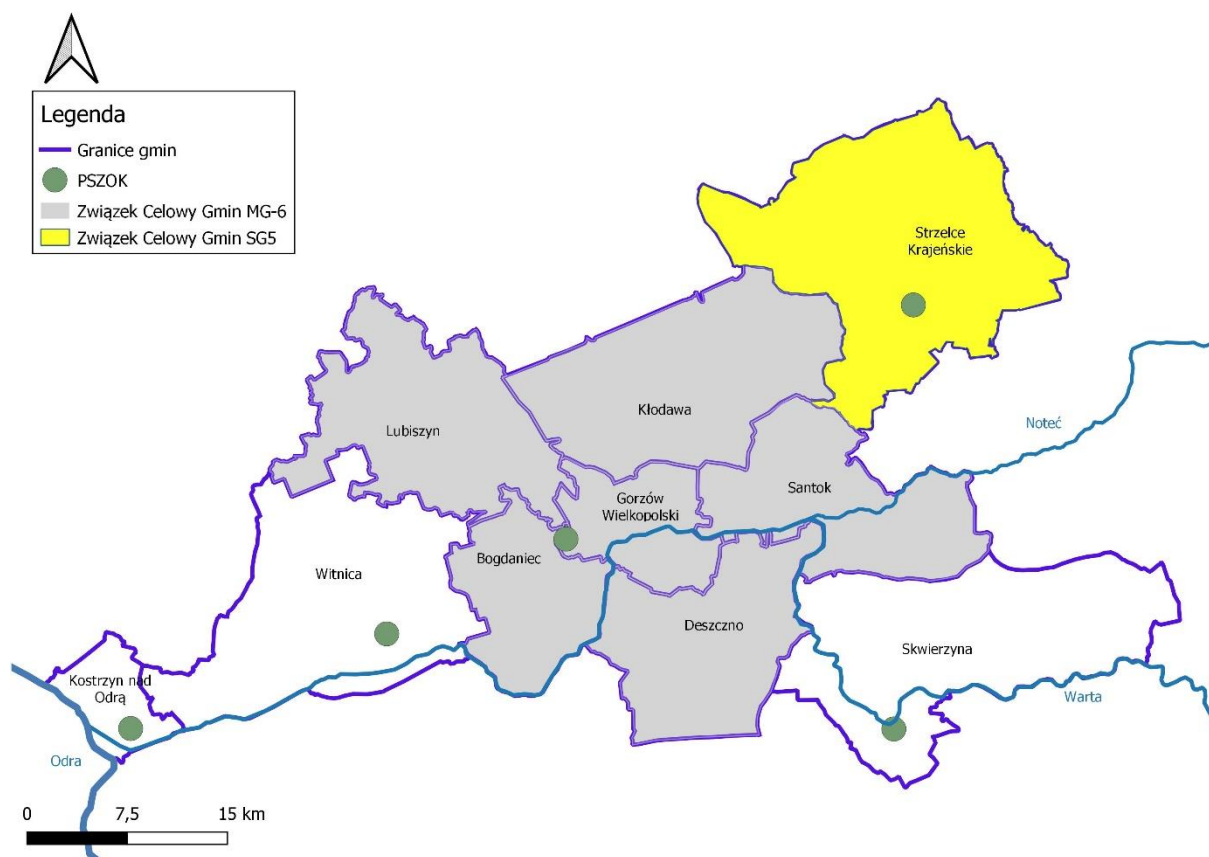
Gospodarka odpadami jest zadaniem własnym gmin i wymaga ona bliskiej współpracy z mieszkańcami i gospodarką danego obszaru. Na obszarze MOF GW działalność z zakresu gospodarki odpadami realizowana jest dla części obszaru w postaci porozumień gmin:

- Związek Celowy Gmin MG-6 realizuje powierzone mu przez gminy członkowskie zadania, m. in. z zakresu gospodarki odpadami. Działania podejmowane są na obszarze miasta Gorzów Wielkopolski oraz gmin wiejskich: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok.
- Związek Celowy Gmin SG05 realizuje zadania z zakresu gospodarki odpadami na rzecz gmin: Strzelce Krajeńskie oraz Stare Kurowo, Dobiegniew, Zwierzyn.

Istniejące punkty selektywnej zbiórki odpadów komunalnych na terenie MOF GW to:

- Kostrzyn nad Odrą ul. Sportowa,
- Skwierzyna ul. Chrobrego 5,
- Strzelce Krajeńskie, ul. Jedności Robotniczej,
- Witnica Białyzyk,
- Związek Celowy Gmin MG-6, Gorzów Wielkopolski ul. Małyszewska 180.

Mapa 7. Gospodarka odpadami na obszarze MOF GW

Źródło: opracowanie własne

W Planie gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego na lata 2020-2026 ujęto następujące inwestycje dot. obszaru MOF GW:

- Punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - Modernizacja Punktu selektywnego zbierania odpadów komunalnych zlokalizowanego: 66-470 Kostrzyn nad Odrą ul. Sportowa.
- Instalacje do przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - ul. Małczyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski,
    - Kompostownia selektywnie zebranych odpadów zielonych – certyfikacja,
    - Kompostownia odpadów ulegających biodegradacji.
- Instalacje do recyklingu odpadów planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - ul. Małczyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski – instalacje do recyklingu poszczególnych frakcji odpadów komunalnych.
- Instalacje do recyklingu odpadów budowlanych i rozbiórkowych planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - ul. Małczyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski – zakład recyklingu odpadów budowlanych.
- Regionalne instalacje do mechaniczno-biologicznego przetwarzania zmieszanych odpadów komunalnych planowane do rozbudowy/modernizacji:

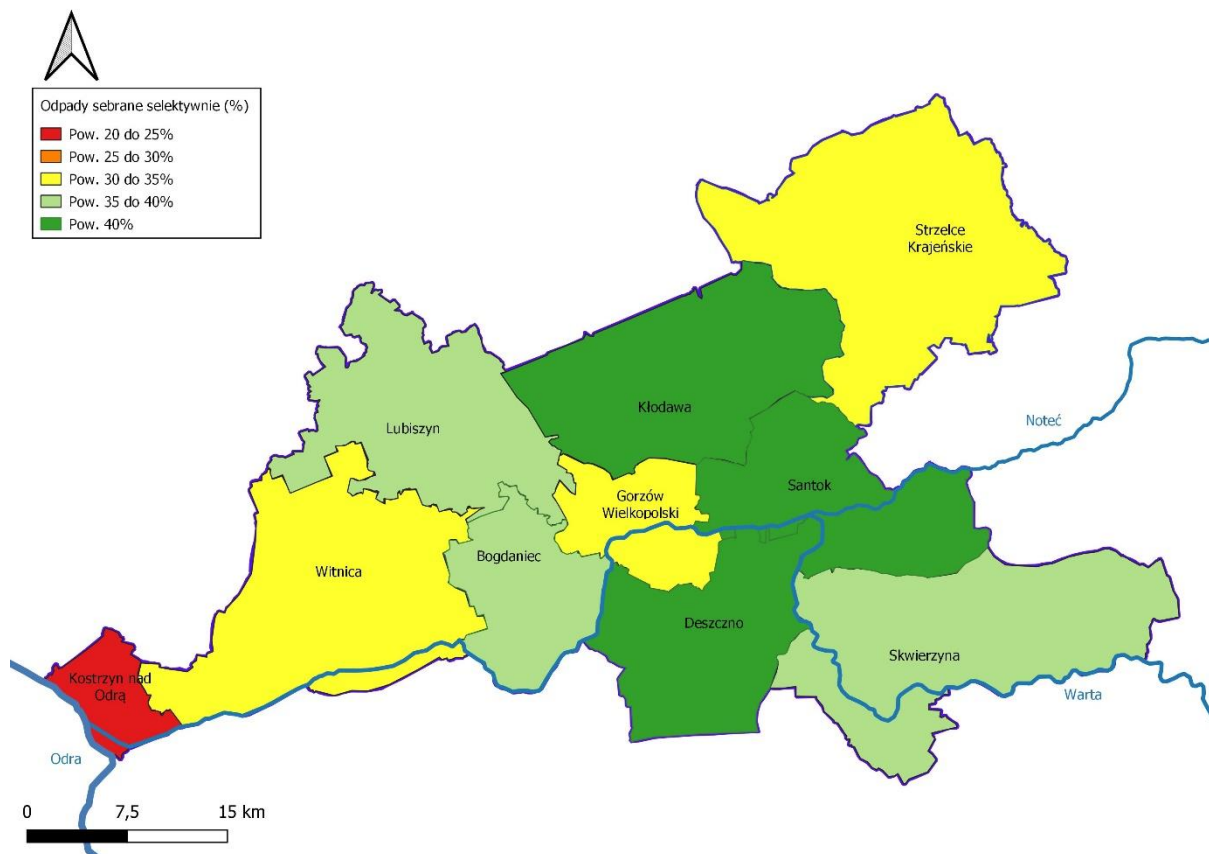
- ul. Małszyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski.
- Instalacje do termicznego przekształcania odpadów komunalnych i odpadów pochodzących z przetworzenia odpadów komunalnych planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - Gorzów Wielkopolski Stanowice 29, 66-450 Bogdaniec.
- Inne instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych planowane do rozbudowy/modernizacji:
  - ul. Małszyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski.
- Planowane nowe punkty selektywnego zbierania odpadów komunalnych:
  - Gralewo (gmina Santok),
  - Gorzów Wielkopolski (ul. Rolna),
  - Gorzów Wielkopolski (ul. Fieldorfa-Nila),
  - Deszczno,
  - Kłodawa,
  - Lubiszyn.¹³
- Planowane nowe instalacje do doczyszczania selektywnie zebranych frakcji odpadów komunalnych:
  - Gorzów Wielkopolski, instalacja do doczyszczania selektywnie zebranych frakcji odpadów komunalnych.
- Planowane nowe instalacje do przetwarzania odpadów zielonych i innych bioodpadów:
  - Witnica.
- Planowane nowe instalacje do termicznego przekształcania odpadów komunalnych i odpadów pochodzących z przetworzenia odpadów komunalnych:
  - INNEKO Sp. z o.o. 66- 400 Gorzów Wielkopolski oraz Miasto Gorzów Wielkopolski (lokalizacja - brak),
  - ECO RAVEN Sp. z o.o. ul. Fabryczna 1; 66-470 Kostrzyn nad Odrą (lokalizacja - obręb ewidencyjny Zatorze, Kostrzyn nad Odrą, strefa ekonomiczna, koło zakładu ICT Poland).
- Planowane nowe składowiska odpadów komunalnych o statusie regionalnej instalacji do przetworzenia odpadów komunalnych:
  - Gorzów Wielkopolski / Stanowice.
- Inne planowane nowe instalacje do przetwarzania odpadów komunalnych:
  - ul. Małszyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski:
    - Instalacja do odzysku poszczególnych frakcji odpadów komunalnych,
    - Instalacja doczyszczania strumieni odpadów pochodzących z procesu mechaniczno-biologicznego przetwarzania odpadów komunalnych w celu odzysku frakcji materiałowych,
    - Linia do produkcji paliwa alternatywnego.
- Inwestycje polegające na rekultywacji składowisk odpadów komunalnych:
  - ul. Małszyńska 180, 66-400 Gorzów Wielkopolski, składowisko odpadów obojętnych i innych niż obojętne kwatery K1 i K2.¹⁴

¹³ Wg danych Związku Celowego Gmin MG6 będzie to łącznie 7 PSZOK-ów

¹⁴ Za: Plan Inwestycyjny - Załącznik do Planu gospodarki odpadami dla województwa lubuskiego na lata 2020-2026

W poszczególnych gminach MOF GW notowano bardzo różnorodny udział odpadów zbieranych selektywnie w relacji do ogółu odpadów. Najwyższy poziom selektywnej zbiórki odpadów dotyczył gmin: Kłodawa, Santok, Deszczno, gdzie osiągnięto poziom udziału zbieranych selektywnie do ogółu odpadów przekraczający 40%. Najniższy poziom segregacji odpadów komunalnych dotyczy Kostrzyna nad Odrą.

Mapa 8. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów w 2020r.

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Należy również zwrócić uwagę na występujący na terenie MOF GW problem likwidacji i usuwania azbestu i wyrobów zawierających azbest. Na podstawie Uchwały nr 153/2052/16 Zarządu Województwa Lubuskiego z dnia 13 grudnia 2016 roku uchwalony został „Program usuwania wyrobów zawierających azbest z terenu województwa lubuskiego”. Głównym celem Programu, jest doprowadzenie do całkowitego usunięcia do 2032 roku wyrobów zawierających azbest z terenu województwa lubuskiego poprzez stopniową eliminację tych wyrobów oraz ich bezpieczne unieszkodliwienie.

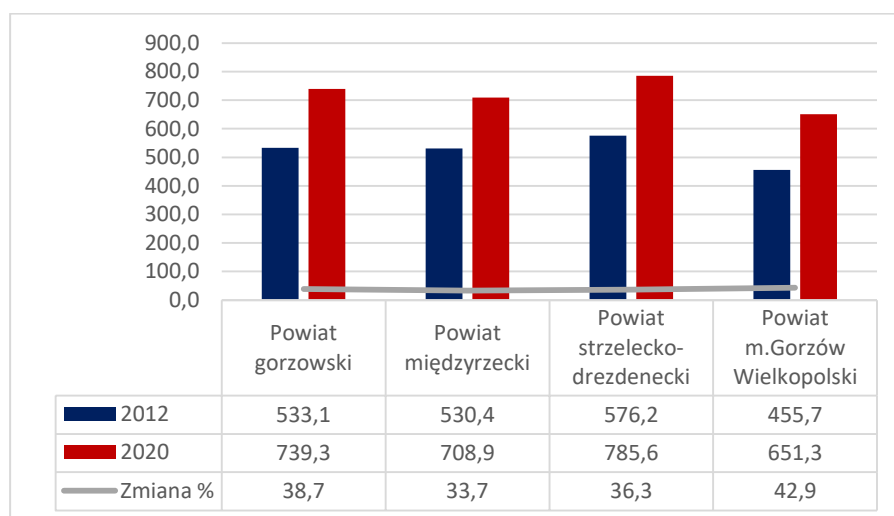
1.5. Stan powietrza atmosferycznego

Głównym źródłem emisji zanieczyszczeń do powietrza w województwie lubuskim jest emisja antropogeniczna, wynikająca z działalności ludzi. Naturalne procesy zachodzące w przyrodzie (emisja naturalna) mają znaczenie marginalne i w niewielkim stopniu wpływają na jakość powietrza atmosferycznego. Emisja antropogeniczna obejmuje emisję z zakładów przemysłowych i energetycznych, tzw. emisję niską z gospodarki komunalnej (kotłownie, indywidualne paleniska domowe i mniejsze zakłady) oraz emisję komunikacyjną, związaną głównie z transportem samochodowym.

W miastach i w rejonach tras o dużym natężeniu ruchu coraz większy problem, ze względu na emisję zanieczyszczeń do powietrza oraz emisję hałasu, stanowi komunikacja samochodowa. W wyniku spalania paliw w silnikach samochodowych do atmosfery przedostają się zanieczyszczenia gazowe: tlenki azotu, tlenek węgla, dwutlenek węgla i węglowodory aromatyczne (szczególnie benzen) oraz pyły zawierające związki m.in.: kadmu, niklu i miedzi. Oddziaływanie komunikacji na środowisko wykazuje tendencję rosnącą. W ostatnich latach nastąpił dynamiczny wzrost liczby pojazdów poruszających się po drogach. Na drogach obserwuje się również duży ruch tranzytowy. Województwo lubuskie, ze względu na swoje położenie, stanowi obszar tranzytowy dla samochodów przekraczających granicę polsko-niemiecką, łączy również północno-zachodnią część kraju z południowo-zachodnią.¹⁵

Presji na środowisko oraz jakość powietrza na obszarze MOF GW nie sprzyjała rosnąca liczba samochodów osobowych. Pomiedzy 2012 a 2020 rokiem liczba samochodów osobowych w relacji do liczby mieszkańców wzrosła od 33,7% w powiecie międzyrzeckim (m. in. gmina Skwierzyna) do 42,9% w Gorzowie Wielkopolskim. Największą liczbą samochodów w relacji do liczby mieszkańców charakteryzował się powiat strzelecko-drezdenecki (786,6 na 1000 mieszkańców), najmniejszą miasto Gorzów Wielkopolski (651,3).

Wykres 1. Samochody osobowe na 1000 mieszkańców

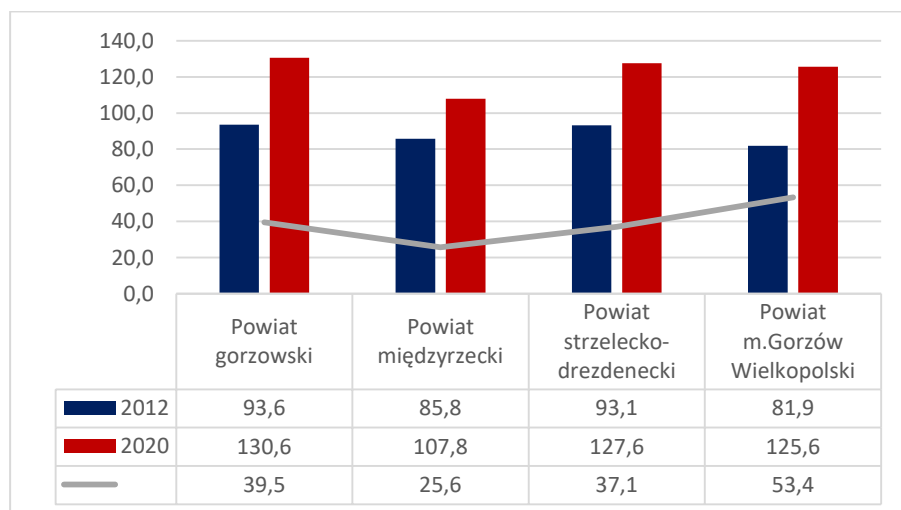

Źródło: GUS/BDL

¹⁵ Źródło: Stan środowiska w województwie lubuskim, Raport 2020, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska

Rozwój gospodarczy widoczny był również w danych dot. liczby pojazdów ciężarowych w relacji do liczby mieszkańców. W przypadku tego wskaźnika wzrost również był znaczny dla okresu od 2012 do 2020, największy w Gorzowie Wielkopolskim (53,4%). W przeliczeniu na 1000 mieszkańców liczba pojazdów ciężarowych w powiecie gorzowskim wynosiła w 2020 roku 130,6, w Gorzowie Wielkopolskim 125,6. Warto dodać, iż średnia krajowa wynosiła w tym czasie 104,5, co wskazuje na istotną rolę logistyki, jako specjalizacji gospodarczej MOF GW.

Wykres 2. Samochody ciężarowe na 1000 mieszkańców

Źródło: GUS/BDL

Analiza wyników modelowania na potrzeby oceny jakości powietrza w Polsce w roku 2018 wskazuje, iż największym źródłem emisji pyłu zawieszonego PM10 w województwie lubuskim jest emisja powierzchniowa (źródła komunalno-bytowe). Przeprowadzenie rocznej oceny jakości powietrza wykazało wystąpienie w 2018 roku przekroczenia wybranych poziomów. Dotyczyły one zarówno Gorzowa Wielkopolskiego oraz pozostałej części obszaru MOF GW.

Tabela 9. Wybrane wyniki jakości powietrza dla strefy Gorzów Wielkopolski oraz strefy lubuskiej (stan na 31.12.2018 r.)

Substancja/ składnik zanieczyszczeń	Przekroczenie normy dla strefy Gorzów Wielkopolski	Przekroczenie normy dla strefy lubuskiej	Główne źródło zanieczyszczeń
Poziom dopuszczalny stężenie pyłu zawieszonego PM10, ze względu na ochronę zdrowia ludzi	Nie	Tak	Komunalno-bytowe
Poziom docelowy stężenie Benzo(a)piren zawarty w pyłe PM10 ze względu na ochronę ludzi	Tak	Tak	Komunalno-bytowe
Poziom celu długoterminowego stężenie ozonu ze względu na ochronę ludzi	Tak	Tak	Komunalno-bytowe, komunikacyjne
Poziom celu długoterminowego stężenie ozonu ze względu na	Nie	Tak	Komunalno-bytowe, komunikacyjne

Substancja/ składnik zanieczyszczeń	Przekroczenie normy dla strefy Gorzów Wielkopolski	Przekroczenie normy dla strefy lubuskiej	Główne źródło zanieczyszczeń
ochronę roślin			

Źródło: opracowanie własne na podstawie Stan środowiska w województwie lubuskim Raport 2020

Zgodnie z art. 91 ustawy Prawo ochrony środowiska dla wszystkich stref, w których stwierdzono przekroczenia poziomów dopuszczalnych i docelowych (strefy w klasie C) należy opracować programy ochrony powietrza mające na celu osiągnięcie ww. poziomów substancji w powietrzu.

Warto dodać, iż w okresie 2018-2029 planowana jest realizacja programu priorytetowego „Czyste powietrze”. Program ten ma na celu poprawę efektywności energetycznej zmniejszenie/uniknięcie emisji zanieczyszczeń powietrza pochodzących z jednorodzinnych budynków mieszkalnych, należących do osób fizycznych. Program ten skierowany jest do właścicieli istniejących oraz nowopowstających już domów jednorodzinnych. Dotacje i pożyczki udzielane będą za pośrednictwem Wojewódzkich Funduszy Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej. Program przewiduje udzielanie dotacji i pożyczek m.in. na:

- wymianę starych źródeł ciepła (pieców i kotłów na paliwa stałe) oraz zakup i montaż nowych źródeł ciepła, spełniających wymagania programu,
- docieplenie przegród budynku,
- wymianę stolarki okiennej i drzwiowej,
- montaż lub modernizację instalacji centralnego ogrzewania i ciepłej wody użytkowej,
- instalację odnawialnych źródeł energii (kolektorów słonecznych i instalacji fotowoltaicznej),
- montaż wentylacji mechanicznej z odzyskiem ciepła.¹⁶

¹⁶ Źródło: Stan środowiska w województwie lubuskim, Raport 2020, Główny Inspektorat Ochrony Środowiska

1.6. Planowanie przestrzenne

Problematyka planowania przestrzennego na obszarze MOF GW jest realizowana poprzez opracowywanie i uchwalanie miejscowych planów zagospodarowania przestrzennego (MPZP). Najwyższym współczynnikiem tzw. pokrycia planistycznego cechuje się Gorzów Wielkopolski (56 %). W ciągu ostatnich 10 lat bardzo duży postęp w tym zakresie odnotowany został w gminie Kłodawa, gdzie współczynnik pokrycia planistycznego zwiększył się z 1,4% na 37,9%. W większości gmin MOF GW powierzchnia objęta MPZP wynosi od 0,5% do 13,1 %. Trzy gminy nie osiągnęły 1% pokrycia planistycznego (Witnica, Bogdaniec, Lubiszyn¹⁷).

Szczególnym problemem w zakresie planowania przestrzennego jest kwestia współpracy ponadlokalnej i uzgadniania planów zagospodarowania przestrzennego na stykach granic administracyjnych gmin. Kolejną istotną kwestią dla samorządów lokalnych jest zwiększenie udziału mieszkańców w procesach planowania przestrzennego. Warto dodać, iż przestrzeń MOF GW charakteryzuje się znaczną dynamiką procesów urbanizacyjnych. Jednocześnie znaczna część obszaru MOF to tereny o dużych walorach przyrodniczych oraz o znacznych ograniczeniach dla zabudowy, w tym tereny zagrożone powodzią.

Tabela 10. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (%)

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana w %
POLSKA	26,5	31,4	18,5
LUBUSKIE	6,3	9,5	50,8
MOF GW	4,6	12,8	178,3
Gorzów Wielkopolski	31,4	56,0	78,3
Kostrzyn nad Odrą	18,6	18,2	-2,2
Witnica	0,8	0,8	0,0
Skwierzyna	10,5	13,1	24,8
Strzelce Krajeńskie	3,7	5,8	56,8
Bogdaniec	0,4	0,5	25,0
Deszczno	2,1	5,0	138,1
Kłodawa	1,4	37,9	2607,1
Lubiszyn ¹⁸	0,6	0,7	16,7
Santok	4,4	10,8	145,5

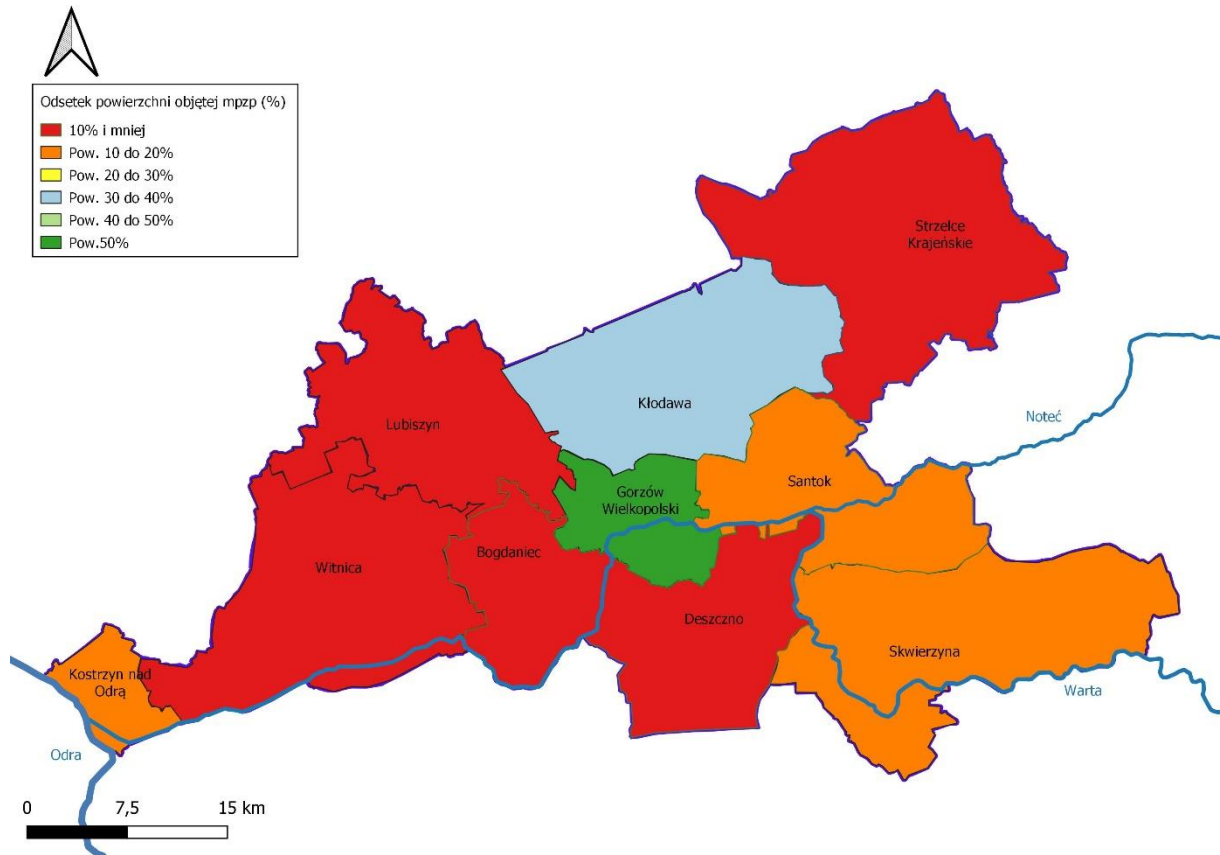
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

¹⁷ Uwaga: wg danych Urzędu Gminy Lubiszyn odsetek powierzchni objętej ustaleniami MPZP wynosił 3%

¹⁸ Uwaga: jak powyżej

Mapa 9. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

2. Uwarunkowania społeczno-demograficzne

2.1. Sytuacja demograficzna

Największym miastem MOF GW jest Gorzów Wielkopolski, który zamieszkały był w 2020 roku przez 122 589 mieszkańców. Stanowiło to 46,2% ludności obszaru MOF GW. Drugim pod względem wielkości ośrodkiem miejskim jest Kostrzyn nad Odrą, liczący 17 704 mieszkańców. Na obszarze MOF GW zlokalizowane są ponadto trzy niewielkie miasta: Skwierzyna (9,4 tys. mieszkańców), Strzelce Krajeńskie (9,8 tys.) oraz Witnica (6,6 tys.). Wskazuje to na dużą koncentrację potencjału demograficznego w przestrzeni miejskiej Gorzowa Wielkopolskiego.

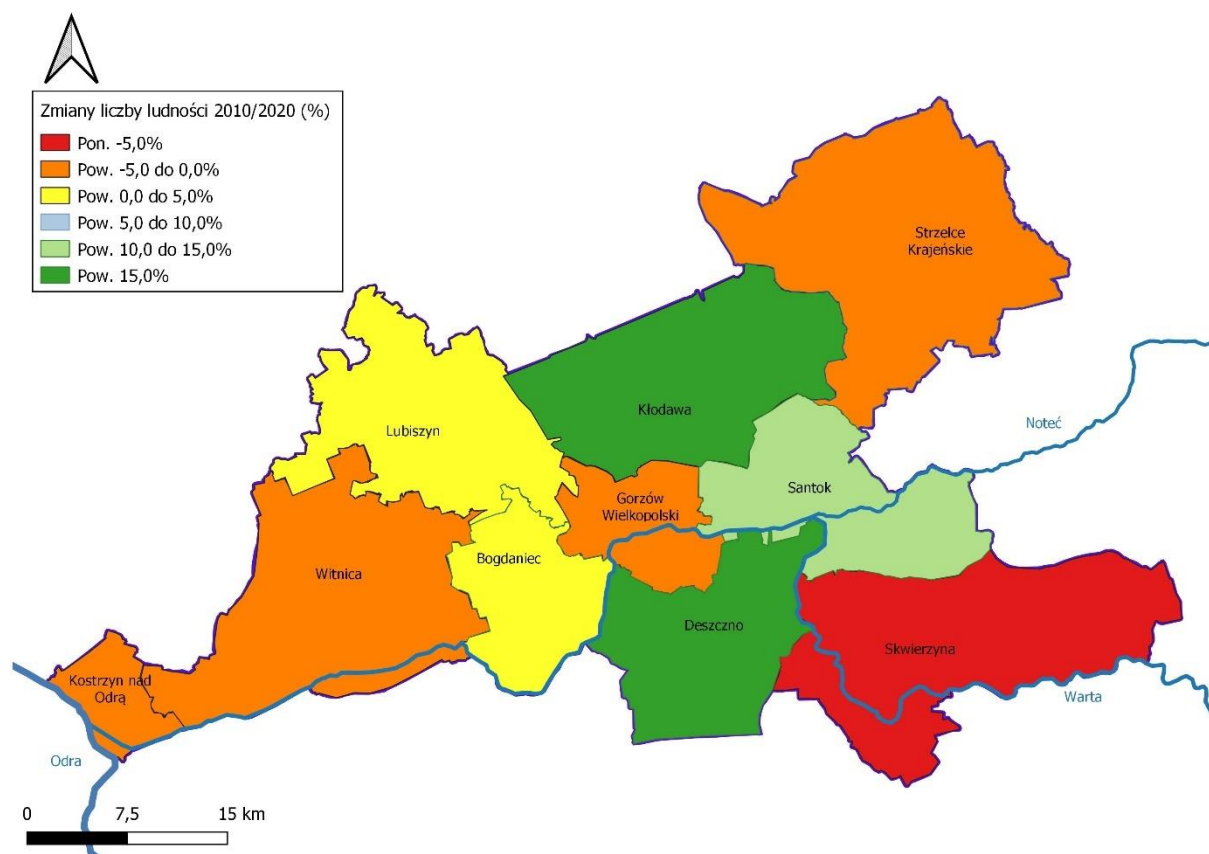
Układ osadniczy MOF GW charakteryzował się dużą dynamiką przemieszczeń ludności. Widoczne było to w zmianie liczby ludności w gminach bezpośrednio sąsiadujących z Gorzowem Wielkopolskim (Deszczno, Kłodawa, Santok). Rdzeń MOF GW charakteryzował się przy tym niewielkim spadkiem liczby ludności (-1,59% w okresie od 2010 do 2020 roku), co związane było m. in. z migracją mieszkańców na tereny podmiejskie. Na części obszaru MOF GW widoczne były zjawiska depopulacji. Znaczny spadek liczby mieszkańców dotyczył obszaru gminy Skwierzyna (-5,86%), Strzelce Krajeńskie (-4,09%). Umiarkowany spadek liczby mieszkańców dotyczył gminy Witnica (-2,37%) i Kostrzyna nad Odrą (-2,06%). Stabilną liczbą mieszkańców charakteryzowały się gminy Bogdaniec (+1,44) oraz Lubiszyn (+0,33). W gminie Deszczno liczba mieszkańców zwiększyła się o 20,69%, w gminie Kłodawa o 17,58%, a w gminie Santok o 12,88%. Ogółem pomiędzy 2010 a 2020 rokiem liczba ludności MOF GW była stabilna (+0,02%).

Tabela 11. Stan liczby ludności (2010/2020)

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana w %
MOF GW	223 582	223 637	0,02
Gorzów Wielkopolski	124 575	122 589	-1,59
Kostrzyn nad Odrą	18 076	17 704	-2,06
Witnica	13 088	12 778	-2,37
Witnica - miasto	6 957	6 666	-4,18
Witnica - obszar wiejski	6 131	6 112	-0,31
Skwierzyna	12 692	11 948	-5,86
Skwierzyna - miasto	10 014	9 454	-5,59
Skwierzyna - obszar wiejski	2 678	2 494	-6,87
Strzelce Krajeńskie	17 525	16 809	-4,09
Strzelce Krajeńskie - miasto	10 238	9 833	-3,96
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	7 287	6 976	-4,27
Bogdaniec	7 021	7 122	1,44
Deszczno	8 402	10 140	20,69
Kłodawa	7 458	8 769	17,58
Lubiszyn	6 901	6 924	0,33
Santok	7 844	8 854	12,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 10. Zmiana liczby ludności MOF OW GW (2010/2020)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W całej Polsce obserwowane były dynamiczne zmiany struktury wiekowej mieszkańców. Podobne zjawiska zachodziły na obszarze MOF GW. W latach 2010 – 2020 odnotowany został dość znaczący wzrost odsetka osób w wieku poprodukcyjnym. Najwyższy wzrost udziału ludności w wieku poprodukcyjnym odnotowano na obszarze miast: Strzelce Krajeńskie (+10,1 punktu procentowego udziału ludności w wieku poprodukcyjnym), Skwierzyna (+9,9), Gorzów Wielkopolski (+8,2), Witnica (+6,9%) oraz Kostrzyn nad Odrą (+6,1%). Oznacza to, że w przestrzeniach miejskich widoczna była większa dynamika zjawisk starzenia się społeczeństwa. Na taki obraz sytuacji wpływ mają m.in. zjawiska suburbanizacyjne oraz odpływ młodych mieszkańców poza granice MOF GW. Starsi mieszkańcy są mniej mobilni, a miasta zapewniają im lepsze warunki do życia i łatwiejszy dostęp do usług publicznych. Powyższe oznacza jednak, iż przestrzenie miejskie w większym stopniu koncentrować będą problemy powiązane ze zjawiskiem starzejącego się społeczeństwa.

Potwierdzeniem dla powyższej tezy jest odsetek ludności w wieku poprodukcyjnym, który był wyraźnie wyższy w przestrzeniach miejskich MOF GW. Wg danych GUS w 2020 roku w Gorzowie Wielkopolskim było 24,8% ludności w wieku poprodukcyjnym. W pozostałych miastach MOF GW udział ten przedstawiał się następująco: Kostrzyn nad Odrą (20,7%), Skwierzyna (23,3%), Strzelce Krajeńskie (24,0%), Witnica (20,6%), przy średniej dla województwa lubuskiego wynoszącej 22,1%. Dla porównania w przestrzeni powiatu gorzowskiego udział ludności w wieku poprodukcyjnym wynosił 18,6%.

Opisując strukturę wiekową ludności kraju, jak też MOF GW należy zwrócić uwagę na występowanie dwóch wyzów demograficznych, powojennego oraz lat 70-80-tych XX wieku. Młodsze roczniki są

wyraźnie mniej liczne od tych z wyzów demograficznych. Taka struktura wiekowa wpłynie będzie na procesy społeczno-gospodarcze kraju oraz regionu przez najbliższe dekady. Należy przewidzieć, iż trudno będzie zrekomensować ubytek ludności w wieku produkcyjnym, który związany jest ze wspomnianymi wyzami demograficznymi. W perspektywie wieloletniej oznacza to, że ubywać będzie ludności w wieku produkcyjnym, przybywać ludności w wieku poprodukcyjnym. Jednocześnie maleć będzie potencjał reprodukcyjny (malejąca liczba osób, w tym kobiet w wieku rozrodczym, przy jednoczesnych niskich wskaźnikach urodzeń).

Powyższe zjawiska widoczne były bardzo wyraźnie w przestrzeni MOF GW. W latach 2010 - 2020 nastąpił niewielki wzrost liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym. Ze względu na zjawiska suburbanizacyjne największe przyrosty ludności w wieku przedprodukcyjnym odnotowano na obszarach wiejskich sąsiadujących z Gorzowem Wielkopolski. Przyrosty liczby ludności w wieku przedprodukcyjnym były więc połączone z ogólnym wzrostem liczby ludności w bezpośredniej strefie podmiejskiej Gorzowa Wielkopolskiego i widoczne były w gminach: Lubiszyn, Kłodawa, Bogdaniec, Deszczno.

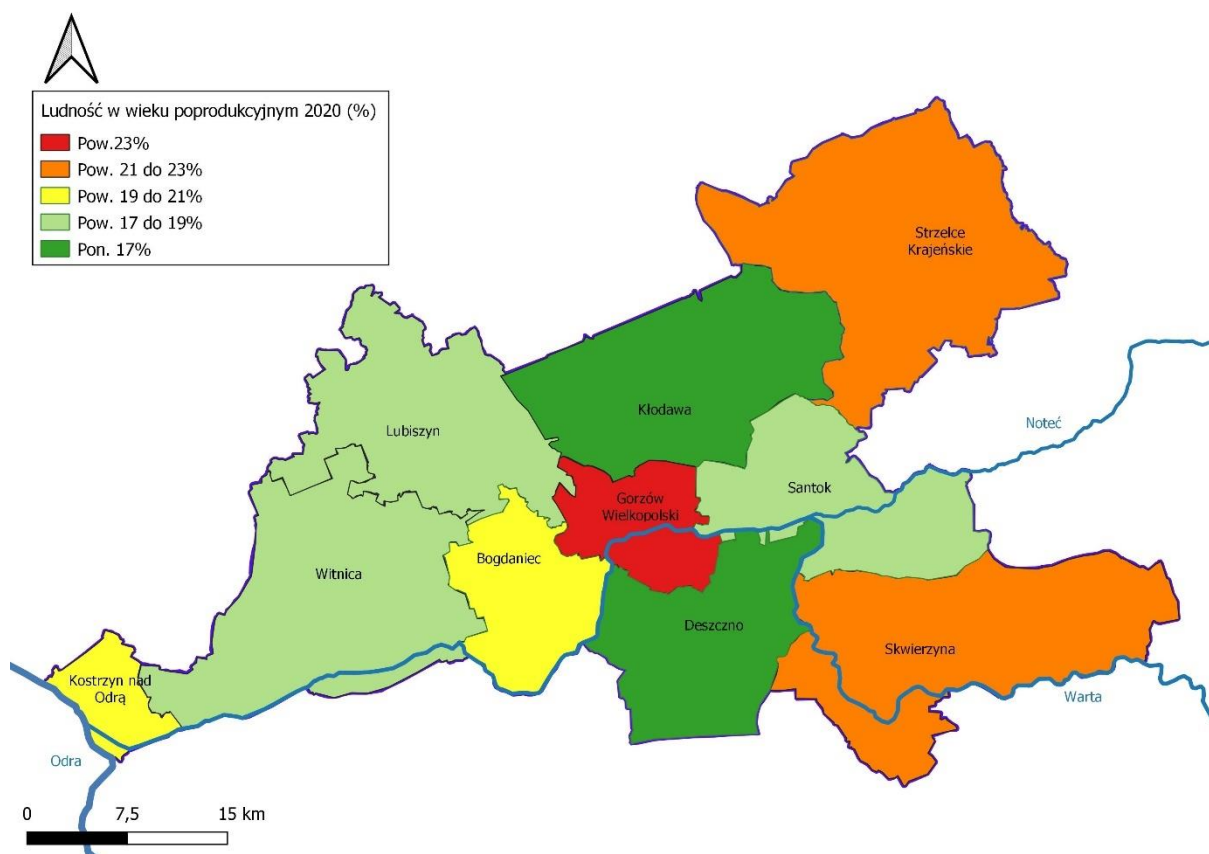
Na obszarze MOF GW w latach 2010 – 2020 odnotowane zostały bardzo znaczące spadki liczby ludności w wieku produkcyjnym. Porównując spadki udziału ludności w wieku produkcyjnym w ludności ogółem dla kraju (-4,9 punktu procentowego) i województwa (-6,0), bardzo niekorzystnie wypadają zwłaszcza miasta: Gorzów Wielkopolski (- 9,0), Strzelce Krajeńskie (-8,9), Skwierzyna (- 8,1).

Tabela 12. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w MOF GW w 2010 i 2020 roku

Jednostka terytorialna	w wieku przedprodukcyjnym		Zmiana pkt. %	w wieku produkcyjnym		Zmiana %	w wieku poprodukcyjnym		Zmiana pkt. %
	2010	2020		2010	2020		2010	2020	
	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]	[%]			
Polska	18,8	18,2	-0,6	64,4	59,5	-4,9	16,8	22,3	5,5
Lubuskie	19,1	18,1	-1	65,8	59,8	-6	15,1	22,1	7
MOF GW	18,6	18,3	-0,3	66,3	59,2	-7,1	15,1	22,5	7,4
Gorzów Wielkopolski	17,0	17,7	0,7	66,5	57,5	-9	16,6	24,8	8,2
Kostrzyn nad Odrą	20,3	19,1	-1,2	65,1	60,2	-4,9	14,6	20,7	6,1
Witnica	21,1	18,4	-2,7	65,4	62,7	-2,7	13,5	18,9	5,4
Witnica - miasto	20,6	17,9	-2,7	65,7	61,6	-4,1	13,7	20,6	6,9
Witnica - obszar wiejski	21,8	18,9	-2,9	65,0	64,0	-1	13,2	17,1	3,9
Skwierzyna	18,7	16,8	-1,9	67,7	60,2	-7,5	13,7	23,0	9,3
Skwierzyna - miasto	18,7	16,9	-1,8	67,9	59,8	-8,1	13,4	23,3	9,9
Skwierzyna - obszar wiejski	18,7	16,5	-2,2	66,7	61,7	-5	14,7	21,8	7,1
Strzelce Krajeńskie	20,0	18,6	-1,4	65,8	59,5	-6,3	14,2	22,0	7,8
Strzelce Krajeńskie - miasto	19,0	17,8	-1,2	67,1	58,2	-8,9	13,9	24,0	10,1
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	21,4	19,6	-1,8	64,1	61,3	-2,8	14,5	19,1	4,6
Bogdaniec	21,8	19,3	-2,5	64,5	60,8	-3,7	13,7	20,0	6,3
Deszczno	22,2	20,5	-1,7	66,1	62,8	-3,3	11,7	16,7	5
Kłodawa	22,0	19,9	-2,1	68,0	63,3	-4,7	10,0	16,9	6,9
Lubiszyn	21,3	18,9	-2,4	65,2	63,1	-2,1	13,5	18,0	4,5
Santok	21,0	20,2	-0,8	67,0	62,6	-4,4	12,0	17,2	5,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

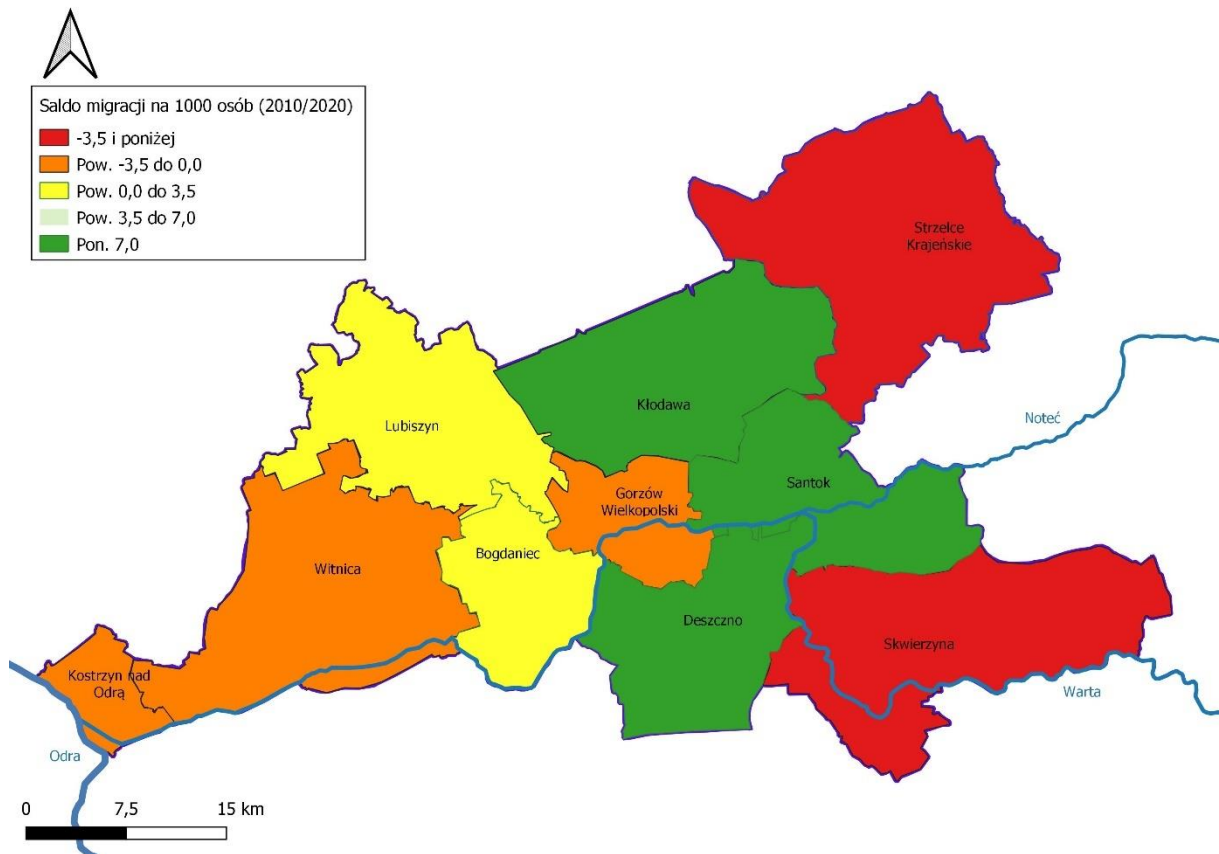
Mapa 11. Ludność w wieku poprodukcyjnym w MOF GW w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane dot. zmian liczby ludności wskazują na znaczną dynamikę przemieszczeń ludności w obrębie MOF GW. Największe dodatnie średnioroczne saldo migracji dla okresu od 2010 do 2020 roku notowano w gminach wiejskich bezpośrednio sąsiadujących z Gorzowem Wielkopolskim: Deszczno (16,0), Kłodawa (15,1), Santok (9,7). Ujemne saldo migracji cechowało w szczególności gminy Skwierzyna (- 5,0) oraz Strzelce Krajeńskie (-3,5). Ujemne saldo dotyczyło miast: Kostrzyn nad Odrą (-2,2), Witnica (-3,1), Skwierzyna (-5,5), Strzelce Krajeńskie (-3,7).

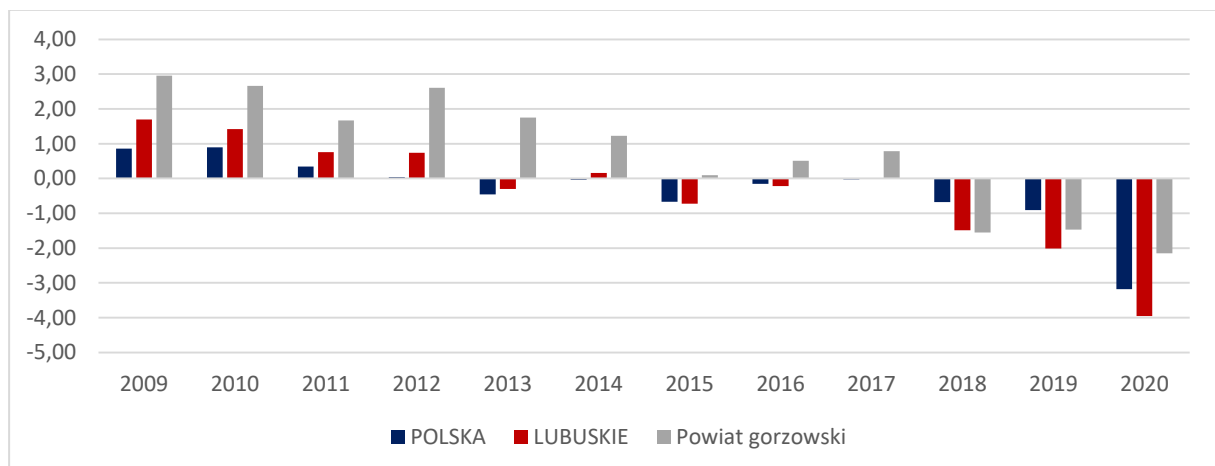
Mapa 12. Migracje w ujęciu średniorocznym w MOF GW (2020/2010)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dostępne dane demograficzne w zakresie współczynnika urodzeń na 1000 mieszkańców za lata 2015-2020 wskazują na bardzo gwałtowne załamywanie się współczynników przyrostu naturalnego w miastach i gminach MOF GW oraz w przestrzeni kraju i województwa lubuskiego. Widoczne są coraz niższe wskaźniki urodzeń, przy rosnących wskaźnikach zgonów.

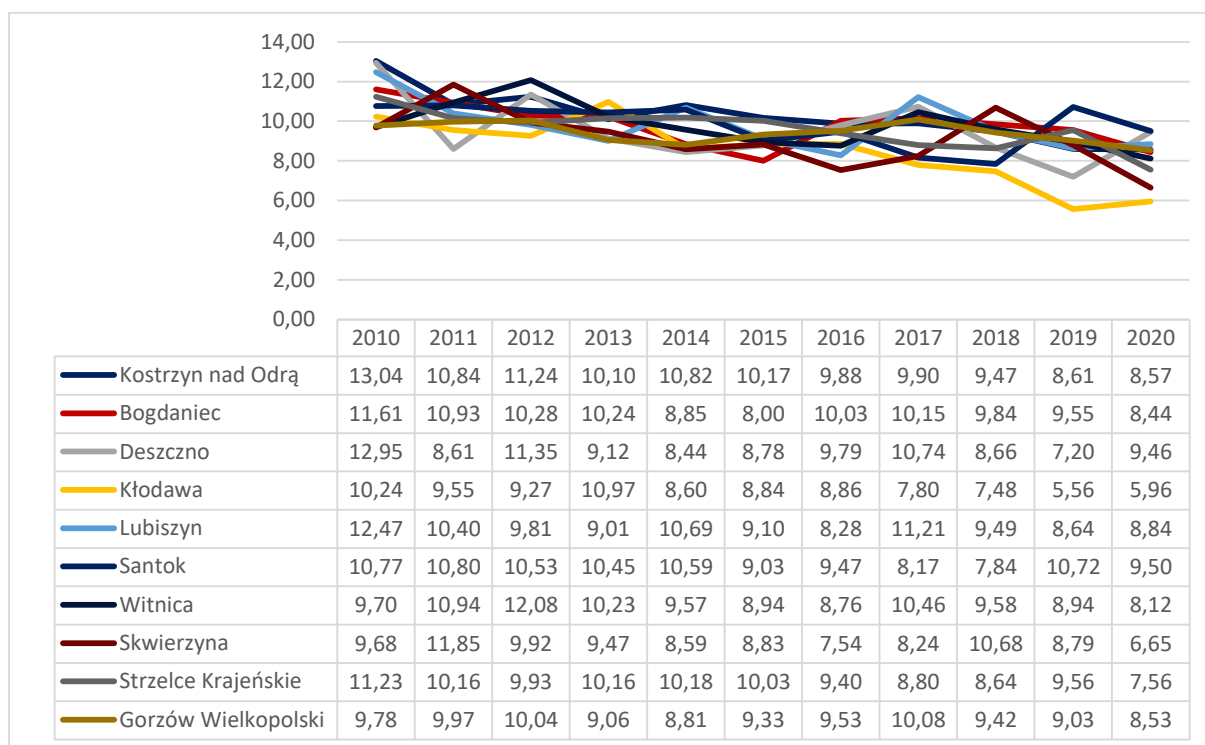
Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 ludności w kraju, województwie oraz na obszarze powiatu gorzowskiego w latach 2010-2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

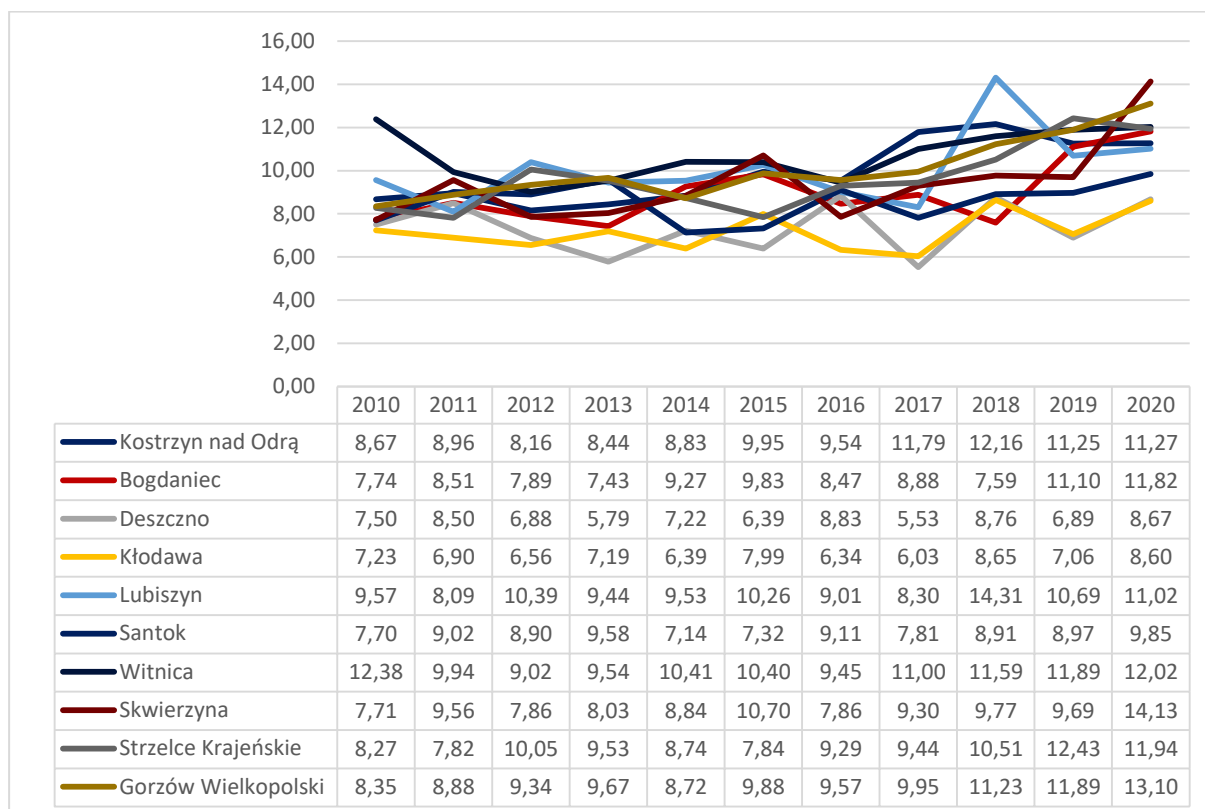

Wykres 4. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW

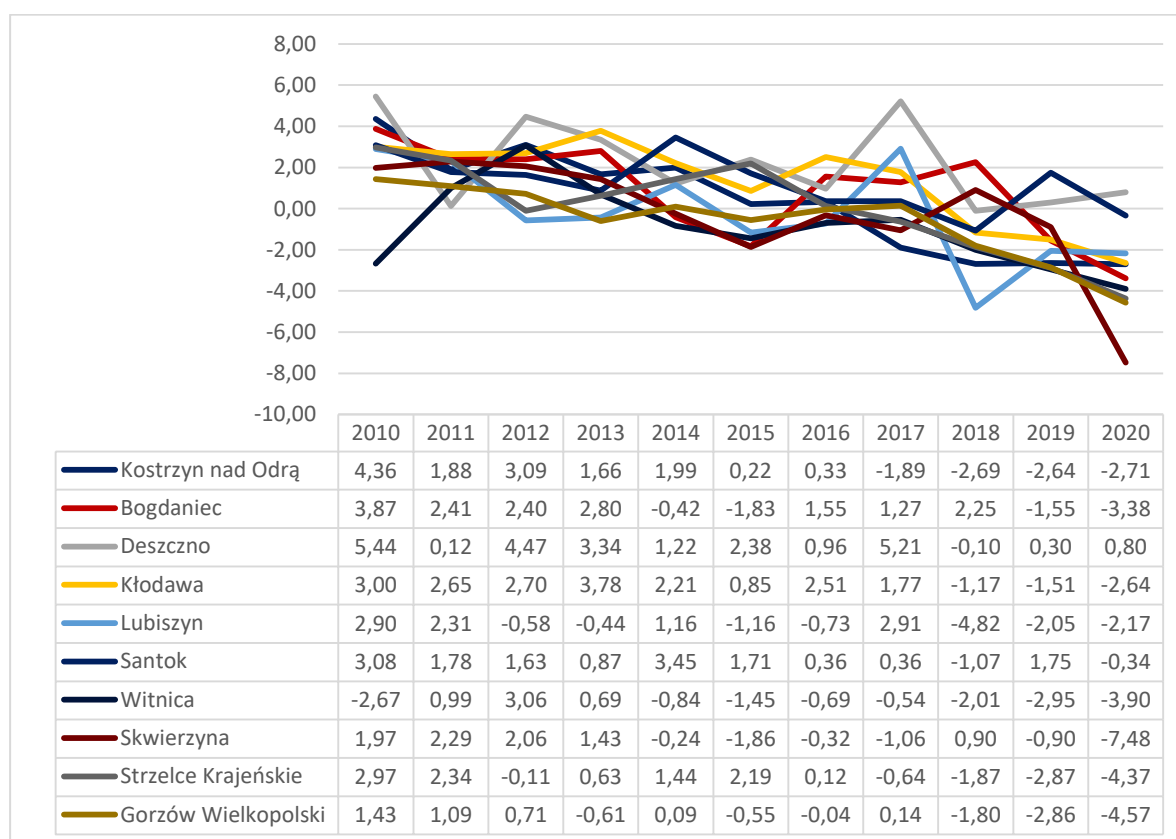
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 5. Zgodny na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

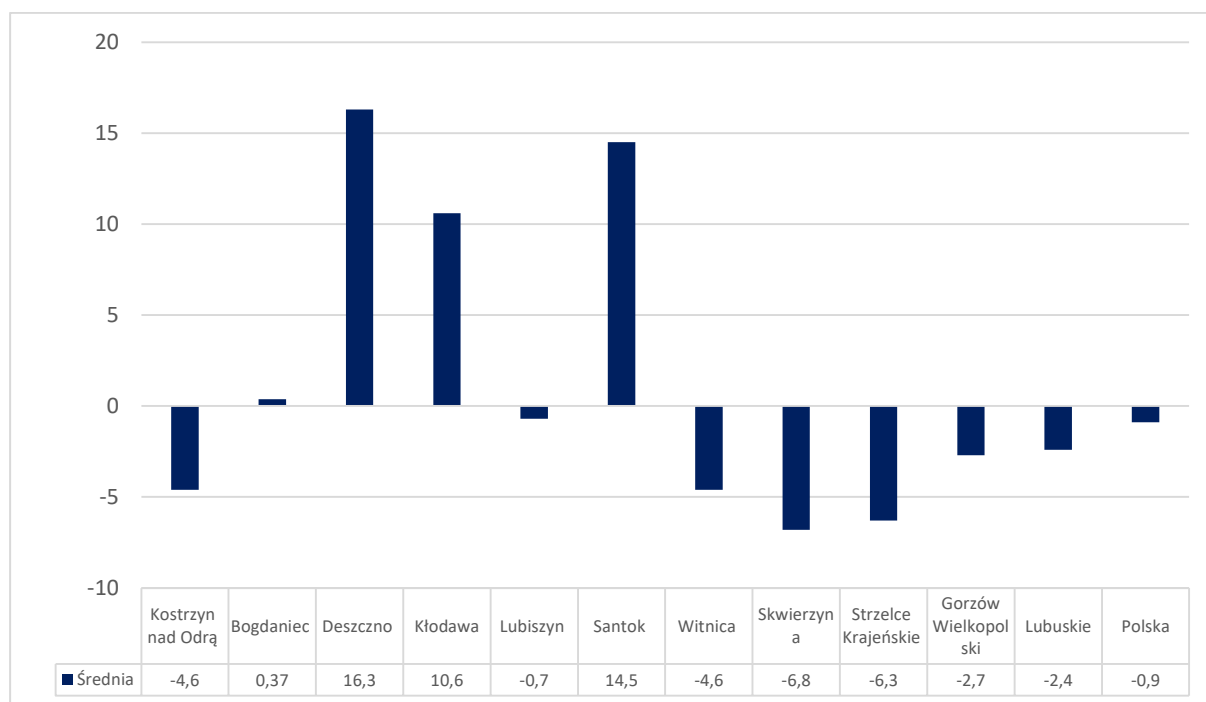
Wykres 6. Ruch naturalny na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W celu ustalenia skali ruchów rzeczywistych ludności, konieczne jest połączenie wskaźników ruchu naturalnego ludności z ruchem migracyjnym ludności. Najwyższymi wskaźnikami dodatnimi ruchu rzeczywistego ludności na obszarze MOF GW cechowały się gminy Santok, Deszczno i Kłodawa. W tych gminach widoczny był efekt napływu ludności w wieku produkcyjnym. Warto jednak dodać, iż w niektórych przestrzeniach MOF GW dojdzie do negatywnych sprzężeń zjawisk demograficznych, do których zaliczyć należy zjawiska starzenia się społeczeństwa, depopulacji oraz spadku liczby osób w wieku produkcyjnym i docelowo przedprodukcyjnym. Przestrzeniami szczególnego zagrożenia ww. zjawiskami będą obszary miejskie MOF GW, tj. Gorzów Wielkopolski, Kostrzyn nad Odrą, Witnica, Strzelce Krajeńskie oraz Skwierzyna, a także obszary wiejskie gmin Skwierzyna i Strzelce Krajeńskie. Gminami zagrożonymi w największym stopniu depopulacją będą gminy Skwierzyna i Strzelce Krajeńskie.

Wykres 7. Średni ruch rzeczywisty ludności na 1000 osób w kraju, województwie oraz na obszarze MOF GW w latach 2016 -2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Opisując najważniejsze prognozowane zmiany demograficzne na obszarze MOF GW należy zauważyć, iż do 2030 roku i dalej do 2050 roku zwiększać się będzie liczba osób w wieku poprodukcyjnym, natomiast maleć liczba osób w wieku produkcyjnym, jak również przedprodukcyjnym (prognoza jest niepewna ze względu na trudny do przewidzenia wskaźnik dzietności w okresie kolejnych 3 dekad). Należy prognozować, iż w perspektywie do 2030 roku zwiększy się liczba osób w wieku senioralnym 70+ (z około 25,6 tys. do około 38,6 tys. osób), a 80+ (z około 8,2 tys. do około 13,5 tys. osób). Zmniejszy się ponadto potencjał reprodukcyjny. Widoczne jest to w prognozie liczby ludności wieku 20-39 (spadek z ok. 59,3 tys. do około 47 tys. osób). Zmniejszy się również liczba osób w wieku 20-64 lat (ze 137 tys. do około 126 tys. osób).

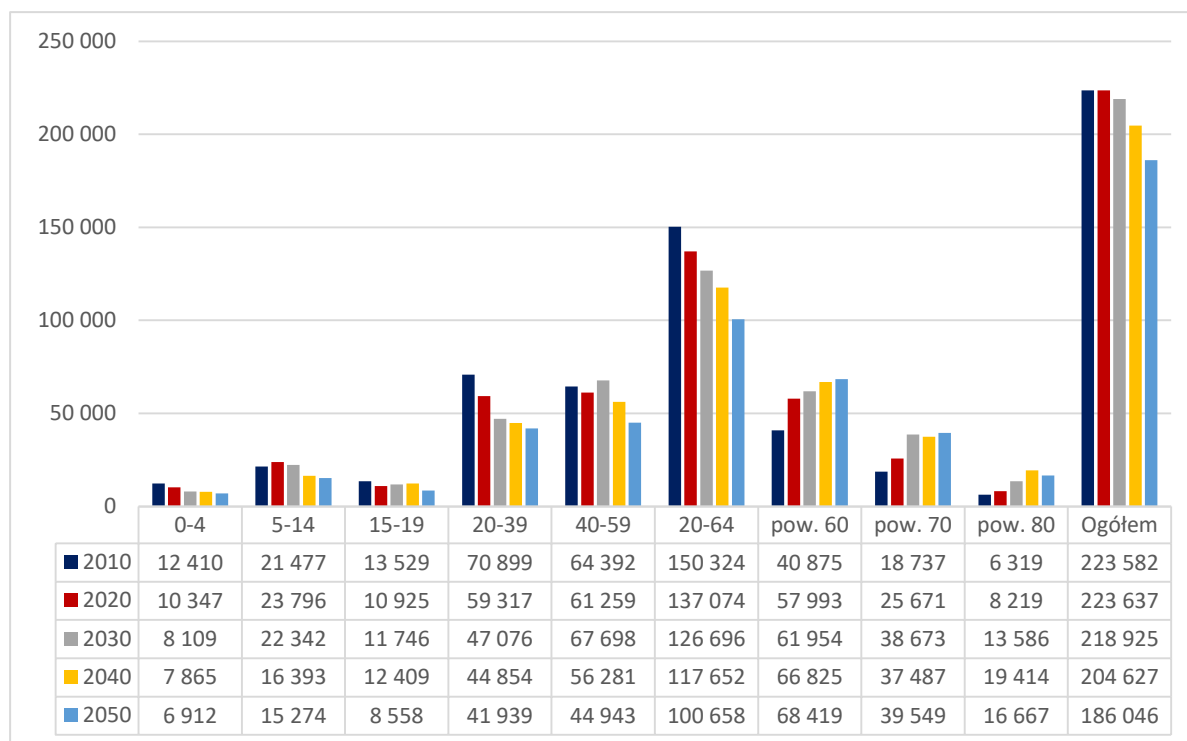
W perspektywie 2050 roku niekorzystne zmiany demograficzne w przestrzeni MOF GW będą się pogłębiać. W 2050 roku MOF GW może liczyć 186 tys. mieszkańców, wobec 223,6 tys. mieszkańców w 2020 roku. Potencjał kadr na rynku pracy (ludność w wieku 20-64 lat) zmniejszy się do poziomu 100,6 tys. osób, wobec obecnych 137 tys. osób.

Analizując dane z prognozy demograficznej należy mieć na uwadze, że zmiany jakie zachodzą będą w strukturze demograficznej charakteryzować się będą trwałością przez co najmniej trzy najbliższe dekady. Oznacza to, że MOF GW projektując rozwiązania z zakresu polityki senioralnej, czy też na rzecz aktywności ekonomicznej ludności, musi inwestować w rozwiązania długoterminowe.

Oprócz wysokiego odsetka ludności w wieku poprodukcyjnym należy zwrócić uwagę na malejącą liczbę osób w wieku produkcyjnym. Oznacza to, że na obszarze MOF GW wystąpią deficyty kadr na rynku pracy oraz w usługach publicznych. Rozwiązania sprzyjające zwiększaniu dzietności przyniosą rezultaty w perspektywie kilku lat. Mając na uwadze zdecydowanie mniej liczną grupę osób młodych w stosunku do osób urodzonych w okresie wyżów demograficznych, zwiększenie dzietności tylko

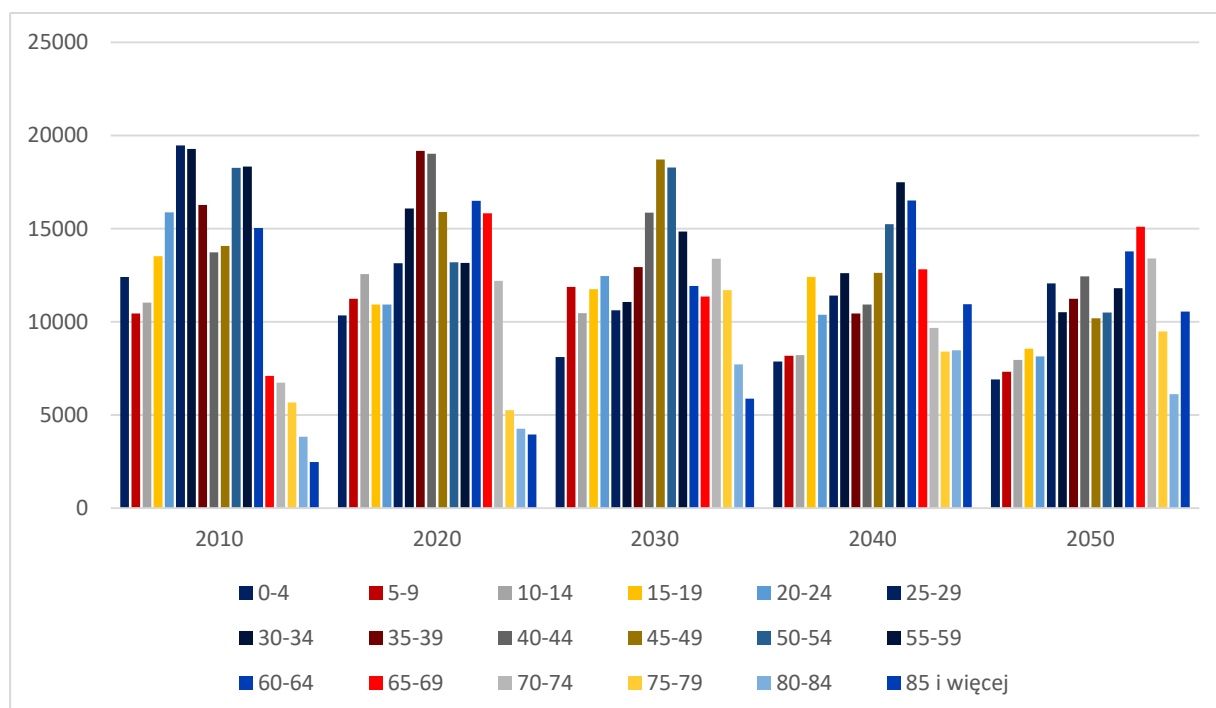
częściowo zrekompensuje ubytek ludności na rynku pracy. Należy przewidzieć, iż rynek pracy jeszcze w większym stopniu otworzy się na migrantów spoza Polski.

Wykres 8. Prognoza demograficzna dla MOF GW – stan ludności wg wybranych grup wieku w perspektywie 2050 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 9. Prognozowana struktura wieku ludności MOF GW w perspektywie 2050 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.2. Społeczeństwo obywatelskie, aktywność społeczna

Debata z liderami lokalnymi¹⁹ z obszaru MOF GW dot. wymiaru społecznego potwierdza znaczną dynamikę zmian jakie zaszły w ostatnich latach. Zauważono przede wszystkim wzrost aktywności społecznej mieszkańców, rozwój oferty kulturalnej, podniesienie jakości kształcenia. Rozbudowana została sieć wsparcia dla osób zależnych oraz podniesiono nakłady finansowe na realizację programów społecznych. Podkreślono, że na przestrzeni ostatnich dziesięciu lat nastąpiło zwiększenie dostępu osób w wieku senioralnym do infrastruktury senioralnej, zwiększenie dostępu dzieci do przedszkoli (zarówno publicznych, jak i prywatnych) oraz zwiększenie dostępu do oferty kulturalnej. Dodatkowo na terenie MOF widoczny był rozwój szkolnictwa wyższego, powstanie nowych szkół, nowej infrastruktury sportowej, rekreacyjnej i kulturalnej (np. hale sportowe, filharmonia, kina).

Powyższe rozwiązania i interwencje realizowane z różnych poziomów wsparcia przyczyniły się do stworzenia warunków do większej aktywności społecznej, w tym również wspierały działalność organizacji pozarządowych.

Wg danych GUS w okresie od 2010 do 2020 roku widoczny był, zarówno w kraju, jak również w województwie oraz w poszczególnych gminach tworzących MOF GW, wzrost liczby organizacji pozarządowych, co widoczne było we wskaźnikach organizacji pozarządowych na 10 tys. mieszkańców. Najwyższy poziom nasycenia organizacjami pozarządowymi na terenie MOF GW w 2020 roku odnotowano w gminach Lubiszyn (62 organizacje), Strzelce Krajeńskie (47), Bogdaniec (45), Skwierzyna (43), Kłodawa (41) oraz w Gorzowie Wielkopolskim (40). Warto dodać, iż średnia dla województwa lubuskiego wynosiła 41 organizacji, dla kraju 39 organizacji na 10 tys. mieszkańców.

Tabela 13. Organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana w %
Polska	27	39	44,4
Lubuskie	28	41	46,4
Gorzów Wielkopolski	30	40	33,3
Kostrzyn nad Odrą	18	27	50,0
Witnica	18	30	66,7
Witnica - miasto	20	32	60,0
Witnica - obszar wiejski	16	28	75,0
Skwierzyna	31	43	38,7
Skwierzyna - miasto	30	42	40,0
Skwierzyna - obszar wiejski	34	44	29,4
Strzelce Krajeńskie	31	47	51,6
Strzelce Krajeńskie - miasto	29	50	72,4
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	33	43	30,3
Bogdaniec	36	45	25,0
Deszczno	20	25	25,0
Kłodawa	24	41	70,8
Lubiszyn	30	62	106,7

¹⁹ Warsztaty diagnostyczne dot. Strategii MOF GW, Sfera społeczna, 22.09.2021 r.

Santok	25	33	32,0
--------	----	----	------

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Po stronie zmian o charakterze negatywnym, które miały miejsce w ostatniej dekadzie, należy podkreślić takie zjawiska jak starzenie się społeczeństwa, migracje zarobkowe mieszkańców, utrudniony lub brak dostępu do instytucji kultury dla mieszkańców mniejszych miast oraz obszarów wiejskich, zubożenie środowisk senioralnych oraz trudność w dostępie do mieszkań dla ludzi młodych. Zwraca uwagę fakt, że z jednej strony doszło i nadal dochodzi do odpływu młodych ludzi z Gorzowa Wielkopolskiego i okolic, a z drugiej strony rdzeń MOF GW wysysa młodych ludzi z pozostałych gmin wchodzących w skład obszaru funkcjonalnego.

Powyższe zjawiska mają wpływ na sposób funkcjonowania lokalnych społeczności, także ich aktywności społecznej. Migrantom z reguły trudniej odnaleźć się w nowej lokalizacji. Odpływ młodych wpływa na ubożenie poszczególnych społeczności lokalnych o zasoby ludzkie. Starzenie się społeczeństwa dotyka również organizacji społecznych, klubów sportowych, z których, część działalność opiera na pojedynczych, starszych osobach. Trwałość istniejących struktur społecznych może być istotnie zagrożona przez zjawiska demograficzne.

Występujące różnice w uwarunkowaniach rozwoju społecznego przyczyniają się do tego, że obszar MOF GW nie jest obszarem charakteryzującym się dużą spójnością rozwoju społecznego. Wpływ na brak tej spójności ma wielkość Gorzowa Wielkopolskiego i jego przyciąganie: kulturalne, zawodowe, naukowe, drenujące obszary przyległe oraz istniejące ograniczenia transportowe, które utrudniają dostęp do infrastruktury i oferty społecznej.²⁰

Na kwestie aktywności społecznej należy spojrzeć całościowo. Z jednej strony samorządy tworzące MOF GW wspierają działalność organizacji pozarządowych, inwestują w rozwój infrastruktury, która sprzyja aktywnościom społecznym. Niemniej jednak kwestia aktywności społecznej to jeden z kluczowych obszarów wsparcia. Wszyscy partnerzy MOF GW w swoich strategiach rozwoju podkreślają konieczność wzmocnienia partycypacji społecznej. Nadal ważne będzie rozwijanie infrastruktury społecznej. Deficyty dotyczą wszystkich gmin MOF GW. Przykładowo na terenie Gorzowa Wielkopolskiego brakuje stadionu piłkarskiego i drużyny piłkarskiej, w której chcieliby grać młodzi mieszkańcy regionu. Brak ten powoduje, że MOF szybko traci młodych sportowców na rzecz takich ośrodków jak Poznań, Szczecin, Wrocław czy Lubin. Do kolejnych deficytów zaliczyć można: brak sali widowiskowo-koncertowej, brak basenu, który odciążałby Centrum Sportowo-Rehabilitacyjne Słowianka (CSR Słowianka), brak nowoczesnego obiektu kultury i hali sportowej w Strzelcach Krajeńskich, brak pełnowymiarowej hali sportowej w Skwierzynie, brak obiektów kulturalnych na nowobudowanych osiedlach, brak odpowiednio uzbrojonych i nowoczesnych przystani nad jeziorami i rzekami, brak łatwo dostępnych miejsc edukacji dla dorosłych na obszarach wiejskich.

Należy zwrócić uwagę, że kwestie aktywności społecznej w dużym stopniu zależą od kondycji zdrowotnej, w tym dostępu do opieki zdrowotnej. Należy przy tym zwrócić uwagę na konieczność modernizacji małych podmiotów leczniczych, świadczących Podstawową Opiekę Zdrowotną (POZ) na obszarach wiejskich, tworzenia miejsc rekreacji dla dzieci z wielofunkcyjnymi placami zabaw, rozwoju

²⁰ Źródło: Materiały po warsztatach diagnostycznych dot. Strategii MOF GW, Sfera społeczna, 22.09.2021 r.

sieci ścieżek rowerowych oraz rozwoju infrastruktury sportowo-rekreacyjnej i kulturalnej na obszarach wiejskich, tj. tworzenia warunków do aktywności społecznej możliwie blisko mieszkańców.

2.3. Kultura i dziedzictwo kulturowe

Województwo lubuskie zajmuje tereny, które w przeszłości należały do kilku zróżnicowanych pod względem historycznym i kulturowym regionów. Jego specyfika wynika m.in. z faktu, że były to tereny przygraniczne, które często zmieniały przynależność państwową, dzielnicową czy administracyjną. Obszar MOF GW leży na pograniczu historycznych regionów: Pomorza Zachodniego i Wielkopolski.

Geneza nazwy województwa wiąże się z plemieniem Lubuszan, których największy gród Lubusz znajdował się na lewym brzegu Odry, w pobliżu ujścia do niej rzeki Warty. We wczesnym średniowieczu teren obecnego województwa lubuskiego należał w dużej części do Piastów. W I poł. XIII w. ziemie związane z Łużycami i Pomorzem Zachodnim oraz Ziemia Lubuska, stały się częścią Brandenburgii. Wskutek rosnącej ekspansji Marchii stopniowo coraz większe tereny na wschód od Odry znalazły się pod panowaniem margrabiów brandenburskich. Po II wojnie światowej opisywane tereny zostały przyznane Polsce. Część miejscowości została zniszczona w wyniku działań wojennych, m. in., Kostrzyn nad Odrą lub dewastacji dokonanych przez wojska radzieckie, np. Skwierzyna. Nastąpiła migracja ludności. Dotychczasowi mieszkańcy zostali wysiedleni do Niemiec, a na „ziemie odzyskane” przybyli osadnicy z centralnej Polski oraz repatrianci zza Bugu. Po reformie administracyjnej w 1975 r. powstało województwo gorzowskie i zielonogórskie. Województwo lubuskie istnieje od 1999 roku.

Analizując dziedzictwo kulturowe województwa lubuskiego należy podkreślić jego zróżnicowany charakter w poszczególnych regionach. Dzisiejszy obszar MOF GW zasadniczo związany był z Pomorzem Zachodnim i Brandenburgią. Pod względem występowania zabytków architektury województwo lubuskie jest niejednorodnym obszarem. W rejestrze zabytków znajduje się 3 651 zabytków nieruchomych, w tym 2 859 zlokalizowanych jest w części południowej, a tylko 756 w północnej.

Ważną grupę zabytków stanowią obiekty sakralne. Styl gotycki reprezentowany jest poprzez katedrę w Gorzowie Wielkopolskim. Miasta w większości posiadają średniowieczną metrykę i cechują się regularnym rozplanowaniem, z centralnie zlokalizowanym rynkiem i ratuszem. Wszystkie ośrodki posiadały system obwarowań. Pozostałości fortyfikacji uchowały się do dziś, m.in. w Strzelcach Krajeńskich, Kostrzynie nad Odrą. W Bogdańcu zlokalizowany jest również Park Kulturowy – „Dolina Trzech Młynów”.²¹ Gmina Santok posiada zasoby dziedzictwa kulturowego, historycznego, połączone z unikalnymi walorami przyrodniczymi rzek i dolin rzecznych Warty i Noteci. Walory przyrodniczo-kulturowe gminy Lubiszyn związane są m. in. z tradycjami pszczelarskimi.

Najliczniejszą grupę obiektów wpisanych do rejestru zabytków stanowią budynki związane z mieszkalnictwem (domy mieszkalne, wille, kamienice). Istotną grupę zabytków stanowią również

---

²¹ Za: Narodowy Instytut Dziedzictwa

obiekty sakralne, zlokalizowane we wszystkich gminach MOF GW i obiekty użyteczności publicznej, zlokalizowane przede wszystkim w miastach.

Analizując zasób dziedzictwa kulturowego MOF GW, a zwłaszcza najcenniejsze zabytki, na szczególną uwagę zasługuje fakt, że tworzy on raczej układ monocentryczny. Najatrakcyjniejsze obiekty zabytkowe wskazywane zarówno przez Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków, jak i dokumenty strategiczne województwa, koncentrują się w Gorzowie Wielkopolskim. Obiekty te wyróżniają się znacząco na tle całego obszaru funkcjonalnego pod względem walorów kulturowych o znaczeniu ponadlokalnym, a także związanym z tym istotnym potencjałem turystycznym.²²

Powiat gorzowski charakteryzuje się zróżnicowanym krajobrazem kulturowym, łączącym w sobie szereg cech odzwierciedlających dawne metody gospodarowania i adaptacji środowiska naturalnego. Charakter krajobrazu, obok cech środowiska przyrodniczego, jest określany spuścizną materialną w postaci architektury sakralnej, rezydencjonalnej, mieszkalnej, architektury użyteczności publicznej, architektury obronnej, cmentarzy, zespołów zieleni projektowanej w postaci parków i założeń ogrodowych, dziedzictwa archeologicznego określającego najstarsze formy osadnicze oraz metody gospodarowania w postaci dziedzictwa niematerialnego. Składnikami określającymi krajobraz kulturowy pozostają również takie elementy jak szlaki drogowe, rolnictwo oraz przemysł, wpływające na współczesne przemiany i formy krajobrazu, a także tereny o znacznie mniejszym nasyceniu zaludnienia, gdzie podstawową treścią pozostaje środowisko naturalne przede wszystkim w formie zwartych kompleksów leśnych, poddawanych mniej intensywnym procesom definiującym działalność człowieka.

W rejestrze zabytków Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków figuruje 80 obiektów zabytkowych nieruchomości znajdujących się na terenie powiatu gorzowskiego. Najwięcej zabytków nieruchomości wpisanych do rejestru występuje w mieście i gminie Witnica (32 obiektów, w tym 10 w Witnicy). W pozostałych gminach funkcjonuje po kilka lub kilkanaście zabytków: w gminie Santok – 11, w gminie Bogdaniec – 9, w gminie Kłodawa – 9, w gminie Lubiszyn – 7, w gminie Deszczno – 7 i mieście Kostrzyn nad Odrą – 5.

Analizując zasób najcenniejszych zabytków Gorzowa Wielkopolskiego za pozytywny aspekt należy uznać znaczne skupienie najcenniejszych obiektów zabytkowych w centralnej części miasta, na stosunkowo niewielkim obszarze. Daje to możliwość koncentracji działań ochronnych, konserwatorskich i promocyjnych w danym obszarze. Szczególnie dużym potencjałem odznacza się nasycony zabytkami rejon Nowego i Starego Miasta wraz z obszarem przy zabytkowej estakadzie kolejowej, gdzie zrewitalizowane w latach 2005-2011 Bulwary Nadwarciańskie stanowią miejsce spotkań lokalnej społeczności i są atrakcyjnym elementem, generującym ruch turystyczny. Zdecydowaną większość najatrakcyjniejszych obiektów zabytkowych Gorzowa Wielkopolskiego stanowią budynki mieszkalne, w tym przede wszystkim zabytkowe kamienice i wille. Zdecydowana większość z nich zlokalizowana jest w rejonie Nowego Miasta (m.in. realizacje Karla Bangerta z Berlina i lokalnych architektów Bruno Krischkera i Willy Senckpiehla).²³

W powiecie gorzowskim do najbardziej wartościowych założeń urbanistycznych zaliczyć należy układ planistyczny Kostrzyna nad Odrą. Do najlepiej zachowanych układów ruralistycznych, powstałych w okresie średniowiecznym, w tym zwłaszcza owalnicowych, należy rozplanowanie wsi Jenin (gmina

---

²² Za: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

²³ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Bogdaniec) i Wawrów (gmina Santok). Przykładem osadnictwa z okresu nowożytnego, tzw. olęderskiego jest miejscowość Chwałowice (gmina Bogdaniec). W architekturze sakralnej wyjątkowe miejsce zajmują kościoły romańsko-gotyckie w Lubnie i Marwicach (gmina Lubiszyn) i Wojcieszycach (gmina Kłodawa). Z założeń rezydencjonalnych, należy wymienić zespół w Dąbroszynie (gmina Witnica), dziewiętnastowieczne założenia w Sosnach (gmina Witnica) oraz pałac w Stanowicach. Z architektury ryglowej na szczególną uwagę zasługują kościoły w Chwałowicach (gmina Bogdaniec), Santocznie (gmina Kłodawa) i Wysokiej (gmina Lubiszyn). Budownictwo murowane z tego okresu reprezentuje barokowy kościół w Różankach (gmina Kłodawa). Na szczególną uwagę zasługują również neostylowe kościoły XIX, XX wieku w Dąbroszynie (gmina Witnica) i Santoku. Budownictwo mieszczańskie w stylu eklektyzmu i secesji reprezentowane jest w Witnicy. Należy zwrócić uwagę również na willę fabrykancką w Witnicy. Duże znaczenie ma nowożytna również fortyfikacja - zespół twierdzy w Kostrzynie nad Odrą wraz z jej XIX – wiecznym fortem w Sarbinowie. Ponadto zabytkami o najwyższym znaczeniu dla powiatu gorzowskiego są pałac i park pałacowy w Kamieniu Wielkim, które stanowią własność powiatu gorzowskiego, a pozostają w trwałym zarządzie Domu Pomocy Społecznej w Kamieniu Wielkim – jednostki organizacyjnej powiatu.²⁴

Gmina Skwierzyna charakteryzuje się niewielką liczbą obiektów zabytkowych (12 obiektów). Warto jednak zwrócić uwagę na układ urbanistyczny miasta Skwierzyna, w tym na kamienice przy ul. Marszałka Piłsudskiego, która potocznie nazywana jest deptakiem. Większość zlokalizowanych tam budynków datowanych jest na lata 20 i 30 XI wieku. W Skwierzynie wyróżnia się budynek ratusza w stylu neorenesansowym, oddany do użytku w 1841 roku. Ochroną objęty jest układ urbanistyczny wsi Trzebiszewo z 1 połowy XIX wieku. Pozostałe obiekty chronione to pałace oraz obiekty sakralne.²⁵

W Strzelcach Krajeńskich do dnia dzisiejszego we współczesnym układzie miasta zachowało się średniowieczne rozplanowanie o regularnym szachownicowym kształcie, z centralnie usytuowanym prostokątnym rynkiem. Całość tworzy charakterystyczny i ciekawy układ przestrzenny o kształcie koła, zamkniętego pierścieniem obronnych murów miejskich, za którymi rozciągał się podwójny pas ziemnych wałów i fos. Regularność układu ulicznego podkreśla zabudowa z przełomu XIX i XX w. Spośród zabudowy staromiejskiej, tworzącej historyczne wnętrza miasta wyróżniają się: kolegiata, plac rynkowy, mury miejskie z Bramą Młyńską i Baszta Więzienna.

Na terenie gminy Strzelce Krajeńskie znajduje się wiele zabytkowych obiektów, do których należą obiekty architektury sakralnej, obronnej i rezydencjonalnej, o dużym znaczeniu historycznym, a także układy przestrzenne. Ochroną konserwatorską objęta jest głównie zabudowa wpisująca się w krajobraz przyrodniczy i kulturowy. Liczne zabytki świeckie i sakralne występują nie tylko w obszarze Starego Miasta, ale także na terenach okolicznych miejscowości. Na terenie gminy Strzelce Krajeńskie znajduje się 45 obiektów zabytkowych wpisanych do rejestru zabytków.²⁶

Większość wpisanych do rejestru zabytków archeologicznych na obszarze MOF GW to ślady i punkty osadnicze z epoki kamiennej, epoki brązu, okresu rzymskiego, wczesnego i późnego średniowiecza oraz cmentarzyska ciepłopalne kultury łużyckiej z epoki brązu.

Ważną instytucją kultury w Gorzowie Wielkopolskim jest Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta, podlegające Samorządowi Województwa. Ulokowane jest w 5 obiektach na terenie 3 gmin. W samym

---

²⁴ Za: Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorzowskiego na lata 2021 – 2024

²⁵ Za: Gminy program opieki nad zabytkami Gminy Skwierzyna na lata 2020-2023

²⁶ Za: Studium Uwarunkowań i Kierunków Zagospodarowania Przestrzennego Gminy Strzelce Krajeńskie

Gorzowie Wielkopolskim zajmuje willę z ogrodem oraz Spichlerz. Muzeum dokumentuje historię regionu, popularyzuje zgromadzone zbiory, prowadzi działalność wystawienniczą i edukacyjną. Instytucja posiada unikalny zbiór współczesnej sztuki polskiej „Krań Arsenau...”. W jego skład wchodzi: „Zespół Willowo-Ogrodowy”, „Spichlerz”, „Zagroda Młyńska” w Bogdańcu, „Muzeum Grodu Santok” w Santoku.

W Kostrzynie nad Odrą funkcjonuje Muzeum Twierdzy Kostrzyn, przy ul. Granicznej 1. Jak już wspomniano, bazę wystawienniczą w Bogdańcu posiada Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim. Zbiory kultury i techniki wiejskiej w Bogdańcu mieszczą się w zagrodzie młyńskiej wraz z młynem i domem młynarza, zlokalizowanej na obrzeżu Chronionego Obszaru Krajobrazowego Wysoczyzny Bogdanieckiej. Zgromadzono tu sprzęty związane z przetwórstwem ziarna i wypiekiem chleba, dawne środki transportu oraz maszyny i narzędzia rolnicze. Zbiory w muzeum w Santoku związane są z grodziskiem piastowskim w tej miejscowości, datowanym od VIII do przełomu XII/XIII wieku. Prezentują one przede wszystkim wyniki badań archeologicznych prowadzonych na grodzisku. W odrestaurowanej willi fabrykanckiej w Witnicy znajduje się dziś siedziba Miejskiego Domu Kultury. W połowie lat dziewięćdziesiątych XX wieku na terenie parku miejskiego w Witnicy założono Park Drogowskazów i Słupów Milowych Cywilizacji. Jest to swego rodzaju skansen poświęcony drodze, w szerokim kulturowym znaczeniu tego pojęcia. W Parku są gromadzone i eksponowane zabytki lub ich kopie oraz instalacje w czterech wyodrębnionych przestrzeniach: kultury drogi, słupów milowych cywilizacji, refleksji oraz uśmiechu. Poza walorami poznawczymi, odnoszącymi się do dziejów tych terenów i ich związków ze światem, jest propozycją ukazywania przeszłości małej ojczyzny w warunkach plenerowych i sposobem na ochronę ginących zabytków cywilizacji technicznej.

Oprócz samorządowych placówek na terenie MOF GW funkcjonują prywatne inicjatywy takiej jak: Prywatne Muzeum Chwały Oręża Polskiego Pułkownika Czesława Chmielewskiego w Witnicy; Edukacyjny Park Dendrologiczny PTTK w Mościcach, Park Dinozaurów w Nowinach Wielkich wraz leśną ścieżką edukacyjną oraz geo-muzeum, Muzeum Militariów „Atena” w Skwierzynie, Skansen Techniki Wiejskiej w Wielisławicach (gmina Strzelce Krajeńskie).²⁷

Bardzo ważną częścią dziedzictwa kulturowego są wartości niematerialne, do których należą tradycje i przekazy ustne, sztuki widowiskowe i tradycje muzyczne, zwyczaje, rytuały i obrzędy świąteczne, wiedza i praktyki dotyczące przyrody i wszechświata, umiejętności związane z rzemiosłem tradycyjnym.

Po II wojnie światowej nastąpiła wymiana tutejszej społeczności, co przerwało dotychczasową ciągłość kulturową. Wyjechali dotychczasowi mieszkańcy (Niemcy), którzy współtworzyli charakter i kształt regionu w ubiegłych wiekach, jego wielokulturowy i wielowyznaniowy wizerunek z okresu XIX i początków XX wieku, a pojawili się osadnicy polscy z różnych stron oraz w niewielkim stopniu ukraińscy. Taka sytuacja spowodowała nowe zróżnicowanie kulturowe, gdyż każda z grup przyniosła swoje tradycje i zwyczaje. Trudno jest mówić więc o kultywowaniu tradycji, regionalnego stroju czy obrzędów. Stworzyło to jednak możliwości poznawania dziedzictwa niematerialnego wielu kultur.

Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 zwraca uwagę na potrzebę lepszego wykorzystania walorów regionu, w tym kulturowych, stanowiących zasób województwa, jako

---

²⁷ Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego oraz informacje ze stron internetowych gmin

istotny czynnik rozwoju potencjału społecznego i gospodarczego. Część z wymienionych obiektów z obszaru MOF GW włączona jest do systemu szlaków turystycznych o znaczeniu kulturowym.

Warto jednak zwrócić uwagę, iż w przypadku gmin z obszaru MOF GW tylko nieliczne posiadają programy opieki nad zabytkami. Z powiatu gorzowskiego żadna nie posiada aktualnego gminnego programu opieki nad zabytkami, zatwierdzonego przez Lubuskiego Wojewódzkiego Konserwatora Zabytków. Obok Powiatu Gorzowskiego, jedynie miasto Kostrzyn nad Odrą posiada jeszcze aktualny program na lata 2018-2021. Gmina Kłodawa posiada opracowany Program Opieki nad Zabytkami na lata 2020-2023, lecz nie został on jeszcze uchwalony. Na etapie opracowywania programu są gminy Bogdaniec, Santok, Lubiszyn, Witnica i Deszczno.²⁸

Działalność kulturalna na terenie MOF GW jest realizowana przez liczne instytucje i placówki kulturalne. Są one utrzymywane i prowadzone przez jednostki samorządu terytorialnego i służą zaspokajaniu potrzeb mieszkańców oraz odwiedzających.

Tabela 14. Instytucje kultury na obszarze MOF GW

Jednostka samorządu	Potencjał instytucjonalny w zakresie kultury
<p>Gorzów Wielkopolski</p>	<p>W Gorzowie działają 3 kina: Kino Helios (5 sal liczących 1028 miejsc), które jest multiplexem, znajdującym się w Galerii Askana, Kino Cinema 3D w Galerii Feeria (5 komfortowych, klimatyzowanych sal liczących łącznie 915 miejsc, w tym miejsca dla osób niepełnosprawnych) oraz Kino 60 krzesel (z widownią na 60 osób), znajdujące się w Miejskim Ośrodku Sztuki. W siedzibie kina 60 krzesel działa również Dyskusyjny Klub Filmowy „Megaron”.</p> <p>Gorzów Wielkopolski stanowi siedzibę dla sześciu siedmiu instytucji kultury, w tym Województwo Lubuskie jest organizatorem dwóch instytucji tj.: Teatru im. Juliusza Osterwy oraz Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta, a Miasto czterech instytucji kultury tj.: Miejskiego Centrum Kultury, Centrum Edukacji Artystycznej - Filharmonii Gorzowskiej, Jazz Clubu „Pod Filarami” oraz Miejskiego Ośrodka Sztuki. Ponadto Miasto Gorzów Wielkopolski oraz Samorząd Województwa Lubuskiego są współorganizatorami Wojewódzkiej i Miejskiej Biblioteki Publicznej im. Zbigniewa Herberta, która obejmuje siedzibę główną biblioteki, jak również filie miejskie rozproszone na terenie miasta.</p>
<p>Kostrzyn nad Odrą</p>	<p>Działalność kulturalną prowadzą miejskie instytucje kultury. W strukturach Kostrzyńskiego Centrum Kultury działają Centrum Kultury „Kręgielnia”, amfiteatr, Kino za Rogiem oraz Galeria „Dacco”. Ośrodek prowadzi zespoły, a także liczne pracownie i koła zainteresowań.</p> <p>Muzeum Twierdzy Kostrzyn obejmuje swoim działaniem teren nieodbudowanego po wojnie Starego Miasta Kostrzyn wraz z obiektami twierdzy. W Bastionie Filip prezentowana jest multimedialna ekspozycja muzealna, a w Bramie Berlińskiej działa punkt informacji turystycznej.</p> <p>W mieście działa też Miejska Biblioteka Publiczna z licznymi klubami</p>

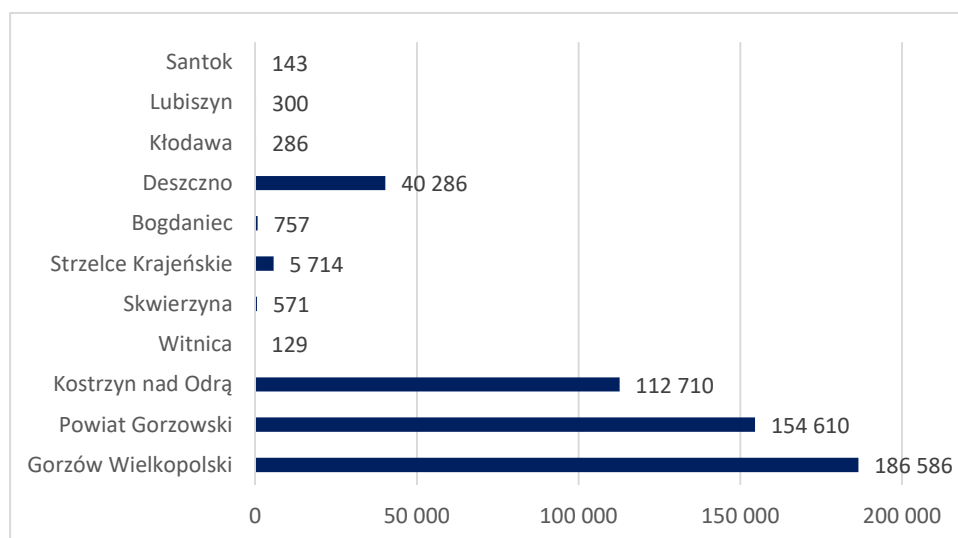
²⁸ Za: Program Opieki nad Zabytkami Powiatu Gorzowskiego na lata 2021 – 2024”

Jednostka samorządu	Potencjał instytucjonalny w zakresie kultury
	i pracownikami oraz Miejski Ośrodek Sportu i Rekreacji.
Witnica	Miejski Dom Kultury w Witnicy to instytucja kultury Gminy Witnica. Funkcjonuje w obiekcie, który poddany został modernizacji. Oferuje: kręgielnię, scenę letnią, studio kuchenne z kawiarenką, salę baletową, klub seniora, salę widowiskową, studio nagrań oraz pracownie artystyczne.
Skwierzyna	Działalność kulturalną na terenie gminy Skwierzyna, z ramienia samorządu upowszechnia Skwierzyński Ośrodek Kultury, sprawujący również nadzór nad Biblioteką Miejską oraz świetlicami wiejskimi w Trzebiszewie, Świniarach i Gościńowie.
Strzelce Krajeńskie	Działalność kulturową na terenie miasta i gminy upowszechnia Strzelecki Ośrodek Kultury, Biblioteka Publiczna Miasta i Gminy, Stowarzyszenie Miłośników Kultury Łemkowskiej „Lemko Tower” oraz Strzelecko Krajeńskie Towarzystwo Kultury. Ponadto na terenie wiejskim gminy Strzelce Krajeńskie działalność kulturalna prowadzona jest w oparciu o świetlice wiejskie, które pełnią rolę lokalnych centrów kultury.
Bogdaniec	Działalność kulturalna prowadzona jest za pośrednictwem Gminnej Biblioteki Publicznej w Bogdańcu.
Deszczno	Instytucją kultury w gminie jest Stacja Kultury Deszczno, która powstała dzięki remontowi dworca kolejowego w 2021 roku. Na terenie stacji funkcjonuje dom kultury, biblioteka i klub seniorów.
Kłodawa	Działalność kulturalną prowadzi Gminny Ośrodek Kultury w Kłodawie z siedzibą w Wojcieszycach. GOK w Kłodawie obejmuje nadzorem merytorycznym świetlice środowiskowe, które działają w dziesięciu miejscowościach, organizując czas wolny dla mieszkańców poszczególnych wsi.
Lubiszyn	Gminna Biblioteka Publiczna w Lubiszynie jest samorządową instytucją kultury działającą na terenie gminy Lubiszyn. Gminną Bibliotekę Publiczną tworzą cztery placówki biblioteczne: GBP w Lubiszynie oraz filie biblioteczne w Baczynie, Stawie i Wysokiej.
Santok	Centrum Kultury i Rekreacji (CKiR) w Santoku ma za zadanie organizowanie życia kulturalnego i sportowego na terenie całej gminy. Od 2020 roku Centrum pełni funkcję operatora Mariny Santok. Do CKiR przynależy także Orlik w Wawrowie, dwie biblioteki (Santok, Lipki Wielkie) oraz siłownia w Santoku.

Źródło: Lokalne strategie rozwoju gmin MOF GW/ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin MOF GW

Na obszarze MOF GW największą liczbą uczestników imprez pochwalić się może Gorzów Wielkopolski (średniorocznie 154,6 tys. osób). Znaczną liczbę uczestników imprez notowano w Kostrzynie nad Odrą (112,7 tys. osób), przy czym należy podkreślić, iż od 2021 roku Kostrzyn nad Odrą przestał być miejscem, w którym odbywa się Pol'and'Rock Festival (wcześniej znany pod nazwą: Przystanek Woodstock). Spośród gmin wiejskich liderem w liczbie osób uczestniczących w imprezach było Deszczno (ponad 40 tys. osób).

Wykres 10. Średnioroczna liczba uczestników imprez od 2013 do 2019r. na obszarze MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane GUS dot. czytelnictwa wskazują na spadek liczby czytelników na terenie MOF GW. Pomiędzy 2010 a 2020 roku liczby czytelników bibliotek w relacji do liczby mieszkańców zmniejszyła się w większości gmin, oprócz gmin Strzelce Krajeńskie (wzrost o 6,8%) oraz Kłodawa (wzrost o 3,1%). Największy spadek dotyczył Gorzowa Wielkopolskiego (-63,1%), jednocześnie należy zauważyć, iż dekadę wstecz miasto notowało bardzo wysokie wskaźniki czytelnictwa. Najniższą wartość wskaźnika czytelników w 2020 roku w relacji do liczby mieszkańców odnotowano w gminach Deszczno (32), Bogdaniec (39) oraz Witnica (42). W przypadku tych gmin wskaźniki były wyraźnie niższe od średniej dla województwa lubuskiego (108).

Do powodów spadku wskaźników czytelnictwa należy zaliczyć ogólnopolski spadek czytelnictwa i liczby zapisanych czytelników do bibliotek. Spadek liczby czytelników poprzedzony jest dużym spadkiem zakupu nowości wydawniczych, który zaczął się od 2009 roku. Warto wskazać, że od 2017 roku liczba nowości wydawniczych systematycznie wzrasta.

Tabela 15. Działalność bibliotek na obszarze MOF GW w 2010 i 2020r.

Jednostka terytorialna	Czytelnicy na 1000 mieszkańców			Wypożyczenia na 1 czytelnika		
	2010	2020	Zmiana %	2010	2020	Zmiana %
POLSKA	169	128	-24,3	18,4	15,8	-14,1
LUBUSKIE	176	108	-38,6	18,6	17,0	-8,6
Gorzów Wielkopolski	301	111	-63,1	14,1	22,6	60,3
Kostrzyn nad Odrą	131	130	-0,8	24,8	39,6	59,7
Bogdaniec	50	39	-22,0	8,9	11,4	28,1
Deszczno	34	32	-5,9	10,4	14,6	40,4
Kłodawa	97	100	3,1	15,4	13,9	-9,7
Lubiszyn	98	78	-20,4	17,7	11,4	-35,6
Santok	53	38	-28,3	18,7	12,0	-35,8
Witnica	110	42	-61,8	14,1	15,5	9,9
Skwierzyna	126	85	-32,5	31,8	9,2	-71,1
Strzelce Krajeńskie	88	94	6,8	18,5	11,9	-35,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie MOF GW widoczny był trend spadkowy liczby aktywnych grup artystycznych. Dane GUS wskazują na brak grup artystycznych w gminach: Bogdaniec, Deszczno, Lubiszyn. Pomiędzy 2011 a 2020 rokiem (dla tego okresu GUS podaje dane) odnotowano spadek liczby grup artystycznych w MOF GW z 71 do 54.

Tabela 16. Grupy artystyczne

Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kostrzyn nad Odrą	12	11	11	8	8	6	6	8	7	9
Kłodawa	10	10	10	10	10	10	10	7	6	6
Santok	2	1	2	1	2	2	2	3	3	1
Witnica	6	4	9	7	2	0	0	7	7	4
Skwierzyna	6	7	1	3	0	0	0	0	0	0
Strzelce Krajeńskie	15	19	19	19	19	19	19	15	15	15
Gorzów Wielkopolski	20	21	17	13	17	17	13	18	21	19
MOF GW	71	73	69	61	58	54	50	58	59	54

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analogicznie wraz ze spadkiem liczby grup artystycznych na terenie MOF GW odnotowano spadek liczby członków grup artystycznych. Wg danych GUS w 2020 roku członkami grup artystycznych było 1028 osób, wobec 1298 osób w 2011 roku.

Tabela 17. Członkowie grup artystycznych

Jednostka terytorialna	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kostrzyn nad Odrą	152	120	124	148	223	112	127	150	142	245
Kłodawa	131	146	146	110	114	114	114	92	80	88
Santok	45	20	30	19	28	61	37	69	60	10
Witnica	89	50	124	117	84	0	0	155	155	100
Skwierzyna	138	111	18	50	0	0	0	0	0	0
Strzelce Krajeńskie	375	400	400	410	340	340	340	285	297	297
Gorzów Wielkopolski	368	358	170	160	414	162	164	284	335	288
MOF GW	1 298	1 205	1 012	1 014	1 203	789	782	1 035	1 069	1 028

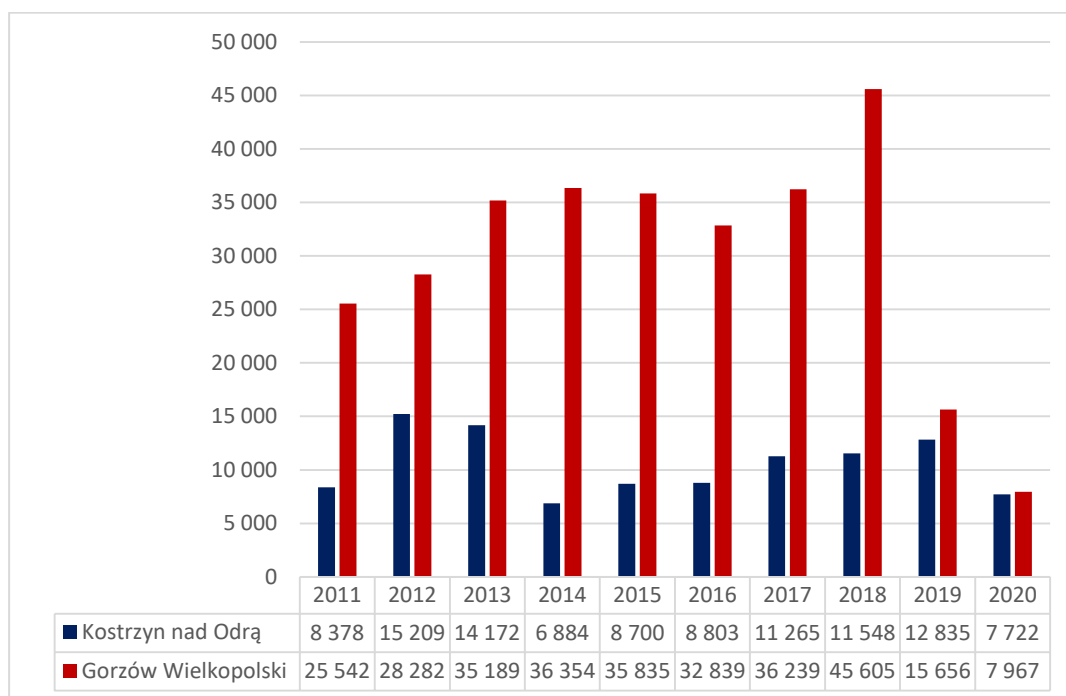
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane dotyczące liczby osób zwiedzających muzea na terenie MOF GW (Gorzów Wielkopolski oraz Kostrzyn nad Odrą, gdzie zlokalizowane są muzea) wskazują na znaczny spadek. Spadek ten w 2020 roku dotyczył placówek muzealnych zarówno na terenie Gorzowa Wielkopolskiego, jak też Kostrzyna, co związane było z ograniczeniami wynikającymi z pandemii COVID-19. W Gorzowie Wielkopolskim spadek liczby osób odwiedzających muzea nastąpił jednocześnie pomiędzy 2018 a 2019 rokiem.

Wskaźnik zwiedzających muzea na 10 tys. mieszkańców plasował Gorzów Wielkopolski (3673 w 2019 roku) mniej więcej na równi ze średnią notowaną dla województwa lubuskiego (2627 w 2019 roku). Kostrzyn nad Odrą notował zauważalnie wyższe wartości tego wskaźnika. Wartości notowane dla kraju były przy tym jeszcze wyższe.

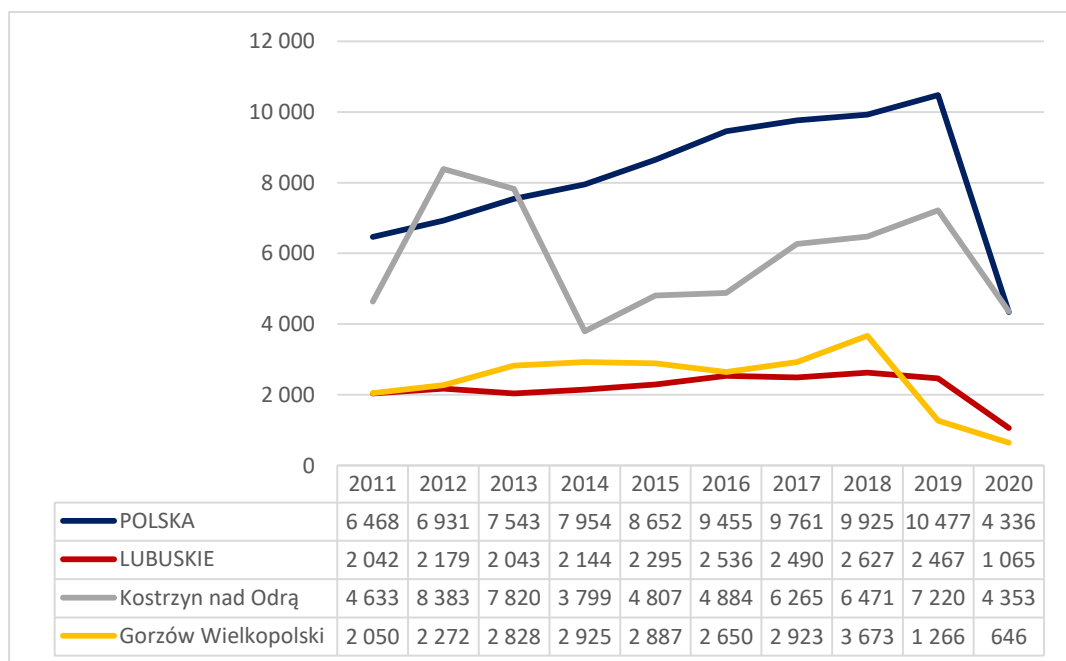

Wykres 11. Zwiedzający muzea na terenie MOF GW (Gorzów Wielkopolski i Kostrzyn nad Odrą)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wykres 12. Zwiedzający muzea na 10 tys. mieszkańców (Gorzów Wielkopolski i Kostrzyn nad Odrą)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Kwestia rozwoju kultury staje się coraz ważniejszym elementem lokalnych polityki rozwoju. W Gorzowie Wielkopolskim zagadnienia rozwoju kultury ujęte zostały jako jeden z kluczowych priorytetów nowej strategii rozwoju miasta do 2030 roku. Wynika to z diagnozy potrzeb, która wskazała, że mieszkańcy oczekują, że miasto będzie im oferować atrakcyjne możliwości spędzania wolnego czasu. Podkreślono, że atutami Gorzowa Wielkopolskiego jest przestrzeń, tereny zielone,

oferta kultury, oferta rekreacji i sportu. Te atuty wymagają jednak wspierania i rozwijania. W zakresie kultury konieczne jest wsparcie zarówno instytucjonalne, jak też infrastrukturalne oraz dobra promocja. Faktycznie oznacza to potrzebę rozwijania powszechnej edukacji kulturalnej wśród mieszkańców miasta, w szczególności wśród dzieci i młodzieży, bazującej na podejściu systemowym.

2.4. Sport

Rozmieszczenie obiektów infrastruktury sportowej na terenie MOF GW jest zróżnicowane. Obszary wiejskie posiadają ograniczoną możliwość do uprawiania sportu, gdyż na terenie gmin wiejskich znajdują się głównie przyszkolne boiska sportowe. Miasto oferuje zdecydowanie większą bazę obiektów. Na obszarze MOF GW wg danych GUS za 2018 rok było 15 stadionów, 51 boisk, 2 hale o wymiarach od 36-19 m, 6 sal gimnastycznych poniżej 36-19 m, 10 kortów tenisowych, 1 kryta pływalnia, 4 skate parki oraz 63 siłownie zewnętrzne.

Tabela 18. Infrastruktura sportowa na obszarze MOF GW

Jednostka terytorialna	Stadiony	Boiska	Hale sportowe o wymiarach od 36x19 m	Sale gimn. o wymiarach poniżej 36x19 m	Korty tenisowe	Pływalnie kryte	Skate parki	Siłownie zew.
Kostrzyn nad Odrą	1	3	1	1	1	0	0	0
Bogdaniec	1	2	0	0	0	0	1	4
Deszczno	0	2	0	0	0	0	0	10
Kłodawa	0	8	0	0	2	0	0	12
Lubiszyn	1	7	0	0	0	0	0	12
Santok	1	6	0	0	0	0	0	1
Witnica	1	8	0	0	0	0	1	12
Skwierzyna	2	5	0	0	1	0	1	8
Strzelce Krajeńskie	3	12	0	0	0	0	0	5
Gorzów Wielkopolski	5	3	1	5	6	1	1	5
MOF GW	15	51	2	6	10	1	4	69

Tabela 19. Potencjał MOF GW w zakresie infrastruktury sportu

Jednostka samorządu	Potencjał w zakresie infrastruktury sportu
Gorzów Wielkopolski	Gorzów Wielkopolski jako miasto dysponuje m.in. 4 stadionami o różnym przeznaczeniu, jeśli chodzi o uprawiane na nich dyscypliny sportowe, halą sportową, przystanią wioślarską. Obiekty sportowe są głównymi arenami rozgrywek oraz treningów zawodowych drużyn reprezentujących miasto. Ich działalność jest uzupełniana m.in. funkcjonowaniem boisk przyszkolnych i podobnych obiektów sportowych, na których oprócz zajęć wychowania fizycznego mogą odbywać się treningi oraz rozgrywki sportowe m.in.

Jednostka samorządu	Potencjał w zakresie infrastruktury sportu
	<p>w ramach klubów szkolnych.</p> <p>Najważniejszą instytucją dbającą o odpowiednie warunki do uprawiania sportu i aktywności fizycznej w Gorzowie Wielkopolskim jest Ośrodek Sportu i Rekreacji, który powstał w 1975 roku. Jest on zakładem budżetowym miasta. W jego gestii jest zapewnienie mieszkańcom miasta możliwości aktywnego wypoczynku i uprawiania sportu.</p>
Kostrzyn nad Odrą	<p>W Kostrzynie nad Odrą koncentracja funkcji rekreacyjnej występuje w śródmieściu na nadwarciańskich terenach wyznaczonych ulicami Sikorskiego, Niepodległości i Fabryczną. Znajdują się tu stadion MOSIR z boiskami piłkarskimi, halą sportową, kortem tenisowym, kąpieliskiem miejskim, przystanią żeglarską „Delfin” oraz przystań pasażerska nad rzeką Wartą. Ponadto miejska hala sportowa znajdują się przy ul. Wojska Polskiego, a hala sportowo-zapaśnicza przy ul. Kościuszki. Funkcję rekreacyjną stanowi również teren Starego Miasta Kostrzyn wraz z przystanią rzeczna nad Odrą.</p>
Witnica	<p>Do infrastruktury sportowej w Gminie Witnica należą: orlik lekkoatletyczny (w tym: bieżnia, skocznia do skoku w dal i trójskoku, skocznia do skoku wzwyż wraz z zeskokiem, miejsce do rzutni do pchnięcia kulą oraz rzutu młotem), kompleks boisk oraz Stadion Miejski, boisko baseballowe, kort tenisowy, siłownie zewnętrzne.</p>
Skwierzyna	<p>Samorządową instytucją odpowiedzialną za propagowanie sportu i rekreacji na terenie gminy jest Ośrodek Sportu i Rekreacji w Skwierzynie. Ośrodek dysponuje urządzeniami oraz terenami do uprawiania sportu i rekreacji (2 boiskami piłkarskimi, bieżnią lekkoatletyczną, boiskami do piłki plażowej, boiskiem do gier małych) oraz prowadzi hotel.</p>
Strzelce Krajeńskie	<p>Infrastruktura sportowo-rekreacyjna na terenie gminy jest bardzo dobrze rozwinięta. Na terenie gminy funkcjonują następujące obiekty sportowe: stadion miejski w Strzelcach Krajeńskich, przy ul. Sportowej, z zapleczem noclegowym i sanitarnym, stadion wiejski w Bobrówku, kompleks boisk „Orlik – Moje Boisko 2012”, boisko wielofunkcyjne przy byłym gimnazjum, boisko wielofunkcyjne w Bobrówku, boisko wielofunkcyjne w Ogardach, boisko wielofunkcyjne w Długiem, boisko wiejskie w Ogardach, kort tenisowy przy ul. Nowa Brama w Strzelcach Krajeńskich.</p>
Bogdaniec	<p>Na terenie Gminy Bogdaniec do infrastruktury sportowej można zaliczyć: boisko wielofunkcyjne tartanowo-trawiaste i skatepark, halę sportowo-widowiskową w Bogdańcu oraz siłownie zewnętrzne w sołectwach.</p> <p>W gminie funkcjonują kluby piłkarskie i stowarzyszenia (m.in. HorseSports, które co roku organizuje Zawody jeździeckie w skokach przez przeszkody, czy Stowarzyszenie na Rzecz Rozwoju Sportu, które corocznie organizuje Mikołajkowy mini żużel dla dzieci w Stanowicach).</p>
Deszczno	<p>Na terenie Gminy Deszczno do infrastruktury sportowej zaliczamy: halę sportową przy SP w Deszcznie, przyszkolne boiska wielofunkcyjne o nawierzchni syntetycznej w Ciecierzycach, Deszcznie i Ulimiu, boiska</p>

Jednostka samorządu	Potencjał w zakresie infrastruktury sportu
	<p>trawiaste w Maszewie i Prądocieniu, Brzozowcu, miniboiska syntetyczne dla najmłodszych dzieci (Maszewo, Ulim), siłownie plenerowe w 11 miejscowościach, boiska do sportów letnich na plaży w Karninie.</p> <p>W gminie funkcjonują kluby sportowe tj. Zwolbet Spartak Deszczno, Piast Karnin, KS Złote Piaski Dzierżów.</p> <p>Na terenie gminy prowadzone są zajęcia sportowe, zumbi zarówno odpłatne jak i powierzone w ramach konkursu dla organizacji pozarządowych.</p> <p>Do 2025 r., gmina planuje rozwój infrastruktury sportowej obejmujący budowę boiska przyszkolnego w Boleminie (w trakcie realizacji), rozbudowę SP Ciecierzycze (2022-23) i SP Ulim (2023-24) o sale gimnastyczne.</p> <p>W Karninie planowana jest budowa centrum rodziny, w ramach której powstanie wielofunkcyjny kompleks siłowni i rekreacji dla mieszkańców (m.in. sale odnowy biologicznej, fitness, treningu międzypokoleniowego itp.).</p>
Kłodawa	<p>Na terenie Gminy Kłodawa zlokalizowane są liczne obiekty sportowe i rekreacyjne. W Gminie funkcjonują cztery ligowe piłkarskie kluby sportowe w Wojcieszycach „SHR”, w Różankach „Róża”, w Rybakowie „Rybakowski Klub Sportowy” i w Kłodawie „Gminny Klub Piłkarski Kłodawa”, a także klub dziecięco-młodzieżowy „Junior” w Różankach oraz Uczniowski Klub Sportowy „Chemik Gorzów” w Chwałęcicach. Kluby posiadają pełnowymiarowe boiska piłkarskie wraz z zapleczem. Ponadto boiska sportowe posiadają wszystkie sołectwa w Gminie. Do bazy sportowo-rekreacyjnej należy też zakwalifikować ośrodek jeździecki Stajnia „Robir” w Chwałęcicach oraz strzelnicę w Wojcieszycach. W okresie wiosenno-letnim funkcjonują też wodne bazy rekreacyjne: Ośrodek Przywodny w Nierzymiu (baza OSiR z Gorzowa Wielkopolskiego), kąpielisko, baza narciarstwa wodnego, wypożyczalnia sprzętu wodnego w Kłodawie, kąpieliska i wypożyczalnia sprzętu wodnego w Lipach, Zdroisku, Santocznie. Przy Zespołach Szkół w Kłodawie i Różankach zlokalizowane są hale sportowe.</p>
Lubiszyn	<p>Na terenie Gminy Lubiszyn do infrastruktury sportowej można zaliczyć:</p> <ul style="list-style-type: none"> • boiska sportowe: w Baczynie, Lubiszynie, Lubnie, Marwicach, Stawie, Ściechowie, Wysokiej, Tarnowie jako miejsca z najlepszą infrastrukturą i przestrzenią do organizacji dużych przedsięwzięć, • kompleks z muszlą koncertową w Tarnowie, • hala sportowa przy SP Ściechów z możliwością organizacji dużych imprez, • siłownie zewnętrzne oraz nowoczesne place zabaw w 15 sołectwach. <p>Najprężniej działające kluby sportowe na obszarze Gminy Lubiszyn to: „Unia Lubiszyn - Tarnów”, „Błękitni” Lubno, „Fenix” Ściechów, Ludowy Klub Sportowy „Wicher” Staw, Klub Piłkarski „Kania Cup”, KS „Wysoka”.</p>

Jednostka samorządu	Potencjał w zakresie infrastruktury sportu
Santok	W gminie Santok za sferę sportu odpowiada Centrum Kultury i Rekreacji w Santoku. Od 2020 roku Centrum pełni funkcję operatora Mariny Santok. Do CKiR przynależy Orlik w Wawrowie oraz siłownia w Santoku.

Źródło: Lokalne strategie rozwoju gmin MOF GW/ Studia uwarunkowań i kierunków zagospodarowania przestrzennego gmin MOF GW/ Raporty o stanie gminy 2020

Istotną rolę w krzewieniu aktywności fizycznej mieszkańców MOF GW pełnią lokalne kluby sportowe. Według danych GUS w 2020 roku na terenie MOF GW działało łącznie 91 klubów sportowych, a ich liczba od 2010 roku zmniejszyła się o 2. Był to trend odmienny od obserwowanego w skali kraju oraz województwa lubuskiego. Największa ilość klubów sportowych działała w mieście Gorzów Wielkopolski (38), czyli łącznie 41,8% wszystkich klubów. W analizowanym okresie pomiędzy 2010 i 2020 stwierdzono wzrost ilości osób ćwiczących w klubach sportowych w Gorzowie Wielkopolskim (29,7%), Kostrzynie nad Odrą (35%), w gminie Deszczno (27,3%), Lubiszyn (11,1%) oraz Skwierzyna (11,8%). Spadek dotyczył gmin: Bogdaniec (-55,6%), Santok (-32,1%), Strzelce Krajeńskie (-20%) oraz Skwierzyn (-4%). Obszarem o najwyższej aktywności klubów sportowych w odniesieniu do liczby osób ćwiczących była gmina Witnica (375 ćwiczących na 10 tys. ludności), Kostrzyn nad Odrą (369) oraz Strzelce Krajeńskie (345). W przypadku tych gmin wskaźnik osób ćwiczących w klubach sportowych był wyraźnie wyższy od średniej krajowej (264) oraz wojewódzkiej (257).

Tabela 20. Aktywność sportowa na obszarze MOF GW w 2010 i 2020 roku

Jednostka terytorialna	Liczba klubów sportowych			Ćwiczący na 10 tys. ludności		
	2010	2020	Zmiana %	2010	2020	Zmiana %
POLSKA	13 278	14 245	7,3	223	264	18,2
LUBUSKIE	399	412	3,3	236	257	9
Gorzów Wielkopolski	40	38	-5	231	299	29,7
Kostrzyn nad Odrą	7	10	42,9	273	369	35
Bogdaniec	4	2	-50	158	70	-55,6
Deszczno	2	2	0	115	147	27,3
Kłodawa	4	4	0	235	214	-8,6
Lubiszyn	5	6	20	265	295	11,1
Santok	5	5	0	344	234	-32,1
Witnica	8	9	12,5	390	375	-4
Skwierzyna	5	3	-40	165	184	11,8
Strzelce Krajeńskie	13	12	-7,7	431	345	-20
MOF GW	93	91	-2,1	-	-	-

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gorzów Wielkopolski, jako największy ośrodek MOF GW, posiada bogate tradycje w obszarze sportu. Przede wszystkim opierają się one na żużlu, który jest niewątpliwie jedną z wizytówek miasta. Klub żużlowy Stal Gorzów Wielkopolski zdobył łącznie 107 medali mistrzostw Polski w różnych konkurencjach²⁹, z czego 38 złotych, w tym 9 tytułów mistrza Polski.

²⁹ Z uwzględnieniem zdobytych przez żużlowców Stali Gorzów Wielkopolski złotych medali w sezonie 1973 w ramach rozgrywek o Mistrzostwo Polski par I ligi – czyli pierwszych nieoficjalnych Mistrzostwach Polski par klubowych.

Gorzowskie kluby mają na swoim koncie wiele sukcesów swoich wychowanków na arenie krajowej i międzynarodowej. Największe sukcesy w postaci medali Igrzysk Olimpijskich i Paraolimpijskich odnieśli sportowcy kilku klubów, m. in. wioślarstwo za pośrednictwem klubu KS AZS-AWF. Duży wpływ na rozwój sportu w Gorzowie Wielkopolskim mają liczne sukcesy Gorzowskiego Związku Sportu Niepełnosprawnych START w paralekkoatletyce. Dynamicznie rozwijają się takie dyscypliny, jak: koszykówka kobiet, piłka ręczna mężczyzn, lekkoatletyka oraz piłka nożna.

W Gorzowie Wielkopolskim funkcjonuje wiele organizacji sportowych prowadzących działalność wokół bardzo różnych dyscyplin sportowych. Sporą część stanowią organizacje skupione wokół piłki nożnej oraz sportów walki. Łącznie, w przestrzeni miasta funkcjonuje obecnie 49 organizacji sportowych (dane te różnią się od danych podawanych przez GUS).³⁰

Warto jednak dodać, iż praktycznie w każdej większej miejscowości MOF GW znajdują się aktywne kluby sportowe, głównie związane z piłką nożną. W poszczególnych gminach MOF GW działało po kilka/ kilkanaście organizacji sportowych. Każda z gmin wspierała je m. in. w ramach otwartych konkursów na realizację zadań publicznych.

2.5. Rekreacja i turystyka

W ujęciu całościowym tereny MOF GW to atrakcyjna przestrzeń pod względem uwarunkowań przyrodniczych i krajobrazowych, co sprzyja zwiększaniu jej znaczenia turystycznego, wzrostowi gospodarczemu bazującemu na turystyce, jak również rozwojowi jej funkcji rekreacyjnych.

Tereny MOF GW są urozmaicone i cenne przyrodniczo. Występują tu liczne obszary chronione, w tym Park Narodowy Ujście Warty, obszary sieci Natura 2000, rezerваты przyrody, użytki ekologiczne oraz pomniki przyrody zlokalizowane na terenie każdej z gmin. Szczególną wartość przyrodniczą stanowią rzeki Warta i Noteć oraz pozostałe cieki wodne, a także, głównie w północnej części obszaru (Lubiszyn, Kłodawa, Santok, Strzelce Krajeńskie), licznie występujące jeziora. W związku z istniejącymi walorami przyrodniczymi, w ramach infrastruktury turystycznej, gminy oferują turystom szlaki piesze oraz rowerowe, z których korzystają głównie mieszkańcy MOF GW.

Dużym zainteresowaniem cieszą się imprezy organizowane na terenie MOF GW, np. Święto Chleba organizowane w gminie Bogdaniec, Święto Pieczonego Kurczaka w Deszcznie, czy też Dobry Wieczór Gorzów. W gminie Kłodawa rozwija się turystyka letniskowa, gmina Lubiszyn posiada plażę nad jeziorem Marwicko, gmina Deszczno plażę w Gliniku. Na terenie obszarów wiejskich uprawiana jest głównie turystyka weekendowa, natomiast w Gorzowie Wielkopolskim turystyka biznesowa, zakupowa oraz sentymentalna. Turystyka nawiązująca do dziedzictwa kulturowego ma szczególny wymiar w Kostrzynie nad Odrą, istotny potencjał tkwi w Gorzowie Wielkopolskim oraz Strzelcach Krajeńskich, a także w gminach Santok i Bogdaniec.³¹

Szczególny wzrost zainteresowania turystycznego widoczny był w Kostrzynie nad Odrą, gdzie główną atrakcją turystyczną stanowią ruiny terenu byłego Starego Miasta wraz z XVI-wieczną twierdzą bastionową, stanowiące łącznie kompleks muzealny (Muzeum Twierdzy Kostrzyn) oraz walory przyrodnicze związane z Parkiem Narodowym Ujście Warty (turystyka ornitologiczna). W tym celu

³⁰ Za: Diagnoza strategiczna uwarunkowań rozwojowych Gorzowa Wielkopolskiego (załącznik do Strategii Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2030)

³¹ Opracowanie na podstawie Planu Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

powołano do życia europejską inicjatywę Stowarzyszenie Forte Cultura. Skupia ona znane miejsca związane z twierdzami i jest inicjatywą rozwojową. W przeszłości duże znaczenie dla promocji Kostrzyna miał Przystanek Woodstock, niemniej impreza ta już raczej nie powróci do miasta.

W Witnicy rozwój turystyki związany jest m.in. z Parkiem Krajobrazowym Ujście Warty. Funkcjonuje tutaj zaplecze turystyczne, na które składają się m.in. miejsca noclegowe, głównie agroturystyka, nieliczne hotele. Atutem gminy są liczne ścieżki tematyczne i rowerowe oraz dostęp do jezior (Jezioro Wielkie, Jezioro Długie).

W oparciu o dostęp do rzeki Warty, doliny Warty, jak i liczne lasy potencjał rekreacyjny budują gminy wiejskie Bogdaniec i Santok. Ważną rolę w rozwijaniu oferty turystycznej w gminie Bogdaniec pełnić może Muzeum Zagroda Młyńska w Bogdańcu – filia Muzeum Lubuskiego im. Jana Dekerta w Gorzowie Wielkopolskim. W miejscowości Santok najważniejszymi atrakcjami turystycznymi są: Marina Santok, udostępnione dla turystów wczesnopiastowskie grodzisko oraz Muzeum Grodu Santok, prezentujące zbiory pochodzące z wykopalisk prowadzonych w Santoku.

Gminy Deszczno, Lubiszyn nie posiadają wiodących atrakcji turystycznych w ujęciu regionalnym, ale z uwagi na unikatowe walory przyrodnicze i krajobrazowe, mogą rozwijać się w kierunku pełnienia funkcji rekreacyjnych, ze szczególnym uwzględnieniem w tym zakresie potrzeb mieszkańców powiatu gorzowskiego i miasta Gorzowa Wielkopolskiego. W tym kierunku rozwija się również gmina Kłodawa, która pełni funkcje „zielonego zaplecza” dla miasta Gorzowa Wielkopolskiego. Atutem gminy jest wysoka lesistość oraz występowanie około 20 jezior. Gmina Santok posiada istotne zasoby dziedzictwa kulturowego, historycznego, połączone z unikalnymi walorami przyrodniczymi rzek i dolin rzecznych Warty i Noteci. Walory przyrodnicze posiada również gmina Lubiszyn (lasy, jezioro Marwicko).

Gmina Strzelce Krajeńskie jest nazywana „lubuskimi Mazurami” z uwagi na zagęszczenie jezior, wśród których jest najczystsze jezioro w Polsce – jezioro Lipie wg oceny sporządzonej przez Europejską Agencję Środowiska (EEA) we współpracy z Komisją Europejską. Jezioro Lipie posiada najdłuższą plażę w województwie lubuskim. Jeziora położone w gminie Strzelce Krajeńskie połączone są kanałami, którymi można dopłynąć do Santoka i dalej do Gorzowa Wielkopolskiego. Gmina posiada dostępne grunty pod inwestycje dla branży turystycznej. Strzelce Krajeńskie to dodatkowo najlepiej w Polsce zachowane średniowieczne fortyfikacje, udostępnione turystom w ramach szlaków historycznych.

Na podobny aspekt rozwojowy w zakresie rekreacyjnym i turystycznym wskazuje potencjał gminy Skwierzyna, gdyż jednym z jej potencjałów jest rozwój turystyki wodnej i zagospodarowanie nabrzeży Obry i Warty. Ponadto dla gminy Skwierzyna istotny potencjał w obszarze turystycznym stanowią zasoby Puszczy Noteckiej. W Skwierzynie swój bieg kończy rzeka Obra. Obra jest popularnym szlakiem kajakowym. Sieć kanałów obrzańskich umożliwia przepłynięcie z Warty do Odry. Najpopularniejszy fragment dla spływów kajakowych stanowi odcinek z Trzciela przez Międzyrzecz do Skwierzyny. Potencjał turystyczny gminy Skwierzyna tworzą również obiekty militarne, wchodzące w skład tzw. Grupy Warownej Ludendorff, tj. niemieckich umocnień Łuku Odry-Warty.

W przypadku gmin MOF GW odnotowujących wzrost turystyczny i rozwój funkcji rekreacyjnych problemami są: niepełne przygotowanie do obsługi ruchu, tj. obiekty potencjalnie cenne pod względem turystycznym nie są zawsze w odpowiedni sposób wyeksponowane, a także niewystarczająca jest liczba obiektów niezbędnych do obsługi ruchu turystycznego takich, jak obiekty gastronomii, obiekty noclegowe, miejsca postoju, parkingi, zorganizowane miejsca wypoczynku.

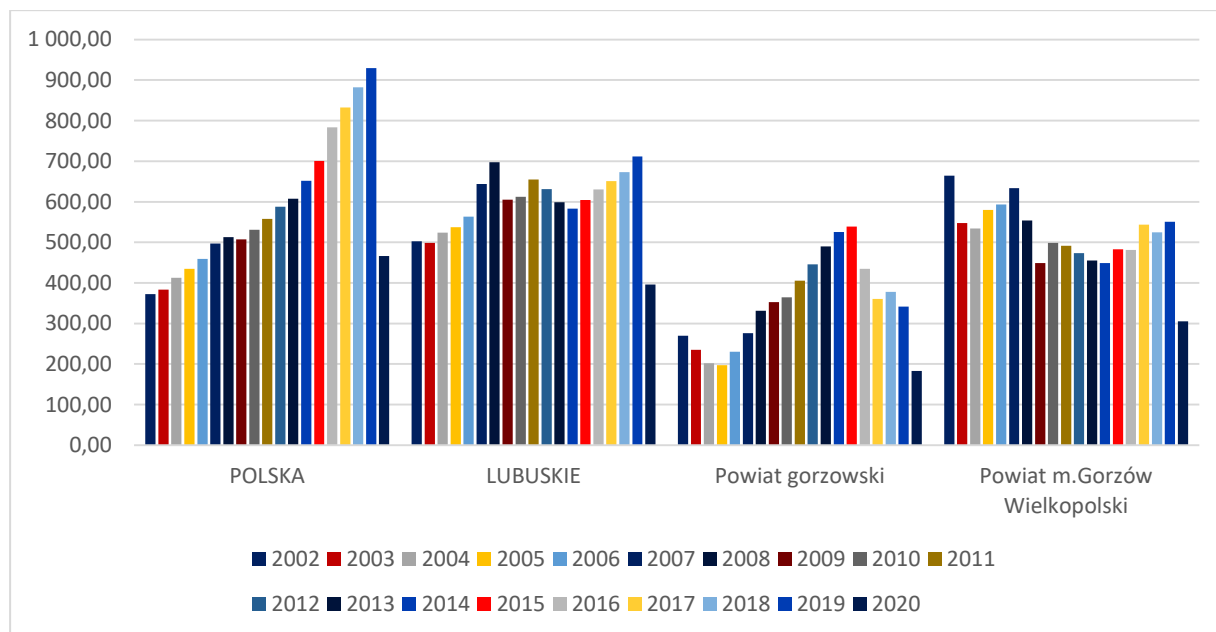

Gminy MOF GW poczyniły już znaczące inwestycje w zakresie rozwoju infrastruktury rowerowej, jednak wciąż brak jest pełnej spójności tworzonej sieci dróg i ścieżek rowerowych.

W powyższym układzie Gorzów Wielkopolski może pełnić ważną rolę integratora ruchu turystycznego, choć rozwojowi usług nie sprzyja „potencjalnie” niska atrakcyjność turystyczna samego miasta. Warto w tym miejscu zauważyć, iż Gorzów Wielkopolski skupia w swojej przestrzeni potencjał związany z dziedzictwem kulturowym, licznymi i uznanymi instytucjami kultury i imprezami. W mieście funkcjonują m. in. 3 kina, Wojewódzka i Miejska Biblioteka Publiczna im. Zbigniewa Herberta, Muzeum Lubuskie im. Jana Dekerta, Teatr im. Juliusza Osterwy, Miejskie Centrum Kultury, Centrum Edukacji Artystycznej – Filharmonia Gorzowska, Jazz Club „Pod Filarami”, Miejski Ośrodek Sztuki i wiele organizacji pozarządowych o profilu kulturalnym. Jednocześnie potencjał usługowy miasta w zakresie obsługi ruchu turystycznego jest umiarkowany i powinien być rozwijany. Brakuje w nim m.in. atrakcyjnych miejsc, które będą przyciągać turystów, w tym rodziny z dziećmi.

Poziom wykorzystania potencjału turystycznego MOF GW widoczny jest w danych dotyczących następujących parametrów sektora turystycznego: liczby miejsc noclegowych na 1000 ludności, liczby miejsc noclegowych całorocznych na 1000 ludności, turystów korzystających z noclegów na 1000 ludności, liczby udzielonych noclegów na 1000 ludności. Wszystkie wskazane mierniki i wskaźniki przez cały okres lat 2002 – 2020 były na znacząco niższych poziomach w porównaniu ze średnią dla kraju i województwa. Świadczy to o relatywnie niskim poziomie rozwoju funkcji turystycznych we wszystkich analizowanych zakresach, zarówno dla miasta Gorzów Wielkopolski, jak i powiatu gorzowskiego (uwaga: GUS podaje dane w ujęciu powiatowym). Warto również zwrócić uwagę na znacznie wyższą dynamikę wzrostu liczby turystów korzystających z noclegów w skali kraju, zarówno na tle danych dla województwa lubuskiego, jak też Gorzowa Wielkopolskiego i powiatu gorzowskiego.

Wykres 13. Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności w MOF GW od 2002 do 2020 r.

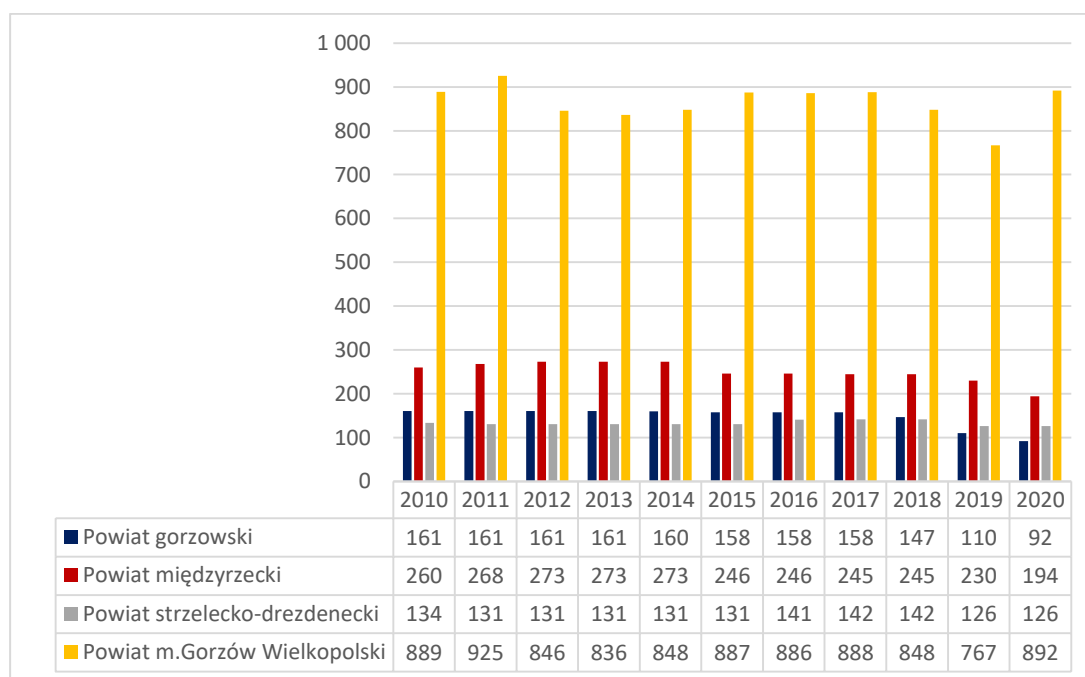
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

2.6. Ochrona zdrowia

Służba zdrowia na obszarze MOF GW jest reprezentowana przez Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim Sp. z o.o. składający się z 2 zespołów szpitalnych: Zespół Szpitalny ul. Dekerta i Zespół Szpitalny ul. Walczaka. Na obszarze MOF GW funkcjonuje Nowy Szpital w Kostrzynie nad Odrą oraz Nowy Szpital w Skwierzynie. Mieszkańcy gminy i miasta Strzelce Krajeńskie są obsługiwani przez Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim oraz Szpital Powiatowy w Drezdenku.

Największą liczbą łóżek w szpitalach ogólnych charakteryzował się Gorzów Wielkopolski. W 2020 roku były to 892 łóżka. Ich liczba od 2010 roku była stabilna. Wyraźnie niższą liczbą łóżek szpitalnych charakteryzował się szpital w Kostrzynie nad Odrą (powiat gorzowski), wynoszącą w 2020 roku 92. W powiecie strzelecko-drezdeneckim (szpital w Drezdenku obsługujący m. in. mieszkańców gminy Strzelce Krajeńskie) dysponował 126 łózkami szpitalnymi, szpitale w powiecie międzyrzeckim (obsługujące m. in. mieszkańców gminy Skwierzyna) 192 łózkami.

Wykres 14. Łóżka w szpitalach ogólnych

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

We wszystkich gminach MOF GW świadczone są usługi pomocy doraźnej w ramach przychodni POZ oraz przez lekarzy rodzinnych. Źródła problemów identyfikuje się w niewystarczającej liczbie POZ w stosunku do liczby mieszkańców, ograniczonym dostępie do lekarzy specjalistów, usług rehabilitacyjnych oraz niewystarczającej liczbie karetek.

Na obszarze MOF widoczny był wzrost liczby udzielanych porad lekarskich. Pomiędzy 2010 a 2019 rokiem ich liczba wzrosła o 17,1%. Rok 2020 charakteryzował się spadkiem liczby porad lekarskich, co wiązało się pandemią COVID-19. Warto zwrócić uwagę, że wzrost udzielanych porad lekarskich dotyczył w największym stopniu gminy Kłodawa (62,17%), Skwierzyna (48,67%) oraz Gorzowa

Wielkopolskiego (27,64%). W tym samym czasie spadek odnotowano w gminach Deszczno (-44,38%), Witnica (-20,0%) Lubiszyn (-13,48%), Kostrzyn nad Odrą (-7,06%) oraz Bogdaniec (-5,04%).

Tabela 21. Liczba udzielonych porad podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze MOF GW

Jednostka terytorialna	2010	2019	2020	Zm. 2010/2020	Zm. 2010/2019
Kostrzyn nad Odrą	88 295	82 062	83 026	-5,97	-7,06
Bogdaniec	12 709	12 069	8 847	-30,39	-5,04
Deszczno	16 100	8 955	7 293	-54,70	-44,38
Kłodawa	12 111	19 641	17 359	43,33	62,17
Lubiszyn	20 170	17 451	14 030	-30,44	-13,48
Santok	16 120	16 292	14 760	-8,44	1,07
Witnica	45 898	36 720	31 235	-31,95	-20,00
Skwierzyna	39 132	58 178	47 347	20,99	48,67
Strzelce Krajeńskie	67 291	71 336	76 263	13,33	6,01
Gorzów Wielkopolski	476 268	607 924	526 893	10,63	27,64
MOF GW	794 094	930 628	827 053	4,15	17,19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW obserwowano wzrost liczby przychodni ogółem. Pomiędzy 2010 a 2020 rokiem wyniósł on 34,3%, w tym największy wzrost dotyczył Kostrzyna nad Odrą (128,6%). Gorzów Wielkopolski skupiał w swojej przestrzeni największą liczbę przychodni całego obszaru MOF GW. W 2020 roku wg danych GUS na terenie miasta były 82 przychodnie. Poza Kostrzynem nad Odrą (16 przychodni), w pozostałych gminach MOF GW było po kilka liczb przychodni, najmniej w gminie Deszczno (2 przychodnie).

Tabela 22. Przychodnie ogółem na obszarze MOF GW

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zm. % 2010/ 2020
Kostrzyn nad Odrą	7	11	11	11	11	12	15	16	16	15	16	128,6
Bogdaniec	2	2	2	2	4	3	3	3	3	3	3	50,0
Deszczno	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	0,0
Kłodawa	5	6	3	3	3	6	6	5	5	5	5	0,0
Lubiszyn	4	5	3	6	5	6	6	6	6	6	3	-25,0
Santok	3	2	3	3	3	3	4	3	4	3	3	0,0
Witnica	4	4	4	4	4	4	4	5	4	5	5	25,0
Skwierzyna	5	5	7	7	8	6	6	6	6	7	6	20,0
Strzelce Krajeńskie	6	8	8	7	7	8	9	7	7	7	8	33,3
Gorzów Wielkopolski	61	80	81	78	79	82	83	87	84	82	82	34,4
MOF GW	99	125	124	123	126	132	138	141	138	136	133	34,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wraz ze wzrostem liczby przychodni rosta wartość wskaźnika przychodni na 10 tys. ludności. Najwyższe nasycenie przychodniami widoczne było w przestrzeniach miejskich MOF, tj. w Kostrzynie nad Odrą (9) oraz w Gorzowie Wielkopolskim (7), zaś najniższe było w gminach wiejskich Deszczno (2) oraz Santok (3). Warto dodać, iż te dwie wymienione gminy charakteryzowały się istotnym zwiększeniem liczby ludności.

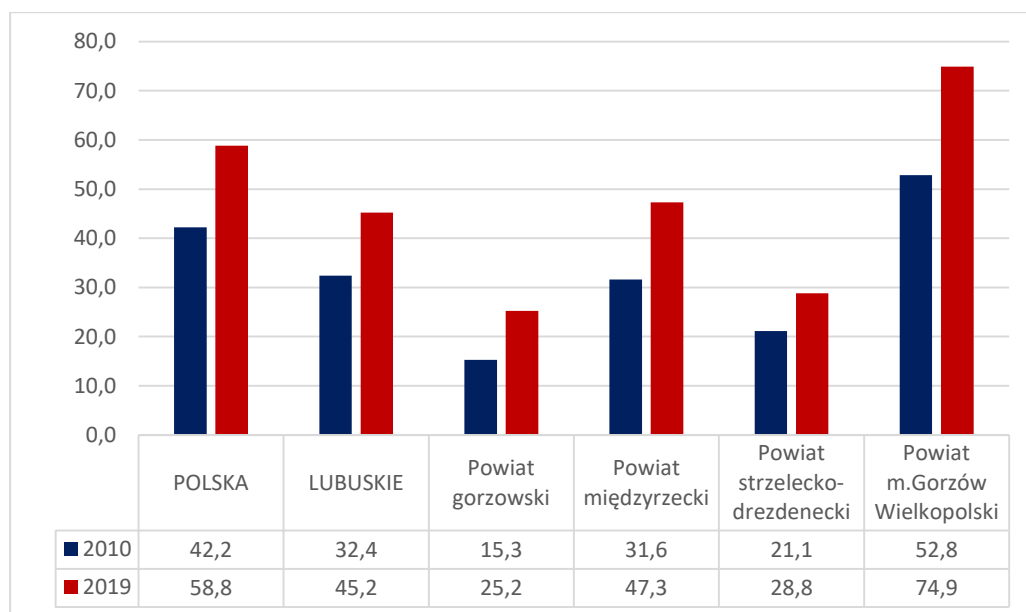
Tabela 23. Przychodnie ogółem na 10 tys. ludności na obszarze MOF GW

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	Zm. %
Kostrzyn nad Odrą	4	6	6	6	6	7	8	9	9	8	9	125,0
Bogdaniec	3	3	3	3	6	4	4	4	4	4	4	33,3
Deszczno	2	2	2	2	2	2	2	3	3	3	2	0,0
Kłodawa	7	8	4	4	4	7	7	6	6	6	6	-14,3
Lubiszyn	6	7	4	9	7	9	9	9	9	9	4	-33,3
Santok	4	3	4	4	4	4	5	4	5	3	3	-25,0
Witnica	3	3	3	3	3	3	3	4	3	4	4	33,3
Skwierzyna	4	4	6	6	6	5	5	5	5	6	5	25,0
Strzelce Krajeńskie	3	5	5	4	4	5	5	4	4	4	5	66,7
Gorzów Wielkopolski	5	6	7	6	6	7	7	7	7	7	7	40,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Teoretyczna dostępność lekarzy w Gorzowie Wielkopolskim na tle kraju oraz województwa lubuskiego jest zadowalająca. Wskaźnik liczby lekarzy w relacji do liczby ludności wynosił w 2019 roku w Gorzowie Wielkopolskim 74,9, był wyższy od średniej krajowej (58,8) oraz wojewódzkiej (45,2). Dostępność kadr medycznych w przestrzeni powiatów sąsiadujących z Gorzowem Wielkopolskim była wyraźnie niższa, w powiecie gorzowskim wskaźnik wynosił 25,2, w powiecie międzrzyckim 47,3 a w powiecie strzelecko-drezdeneckim 28,8. Warto podkreślić, iż Gorzów Wielkopolski pełni rolę nadrzędną w odniesieniu do opieki zdrowotnej dla całego obszaru MOF.

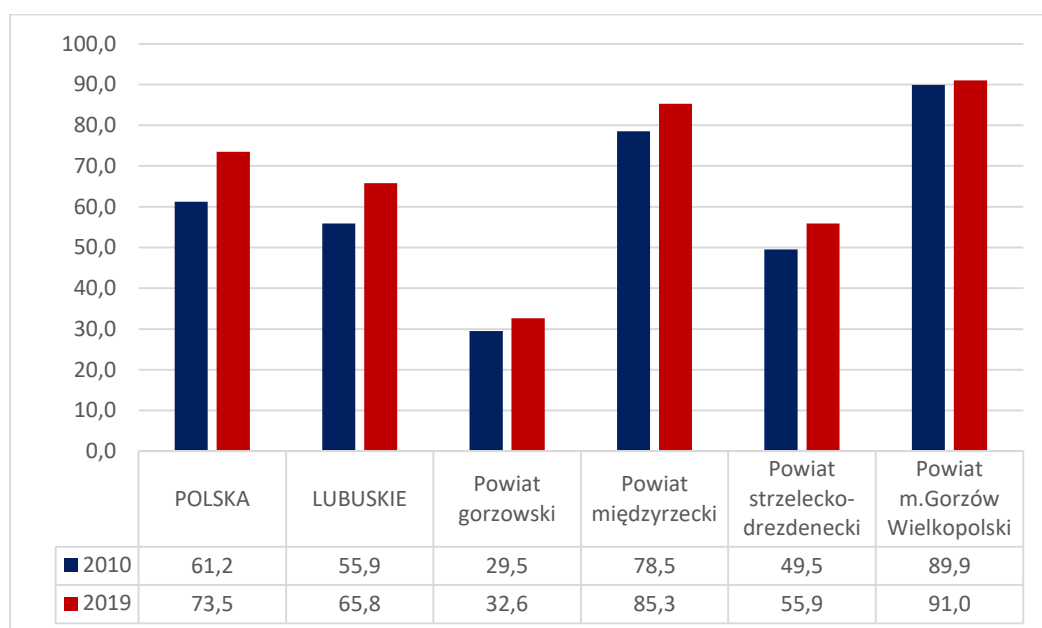
Wykres 15. Lekarze na 10 tys. ludności w 2010 i 2019 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gorzów Wielkopolski charakteryzował się na tle kraju i województwa lubuskiego korzystnymi wartościami wskaźników pielęgniarek i położnych w relacji do liczby mieszkańców. W 2019 roku na 10 tys. ludności miasta przypadało 91,0 pielęgniarek i położnych. Wskaźnik ten zasadniczo od 2010 roku nie uległ zmianie (89,9). Wysoki poziom dostępności kadr pielęgniarских dotyczył powiatu międzyrzeckiego (85,3), ale już wyraźnie niższy był w powiatach gorzowskim (32,6) i strzelecko-drezdeneckim (55,9). Warto dodać, iż miasto Gorzów Wielkopolski w zakresie opieki zdrowotnej obsługuje również mieszkańców okolicznych gmin i powiatów.

Tabela 24. Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności

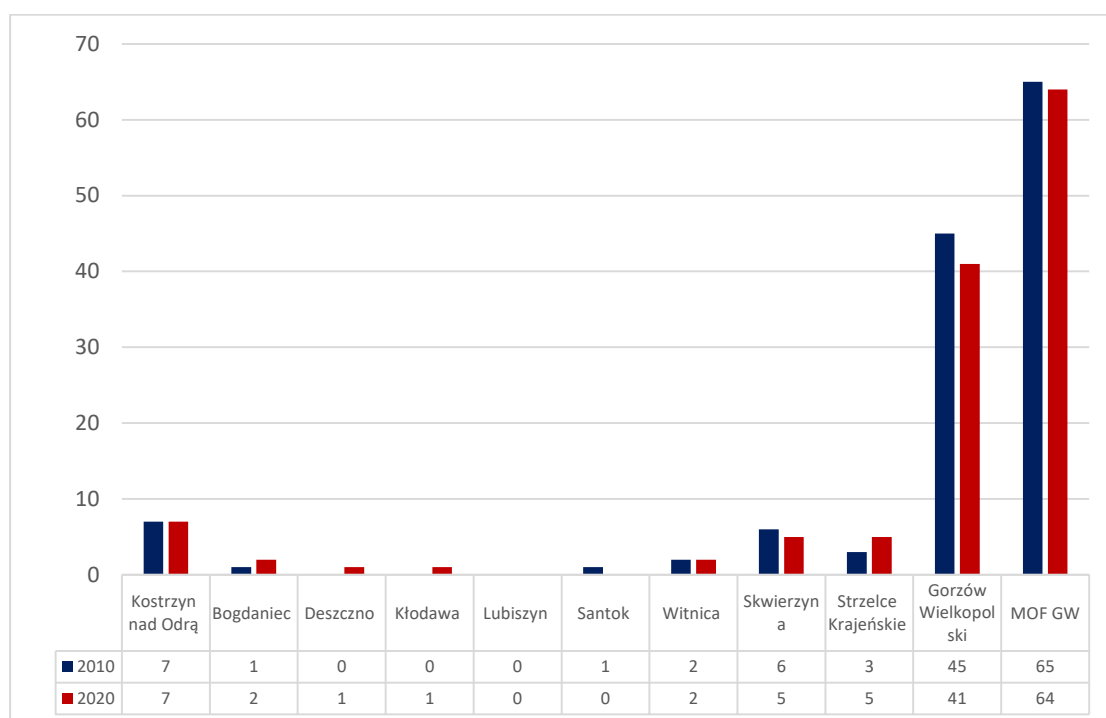

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Ochrona zdrowia na terenie MOF GW w kontekście dostępności kadry lekarskiej i pielęgniarskiej odzwierciedla problemy krajowe. Należy brać pod uwagę m. in. średni wiek kadr medycznych i oczekiwaną lukę kadrową, związaną ze starzeniem się społeczeństwa. Braki lekarzy specjalistów i pielęgniarek, a w szczególności zespołów ratownictwa medycznego mogą w przyszłości się nasilić. Położenie MOF GW w pobliżu granicy z Niemcami jest czynnikiem wzmagającym tę problematykę. W tym celu podjęto działania naprawcze i zapewniono częściowe uzupełnianie kadry medycznej poprzez działania m.in. Akademii im. Jakuba Paradyża, która otworzyła kierunki pielęgniarstwa (w 2020 roku) oraz ratownictwo medyczne (w 2021 roku). Wydział Akademii Wychowania Fizycznego im. Eugeniusza Piaseckiego prowadzi również kierunek Fizjoterapia.

Wg danych GUS na terenie MOF GW było 64 apteki i liczba ta praktycznie się nie zmieniła od 2010 roku, kiedy było 65 aptek. Na obszarze MOF GW apteki zlokalizowane były w przeważającej liczbie na terenie Gorzowa Wielkopolskiego (41 aptek). Lubiszyn był jedyną gminą, w której nie było apteki.

Wykres 16. Apteki na obszarze MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW wskazuje się na potrzebę realizacji programów profilaktycznych, w tym programu przeciwdziałania raka prostaty / szyjki macicy/ piersi, program zdrowej żywności i suplementacji, programu aktywności fizycznej, programów profilaktyki diagnostycznej na przestrzeni 20 /30 / 40 / 50 / 60 roku życia.

2.7. Edukacja

Edukacja na terenie MOF GW realizowana jest od poziomu przedszkolnego do uczelni wyższych.

Wychowanie przedszkolne prowadzone jest na terenie MOF GW przez 61 placówek, z czego 37 zlokalizowanych jest w Gorzowie Wielkopolskim. W latach 2010-2019 widoczny był wzrost liczby przedszkoli. Wpłynęło to na wzrost wartości wskaźnika odsetka dzieci w wieku 3-5 lat objętych wychowaniem przedszkolnym. Najwyższą wartością tego wskaźnika charakteryzowało się miasto Kostrzyn nad Odrą (1007). W tym mieście widoczna była też największa dynamika wzrostu wartości liczby dzieci objętych wychowaniem przedszkolnym. Wysokimi wskaźnikami dotyczącymi wychowania przedszkolnego charakteryzowały się Gorzów Wielkopolski (963) oraz Skwierzyna (997). Najniższe wartości dotyczyły gmin wiejskich: Deszczno (637), Kłodawa (677), Bogdaniec (677), a więc gmin z najbliższego otoczenia Gorzowa Wielkopolskiego.

Tabela 25. Przedszkola na terenie MOF GW

Jednostka terytorialna	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kostrzyn nad Odrą	4	5	6	5	6	6	6	6	7	7	8
Bogdaniec	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	3
Deszczno	1	1	2	1	2	2	1	1	1	1	1
Kłodawa	1	1	1	2	2	2	2	2	2	2	2
Lubiszyn	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Santok	3	3	4	4	4	3	3	3	3	3	3
Witnica	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Skwierzyna	2	2	2	2	2	1	1	1	1	1	1
Strzelce Krajeńskie	4	4	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Gorzów Wielkopolski	30	31	31	34	35	35	37	37	37	37	37
MOF GW	51	53	54	56	59	57	58	58	59	59	61

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

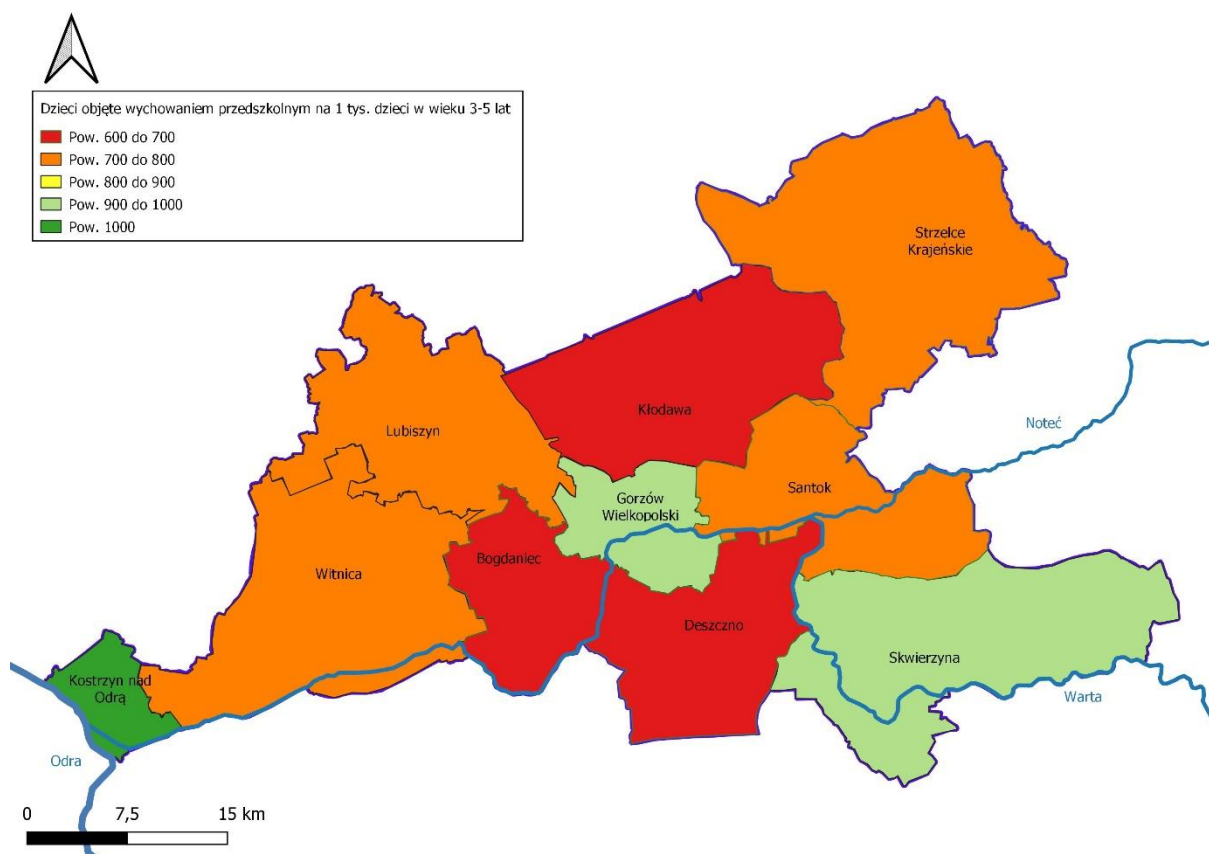
Tabela 26. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Jednostka terytorialna	2010	2019	Zm. %
POLSKA	626	885	41,4
LUBUSKIE	634	874	37,9
Kostrzyn nad Odrą	561	1007	79,5
Bogdaniec	444	677	52,5
Deszczno	386	637	65,0
Kłodawa	380	677	78,2
Lubiszyn	509	778	52,8
Santok	582	780	34,0
Witnica	485	771	59,0
Skwierzyna	681	997	46,4
Strzelce Krajeńskie	483	764	58,2
Gorzów Wielkopolski	815	963	18,2

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 13. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW wg danych GUS w 2019 roku było 66 szkół podstawowych, z czego najwięcej zlokalizowanych było w Gorzowie Wielkopolskim (26). Pozostałe gminy MOF GW zarządzały wyraźnie mniejszą liczbą placówek, z czego najwięcej ich było w gminie Strzelce Krajeńskie (7). Liczba szkół podstawowych zwiększyła się od 2010 roku o 5 placówek. W tym samym okresie zwiększyła się bardzo wyraźnie liczba oddziałów, tj. z poziomu 646 w 2010 roku do 1014 w 2019 roku, co należy wiązać z reformą edukacji. Najmniejszą średnią oddziałów przypadających na szkołę charakteryzowały się gminy wiejskie Bogdaniec (9) oraz Lubiszyn (8).

Tabela 27. Szkoły podstawowe MOF GW

	Szkoły podstawowe		Oddziały		Liczba oddziałów na szkołę	
	2010	2019	2010	2019	2010	2019
Kostrzyn nad Odrą	2	4	49	98	25	25
Bogdaniec	4	4	26	35	7	9
Deszczno	4	4	30	45	8	11
Kłodawa	2	2	20	33	10	17
Lubiszyn	6	5	33	40	6	8
Santok	5	5	29	50	6	10
Witnica	5	6	47	69	9	12
Skwierzyna	4	3	45	50	11	17
Strzelce Krajeńskie	7	7	64	103	9	15

Gorzów Wielkopolski	22	26	303	491	14	19
MOF GW	61	66	646	1 014		

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW istotnie zwiększyła się liczba uczniów szkół podstawowych (wzrost o 51,9%). Ogółem w 2019 roku do szkół podstawowych na obszarze MOF GW uczęszczało 18 480 uczniów, z czego 10 116 na terenie Gorzowa Wielkopolskiego.

Tabela 28. Uczniowie szkół podstawowych w gminach MOF GW w 2010 i 2019 roku

Jednostka terytorialna	Uczniowie ogółem w 2010 r.	Uczniowie ogółem w 2019 r.	Zmiana %	Uczniowie na oddział w 2010 r.	Uczniowie na oddział w 2019 r.	Zmiana %
Kostrzyn nad Odrą	1 082	1 719	58,9	22	18	-18,2
Bogdaniec	426	585	37,3	16	17	6,3
Deszczno	474	867	82,9	16	19	18,8
Kłodawa	359	663	84,7	18	20	11,1
Lubiszyn	448	576	28,6	14	14	0,0
Santok	409	693	69,4	14	14	0,0
Witnica	835	925	10,8	18	13	-27,8
Skwierzyna	677	902	33,2	15	18	20,0
Strzelce Krajeńskie	1 017	1 434	41,0	16	14	-12,5
Gorzów Wielkopolski	6 437	10 116	57,2	21	21	0,0
MOF GW	12 164	18 480	51,9	19	18	-5,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wyniki egzaminu 8-klasisty uzyskane przez szkoły podstawowe z MOF GW były zróżnicowane. Najniższe wyniki egzaminu uzyskały szkoły podstawowe z gmin Witnica, Skwierzyna oraz Strzelce Krajeńskie. Najwyższe wyniki z matematyki osiągnęły szkoły z Kostrzyna nad Odrą, z języka polskiego z Santoka, z języków obcych z Gorzowa Wielkopolskiego.

Tabela 29. Wyniki egzaminu 8-klasisty w 2021 roku

Jednostka terytorialna	Język polski	Matematyka	Język obcy
POLSKA	60	47	66
LUBUSKIE	57	43	64
Kostrzyn nad Odrą	61	53	68
Bogdaniec	61	43	69
Deszczno	59	39	63
Kłodawa	58	45	68
Lubiszyn	56	34	51
Santok	63	43	70
Witnica – miasto	62	40	56
Witnica – obszar wiejski	52	31	47
Skwierzyna – miasto	49	39	54
Skwierzyna – obszar wiejski	41	37	50
Strzelce Krajeńskie – miasto	48	37	58
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	60	38	42 (j. niemiecki)

Gorzów Wielkopolski	61	47	70
----------------------------	----	----	----

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wg danych GUS w 2019 roku na terenie MOF GW funkcjonowało łącznie 16 średnich szkół zawodowych dla młodzieży bez specjalnych potrzeb oraz 13 liceów. Liczba uczniów średnich szkół zawodowych w 2019 roku wynosiła 5105, wyraźnie wzrosła pomimo spadku liczby szkół. W przypadku liceów liczba uczniów była zasadniczo stabilna, wynosiła w 2019 roku 3633 osób. Od 2017 roku na obszarze MOF GW zaczęły funkcjonować szkoły branżowe. W 2019 roku było ich łącznie 10. Uczęszczało do nich 1439 uczniów. Dane wskazują na rosnące zainteresowanie kształceniem zawodowym w porównaniu do kształcenia ogólnego.

Tabela 30. Średnie szkoły zawodowe MOF GW (bez specjalnych potrzeb)

Jednostka terytorialna	Średnie szkoły zawodowe		Liczba uczniów	
	2010	2019	2010	2019
Kostrzyn nad Odrą	1	1	169	293
Witnica	4	2	273	338
Skwierzyna	1	1	317	268
Strzelce Krajeńskie	3	1	381	308
Gorzów Wielkopolski	17	11	3 161	3 898
MOF GW	26	16	4 301	5 105

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 31. Licea MOF GW

Jednostka terytorialna	Licea		Liczba uczniów	
	2010	2019	2010	2019
Kostrzyn nad Odrą	1	1	230	240
Witnica	1	1	90	80
Skwierzyna	1	1	167	32
Strzelce Krajeńskie	1	1	324	167
Gorzów Wielkopolski	11	9	2809	3114
MOF GW	15	13	3 620	3 633

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 32. Szkoły branżowe MOF GW

Jednostka terytorialna	Szkoły branżowe		Liczba uczniów	
	2017	2019	2017	2019
Kostrzyn nad Odrą	1	1	45	191
Witnica	1	1	22	84
Skwierzyna	1	1	25	85
Strzelce Krajeńskie	1	1	47	202
Gorzów Wielkopolski	6	6	259	877
MOF GW	10	10	398	1 439

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW zdecydowanie najwięcej uczniów szkół ponadpodstawowych uczyło się w Gorzowie Wielkopolskim. Warto dodać, iż Gorzów Wielkopolski jest głównym ośrodkiem miejskim

północnej części województwa lubuskiego i częściowo południowo-zachodniej części województwa zachodniopomorskiego, a przez to jest także miejscem kontynuacji nauki na poziomie szkolnictwa ponadpodstawowego wybieranym przez młodzież zamieszkującą gminy w odległości nawet kilkudziesięciu kilometrów od miasta.

Publiczne placówki kształcenia zawodowego w Gorzowie Wielkopolskim oferują kształcenie w 61 różnych zawodach. Najwięcej zawodów wchodzi w skład obszaru administracyjno-usługowego (14 zawodów). Najbogatszą ofertę posiadają technika, które w ostatnich latach kształciły uczniów w 26 zawodach, z czego najczęściej w obszarze administracyjno-usługowym i elektryczno-elektronicznym i mechanicznym. Zasadnicze szkoły zawodowe (od 1 września 2017 r. szkoły branżowe) kształciły w 19 zawodach, aktualnie w 26 zawodach, najczęściej o profilu mechanicznym. Niepubliczne placówki kształcenia zawodowego oferowały możliwość kształcenia w 19 różnych zawodach, najwięcej zawodów wchodziło w skład obszaru medyczno-społecznego (9). Łącznie jednostki kształcenia zawodowego oferowały kształcenie w 62 zawodach. Najczęściej reprezentowały one obszar administracyjno-usługowy (16 zawodów). Na drugim miejscu znalazł się obszar medyczno-społeczny z 11 zawodami, głównie nauczonymi w jednostkach niepublicznych. Aktualna oferta edukacyjna skierowana do uczniów kształcących się w placówkach o profilu zawodowym jest dość mocno zróżnicowana, zarówno jeśli chodzi o wybór zawodu w konkretnym obszarze, jak i ofertę poszczególnych placówek, która jest najbogatsza w przypadku szkół technicznych.³²

Ponadto, w mieście funkcjonują dwie instytucje publiczne nadzorujące i wspomagające oświatę na obszarze województwa: Lubuskie Kuratorium Oświaty oraz Wojewódzki Ośrodek Metodyczny.

Inwestycją strategiczną, zarówno w wymiarze funkcjonalnym, jak też regionalnym, jest budowa Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu (CEZiB). Przedsięwzięcie to polega na utworzeniu nowoczesnego zespołu średnich szkół zawodowych (Zespołu Szkół Budowlanych i Samochodowych im. Mikołaja Kopernika, Zespołu Szkół Mechanicznych im. Zesłańców Sybiru oraz Centrum Kształcenia Zawodowego), opartego na synergii szkół z pracodawcami (dualny system kształcenia) i nastawionego na nauczanie nie tylko zawodów poszukiwanych przez obecny rynek pracy, ale także na proaktywne wybieranie kierunków kształcenia przydatnych w przyszłości. CEZiB będzie kształcić w formach szkolnych i ustawicznych oraz przeprowadzać egzaminy potwierdzające kwalifikacje w zawodzie w 6 obszarach: budowlanym, stolarskim, mechanicznym, automotive, TSL, uzupełniającym, w 30 zawodach, 39 zawodowych kursach kwalifikacyjnych oraz kursach umiejętności zawodowych.

Na obszarze MOF GW kształcenie ponadpodstawowe odbywa się także w Kostrzynie nad Odrą, Strzelcach Krajeńskich oraz Skwierzynie. Kształcenie dla młodzieży o specjalnych potrzebach odbywa się w Lipkach Wielkich w gminie Santok.

Powiat Gorzowski jest organem prowadzącym dla:

- Liceum Ogólnokształcącego w Kostrzynie nad Odrą,
- Technikum w Kostrzynie nad Odrą,
- Branżowej Szkoły I Stopnia w Kostrzynie nad Odrą,
- Branżowej Szkoły Specjalnej I Stopnia w Lipkach Wielkich,

---

³² Źródło: Diagnoza strategiczna uwarunkowań rozwojowych Gorzowa Wielkopolskiego (załącznik do Strategii Rozwoju Miasta Gorzowa Wielkopolskiego 2030)

- Szkoły Specjalnej Przesposabiającej do Pracy w Lipkach Wielkich.

Na obszarze MOF GW w gminach Strzelce Krajeńskie i Skwierzyna funkcjonują:

- Liceum Ogólnokształcące w Strzelcach Krajeńskich,
- Technikum w Strzelcach Krajeńskich,
- 2 branżowe szkoły I stopnia w Strzelcach Krajeńskich,
- Szkoła specjalna przesposabiająca do pracy w Strzelcach Krajeńskich,
- Zespół Szkół Technicznych i Ogólnokształcących w Skwierzynie,
- Branżowa szkoła I stopnia w Skwierzynie.

Należy podkreślić bardzo silną dominację Gorzowa Wielkopolskiego w zakresie liczby uczniów szkół ponadpodstawowych oraz podkreślić znaczenie Centrum Edukacji Zawodowej i Biznesu. Tak silna koncentracja szkolnictwa oraz jego modernizacja może być przyczyną systematycznego spadku zainteresowania kształceniem w pozostałych miastach obszaru. W gminach MOF GW powinna być tworzona atrakcyjna oferta edukacyjną, uzupełniająca w stosunku do oferty CEZiB, aby umiejętnie moderować proces kształcenia.

Niejako potwierdzeniem dla powyższej tezy mogą być dane odnoszące się do zdawalności egzaminów maturalnych. W przypadku średnich szkół zawodowych z obszaru MOF GW warto zwrócić uwagę na wysoką zdawalność w Kostrzynie nad Odrą, rosnącą zdawalność w Gorzowie Wielkopolskim, stosunkowo wysoką zdawalność w Strzelcach Krajeńskich. Wyraźnie niższe poziomy zdawalności matur dotyczyły szkół z gmin Witnica (poza 2018 rokiem) oraz Skwierzyna. W przypadku liceów warto odnotować spadek poziomu zdawalności matur w gminie Witnica, który nastąpił po 2013 roku. Szkoły oferujące wyższy poziom nauczania przyciągać będą uczniów w przyszłości.

Tabela 33. Zdawalność egzaminów maturalnych w średnich szkołach zawodowych

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
POLSKA	73,3	72,6	74,6	77,4	68,6	71,4	75,1	76,3	79,1
LUBUSKIE	75,8	73,9	79,9	82,6	74,9	76,3	78,6	82,5	82,9
Kostrzyn nad Odrą	100,0	93,3	80,8	73,9	95,5	88,1	95,0	96,9	96,8
Witnica	53,3	51,6	67,9	76,2	66,7	30,4	59,1	55,2	77,1
Skwierzyna	76,7	38,0	75,2	67,9	40,0	43,3	35,9	60,0	42,9
Strzelce Krajeńskie	74,1	84,8	93,5	94,6	68,2	82,4	86,8	86,7	77,8
Gorzów Wielkopolski	73,6	77,6	78,5	80,4	72,4	83,3	89,9	87,0	87,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 34. Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach

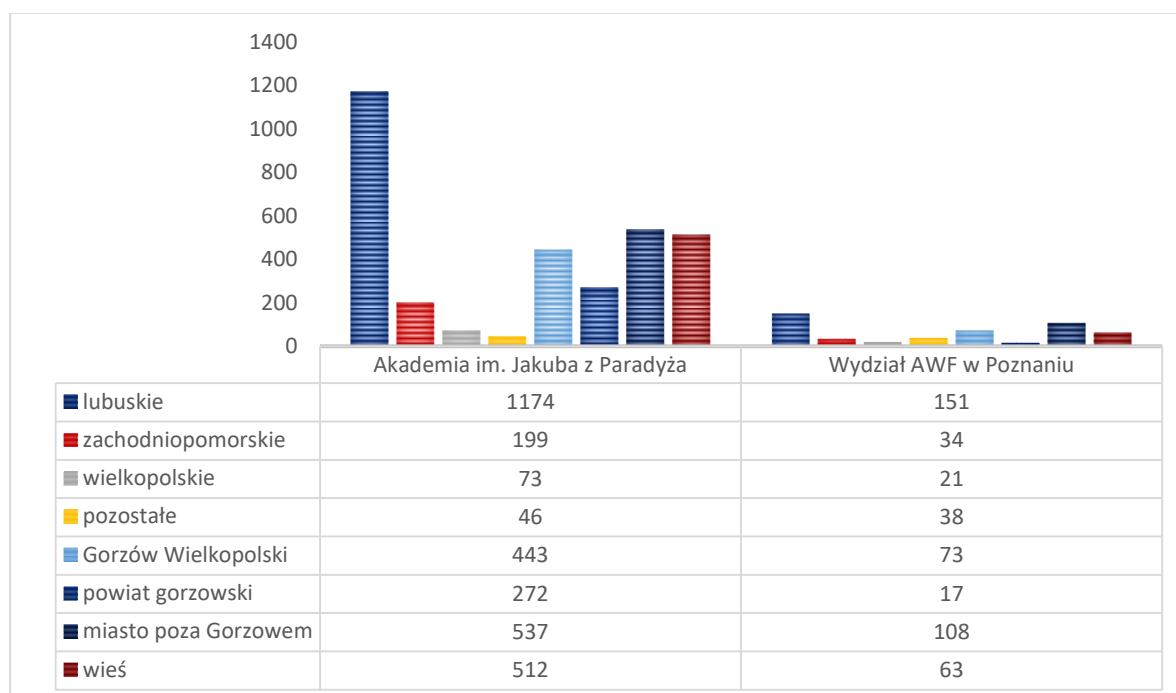
	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
POLSKA	90,8	88,8	90,0	91,1	87,7	86,6	88,0	88,1	89,5
LUBUSKIE	91,3	90,2	91,4	92,2	88,1	88,0	87,2	88,8	87,6
Kostrzyn nad Odrą	92,5	84,4	86,9	93,3	90,2	84,7	84,8	89,9	89,0
Witnica	100,0	77,3	90,0	95,1	60,0	73,7	54,5	75,0	50,0
Skwierzyna	97,5	84,8	91,3	100,0	89,4	71,8	84,0	85,0	82,4
Strzelce Krajeńskie	94,6	97,2	96,6	97,8	87,4	86,4	94,9	93,8	95,8
Gorzów Wielkopolski	93,6	93,2	93,9	92,5	89,9	92,1	90,9	87,1	87,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Gorzów Wielkopolski jest rozwijającym się ośrodkiem szkolnictwa wyższego. Największą uczelnią w mieście jest Akademia im. Jakuba z Paradyża (AJP), która od roku akademickiego 2016/2017 zmieniła status (wcześniej Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa). Działają tu także: Zamiejskowy Wydział Kultury Fizycznej AWF im. E. Piaseckiego w Poznaniu, Wyższa Szkoła Biznesu w Gorzowie Wielkopolskim (WSB) oraz Wyższa Szkoła Zawodowa, kształcąca na kierunku ratownictwo medyczne. Do niedawna (do października 2018 roku) funkcjonował tutaj również Zamiejskowy Wydział Społeczno-Ekonomiczny Uniwersytetu Szczecińskiego.

Liczba studentów publicznych szkół wyższych w ciągu dekady spadła w Gorzowie Wielkopolskim o 70%. Zdecydowana większość studentów dwóch największych uczelni w mieście pochodziła w 2020 roku z terenów województwa lubuskiego (76,3%), z tego z Gorzowa Wielkopolskiego w 29,7% a z terenu powiatu gorzowskiego w 16,6%. Oznacza to, że prawie połowa, tj. 46,4% studentów rekrutowała się z miasta lub jego najbliższego otoczenia. Miasto posiada więc słaby potencjał konkurencyjności o studentów z większymi ośrodkami akademickimi w kraju.

Wykres 17. Pochodzenie studentów gorzowskich wyższych uczelni w roku akademickim 2019/2020

Źródło: Diagnoza strategiczna uwarunkowań rozwojowych Gorzowa Wielkopolskiego, marzec 2021

2.8. Pomoc społeczna

Zagadnienia polityki pomocy społecznej na obszarze MOF GW w istotny sposób koncentrować się będą na kwestiach związanych z demografią. Jak już przedstawiono w rozdziale odnoszącym się do demografii, zjawiska demograficzne związane będą ze wzrostem liczby osób w wieku senioralnym, ubytkiem ludności w wieku produkcyjnym oraz coraz bardziej malejącą liczbą osób w wieku przedprodukcyjnym. Taka sytuacja wymusza podjęcie działań zarówno na rzecz wsparcia osób starszych, wspierania aktywności ekonomicznej oraz pobudzania dietności, czy też wspierania integracji migrantów. Ważnym zagadnieniem będzie rozwój usług i infrastruktury dla osób niepełnosprawnych oraz pobudzanie ich aktywności zawodowej.

W ramach przyszłego modelu polityki społecznej powinien także zostać położony nacisk na wsparcie aktywności dzieci na obszarach wiejskich (świetlice środowiskowe), edukację ustawiczną i reintegrację osób zmarginalizowanych (np. poprzez szkolenia czy wsparcie doradcze). Dodatkowo model polityki społecznej powinien uwzględnić podejmowanie działań mających na celu budowanie silnych organizacji pozarządowych, rozszerzanie oferty kulturalnej kierowanej do różnych grup wiekowych, a także koordynowanie ofert społecznych w celu zwiększania różnorodności oraz integrowania usług realizowanych przez OPS/PCPR³³ w poszczególnych gminach.

W przypadku MOF GW warto podkreślić również negatywny wpływ na spójność społeczną migracji zarobkowych mieszkańców, co jest szczególnie widoczne w rejonach przygranicznych. Istotnym problemem jest także dostępność do mieszkań komunalnych oraz oferty mieszkaniowej dla młodych osób.

Na sytuację społeczną w poszczególnych gminach MOF GW wpływ mają również migracje wewnętrzne, w tym widoczna depopulacja części obszarów wiejskich oraz małych miast. Oznacza to, że przestrzeń MOF GW nie rozwija się równomiernie pod względem społecznym. Wpływ na to ma również dostęp do usług publicznych, kształtowany w znacznej mierze przez dostęp do oferty zlokalizowanej w Gorzowie Wielkopolskim, np. w zakresie edukacji, kultury, sportu czy też opieki zdrowotnej.³⁴

Zadania z zakresu pomocy społecznej na obszarze MOF GW realizowane są na poziomie poszczególnych gmin poprzez miejskie i gminne ośrodki pomocy społecznej, w oparciu o strategie rozwiązywania problemów społecznych. Warto podkreślić wysoki poziom merytoryczny i duże doświadczenie służb pomocy społecznej, działających w każdej z gmin.

Miejskie i gminne Ośrodki Pomocy Społecznej wykonują zadania pomocy społecznej należące do zadań własnych gminy oraz zadania zlecone z zakresu administracji rządowej określone w ustawie z dnia 12 marca 2004 roku o pomocy społecznej, a także zgodnie ze stosownymi upoważnieniami Prezydenta, Burmistrza, Wójta – zadania wynikające z ustaw. Zadania z zakresu pomocy społecznej realizowane są również przez jednostki organizacyjne i w nich wydzielone działy, a ponadto w ich skład wchodzi także instytucje nie należące bezpośrednio do sektora pomocy społecznej.

³³ Wyjaśnienie: OPS – ośrodek pomocy społecznej, PCPR – powiatowe centrum pomocy rodzinie

³⁴ Opracowano na podstawie Raportu z warsztatów diagnostycznych – Strategia rozwoju ponadlokalnego MOF GW 2030, 22-24.09.2021 r.

Ważną rolę mają tu do odegrania Powiatowe Centra Pomocy Rodzinie (4), które na obszarze MOF GW realizują zadania m.in. w zakresie ustawy o pomocy społecznej, ustawy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej oraz ustawy o rehabilitacji zawodowej i społecznej oraz zatrudnieniu osób niepełnosprawnych. Zadania powiatów z zakresu pomocy społecznej na szczeblu powiatowym były skoncentrowane na wspieraniu rodziny, organizowaniu opieki zastępczej dla dzieci z rodzin dysfunkcyjnych, wyrównywaniu szans osób niepełnosprawnych oraz pomocy osobom zagrożonym marginalizacją społeczną i zawodową.

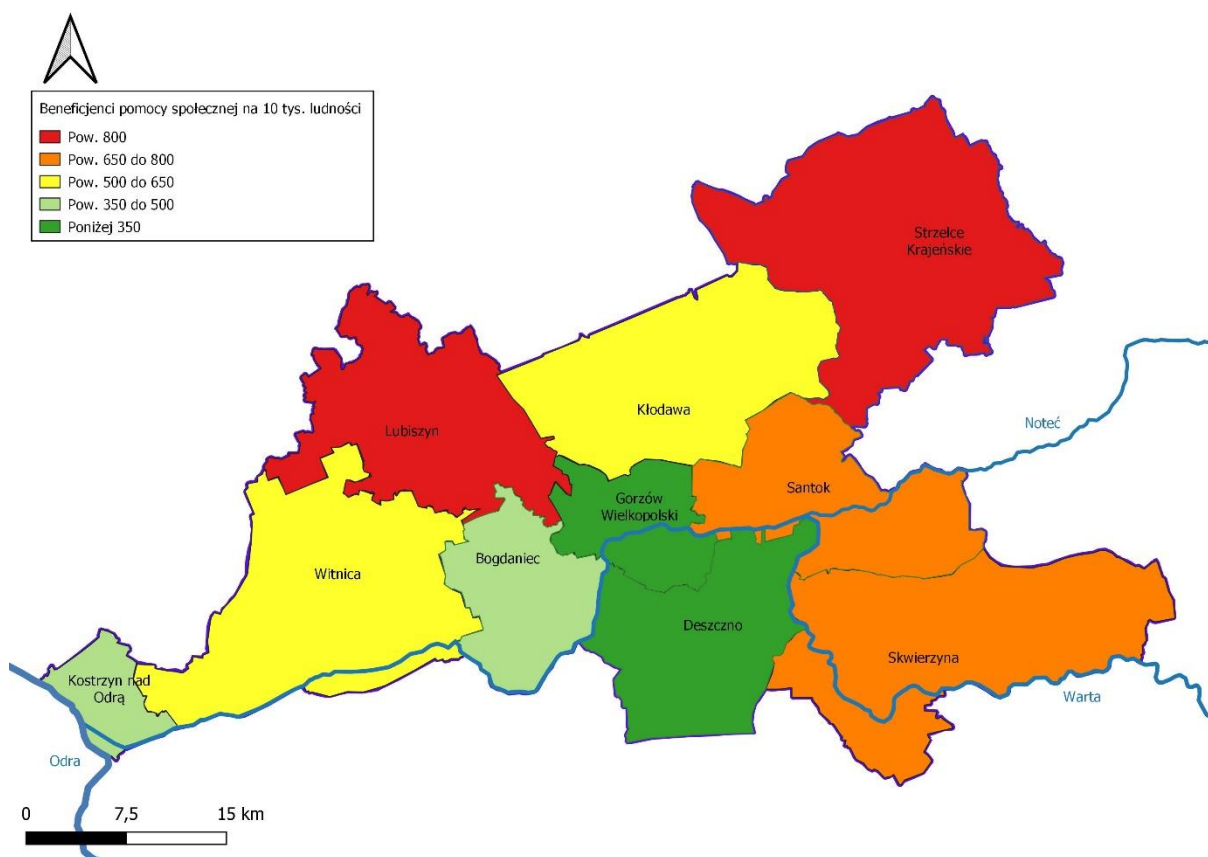
Jak już wspomniano obszar MOF GW charakteryzował się zróżnicowaniem wewnętrznym dotyczącym występowania problemów społecznych. Widoczne jest to we wskaźnikach zasięgu pomocy społecznej. Najwyższy zasięg pomocy społecznej na terenie MOF GW dotyczył gminy Lubiszyn, gdzie w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców z pomocy społecznej korzystało 876 osób (wg danych GUS za 2020 rok). W tym czasie średnia dla kraju wynosiła 414, a dla województwa lubuskiego 472 osoby. W gminie Deszczno odnotowano z kolei najniższą wartość wskaźnika zasięgu pomocy społecznej, gdzie z takiej pomocy korzystało tylko 276 osób w relacji do 10 tys. mieszkańców. Niskie wartości wskaźnika notowano w Gorzowie Wielkopolskim (275) i gminie Santok (353). W sześciu gminach MOF GW wartości przekraczały średnią dla województwa lubuskiego. Warto odnotować, iż do 2010 roku wskaźniki zasięgu pomocy społecznej istotnie zmniejszyły się, w największym stopniu w gminie Deszczno (o 72,7%), w najmniejszym stopniu w gminie Kłodawa (-45,3%).

Tabela 35. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zm. %
POLSKA	867	414	-52,2
LUBUSKIE	1 029	472	-54,1
Kostrzyn nad Odrą	775	369	-52,4
Bogdaniec	1 297	473	-63,5
Deszczno	1 011	276	-72,7
Kłodawa	1 129	618	-45,3
Lubiszyn	2 239	867	-61,3
Santok	930	353	-62,0
Witnica	1 422	528	-62,9
Skwierzyna	1 373	654	-52,4
Strzelce Krajeńskie	1 622	827	-49,0
Gorzów Wielkopolski	566	275	-51,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 14. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW widoczny był znaczny spadek długotrwałego bezrobocia. Ogółem na koniec 2020 roku w obszarze funkcjonalnym było 1551 osób długotrwałe bezrobotnych, co oznacza spadek o 63,8% wobec danych dla 2010 roku. Ilościowo najwięcej osób długotrwałe bezrobotnych było w Gorzowie Wielkopolskim (561 osób). Jednak najwyższa liczba osób długotrwałe bezrobotnych w relacji do liczby mieszkańców dotyczyła gminy Skwierzyna (23,10 osób długotrwałe bezrobotnych na 1 tys. mieszkańców). Była to wartość kilkakrotnie wyższa od średniej dla całego MOF GW (6,88). Wartość powyżej średniej odnotowano ponadto w gminach Strzelce Krajeńskie (12,29), Santok (8,70), Deszczno (7,00).

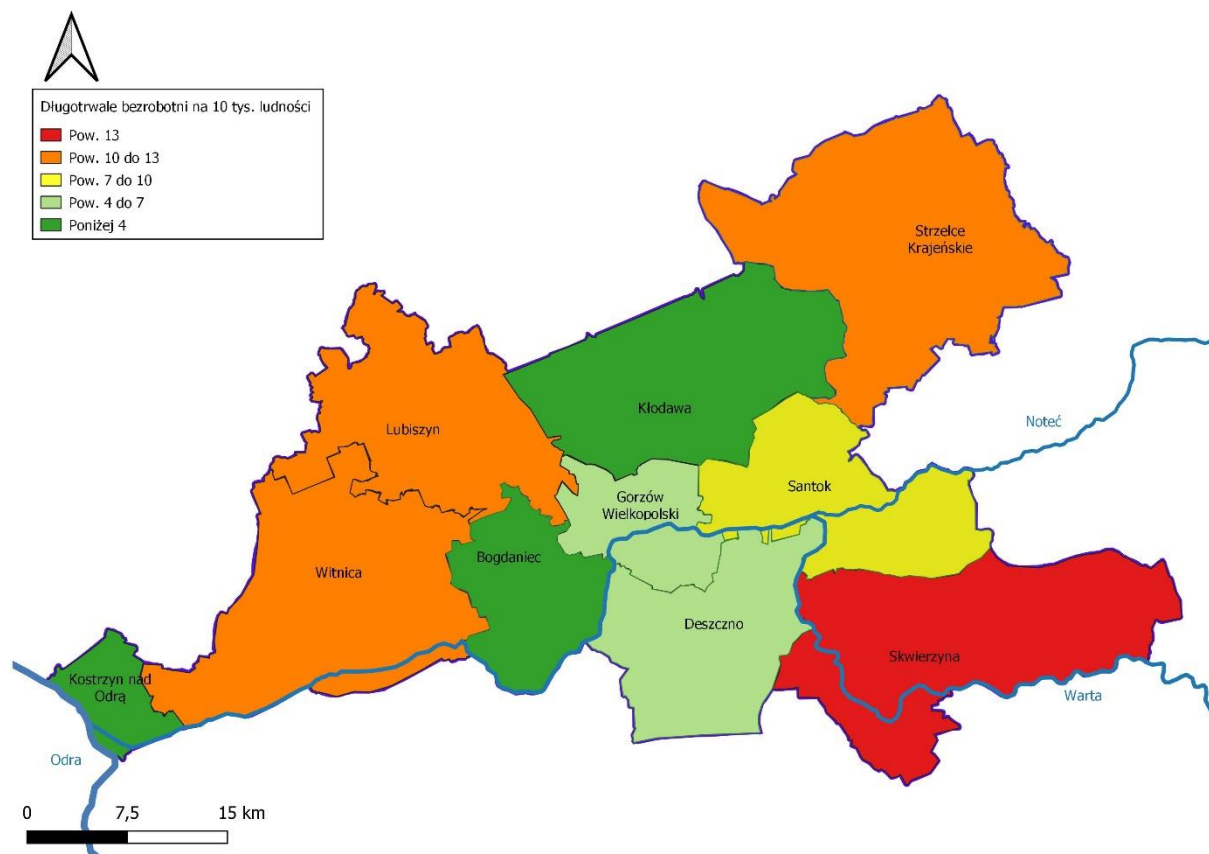
Tabela 36. Długotrwałe bezrobotni w obszarze MOF GW

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zm. %	Długotrwałe na 1 tys. mieszkańców
Kostrzyn nad Odrą	111	63	-43,2	3,56
Bogdaniec	140	27	-80,7	3,05
Deszczno	136	71	-47,8	7,00
Kłodawa	125	33	-73,6	3,76
Lubiszyn	123	70	-43,1	10,11
Santok	177	77	-56,5	8,70
Witnica	450	157	-65,1	12,29
Skwierzyna	495	276	-44,2	23,10

Strzelce Krajeńskie	778	216	-72,2	12,85
Gorzów Wielkopolski	1 754	561	-68,0	4,58
MOF GW	4 289	1 551	-63,8	6,88

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 15. Długotrwanie bezrobotni na 1 tys. ludności

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W przestrzeniach miejskich i wiejskich MOF GW koncentrują się problemy społeczne oraz przestrzenno-funkcjonalne i środowiskowe. Są one wynikiem wielu dekad niekorzystnych przemian przestrzennych oraz deficytów w zakresie rewitalizacji. Obszary rewitalizacji wytyczone zostały w każdej z gmin MOF GW, poza gminą Witnica. W gminach miejsko-wiejskich problemy społeczne koncentrują się z reguły w miastach.

Tabela 37. Rewitalizacja na obszarze MOF GW

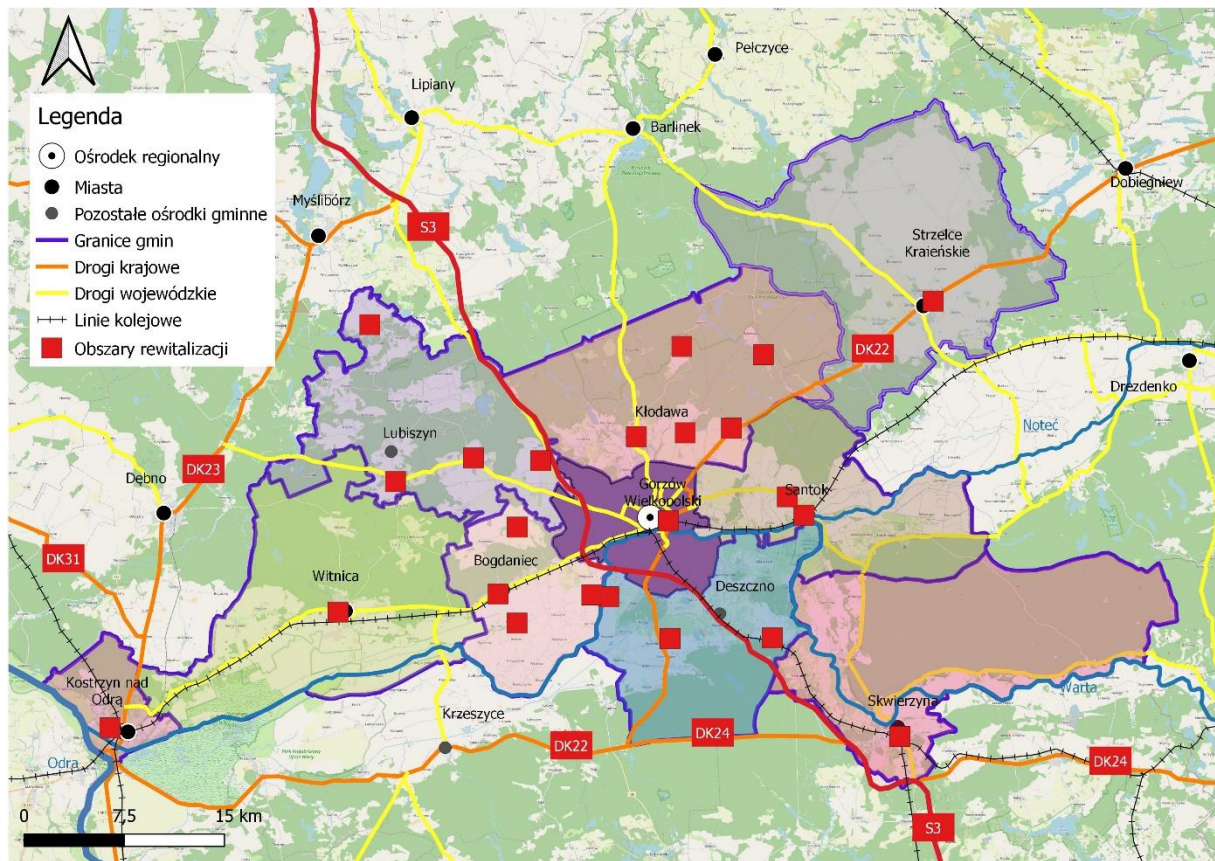
Jednostka terytorialna	Dokument	Obszar rewitalizacji
Gorzów Wielkopolski	Gminny Program Rewitalizacji Gorzów 2025+	Obszar rewitalizacji jest podzielony na cztery podobszary: R1 – Centrum, R2 – Osiedle Słoneczne, R3 – Zamoście i R4 – Zakanale.
Deszczno	Program Rewitalizacji na lata 2016-2023 Gminy Deszczno	Sołectwo Niwica Sołectwo Białobłocie Sołectwo Brzozowiec
Kłodawa	Program Rewitalizacji Gminy	Wojcieszyce

	Kłodawa	Różanki Santoczno Kłodawa Łośno
Santok	Program Rewitalizacji Gminy Santok na lata 2017-2023	Gralewo Santok
Bogdaniec	Program Rewitalizacji dla Gminy Bogdaniec na lata 2017-2023	Bogdaniec Jeżyki Kwiatkowice Raclaw
Lubiszyn	Program Rewitalizacji Gminy Lubiszyn na lata 2018-2023	Marwice Wysoka Tarnów Staw
Witnica	Brak	-
Kostrzyn nad Odrą	Gminny Program Rewitalizacji Miasta Kostrzyn nad Odrą na lata 2016 – 2026	Kostrzyn nad Odrą
Strzelce Krajeńskie	Program Rewitalizacji dla Gminy Strzelce Krajeńskie na lata 2017- 2023	Strzelce Krajeńskie
Skwierzyna	Program Rewitalizacji Gminy Skwierzyna na lata 2016-2023	Skwierzyna

Źródło: opracowanie własne

Na obszarach rewitalizacji występują, oprócz problemów społecznych także problemy gospodarcze, środowiskowe, przestrzenno-funkcjonalne oraz techniczne. Szczególnym wyzwaniem rewitalizacji jest przestrzeń śródmiejska Gorzowa Wielkopolskiego, gdzie widoczna jest potrzeba zdefiniowania na nowo centrum, wzorem innych miast, które przeszły podobną negatywną przemianę tkanki miejskiej po 1945 roku. Również Kostrzyn nad Odrą cechuje niski ład przestrzenny i brak przestrzeni o funkcjach centrotwórczych, co wynika z uwarunkowań historycznych i odbudowy miasta po zniszczeniach wojennych. W Witnicy struktura przestrzenna centrum miasta zdominowana jest przez zdegradowane obiekty przemysłowe. Ogólnie w miastach MOF GW diagnozuje się potrzebę rozwoju terenów zielonych i parków. Dla obszarów wiejskich MOF GW identyfikuje się problemy przestrzenne i związane z zanikającą funkcją gospodarczą i społeczną, w szczególności na terenach po byłych PGR-ach. Przestrzeń gmin Skwierzyna oraz Strzelce Krajeńskie doświadcza depopulacji. W przestrzeniach miejskich z kolei koncentruje się zjawisko starzenia się społeczeństwa. Istotnym problemem obszaru MOF jest również dostępność do usług publicznych, w szczególności na obszarach wiejskich. Obszary wiejskie położone w sąsiedztwie Gorzowa Wielkopolskiego charakteryzują się dynamicznymi przemianami przestrzennym i jednocześnie wolniejszym tempem rozwoju infrastruktury technicznej i społecznej. Powyższe kwestie będą w istotny sposób determinować sposób prowadzenia rewitalizacji na obszarze MOF GW.

Mapa 16. Zdiagnozowane potrzeby prowadzenia rewitalizacji na obszarze MOF GW

Źródło: opracowanie własne

2.9. Sytuacja mieszkaniowa

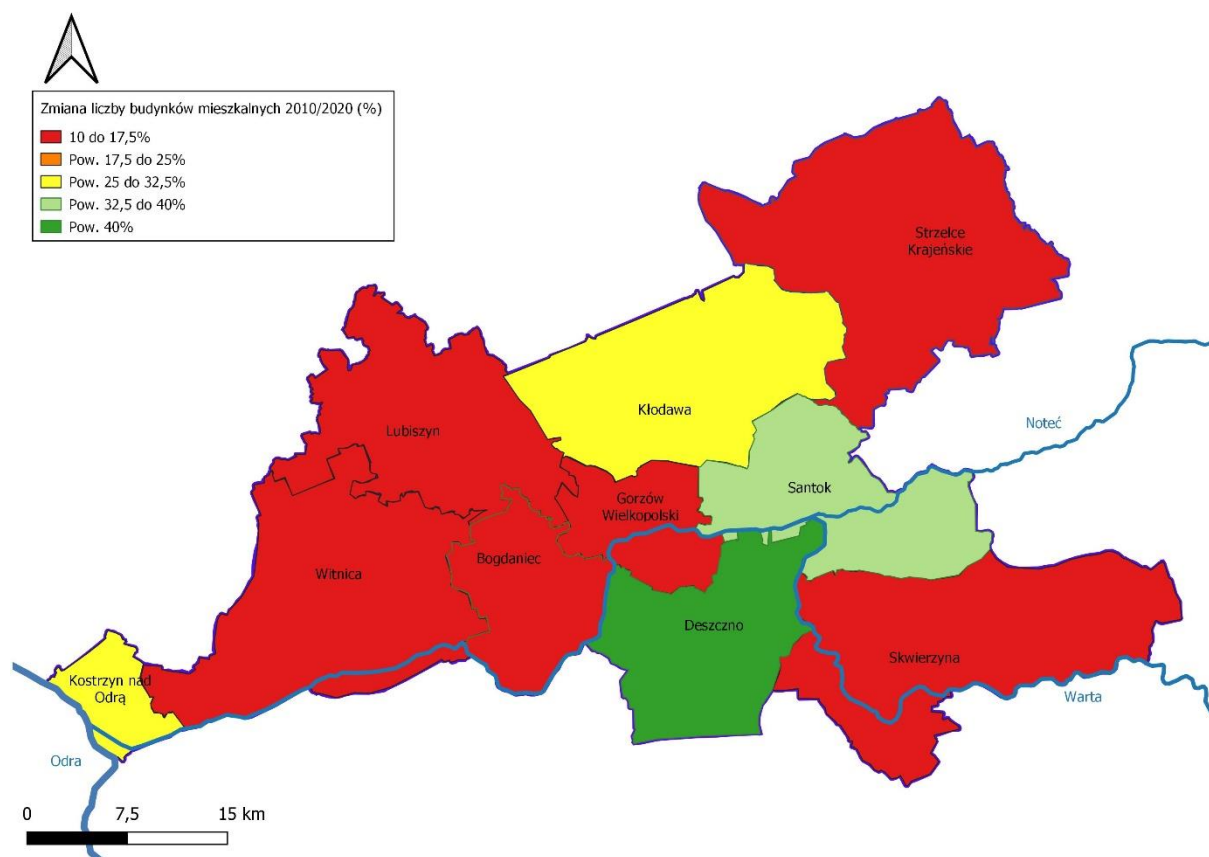
Zasoby mieszkaniowe MOF GW tworzyło w 2020 roku 33 207 budynków. Od 2010 roku odnotowano wzrost ilości budynków mieszkalnych o 19,2%. Była to dynamika większa od notowanej w skali województwa lubuskiego (15,1%) oraz kraju (13,1%). Najwyższy przyrost budynków mieszkalnych na obszarze MOF GW odnotowano w gminie wiejskiej Deszczno (+47,6%), a następnie w gminach Santok (+39,1%), Kłodawa (+31,1%) oraz w Kostrzynie nad Odrą (+29,7%). Najniższy wzrost liczby budynków mieszkalnych odnotowano w gminie Skwierzyna (+10,9%), w tym na obszarze miejskim gminy Skwierzyna (+10,7%). Przyrost nowych zasobów mieszkaniowych na obszarze MOF GW był znaczny, a jego szczególna dynamika dotyczyła przestrzeni podmiejskich Gorzowa Wielkopolskiego.

Tabela 38. Budynki mieszkalne ogółem w MOF GW w 2012 i 2020 roku

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana %
POLSKA	5 869 959	6 636 883	13,1
LUBUSKIE	136 053	156 639	15,1
MOF GW	28 669	34 164	19,2
Gorzów Wielkopolski	7 085	8 010	13,1
Kostrzyn nad Odrą	1 375	1 783	29,7
Bogdaniec	1 569	1 796	14,5
Deszczno	2 048	3 022	47,6
Kłodawa	1 914	2 510	31,1
Lubiszyn	1 492	1 740	16,6
Santok	1 618	2 251	39,1
Witnica	2 268	2 526	11,4
Witnica – miasto	965	1 072	11,1
Witnica – obszar wiejski	1 303	1 454	11,6
Skwierzyna	1 668	1 850	10,9
Skwierzyna – miasto	1 066	1 180	10,7
Skwierzyna – obszar wiejski	602	670	11,3
Strzelce Krajeńskie	1 848	2 150	16,3
Strzelce Krajeńskie – miasto	781	952	21,9
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	1 067	1 198	12,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 17. Zmiana liczby budynków mieszkalnych w okresie od 2010 do 2020 roku (%)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Narodowy Program Mieszkaniowy zakłada osiągnięcie do 2030 wyniku 435 mieszkań w przeliczeniu na 1000 mieszkańców. W 2020 roku wskaźnik ten wynosił dla Polski 385,9 i był wyższy od wskaźnika dla województwa lubuskiego (376,6). W Gorzowie Wielkopolskim wskaźnik ten wynosił 433,5 na 1000 mieszkańców i był zbliżony do wartości, którą zakłada Narodowy Program Mieszkaniowy. Stosunkowo wysokie nasycenie mieszkaniem na obszarze MOF GW dotyczyło miast: Strzelce Krajeńskie (393,4) oraz Kostrzyn nad Odrą (391).

Warto odnotować, iż wraz z inwestycjami mieszkaniowymi poprawiał się standard mieszkań, wyrażony m. in. w metrażu. Wszystkie gminy MOF GW pomiędzy 2010 a 2020 rokiem odnotowały wzrost powierzchni użytkowej mieszkań na osobę. Najwyższą przeciętną powierzchnią użytkową mieszkania przypadającą na osobę odnotowano w gminie Deszczno (32,4 m) oraz Kłodawa (36,3 m), czyli w gminach, w których notowano największą dynamikę przyrostu liczby budynków mieszkalnych.

Najniższymi wartościami wskaźnika nasycenia mieszkaniem w relacji do liczby mieszkańców charakteryzowały się gminy Bogdaniec (288,4), Deszczno (299,5) oraz obszar wiejski gminy Witnica (285,1). Niski wskaźnik nasycenia mieszkaniem w gminach wiejskich może być przyczyną wyprowadzki młodych mieszkańców, dzieci osób, które wyprowadziły się na tereny podmiejskie, do miast, gdzie oferta mieszkaniowa jest dla nich bardziej dostępna i przystępna.

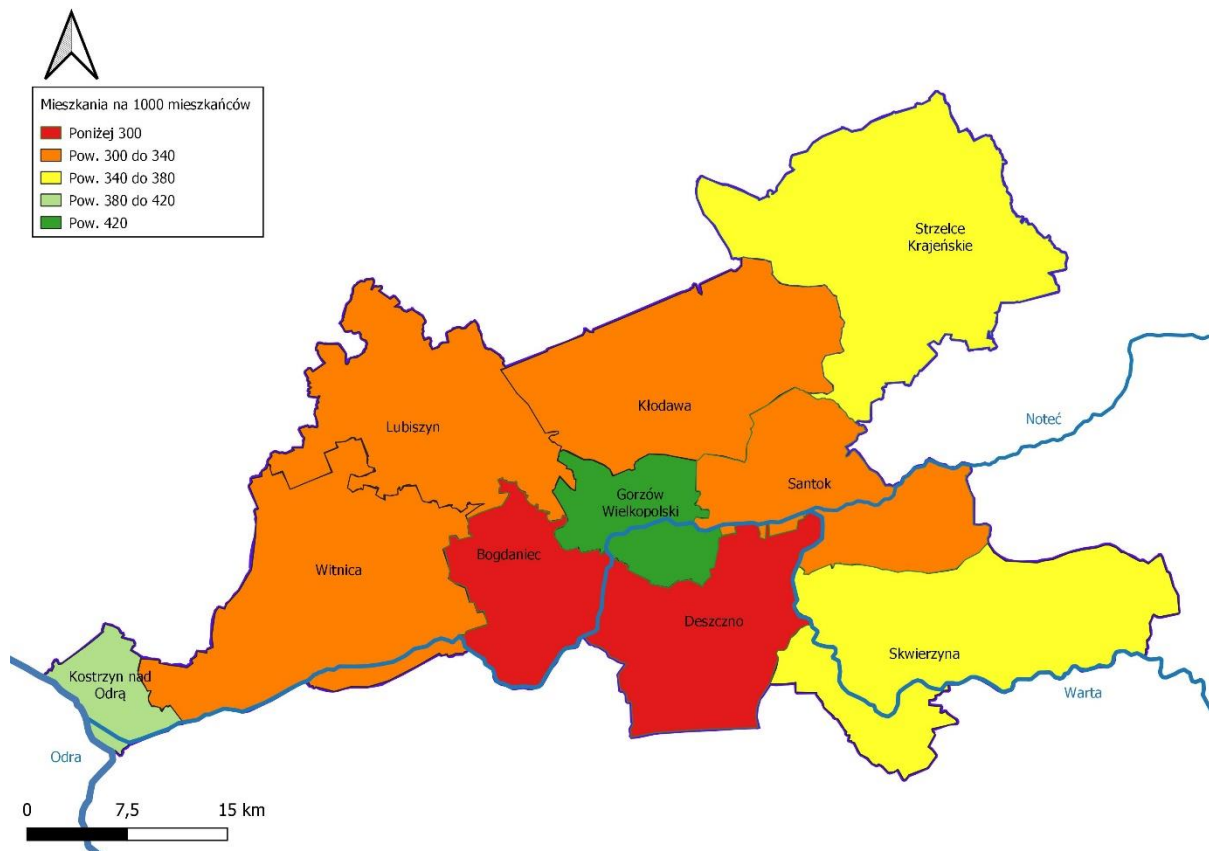

Tabela 39. Sytuacja mieszkaniowa w MOF GW w 2010 i 2020 roku

Jednostka terytorialna	Przeciętna powierzchnia użytkowa mieszkania na osobę			Mieszkania na 1000 mieszkańców		
	2010	2020	Zmiana %	2010	2020	Zmiana %
POLSKA	25,3	28,7	13,5	349,6	385,9	10,4
LUBUSKIE	24,8	27,8	12,4	342,6	376,6	9,9
Gorzów Wielkopolski	25,3	28,0	10,4	391,8	433,5	10,6
Kostrzyn nad Odrą	23,4	26,7	14,0	351,3	391,0	11,3
Bogdaniec	27,4	29,8	8,9	267,8	288,4	7,7
Deszczno	30,9	32,4	5,0	289,7	299,5	3,4
Kłodawa	34,2	36,3	6,2	322,2	329,0	2,1
Lubiszyn	23,8	27,1	13,5	277,1	306,2	10,5
Santok	24,7	28,6	16,0	267,7	300,8	12,4
Witnica	23,2	25,4	9,8	282,2	306,1	8,5
Witnica – miasto	22,7	24,9	9,9	298,5	325,2	8,9
Witnica – obszar wiejski	23,7	26,0	9,6	263,6	285,1	8,2
Skwierzyna	24,3	27,2	11,9	345,0	373,8	8,3
Skwierzyna – miasto	23,8	26,3	10,5	348,8	373,7	7,1
Skwierzyna – obszar wiejski	26,2	30,6	16,8	330,8	374,1	13,1
Strzelce Krajeńskie	21,9	24,9	13,8	329,7	365,1	10,7
Strzelce Krajeńskie – miasto	22,2	25,6	15,5	349,5	393,4	12,6
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	21,5	24,0	11,4	301,9	325,4	7,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 18. Mieszkania na 1000 mieszkańców w MOF GW w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Rozwój budownictwa mieszkaniowego, zarówno wielorodzinnego oraz jednorodzinne wpływał na poprawę standardu mieszkaniowego. Na obszarze MOF GW zwiększała się powierzchnia użytkowa mieszkań przypadająca na mieszkańca. Poprawiał się jednocześnie standard wyposażenia mieszkań oraz statystyki w tym zakresie. Przeciętny stopień wyposażenia mieszkań w instalacje sieciowe był wyższy na obszarach miejskich. Najniższe wskaźniki wyposażenia mieszkań odnotowywano na obszarze wiejskim gmin: Strzelce Krajeńskie (CO – 62,4%, gaz sieciowy – 0,0 %), Skwierzyna (CO – 63,5%, gaz sieciowy – 0,0 %, łazienka – 85,0%), Witnica (łazienka – 83,8 %, ustęp spłukiwany – 87,5%, łazienka – 83,8 %) i gminach wiejskich: Lubiszyn (CO – 70,8%, gaz sieciowy – 5,5%).

Tabela 40. Stopień wyposażenia mieszkań w MOF GW w instalacje sieciowe w 2019 roku

Jednostka terytorialna	Wodociąg	Ustęp spłukiwany	Łazienka	Centralne ogrzewanie	Gaz sieciowy
POLSKA	96,9	93,9	91,7	82,8	56,0
LUBUSKIE	98,4	96,0	93,5	82,1	56,6
Gorzów Wielkopolski	99,9	98,9	97,4	91,1	78,1
Kostrzyn nad Odrą	99,9	99,9	99,3	91,5	92,2
Bogdaniec	95,8	93,0	89,4	75,2	29,5
Deszczno	96,5	93,3	91,4	82,3	14,4
Kłodawa	98,6	96,7	94,3	78,8	39,4
Lubiszyn	96,0	91,2	86,8	70,8	5,5
Santok	97,5	93,2	89,8	78,5	43,8
Witnica	94,2	89,1	86,0	71,0	50,6
Witnica – miasto	93,7	90,3	87,8	72,6	85,8
Witnica – obszar wiejski	95,0	87,5	83,8	69,0	6,6
Skwierzyna	98,5	97,0	94,5	78,0	16,8
Skwierzyna – miasto	99,6	98,9	97,0	81,8	21,1
Skwierzyna – obszar wiejski	94,5	90,1	85,0	63,5	0,0
Strzelce Krajeńskie	99,3	98,0	96,4	79,1	17,7
Strzelce Krajeńskie – miasto	99,8	99,4	98,6	88,9	28,1
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	98,5	95,5	92,7	62,4	0,0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Podsumowując zagadnienia dot. mieszkalnictwa należy podkreślić, iż na obszarze MOF GW widoczna była duża dynamika rozwoju mieszkalnictwa. Jednocześnie warto zwrócić uwagę na fakt rosnących cen mieszkań, co może być istotną barierą w realizacji lokalnych i ponadlokalnych polityk rozwoju, w tym celów odnoszących się do tworzenia warunków do rozwoju i dobrego startu młodych osób.

2.10. Bezpieczeństwo publiczne

Wg danych GUS obszar miasta powiatu gorzowskiego charakteryzował się stosunkowo korzystnymi wartościami wskaźników przestępczości w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. Mniej korzystnie kształtowały się natomiast dane dla Gorzowa Wielkopolskiego. W 2019 roku na obszarze dwóch powiatów (miasto Gorzów Wielkopolski i powiat gorzowski) stwierdzono odpowiednio 310 i 183 przestępstwa w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W przypadku powiatu gorzowskiego była to wartość znacząco niższa od średniej dla województwa lubuskiego (256) oraz niższa od średniej krajowej (208). Niższe były również wartości wg poszczególnych klasyfikacji przestępstw. W przypadku miasta Gorzów Wielkopolski liczba przestępstw ogółem w przeliczeniu na 1000 mieszkańców była wyższa od średniej dla kraju i województwa. Gorzów Wielkopolski wyróżniał się negatywnie na tle kraju, województwa oraz w porównaniu do powiatu gorzowskiego liczba przestępstw przeciw mieniu. Jest to związane z funkcją usługową i koncentracją działalności, w tym handlowych na terenie miasta, w których najczęściej notuje się m. in. kradzieże.

Tabela 41. Przestępstwa stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku

Jednostka terytorialna	Ogółem	Krym.	Gosp.	Drogowe	P. zdrowiu i życiu	P. mieniu	P. bezp. Ogółem
POLSKA	208	132	5	19	4	98	20
LUBUSKIE	256	173	5	22	6	120	24
Powiat gorzowski	183	140	2	18	4	84	19
Gorzów Wielkopolski	310	240	4	18	7	159	19

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane odnoszące się do działalności jednostek ochrony przeciwpożarowej wskazują na większą liczbę zdarzeń wymagających udziału jednostek, jak też większą liczbę pożarów oraz miejscowych zagrożeń w relacji do liczby ludności na obszarze MOF w porównaniu do średniej krajowej i wojewódzkiej. W zakresie liczby zdarzeń wymagających udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wyraźnie wyróżnia się gmina Skwierzyna (46). W przypadku zaś pożarów na 1000 ludności wyróżnia się gmina Santok (10), natomiast w zakresie miejscowego zagrożenia na 1000 ludności również gmina Skwierzyna (42). Jest to związane m. in. z dużą lesistością obszaru MOF GW, w tym gminy Skwierzyna.

Tabela 42. Działalność jednostek ochrony przeciwpożarowej

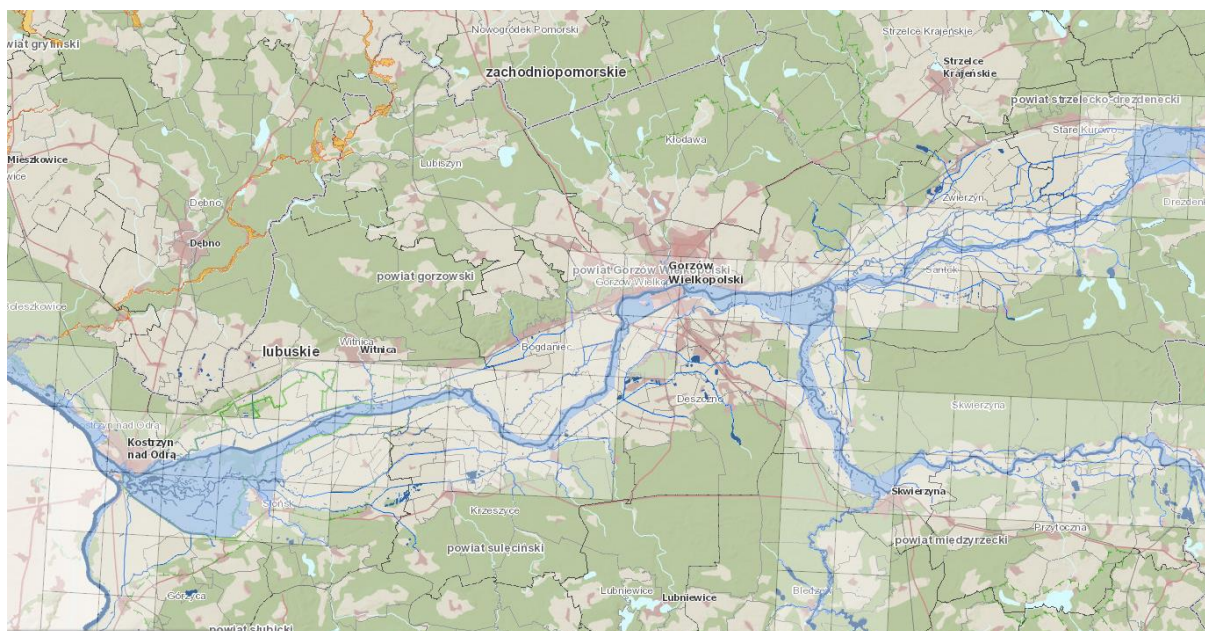
Jednostka terytorialna	Zdarzenia wymagające udziału jednostek ochrony przeciwpożarowej na 1000 ludności	Pożary przypadające na 1000 ludności	Miejscowe zagrożenia na 1000 ludności
POLSKA	15	3	11
LUBUSKIE	17	5	12
Kostrzyn nad Odrą	23	5	17
Bogdaniec	28	7	20

Deszczno	17	6	9
Kłodawa	20	7	13
Lubiszyn	21	7	13
Santok	23	10	12
Witnica	20	4	14
Skwierzyna	46	4	42
Strzelce Krajeńskie	18	4	13
Gorzów Wielkopolski	11	3	6

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na terenie MOF GW występują obszary zagrożenia powodziowego. System ochrony przeciwpowodziowej na terenie MOF GW tworzą przede wszystkim wały przeciwpowodziowe, które obejmują większość odcinków Warty i Noteci. Stan techniczny tych obiektów jest zróżnicowany.

Mapa 19. Mapa zagrożenia powodziowego na terenie MOF GW

Źródło: <https://isok.gov.pl/hydroportal.html>

Warto dodać, że w Gorzowie Wielkopolskim, w Lubuskim Urzędzie Wojewódzkim, znajduje się Wydział Bezpieczeństwa i Zarządzania Kryzysowego. Działa tam Wojewódzkie Centrum Zarządzania Kryzysowego, do którego zadań należy np. pełnienie całodobowego dyżuru w celu zapewnienia przepływu informacji na potrzeby zarządzania kryzysowego, nadzór nad systemem wykrywania i alarmowania oraz systemem wczesnego ostrzegania ludności. Ponadto działa Wojewódzkie Centrum Powiadomiania Ratunkowego (WCPR). Do zadań WCPR należy prowadzenie spraw dotyczących funkcjonowania Centrum, jako elementu jednolitego w skali kraju systemu do obsługi zgłoszeń alarmowych, umożliwiającego przekazywanie tych zgłoszeń w celu zaangażowania właściwych zasobów ratowniczych.

Na terenie MOF GW znajdują się bezpośrednio trzy jednostki garnizonu lubuskiego: Komenda Wojewódzka Policji w Gorzowie Wielkopolskim, Komenda Miejska Policji w Gorzowie Wielkopolskim oraz Komenda Powiatowa Policji w Strzelcach Krajeńskich. Obszar gminy Skwierzyna podlega pod działalność Komendy Powiatowej Policji w Międzyrzeczu. Ponadto w Gorzowie Wielkopolskim istnieje

Samodzielny Pododdział Prewencji Policji w Gorzowie Wielkopolskim oraz Samodzielny Pododdział Kontrterrorystyczny Policji w Gorzowie Wielkopolskim. Dodatkowo nad bezpieczeństwem w Gorzowie Wielkopolskim czuwa oddział Straży Miejskiej. Na terenie wszystkich gmin zlokalizowane są komisariaty policji.

W Gorzowie Wielkopolskim działa Komenda Wojewódzka Państwowej Straży Pożarnej oraz Komenda Miejska Państwowej Straży Pożarnej, w ramach której funkcjonują dwie Jednostki Ratowniczo-Gaśnicze. W Strzelcach Krajeńskich zlokalizowana jest baza Powiatowej Państwowej Straży Pożarnej. Obszar gminy Skwierzyna obsługuje Komenda Powiatowa Państwowej Straży Pożarnej w Międzyrzeczu. Ponadto w poszczególnych gminach działają jednostki Ochotniczych Straży Pożarnych.

W Skwierzynie swoją siedzibę posiada 35 dywizjon rakietowy Obrony Powietrznej. Jednostka oprócz szkolenia, uczestniczy w wielu przedsięwzięciach na rzecz społeczności lokalnej, powiatowej i wojewódzkiej. Żołnierze uczestniczyli m. in. w akcji ratowniczej w trakcie powodzi na terenie miasta i gminy Skwierzyna. Skwierzyna jest jedynym w MOF GW miastem garnizonowym z obecnością żołnierzy Wojska Polskiego i wojsk amerykańskich. Garnizon od 2012 r. obejmuje swym zasięgiem: miasto Gorzów Wielkopolski i powiat gorzowski, powiat strzelecko-drezdenecki oraz część powiatu międzyrzeckiego - miasto i gminę Skwierzyna.

3. Uwarunkowania gospodarczo-ekonomiczne

3.1. Uwarunkowania komunikacyjne

Atutami MOF GW jest korzystne położenie geograficzne względem układu dróg szybkiego ruchu, w tym przebieg drogi ekspresowej S3 (węzły Gorzów Wielkopolski Północ, Zachód i Południe, Skwierzyna Zachód i Południe), bliski przebieg autostrady A2 (węzeł Jordanowo 62 km od centrum Gorzowa Wielkopolskiego). Obszar MOF charakteryzuje się bliskością do międzynarodowych lotnisk: Poznań-Ławica (POZ) – (przez S3 i A2 163 km/1h 30min) oraz lotnisk w Berlinie.

Przez obszar MOF GW przebiegają linie kolejowe: LK 203 Tczew-Chojnice-Piła-Krzyż Wielkopolski-Gorzów Wielkopolski-Kostrzyn nad Odrą, LK 273 Szczecin-Kostrzyn nad Odrą-Zielona Góra-Wrocław, LK 363 Rokietnica-Skwierzyna, LK 367 Zbąszynek-Gorzów Wielkopolski.

Podstawowy układ drogowy opiera się na drogach krajowych nr 22, 24 oraz 31 oraz drogach wojewódzkich nr 130, 131, 132, 151, 156, 158, 159, 199.

Szczególnie ważną rolę w wewnętrznym układzie komunikacyjnym MOF GW odgrywają droga ekspresowa S3, droga krajowa nr 22 oraz linia kolejowa nr 203.

Należy zauważyć rosnący potencjał gospodarczy przy DK22, która z racji budowy portu w Elblągu staje się strategicznym kanałem tranzytowym wschód – zachód. W związku z budową obwodnic Strzelec Krajeńskich i Kostrzyna nad Odrą a także planowaną rozbudową DK22 na odcinku Gorzów – Strzelce (2024 r.), możliwe będzie w najbliższych latach wykorzystanie potencjału tej drogi w rozwoju gospodarczym MOF GW.

Potencjał dla wzmocnienia dostępności transportu publicznego ma modernizacja linii kolejowych, w tym elektryfikacja linii kolejowej nr 203 (kluczowej dla połączeń na linii Kostrzyn nad Odrą – Gorzów Wielkopolski – Krzyż), modernizacja linii kolejowej nr 363 (ważnej w połączeniach Gorzowa Wielkopolskiego z Poznaniem przez Skwierzynę) oraz odtworzenie linii kolejowej nr 426, łączącej stację Strzelce Krajeńskie Wschód ze stacją Strzelce Krajeńskie (zwiększenie dostępności do linii kolejowej nr 203 i tym samym połączeń z Gorzowem Wielkopolskim).

MOF GW położony jest w korytarzu dwóch międzynarodowych dróg wodnych, tj. E-30 oraz E-70. Porty rzeczne zlokalizowane są w Kostrzynie nad Odrą oraz w Gorzowie Wielkopolskim, przystanie żeglarskie w Kostrzynie nad Odrą, Gorzowie Wielkopolskim, Santoku oraz Skwierzynie. Rzeka Warta nie jest jednocześnie wykorzystywana jako droga transportowa, pomimo iż istnieje możliwość połączenia drogą wodną z portami morskimi w Szczecinie i Świnoujściu, a poprzez system kanałów z krajami Unii Europejskiej. Możliwe jest również wykorzystywanie tej drogi do transportu towarów masowych i ruchu pasażersko-turystycznego. Niezbędna jest poprawa żeglowności rzeki Warty bezwzględnie do parametrów III klasy technicznej dróg wodnych, a docelowo IV klasy z zagwarantowaniem przez minimum 240 dni w roku bezpiecznej, całodobowej żeglugi.

W obszarze ruchu lotniczego lokalizacja MOF GW ma potencjał do obsługi jednostek wojskowych Skwierzyna, Międzyrzecz i Wędrzyn oraz ruchu osobowego, kurierskiego i cargo (np. baza lotnicza

Lasów Państwowych w Lipkach Wielkich w gminie Santok, dysponująca asfaltowym pasem startowym).

Tabela 43. Najważniejsze szlaki komunikacyjne MOF GW

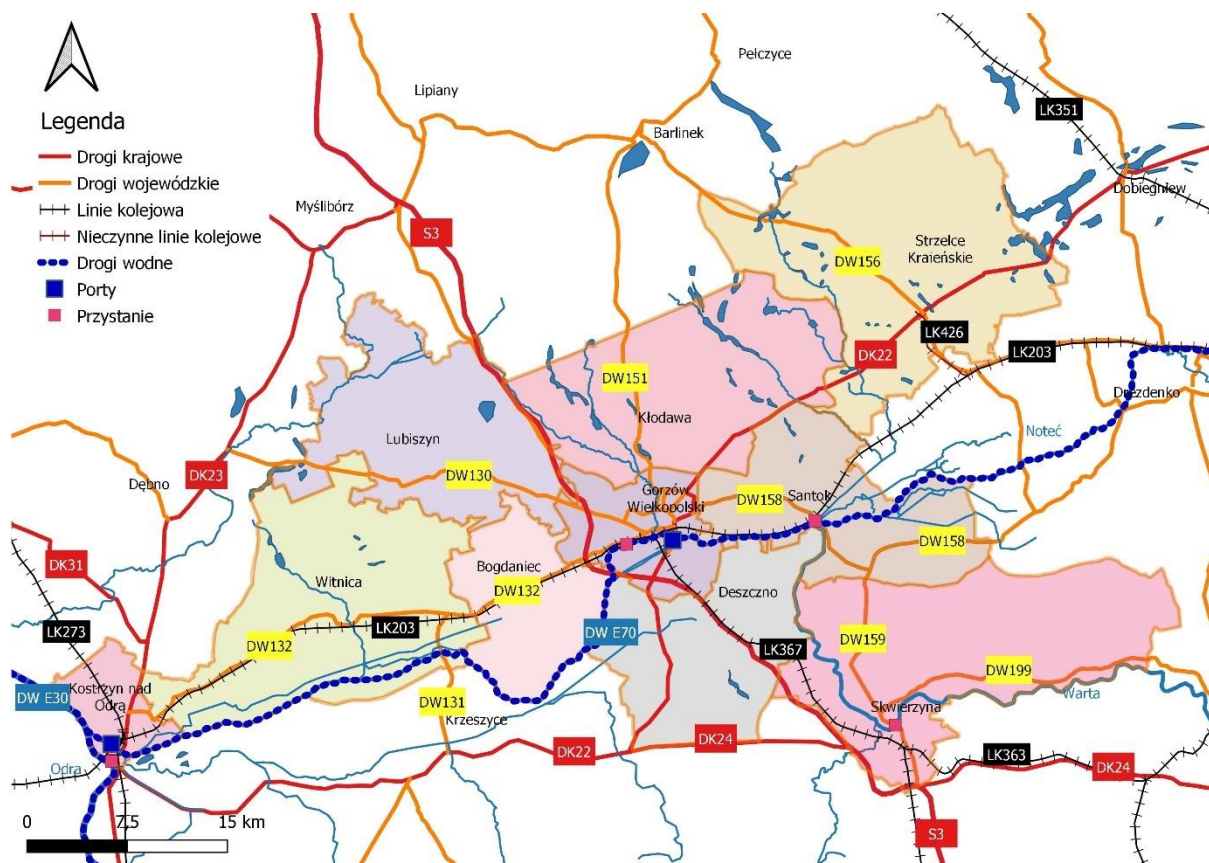
Szlak komunikacyjny	Opis
Droga ekspresowa S3	Droga ekspresowa S3 – droga ekspresowa w zachodniej części Polski na terenie województw: zachodniopomorskiego, lubuskiego i dolnośląskiego o planowanej długości 473,4 km, wytyczona południkowo ze Świnoujścia do Lubawki. Stanowi fragment międzynarodowej trasy E65, leżącej w transeuropejskim korytarzu transportowym (TEN-T).
Droga krajowa nr 22	Droga krajowa klasy GP (droga główna ruchu przyspieszonego) oraz klasy S (droga ekspresowa) o długości około 460 km prowadząca od przejścia granicznego polsko-rosyjskiego w Grzechotkach do granicy polsko-niemieckiej w Kostrzynie nad Odrą. Przebiega przez województwa: lubuskie, zachodniopomorskie, wielkopolskie, pomorskie i warmińsko-mazurskie.
Droga krajowa nr 24	Droga krajowa klasy GP (droga główna ruchu przyspieszonego) biegnąca między Pniewami a Rudnicą k. Gorzowa Wielkopolskiego, o długości 73 km.
Droga krajowa nr 31	Droga krajowa klasy GP (droga główna ruchu przyspieszonego) o długości ok. 138 km. Przebiega południkowo wzdłuż Odry przez obszar województw zachodniopomorskiego i lubuskiego, równoległe do granicy polsko-niemieckiej.
Droga krajowa nr B1	Droga krajowa 1 (niem. Bundesstraße 1, B1) to niemiecka droga krajowa przebiegająca z zachodu na wschód, od granicy holenderskiej przez Akwizgran, Neuss, Düsseldorf, Essen, Bochum, Dortmund, Unnę, Paderborn, Brunswick, Magdeburg, Poczdam, Berlin do granicy z Polską w Kostrzynie.
Droga wojewódzka nr 130	Droga o długości 29 km łącząca Gorzów Wielkopolski z Barnówkiem (gmina Dębno).
Droga wojewódzka nr 131	Droga o długości 12 km łącząca Nowiny Wielkie (gmina Witnica) z Krzeszycami.
Droga wojewódzka nr 132	Droga o długości 47 km łącząca drogę krajową nr 31 na obrzeżach Kostrzyna nad Odrą z Gorzowem Wielkopolskim.
Droga wojewódzka nr 151	Droga o długości 136 km łącząca Świdwin z Gorzowem Wielkopolskim.
Droga wojewódzka nr 156	Droga o długości 65 km łącząca Barlinek z Lipianami oraz z drogą nr 22 w Strzelcach Krajeńskich, następnie z Drezdenkiem poprzez drogę nr 160.
Droga wojewódzka nr 158	Droga o długości 50 km łącząca Gorzów Wielkopolski z Drezdenkiem.
Droga wojewódzka nr 159	Droga o długości 16 km łącząca Nowe Polichno z Skwierzyną.
Droga wojewódzka nr 199	Droga łączy Przedlesie (koło Międzychodu) ze Skwierzyną. Droga biegnie równoległe do koryta Warty i liczy ok. 30 km.
Linia kolejowa nr 203	Pierwszorzędna, jedno- i dwutorowa linia kolejowa znaczenia państwowego (w km -0,437 do 66,983 oraz 178,548 do 342,453) łącząca stację Tczew ze stacją Kostrzyn. Linia jest częścią strategicznie ważnej do 1945 roku magistrali kolejowej łączącej Berlin ze stolicą Prus Wschodnich – Królewcem.
Linia kolejowa nr 273	Linia kolejowa w zachodniej Polsce łącząca Wrocław ze Szczecinem przez Brzeg Dolny, Wołów, Głogów, Nową Sól, Zieloną Górę, Kostrzyn nad Odrą i Gryfino.
Linia kolejowa nr 363	Linia kolejowa łącząca stację Rokietnica ze stacją Skwierzyna. 9 listopada 2021 podpisano porozumienie w sprawie projektu rewitalizacji linii nr 363 Poznań – Gorzów Wielkopolski w ramach Programu Uzupełniania Lokalnej

Szlak komunikacyjny	Opis
	i Regionalnej Infrastruktury Kolejowej – Kolej+ do 2028 roku.
Linia kolejowa nr 367	Niezelektryfikowana, jednotorowa linia kolejowa o długości 73,635 km, łącząca Zbąszynek z Gorzowem Wielkopolskim, obsługująca ruch pasażerski i towarowy.
Linia kolejowa nr 426	Nieczynna linia kolejowa łącząca stację Strzelce Krajeńskie Wschód ze stacją Strzelce Krajeńskie.
Międzynarodowa droga wodna E30	Śródlądowa droga wodna łącząca Morze Bałtyckie z Dunajem w Bratysławie. W Polsce przebiega Odrzańską Drogą Wodną od Świnoujścia poprzez Szczecin i Wrocław do granicy z Czechami.
Międzynarodowa droga wodna E70	Śródlądowa droga wodna łącząca Antwerpię (Belgia, wybrzeże Morza Północnego) z Kłajpedą (Litwa, wybrzeże Bałtyku), będąc jednym z europejskich szlaków komunikacyjnych wschód-zachód. W Polsce droga E70 przebiega od śluzy Hohensaaten Ost przez Odrę do Kostrzyna, gdzie następuje połączenie z drogą wodną Odra-Wiśła. Szlak prowadzi Wartą, Notecią, Kanałem Bydgoskim i Brdą, aż do styku z Wisłą w Bydgoskim Węźle Wodnym. Następnie szlak biegnie Wisłą, Nogatem i Zalewem Wiślanym do granicy z Rosją.

Źródło: informacje zarządców szlaków komunikacyjnych

Mapa 20. Układ komunikacyjny MOF GW

Źródło: opracowanie własne

Kluczowym miejscem dla układu komunikacji publicznej w MOF GW jest Gorzów Wielkopolski, który jest miejscem docelowym przemieszczeń codziennych dla mieszkańców okolicznych gmin. Nadrzędnym celem w zakresie komunikacji w mieście jest utrzymanie, usprawnianie i uzupełnianie

zintegrowanej sieci połączeń zarówno lokalnych jak i ponadlokalnych, pozwalającej na swobodny i zrównoważony rozwój obszaru. Transport zbiorowy na terenie Gorzowa Wielkopolskiego i ościennych gmin: Deszczna, Santoka, Lubiszyna, części Bogdańca i części Kłodawy obsługuje Miejski Zakład Komunikacji w Gorzowie Wielkopolskim Sp. z o.o. (MZK). Nie cały obszar gmin obsługiwany jest jednak przez MZK co może stanowić utrudnienie w kontekście budowania wspólnej komunikacji publicznej w ramach MOF GW. Transport zbiorowy powinien być oparty o system transportu niskoemisyjnego: autobusowego i tramwajowego. Dla centrum Gorzowa Wielkopolskiego wskazano rozwiązanie układu komunikacyjnego zgodnie z opracowanym studium komunikacyjnym i studium uwarunkowań i kierunków zagospodarowania. Gminy Bogdaniec, Kłodawa i Santok w uzupełnieniu do oferty MZK także organizują swoją komunikację publiczną.

Na terenie MOF GW coraz ważniejszą rolę w komunikacji zaczyna mieć system sieci dróg i ścieżek rowerowych. Poszczególne samorzady inwestują systematycznie w rozwój połączeń rowerowych, dążąc do uzyskania efektu sieciowego i synergii. Jest to jednocześnie proces, który wymaga jeszcze kontynuacji. W latach 2011-2020 widoczny był wzrost długości sieci dróg rowerowych z poziomu 85,7 km do 157,8 km. Najdłuższą siecią dróg rowerowych posiadał Gorzów Wielkopolski (65,4). W tym mieście osiągnięto również największy przyrost długości dróg rowerowych. Dużą dynamikę rozwoju dróg rowerowych obserwowano w Kostrzynie nad Odrą oraz w gminie Kłodawa.

Tabela 44. Długość ścieżek rowerowych (dróg rowerowych) na obszarze MOF GW w km

Jednostka terytorialna	2011	2020	Zmiana (km)
Kostrzyn nad Odrą	12,2	22,4	10,2
Bogdaniec	9,4	4,8	-4,6
Deszczno	0,0	4,1	4,1
Kłodawa	1,4	14,7	13,3
Lubiszyn	2,0	3,9	1,9
Santok	3,2	6,9	3,7
Witnica	25,2	22,7	-2,5
Skwierzyna	0,5	2,3	1,8
Strzelce Krajeńskie	13,0	10,6	-2,4
Gorzów Wielkopolski	18,8	65,4	46,6
MOF GW	85,7	157,8	72,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.2. Profil gospodarczy MOF GW

MOF GW cechuje się zróżnicowaniem funkcji gospodarczych. Głównym ośrodkiem koncentracji funkcji gospodarczych jest miasto Gorzów Wielkopolski skupiające na swoim obszarze liczne przedsiębiorstwa produkcyjne i usługowe o znaczeniu międzynarodowym. Bliskość granicy z Niemcami oraz przygraniczne połączenia kształtują w znacznym stopniu atrakcyjność inwestycyjną rozumianą jako rynek zbytu i usług, co ma również szczególne znaczenie dla MOF GW, w tym miast – Kostrzyna nad Odrą, Witnicy oraz Gorzowa Wielkopolskiego. MOF GW to obecnie obszar o wysokiej aktywności gospodarczej, choć tempo rozwoju nowych podmiotów gospodarczych było niższe od średniej krajowej.

Na obszarze MOF GW wg danych GUS w 2020 roku było 1077 podmiotów publicznych oraz 30 346 podmiotów prywatnych. Liczba podmiotów publicznych nieznacznie się zmieniła od 2010 roku (wzrost o 0,6%), liczba podmiotów prywatnych wzrosła o 6,6%. Największą skalę wzrostu liczby podmiotów prywatnych obserwowano w gminach podmiejskich względem Gorzowa Wielkopolskiego, tj. w gminie Deszczno (46,6%), Kłodawa (53,1%), Santok (60,6%). Znaczny wzrost dotyczył gminy Witnica (34,2%) oraz Lubiszyn (29,4%).

Podmioty publiczne oraz prywatne z obszaru MOF GW koncentrowały się w Gorzowie Wielkopolskim. Na 1077 podmiotów publicznych z obszaru MOF GW 702 zlokalizowanych było w mieście rdzeniowym. Z 30 346 podmiotów prywatnych 17 192 miało swoją siedzibę w Gorzowie Wielkopolskim.

Tabela 45. Podmioty publiczne w rejestrze REGON

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana (%)
Kostrzyn nad Odrą	50	46	-8,0
Bogdaniec	13	12	-7,7
Deszczno	13	14	7,7
Kłodawa	14	10	-28,6
Lubiszyn	14	10	-28,6
Santok	20	19	-5,0
Witnica	27	54	100,0
Skwierzyna	134	125	-6,7
Strzelce Krajeńskie	48	85	77,1
Gorzów Wielkopolski	738	702	-4,9
MOF GW	1 071	1 077	0,6

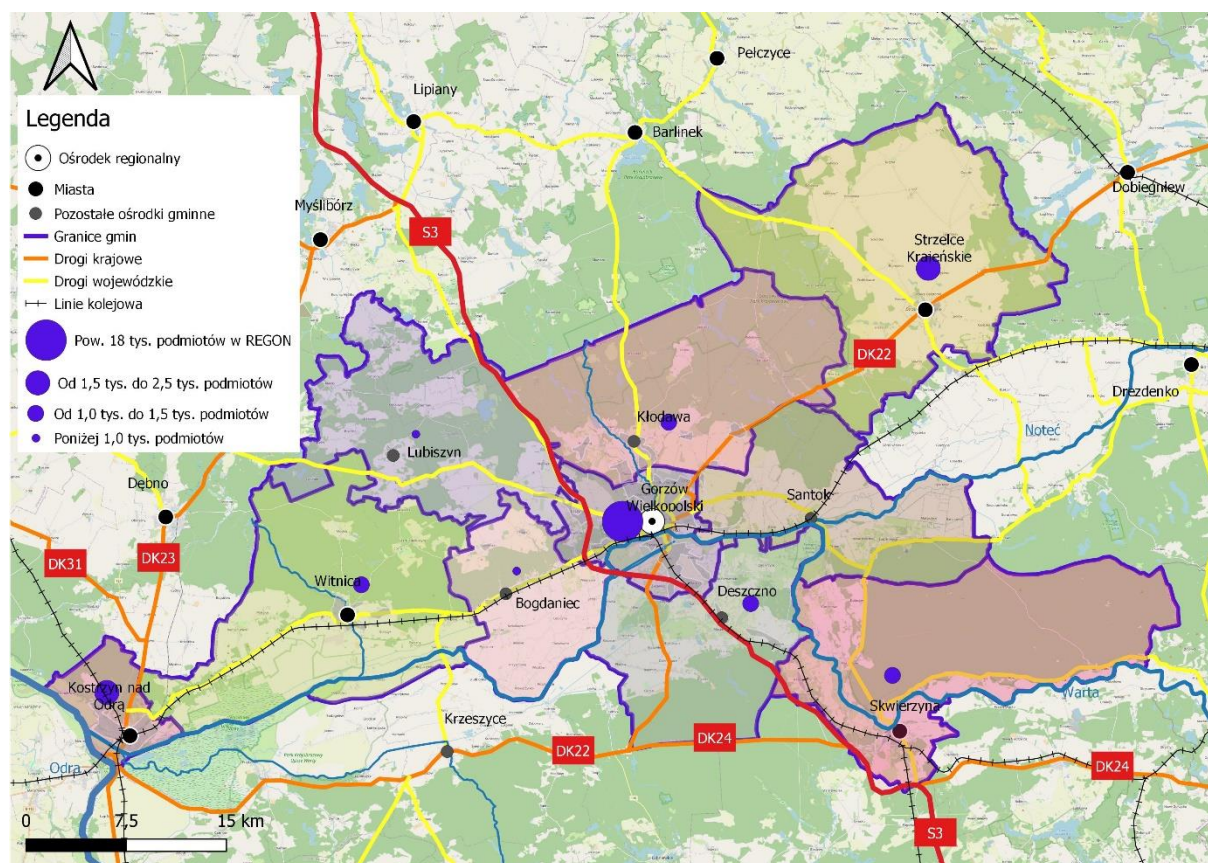
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Tabela 46. Podmioty prywatne w rejestrze REGON

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana (%)
Kostrzyn nad Odrą	2 130	2 290	7,5
Bogdaniec	669	776	16,0
Deszczno	809	1 186	46,6
Kłodawa	905	1 386	53,1
Lubiszyn	473	612	29,4
Santok	647	1 039	60,6
Witnica	983	1 319	34,2
Skwierzyna	2 930	2 864	-2,3
Strzelce Krajeńskie	1 506	1 682	11,7
Gorzów Wielkopolski	17 490	17 192	-1,7
MOF GW	28 542	30 346	6,3

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 21. Liczba podmiotów w rejestrze REGON na obszarze MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W latach 2002 – 2020 roku w MOF GW odnotowano znaczący, ale bardzo zróżnicowany wzrost wskaźnika pomiotów zarejestrowanych w REGON w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców. W latach 2002 – 2020 w Gorzowie Wielkopolskim liczba podmiotów REGON zwiększyła się o 14,7%, natomiast w latach 2010 – 2020 przyrost wyniósł tylko 1,0%. Oznacza to, że po dekadzie szybkiego wzrostu liczby podmiotów gospodarczych nastąpiło spowolnienie. Jednocześnie nastąpił rozwój już istniejących działalności gospodarczych, które ugruntowały i wzmocniły swoje pozycje rynkowe.

Nieco w innym wymiarze należy postrzegać zmiany w liczbie podmiotów gospodarczych, które zachodziły na terenie gmin podmiejskich względem Gorzowa Wielkopolskiego i Kostrzyna nad Odrą. W latach 2010-2020 najwyższy przyrost liczby podmiotów REGON został odnotowany na obszarach wiejskich gminy Witnica (+61,0%) oraz gminach wiejskich: Santok (+41,1 %), Witnica (40,3 %), Kłodawa (29,9 %). Wskazuje to, że wraz z migracją mieszkańców na obszary wiejskie migrowali również przedsiębiorcy, w tym osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą.

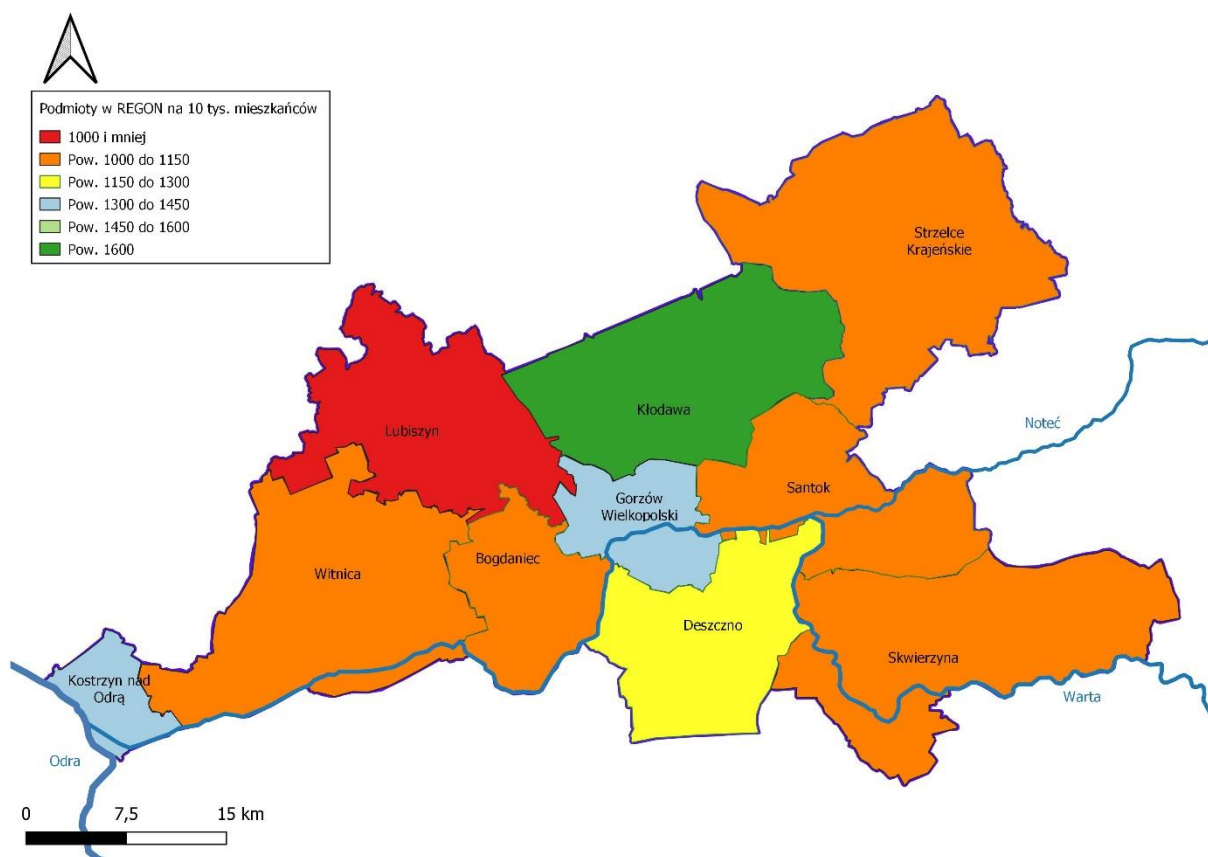
Obszarem o najniższym nasyceniu podmiotami ujętymi w REGON w relacji do liczby mieszkańców były obszary wiejskie gminy Strzelce Krajeńskie (760 podmiotów na 10 tys. mieszkańców), obszary wiejskie gminy Skwierzyna (742 podmioty). Najwyższym nasyceniem charakteryzowała się gmina Kłodawa (1600) a następnie obszary miejskie: Gorzów Wielkopolski (1478) oraz Kostrzyn nad Odrą (1326).

Tabela 22. Podmioty w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców w latach 2002, 2005, 2010, 2015, 2020

Jednostka terytorialna	Podmioty gospodarcze w REGON na 10 tys. mieszkańców					2002/2020	2010/2020
	2002	2005	2010	2015	2020	wzrost %	Wzrost %
POLSKA	907	948	1 015	1 089	1 219	34,4	20,1
LUBUSKIE	949	1 011	1 037	1 093	1 200	26,4	15,7
Gorzów Wielkopolski	1 289	1 353	1 463	1 441	1 478	14,7	1,0
Kostrzyn nad Odrą	999	1 085	1 206	1 236	1 326	32,7	10,0
Bogdaniec	828	871	971	1 059	1 113	34,4	14,6
Deszczno	825	848	978	1 070	1 193	44,6	22,0
Kłodawa	862	884	1 232	1 430	1 600	85,6	29,9
Lubiszyn	603	631	706	748	901	49,4	27,6
Santok	678	699	850	965	1 199	76,8	41,1
Witnica	695	710	772	832	1 083	55,8	40,3
Witnica – miasto	878	900	911	928	1 172	33,5	28,6
Witnica – obszar wiejski	491	498	613	725	987	101,0	61,0
Skwierzyna	923	985	968	1 027	1 077	16,7	11,3
Skwierzyna – miasto	1 010	1 078	1 041	1 123	1 166	15,4	12,0
Skwierzyna – obszar wiejski	597	638	695	664	742	24,3	6,8
Strzelce Krajeńskie	678	761	887	942	1 058	56,0	19,3
Strzelce Krajeńskie – miasto	919	1 026	1 128	1 214	1 270	38,2	12,6
Strzelce Krajeńskie – obszar wiejski	340	392	548	561	760	123,5	38,7

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 22. Liczba podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Dane GUS dotyczące liczby podmiotów wg sekcji PKD wskazują, które z sekcji są najliczniej reprezentowane. Zestawienie danych z 2010 oraz 2020 roku wskazuje jakie branże się rozwijały, a w jakich stwierdzono spadek liczby podmiotów. Specjalizację gospodarczą MOF GW w 2020 roku wg liczby podmiotów gospodarczych w poszczególnych sekcjach tworzyły podmioty zajmujące się: handlem hurtowym i detalicznym, naprawą pojazdów samochodowych, włączając motocykle (sekcja G, 6 366 podmiotów), budownictwem (sekcja F, 4 375 podmiotów). Kolejne miejsca zajmowały: działalność związana z obsługą rynku nieruchomości (sekcja L, 2 577 podmiotów), działalność profesjonalna, naukowa i techniczna (sekcja M, 2 547 podmiotów), przetwórstwo przemysłowe (sekcja C, 2 346 podmiotów), handel i gospodarka magazynowa (sekcja H, 2 308 podmiotów), pozostała działalność usługowa i gospodarstwa domowe (sekcja SiT 2 105 podmiotów) oraz licznie reprezentowana opieka zdrowotna i pomoc społeczna (sekcja Q, 1 828 podmiotów).

W latach 2010-2020 na obszarze MOF widoczny był silny wzrost liczby podmiotów związanych z budownictwem (sekcja F, wzrost o 23,2 %), zauważalny zwłaszcza w gminach wiejskich (+69,9%). Widoczny był także wzrost liczby firm związanych z informacją i komunikacją (sekcja J, wzrost o 12,9 %), w tym w tym znaczny w gminach wiejskich (+60,8 %). Sekcja transportu i gospodarki magazynowej rosła szczególnie w gminach wiejskich (+36,9 %). Sekcja L (działalność związana z obsługą rynku nieruchomości) rosła zwłaszcza w gminach wiejskich (+214,6 %), gminach miejsko-wiejskich (+207,6 %). W ciągu ostatnich 10 lat znacząco wzrosła liczba podmiotów gospodarczych w sekcji Q (opieka zdrowotna i pomoc społeczna), zwłaszcza w gminach wiejskich (+211,7 %).

Tabela 47. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych wg klasyfikacji PKD na terenie MOF GW w latach 2010-2020

Sekcje PKD	Lubuskie	MOF GW	Gorzów Wielkopolski	Kostrzyn nad Odrą	Gmina wiejskie MOF GW	Gminy miejsko-wiejskie MOF GW
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	82,7	89,6	106,9	95,8	92,3	72,1
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	121,2	80,0	12,5	100,0	160,0	200,0
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	105,1	113,3	96,9	142,3	148,9	121,2
D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	191,7	118,6	89,3	150,0	214,3	133,3
Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	104,0	104,1	88,7	71,4	100,0	220,0
Sekcja F – Budownictwo	153,6	123,2	108,3	137,3	169,9	138,1
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	85,2	83,8	78,5	81,9	108,8	87,2
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	109,7	104,3	95,7	113,2	136,9	107,5
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	100,4	95,9	91,9	89,0	124,1	93,9
Sekcja J – Informacja i komunikacja	146,0	112,9	108,8	40,0	160,8	125,5
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	83,3	83,6	80,6	81,4	108,3	80,0
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	133,7	129,4	115,2	123,6	214,6	207,6
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	126,3	117,3	105,1	141,7	192,9	122,8
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	161,7	161,8	154,0	121,2	228,6	174,2
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	103,0	109,6	115,8	100,0	115,2	96,7
Sekcja P – Edukacja	122,1	122,9	118,9	136,4	136,5	122,9
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	135,2	130,5	121,8	104,2	211,7	30,4
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	117,7	106,3	94,9	102,9	139,5	118,9
Sekcja S – Pozostała działalność usługowa	139,0	128,7	116,5	124,0	177,9	146,3

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	50,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
RAZEM	113,9	108,0	99,4	107,7	142,4	117,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analiza nadwyżek i deficytów liczby podmiotów gospodarczych pozwala zauważyć i wyróżnić nadwyżkowe specjalizacje funkcjonalne oraz deficyty funkcjonalne. Zdecydowana nadwyżka podmiotów gospodarczych w sekcji A występuje w gminach wiejskich. Znacząca nadwyżka specjalizacyjna w sekcji C koncentruje się m. in. w Kostrzynie nad Odrą. Położenie przygraniczne jest przyczyną silnej nadreprezentatywności sekcji G w Kostrzynie nad Odrą. Pewną nadwyżką sekcji H cechują się gminy wiejskie. Nadwyżki liczby podmiotów gospodarczych odnotowywane są w sekcji C (przetwórstwo przemysłowe) w gminach wiejskich i gminach miejsko-wiejskich, w sekcji F (budownictwo) w gminach wiejskich, w sekcji H (transport i gospodarka magazynowa) w Gorzowie Wielkopolskim. W Gorzowie Wielkopolskim nadwyżkę reprezentują także sekcje: K, M, N, oraz Q. Bardzo niewielką nadwyżką notuje się w ramach sekcji R (działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją) w gminach wiejskich i miejsko-wiejskich.

W ramach analiz możliwe jest również wskazanie sekcji deficytowych. Sekcja F (budownictwo) słabo reprezentowana jest w Gorzowie Wielkopolskim i Kostrzynie nad Odrą. Bardzo słabo reprezentowana jest sekcja J (Informacja i komunikacja) w mieście Kostrzyn nad Odrą (zaledwie 1,7 % wobec średniej dla województwa na poziomie 9,8 i 8,6 dla MOF GW). Udział podmiotów gospodarczych w sekcji A (rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo, rybactwo) jest najmniejszy w Gorzowie Wielkopolskim i Kostrzynie nad Odrą. Z kolei na obszarze gmin miejsko-wiejskich relatywnie słabo jest reprezentowana sekcja M (działalność profesjonalna, naukowa i techniczna). Na tle ogólnego potencjału gospodarczego Gorzowa wielkopolskiego i Kostrzyna nad Odrą bardzo skromnie reprezentowana jest także sekcja O (administracja publiczna i obrona narodowa, obowiązkowe zabezpieczenia społeczne) – odpowiednio 0,2 i 0,1 % podmiotów obu tych miast.

Tabela 48. Struktura podmiotów gospodarczych wg klasyfikacji PKD na terenie MOF GW w roku 2020

Sekcje PKD	Lubuskie	MOF GW	Gorzów Wielkopolski	Kostrzyn nad Odrą	Gmina wiejskie MOF GW	Gminy miejsko-wiejskie MOF GW
Sekcja A – Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	2,5	2,0	1,0	1,0	4,7	3,6
Sekcja B – Górnictwo i wydobywanie	0,1	0,0	0,0	0,0	0,2	0,0
Sekcja C – Przetwórstwo przemysłowe	7,2	7,8	6,3	10,2	9,3	11,0
D – Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0,2	0,2	0,1	0,1	0,3	0,2
Sekcja E – Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0,4	0,3	0,3	0,2	0,5	0,5
Sekcja F – Budownictwo	16,2	14,6	13,9	12,7	17,4	15,1
Sekcja G – Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	21,3	21,2	21,0	27,1	20,4	20,0
Sekcja H – Transport i gospodarka magazynowa	6,7	7,7	7,8	6,9	8,9	6,1
Sekcja I – Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	2,8	2,7	2,7	3,8	2,6	2,4
Sekcja J – Informacja i komunikacja	2,1	2,0	2,4	0,3	1,6	1,4
Sekcja K – Działalność finansowa i ubezpieczeniowa	2,3	3,0	3,6	2,0	2,6	1,9
Sekcja L – Działalność związana z obsługą rynku nieruchomości	9,8	8,6	9,8	8,3	1,7	11,6
Sekcja M – Działalność profesjonalna, naukowa i techniczna	7,3	8,5	9,7	5,8	8,5	5,0
Sekcja N – Działalność w zakresie usług administrowania i działalność wspierająca	2,9	3,3	3,6	2,7	3,1	2,4
Sekcja O – Administracja publiczna i obrona narodowa; obowiązkowe zabezpieczenia społeczne	0,6	0,4	0,2	0,1	0,7	0,7
Sekcja P – Edukacja	2,8	2,8	2,9	2,6	2,3	2,9
Sekcja Q – Opieka zdrowotna i pomoc społeczna	5,5	6,1	6,2	6,4	6,0	5,6
Sekcja R – Działalność związana z kulturą, rozrywką i rekreacją	1,8	1,7	1,5	1,5	2,1	2,0
Sekcja S – Pozostała działalność usługowa	7,4	7,0	6,9	6,8	7,0	7,5

Sekcja T – Gospodarstwa domowe zatrudniające pracowników; gospodarstwa domowe produkujące wyroby i świadczące usługi na własne potrzeby	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0	0,0
RAZEM	99,9	99,9	100,0	98,6	100,0	99,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mając na względzie opisaną dynamikę przemian gospodarczych, dane dot. liczby podmiotów ujętych w REGON oraz analizę danych dot. zmian w strukturze gospodarczej (podmioty wg PKD), zmiany aktywności gospodarczej na terenie MOF GW można charakteryzować w następujący sposób:

- gminy wiejskie otaczające Gorzów Wielkopolski cechowały się wysokim przyrostem liczby podmiotów gospodarczych w niemal wszystkich sekcjach PKD, a spadek dotyczył tylko sekcji A (rolnictwo), co świadczy o zaawansowanych przekształceniach suburbanizacyjnych w otoczeniu Gorzowa Wielkopolskiego,
- małe miasta, tj. Skwierzyna, Strzelce Krajeńskie, Witnica, w latach 2010-2020 odnotowały spadek liczebności podmiotów gospodarczych. Przyczyną były postępujące procesy urbanizacyjne w bliskim sąsiedztwie. Zagrożeniem dla potencjału gospodarczego małych miast MOF GW może być proces „wymywania z kadr” w wyniku bliskiego sąsiedztwa Gorzowa Wielkopolskiego, Kostrzyna nad Odrą oraz bliskość granicy z Niemcami, jak też innych przestrzeni, np. stref gospodarczych na terenie gminy Międzyrzecz,
- Miasto Kostrzyn nad Odrą w latach 2010-2020 utraciło znaczną część potencjału w sekcjach związanych z usługami – co świadczy o specyficznych problemach rozwoju (atrakcyjny rynek pracy po stronie niemieckiej),
- Miasto Gorzów Wielkopolski cechowało się bardzo znaczącym spadkiem liczby podmiotów gospodarczych w wybranych sekcjach, co było wynikiem m. in. odpływu migracyjnego na sąsiednie obszary wiejskie oraz osłabianiem potencjału małych i mikro firm handlowych i usługowych.

Potencjał rozwoju aktywności gospodarczej tkwi w możliwościach rozwoju innowacyjnych przedsiębiorców. Na terenie MOF GW działają już innowacyjne i prężnie rozwijające się firmy, choć ten potencjał jest stosunkowo słabo rozpoznany. Posiadane atuty do kreowania innowacyjnej gospodarki to, oprócz przedsiębiorców, także uczelnie wyższe i instytucje otoczenia biznesu. Na obszarze MOF GW działalność wspierającą biznes prowadzi m.in. Gorzowski Ośrodek Technologiczny Park Naukowo Przemysłowy Sp. z o.o., który realizuje m.in. projekt pod nazwą „Stworzenie w Gorzowie Wielkopolskim inkubatora przedsiębiorczości – Think Tank – stanowiącego platformę wsparcia zawierającą zestaw proinnowacyjnych, profesjonalnych usług dla lubuskich przedsiębiorstw”. Należy uzupełnić, iż Gorzowski Ośrodek Technologiczny realizuje przedsięwzięcia związane z działalnością Centrum Transferu Technologii Środowiskowych w Stanowicach (w gminie Bogdaniec). Ważnymi instytucjami wsparcia biznesu na obszarze MOF GW są także Stowarzyszenie Lubuski Klaster Metalowy, Zachodnia Izba Przemysłowo-Handlowa w Gorzowie Wielkopolskim, Lubuska Organizacja Pracodawców, Kostrzyńsko-Słubicka Specjalna Strefa Ekonomiczna (Kostrzyn nad Odrą/ Gorzów Wielkopolski), Lubuska Fundacja Zachodnie Centrum Gospodarcze (prowadząca inkubator przedsiębiorczości). Ważną rolę we wspieraniu biznesu pełnią także gorzowskie uczelnie wyższe oraz Wydział Obsługi Inwestora i Biznesu Urzędu Miasta Gorzowa Wielkopolskiego.

Najwięksi pracodawcy z obszaru MOF GW koncentrują się w Gorzowie Wielkopolskim i Kostrzynie nad Odrą. Miasto Gorzów Wielkopolski skupiało 52,5% mikroprzedsiębiorstw i 52,6% podmiotów zatrudniających od 10 do 49 pracowników. W grupie średnich firm (50-249 zatrudnionych) udział miasta Gorzów Wielkopolski osiągnął w 2020 roku 59,9% całego MOF GW. Najwyższy udział Gorzowa wielkopolskiego dotyczył dużych firm zatrudniających 250-999 pracowników i wyniósł 81,8%. W Gorzowie Wielkopolskim działało 66,7 % największych firm (2) a jedna tej wielkości firma działała w gminie Kłodawa. Warto podkreślić, iż Gorzów Wielkopolski razem z miastem Kostrzyn

koncentrowały wszystkie 22 przedsiębiorstwa zatrudniające od 250 do 999 pracowników, a także aż 145 na 192 firmy zatrudniające od 50 do 249 pracowników. Miasta te to także 579 na 939 podmiotów zatrudniających od 10 do 49 osób. Ważnym miejscem lokalizacji działalności gospodarczych na obszarze MOF GW jest również miasto Strzelce Krajeńskie. Powyższe dane te świadczą o bardzo silnej koncentracji potencjału gospodarczego w 3 miastach MOF GW.

Tabela 49. Podmioty wg klas wielkości (zatrudnienia) na obszarze MOF GW

Jednostka terytorialna	0 - 9	10 - 49	50 - 249	250 - 999	1000 i więcej
Kostrzyn nad Odrą	2 244	85	15	4	0
Bogdaniec	775	14	4	0	0
Deszczno	1 182	21	7	0	0
Kłodawa	1 370	26	6	0	1
Lubiszyn	600	24	0	0	0
Santok	1 024	33	5	0	0
Witnica	1 342	35	7	0	0
Witnica - miasto	755	20	6	0	0
Witnica - obszar wiejski	587	15	1	0	0
Skwierzyna	1 246	35	6	0	0
Skwierzyna - miasto	1 065	31	6	0	0
Skwierzyna - obszar wiejski	181	4	0	0	0
Strzelce Krajeńskie	1 716	51	12	0	0
Strzelce Krajeńskie - miasto	1 197	40	12	0	0
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	519	11	0	0	0
Gorzów Wielkopolski	17 477	494	130	18	2
MOF GW	33 280	939	217	22	3

Źródło: opracowanie własne nad postawie danych GUS

W rankingu największych firm w Polsce dziennika „Rzeczpospolita” z obszaru MOF na liście znalazło się 10 firm z Gorzowa Wielkopolskiego oraz Kostrzyna nad Odrą. Ranking opiera się wielkości przychodów ze sprzedaży.

Tabela 50. Lista największych firm MOF GW wg wielkości przychodów w 2019 roku

Lp.	Nazwa	Profil działalności	Numer rankingu	Lokalizacja
1.	TPV Displays Polska Sp. z o.o.	Produkcja sprzętu RTV	110	Gorzów Wielkopolski
2.	FAURECIA Gorzów Sp. z o.o.	Produkcja elementów wnętrza do samochodów	388	Gorzów Wielkopolski
3.	Bordnetze Polska Sp. z o.o.	Produkcja wiązek elektrycznych dla przemysłu motoryzacyjnego	395	Gorzów Wielkopolski
4.	Arctic Paper Kostrzyn S.A. GK	Produkcja niepowlekanego papieru bezdrzewnego Amber do ogólnego użytku drukarskiego	424	Kostrzyn nad Odrą
5.	Arctic Paper Kostrzyn S.A.	Produkcja niepowlekanego papieru bezdrzewnego Amber do ogólnego użytku drukarskiego	570	Kostrzyn nad Odrą

6.	Domo Engineeniring Plastics Poland Sp. z o.o.	Produkcja polimerów na potrzeby rynku motoryzacyjnego, elektrycznego i elektronicznego oraz dla branży dóbr konsumenckich	935	Gorzów Wielkopolski
7.	Olsa Polad sp. z o.o.	Produkcja lamp i oświetlenia samochodowego	1794	Kostrzyn nad Odrą
8.	Wielospecjalistyczny Szpital Wojewódzki w Gorzowie Wielkopolskim sp. z o.o.	Opieka zdrowotna	1924	Gorzów Wielkopolski
9.	KASKAT Sp. z o.o.	Dostawca produktów mlecznych	1990	Gorzów Wielkopolski

Źródło: opracowanie własne nad postawie https://rankingi.rp.pl/lista2000/2020/lista_2000

W obrębie MOF GW gospodarka rolna nadal stanowi jedną z głównych funkcji rozwojowych gmin wiejskich. Obszary zabudowy zagrodowej oraz towarzyszącej jej rolniczej przestrzeni produkcyjnej poddawane są intensywnym przekształceniom. Brak ciągłości tych obszarów w przestrzeni nie odgrywa znaczącej roli w prawidłowym funkcjonowaniu rolnictwa. Użytki rolne jako tereny o otwartej strukturze, najczęściej podlegają zmianom funkcjonalnym, głównie pod rozwój funkcji mieszkaniowej. W granicach obszaru funkcjonalnego koncentracja terenów wiejskich następuje w południowym pasie, na obszarze gmin Bogdaniec, Deszczno oraz Santok, a także w gminie Strzelce Krajeńskie oraz Witnica. We wszystkich gminach wiejskich MOF GW występują dobre warunki do rozwoju rolnictwa.

Klimat oraz dostępność wody gruntowej w regionie wpłynęły na ukształtowanie się produkcji rolniczej, ukierunkowanej głównie na uprawę zboża oraz rzepaku, ponadto uprawia się tutaj ziemniaki, buraki cukrowe, rośliny strączkowe, warzywa gruntowe. Na terenie MOF GW grunty orne położone są głównie w dolinie Noteci, Warty oraz w północno-zachodniej części obszaru. Dominuje kompleks żytni dobry oraz kompleks żytni słaby.

Produkcja zwierzęca na terenie MOF GW ukierunkowana jest przede wszystkim na produkcję żywca. Ośrodkiem skupiającym najwięcej zakładów przetwórstwa mięsnego i produkcji wyrobów z mięsa jest Gorzów Wielkopolski.

Rozwój funkcji gospodarki rolnej powinien obejmować w szczególności tereny gruntów najwyższej jakości. Odejście od rolnictwa ekstensywnego, wielkoobszarowego na rzecz intensyfikacji wykorzystania ograniczonych zasobów przestrzennych może stać się impulsem rozwojowym dla poszczególnych miejscowości jak i dla całych gmin. Jednocześnie należy otoczyć ochroną gleby najwyższych klas bonitacyjnych. Dla gruntów klas I-III, charakteryzujących się unikalnymi cechami fizykochemicznymi, rolnicze wykorzystanie jest bezwzględnie wskazane.

Rolnictwo może dostarczać substratów do produkcji odnawialnej energii. Obszar MOF GW posiada korzystne warunki do produkcji biomasy oraz biogazu rolniczego.³⁵

Atrakcyjność inwestycyjna MOF GW związana jest nie tylko z jego lokalizacją, ale również z potencjałem demograficznym, dostępnością terenów inwestycyjnych, działalnością Instytucji Otoczenia Biznesu (IOB) oraz opiera się na rozwiniętej już funkcji przemysłowej. W Gorzowie

³⁵ Na podstawie: Plan Zagospodarowania Przestrzennego Województwa Lubuskiego

Wielkopolskim zainwestowane tereny Kostrzyńsko-Słubickiej Specjalnej Strefy Ekonomicznej znajdują się w północno-zachodniej części miasta – podstrefie Gorzów Wielkopolski, która jest najszybciej rozwijającą się polską specjalną strefą ekonomiczną, zarówno pod względem finansowym, jak i terytorialnym. Ponadto w granicach miasta Gorzowa Wielkopolskiego zlokalizowana jest strefa produkcyjno – magazynowa o powierzchni około 650 ha, z czego większość powierzchni jest ciągle niezainwestowana. Natomiast po wschodniej stronie miasta znajdują się tereny po byłych zakładach ZWCH Stilon, w ramach których obecnie funkcjonuje wiele zakładów z branży chemicznej. Teren ten posiada pełną infrastrukturę techniczną oraz własną bocznice kolejową. Bariery w przyciąganiu nowych inwestycji może być brak uzbrojenie terenów inwestycyjnych, w szczególności w małych miastach MOF GW.

3.3. Rynek pracy

Miasta Kostrzyn nad Odrą, Gorzów Wielkopolski i Witnica były miejscem najwyższej aktywności ekonomicznej mieszkańców w 2020 roku, co widoczne było w rozkładzie wskaźnika osób pracujących na 1000 mieszkańców. Wskaźnik ten nie uwzględnia m. in. osób pracujących w mikroprzedsiębiorstwach i osób samozatrudnionych, jest jednak indykatorem pozwalającym ocenić konkurencyjność danej przestrzeni jako rynku pracy. Może pośrednio wskazywać, która przestrzeń jest miejscem docelowym dojazdów do pracy.

Najwyższą wartość wskaźnik liczby osób pracujących w relacji do 1000 mieszkańców na obszarze MOF GW w 2020 roku osiągnął dla przestrzeni miejskich: Kostrzyna nad Odrą (390), Gorzowa Wielkopolskiego (315), Strzelec Krajeńskich (267) oraz Witnicy (272). Warto zwrócić uwagę na niskie wartości wskaźników dla gmin wiejskich oraz obszarów wiejskich. Ponadto relatywnie niski potencjał rynku pracy posiada miasto Skwierzyna, choć w tym przypadku należy zauważyć, iż wskaźnik nie uwzględnia pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej (na terenie gminy zlokalizowana jest jednostka wojskowa).

Analizując zmiany wartości wskaźnika osób pracujących na 1000 mieszkańców pomiędzy 2010 a 2020 rokiem warto zwrócić uwagę na stosunkowo niewielką dynamikę wzrostu dla Gorzowa Wielkopolskiego (3,3%), wyraźnie wyższą dynamikę w Kostrzynie nad Odrą (13,4%), na tle danych dla kraju (13,0%) oraz województwa lubuskiego (7,0%). Oczywiście Gorzów Wielkopolski pozostaje zdecydowanie największym rynkiem pracy na obszarze MOF GW, jednocześnie należy podkreślić znaczną dynamikę rozwoju nowych miejsc pracy w Kostrzynie nad Odrą. Nie można tego powiedzieć o pozostałych przestrzeniach miejskich MOF GW, między innymi Witnicy (-6,8%) oraz Strzelcach Krajeńskich (0,0%). Warto przy tym zauważyć znaczną dynamikę rozwoju miejsc pracy na terenie gminy Lubiszyn (43,7%), Kłodawa (28,0%) oraz na obszarach wiejskich gmin Witnica (18,3%) i Skwierzyna (21,1%).

Tabela 51. Osoby pracujące na 1000 mieszkańców w MOF GW 2010 i 2020 roku³⁶

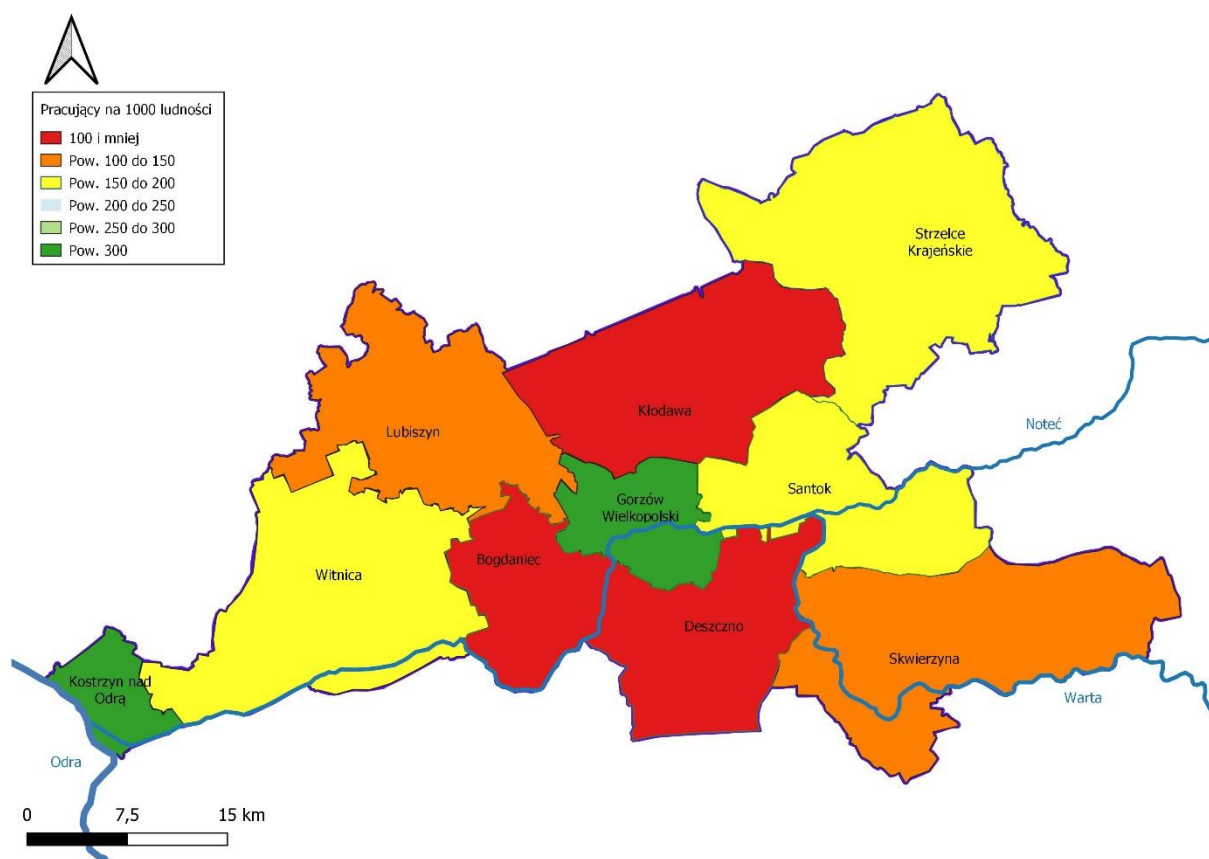
Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana w %
POLSKA	223	252	13,0
LUBUSKIE	214	229	7,0
Gorzów Wielkopolski	305	315	3,3
Kostrzyn nad Odrą	344	390	13,4
Bogdaniec	82	93	13,4
Deszczno	94	87	-7,4
Kłodawa	75	96	28,0
Lubiszyn	87	125	43,7
Santok	152	172	13,2
Witnica	194	188	-3,1
Witnica - miasto	292	272	-6,8

³⁶ Bez pracujących w jednostkach budżetowych działających w zakresie obrony narodowej i bezpieczeństwa publicznego, osób pracujących w gospodarstwach indywidualnych w rolnictwie, duchownych oraz pracujących w organizacjach, fundacjach i związkach; bez podmiotów gospodarczych o liczbie pracujących do 9 osób, wg faktycznego miejsca pracy i rodzaju działalności.

Witnica - obszar wiejski	82	97	18,3
Skwierzyna	186	149	-20,1
Skwierzyna - miasto	224	175	-22,3
Skwierzyna - obszar wiejski	44	53	21,1
Strzelce Krajeńskie	171	167	-2,4
Strzelce Krajeńskie - miasto	267	267	0,0
Strzelce Krajeńskie - obszar wiejski	36	27	-26,5

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

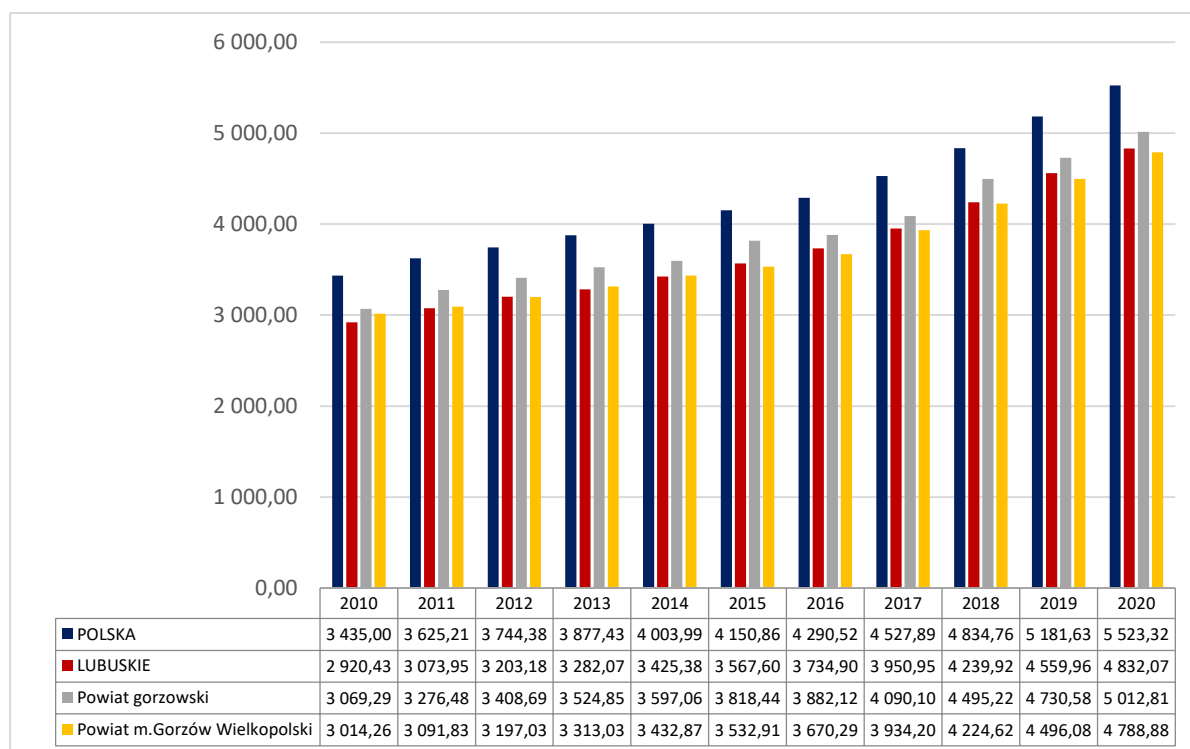
Mapa 23. Osoby pracujące na 1000 mieszkańców w MOF GW w 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Korzystna sytuacja gospodarcza w kraju wpłynęła pozytywnie na sytuację ekonomiczną mieszkańców MOF GW. Widoczne jest to we wzroście wynagrodzeń, choć warto podkreślić, iż na tle kraju były one niższe. W 2020 roku średnie miesięczne wynagrodzenia brutto wynosiły w Polsce 5,523 tys. zł, w powiecie gorzowskim kształtowały się na poziomie 5,013 tys. zł. Jednocześnie wynagrodzenie w powiecie gorzowskim były wyższe od wynagrodzeń w mieście Gorzów Wielkopolski (4,789 tys. zł) oraz wyższe niż w województwie lubuskim (4,832 zł). Przeciętne wynagrodzenie MOF GW osiąga poziom średniego dla kraju z opóźnieniem ok 2 lat.

Wykres 18. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto od 2012 do 2020 roku

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

W MOF GW pomiędzy 2011 i 2020 rokiem, podobnie jak w przestrzeni kraju i województwa, odnotowano znaczący spadek liczby bezrobotnych. Największe spadki liczby osób bezrobotnych odnotowano w gminie Deszczno (-66,9%) w Gorzowie Wielkopolskim (-63,2%), Kostrzynie nad Odrą (-58,6%) w gminie Lubiszyn (-57,3%), w gminie Skwierzyna (-57,3%).

Tabela 52. Liczba osób bezrobotnych w MOF GW w latach 2011 i 2020

Jednostka terytorialna	2011	2020	Zmiana (%)
Kostrzyn nad Odrą	5 332	2 210	-58,6
Bogdaniec	448	228	-49,1
Deszczno	311	103	-66,9
Kłodawa	397	202	-49,1
Lubiszyn	318	134	-57,9
Santok	341	153	-55,1
Witnica	410	206	-49,8
Skwierzyna	886	378	-57,3
Strzelce Krajeńskie	923	531	-42,5
Gorzów Wielkopolski	1 564	576	-63,2
MOF GW	10 930	4 721	-56,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze MOF GW notowano bardzo niskie wskaźniki udziału osób bezrobotnych w ludności w wieku produkcyjnym. W większości gmin były one niższe od średniej krajowej. Najniższy udział bezrobotnych w 2020 roku dotyczył Kostrzyna nad Odrą (2,1%) oraz gmin wiejskich Bogdaniec (2,4%), Kłodawa (2,4%). Niski był również w Gorzowie Wielkopolskim (3,1%). Najwyższy poziom bezrobocia dotyczył gminy Strzelce Krajeńskie (5,8%). Warto jednak zauważyć, iż w ciągu dekady udział bezrobotnych w tej gminie zmniejszył się z poziomu 15,0% w 2012 roku.

Podkreślić należy, iż w 2020 roku notowano wyższe wskaźniki bezrobocia w porównaniu do 2019 roku, co należy bezpośrednio wiązać z pandemią COVID-19.

Tabela 53. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020
POLSKA	7,9	8,0	8,7	8,8	7,5	6,5	5,6	4,6	4,2	3,8	4,6
LUBUSKIE	8,8	8,8	9,1	9,1	7,2	6,1	5,1	3,9	3,6	3,0	3,9
Kostrzyn nad Odrą	4,0	3,8	3,5	3,5	2,4	2,2	2,4	1,7	1,4	1,1	2,1
Bogdaniec	5,0	6,8	6,1	7,8	4,2	4,0	2,9	1,5	1,5	1,4	2,4
Deszczno	5,6	6,9	7,3	6,2	4,3	3,7	2,8	2,0	1,9	2,0	3,2
Kłodawa	4,7	6,1	6,6	6,6	3,9	3,1	2,1	1,8	1,5	1,3	2,4
Lubiszyn	6,5	7,5	7,1	6,8	5,5	5,3	4,2	3,7	3,3	2,8	3,5
Santok	7,1	7,7	8,2	8,2	5,4	5,4	4,3	3,4	3,8	2,8	3,7
Witnica	10,3	10,4	9,3	11,2	8,1	7,7	7,7	4,7	4,1	3,5	4,7
Skwierzyna	12,2	11,6	11,9	11,9	9,5	7,7	7,7	6,9	6,2	4,5	4,7
Strzelce Krajeńskie	12,5	13,7	15,0	14,6	11,1	8,7	7,3	5,1	5,2	5,0	5,8
Gorzów Wielkopolski	5,5	6,5	6,5	6,2	4,3	3,8	3,0	2,0	2,0	1,8	3,1

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.4. Wymiar finansowy polityki rozwoju

W okresie od 2010 do 2020 roku jednostki samorządu terytorialnego MOF GW istotnie zwiększyły swoje dochody. Ogółem dochody własne gminy MOF GW w 2020 roku osiągnęły poziom prawie 1,5 miliarda zł, o 111,9% więcej wobec dochodów z 2010 roku. Wzrost dochodów gmin wewnątrz MOF GW był zróżnicowany, zależny w dużym stopniu od zjawisk urbanizacyjnych. Najwyższy wzrost dochodów w analizowanym okresie osiągnęła gmina Kłodawa (167,4%) oraz Deszczno (140,4%). Najniższy wzrost dochodów widoczny był w gminie Skwierzyna (76,4%) oraz Strzelce Krajeńskie (96,8%).

Tabela 54. Dochody gmin MOF GW w latach 2010 i 2020

Jednostka terytorialna	2010	2020	Zmiana w %
Gorzów Wielkopolski	417 738 866,68	913 717 056,44	118,7
Kostrzyn nad Odrą	55 638 857,58	113 031 770,68	103,2
Bogdaniec	17 913 869,98	39 368 537,91	119,8
Deszczno	22 636 867,73	54 425 103,03	140,4
Kłodawa	20 008 247,94	53 493 378,99	167,4
Lubiszyn	18 586 282,85	41 534 380,26	123,5
Santok	22 088 605,30	49 992 328,94	126,3
Witnica	48 158 141,87	74 467 742,28	54,6
Skwierzyna	38 033 209,96	67 082 799,00	76,4
Strzelce Krajeńskie	43 318 281,79	85 237 069,06	96,8
MOF GW	704 121 231,68	1 492 350 166,59	111,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Pozytywne zmiany gospodarcze w kraju wpływały w dużym stopniu na wzrost dochodów gmin, w tym dochodów własnych. Dochody własne są dobrym indykátorem wykorzystania wewnętrznego potencjału rozwojowego poszczególnych samorządów. Najwyższym poziomem dochodów własnych w 2020 roku na obszarze MOW GW charakteryzowały się dwa największe miasta: Kostrzyn nad Odrą (3,68 tys. zł na mieszkańca) oraz Gorzów Wielkopolski (3,26 tys. zł). Zbliżone do średniej krajowej (3,17 tys. zł) dochody własne na mieszkańca osiągnęła gmina Kłodawa (3,16 tys. zł). Najniższymi dochodami własnymi w przeliczeniu na mieszkańca charakteryzowała się gmina Strzelce Krajeńskie (1,88 tys. zł). Najwyższy wzrost dochodów własnych widoczny był w gminach Bogdaniec (183,9% wobec 2010 roku) oraz Lubiszyn (169,3%).

Tabela 55. Dochody ogółem i własne na mieszkańca gmin w 2012 i 2020 roku

Jednostka terytorialna	Dochody ogółem na mieszkańca			Dochody własne na mieszkańca		
	2010	2020	Zmiana w %	2010	2020	Zmiana %
POLSKA	3 276,40	6 502,68	98,5	1 727,78	3 172,87	83,6
LUBUSKIE	3 002,46	6 089,96	102,8	1 406,78	2 820,20	100,5
Gorzów Wielkopolski	3 352,94	7 408,06	120,9	1 668,90	3 262,92	95,5
Kostrzyn nad Odrą	3 073,46	6 371,58	107,3	1 821,41	3 684,07	102,3
Bogdaniec	2 567,93	5 537,84	115,7	848,10	2 407,70	183,9
Deszczno	2 738,88	5 421,37	97,9	1 098,61	2 322,96	111,4

Kłodawa	2 730,76	6 132,45	124,6	1 516,45	3 161,19	108,5
Lubiszyn	2 695,62	6 021,22	123,4	1 023,03	2 755,38	169,3
Santok	2 833,33	5 723,88	102,0	1 061,32	2 261,30	113,1
Witnica	3 679,28	5 812,80	58,0	1 748,33	2 529,76	44,7
Skwierzyna	2 992,62	5 577,22	86,4	1 063,36	2 481,49	133,4
Strzelce Krajeńskie	2 470,39	5 036,76	103,9	1 135,40	1 883,40	65,9

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Do kategorii najważniejszych własnych źródeł dochodów samorządów należy zaliczyć dochody pochodzące z PIT i podatek od nieruchomości. Wymienione źródła dochodów charakteryzowały się istotnym udziałem w dochodach ogółem oraz wzrostem w okresie pomiędzy 2010 a 2020 rokiem. Dochody z podatku od nieruchomości w największym stopniu wzrosły w gminie Deszczno (166,7%), Bogdaniec (143,8%) oraz Kostrzyn nad Odrą (133,6%). Dochody będące udziałem samorządów w podatku PIT w największym stopniu wzrosły w gminach Deszczno (189,5%), Kłodawa (182,4%) oraz Santok (186,2), czyli w gminach, które doświadczyły największego napływu nowych mieszkańców.

Tabela 56. Wybrane dochody własne gmin MOF GW w mln zł

Jednostka terytorialna	Dochody własne ogółem			Podatek od nieruchomości			Udział w podatku PIT		
	2010	2020	Zmiana %	2010	2020	Zmiana %	2010	2020	Zmiana %
Gorzów Wielkopolski	33,0	65,4	98,2	54,1	84,9	56,9	85,4	159,7	87,0
Kostrzyn nad Odrą	5,9	17,1	189,8	11,3	26,4	133,6	8,2	19,7	140,2
Bogdaniec	9,1	23,3	156,0	1,6	3,9	143,8	2,5	6,0	140,0
Deszczno	11,1	27,6	148,6	2,4	6,4	166,7	3,8	11,0	189,5
Kłodawa	7,1	19,0	167,6	3,1	6,1	96,8	5,1	14,4	182,4
Lubiszyn	8,3	19,8	138,6	2,7	5,9	118,5	2,0	4,9	145,0
Santok	22,9	32,4	41,5	2,9	6,5	124,1	2,9	8,3	186,2
Witnica	13,5	29,8	120,7	4,4	8,6	95,5	3,8	10,3	171,1
Skwierzyna	19,9	31,9	60,3	5,0	9,3	86,0	4,4	9,1	106,8
Strzelce Krajeńskie	97,3	204,5	110,2	4,9	9,2	87,8	5,3	12,0	87,8
MOF GW	228,1	470,8	106,4	92,4	167,2	81,0	123	252,6	105,4

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Wg danych GUS wydatki w przeliczeniu na 1 mieszkańca gmin MOF GW w 2020 roku osiągnęły zróżnicowaną wartość w poszczególnych gminach. Najwyższym poziomem wydatków w przeliczeniu na mieszkańca w 2020 roku charakteryzował się Gorzów Wielkopolski (7,46 tys. zł), co było wartością wyższą od średniej krajowej (6,44 tys. zł) oraz regionalnej (5,94 tys. zł). Pozostałe gminy MOF GW nie przekroczyły w 2020 roku poziomu średniej krajowej.

Średnioroczne wydatki majątkowe gmin MOF GW dla okresu pomiędzy 2010 a 2020 rokiem najwyższe były w gminie Deszczno (906 zł na mieszkańca). Poza tym żadna z gmin MOF GW nie przekroczyła wartości średniej dla kraju (683 zł). Najniższe wydatki majątkowe dotyczyły gminy Skwierzyna (496 zł) oraz Witnica (537 zł).

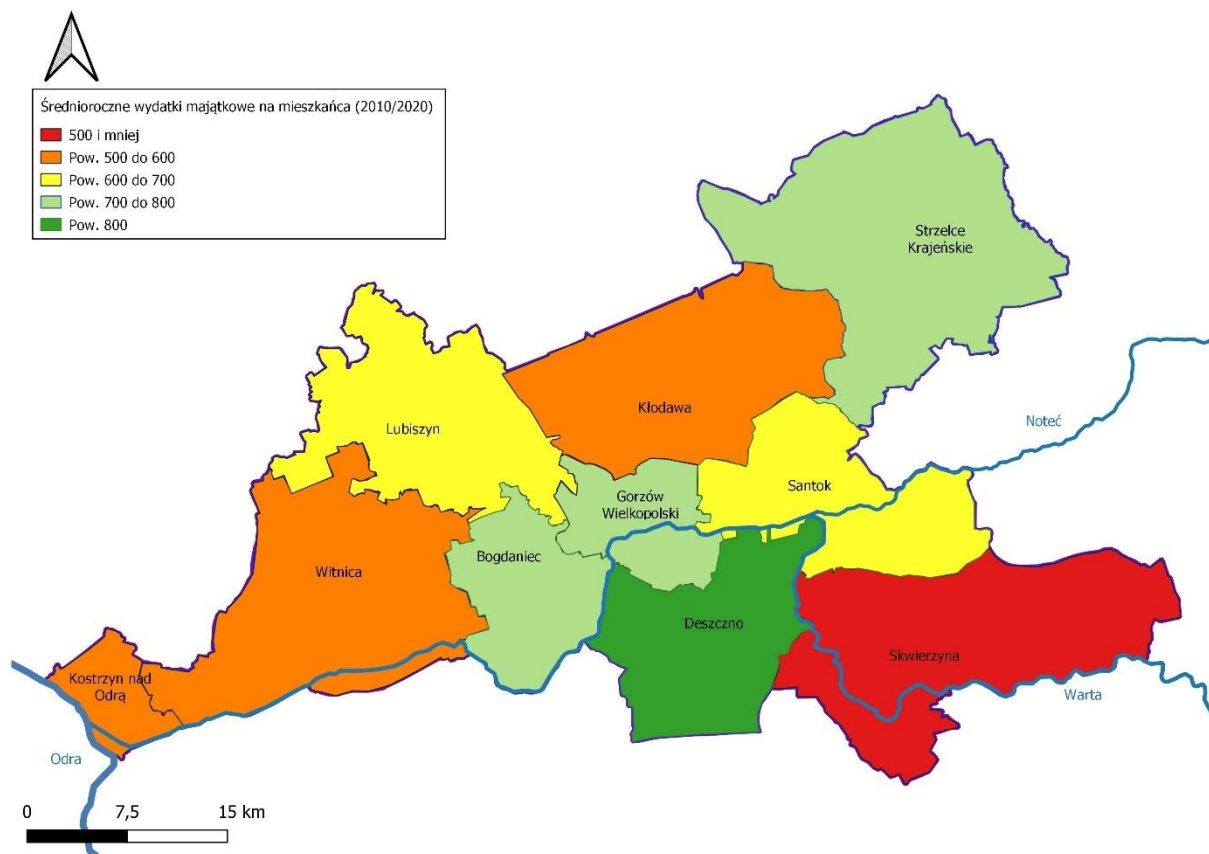

Tabela 57. Wydatki gmin MOF GW w przeliczeniu na mieszkańca

Jednostka terytorialna	Wydatki gmin na mieszkańca			Wydatki majątkowe na
	2010	2020	Zmiana w %	Średniorocznie 2010/2020
POLSKA	3 600,90	6 445,68	82,2	806
LUBUSKIE	3 489,84	5 939,54	73,7	683
Gorzów Wielkopolski	4 063,79	7 465,04	88,7	741
Kostrzyn nad Odrą	3 710,61	6 193,46	71,6	572
Bogdaniec	3 146,49	5 360,08	76,0	722
Deszczno	3 001,23	4 926,61	69,9	906
Kłodawa	3 440,15	5 964,10	80,7	588
Lubiszyn	2 763,86	5 700,22	117,9	691
Santok	3 374,20	5 386,34	66,8	662
Witnica	4 693,98	5 199,95	12,2	537
Skwierzyna	3 103,74	5 104,84	73,5	496
Strzelce Krajeńskie	2 773,03	5 083,38	95,8	728

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Mapa 24. Średnioroczne wydatki majątkowe na mieszkańca gmin w zł

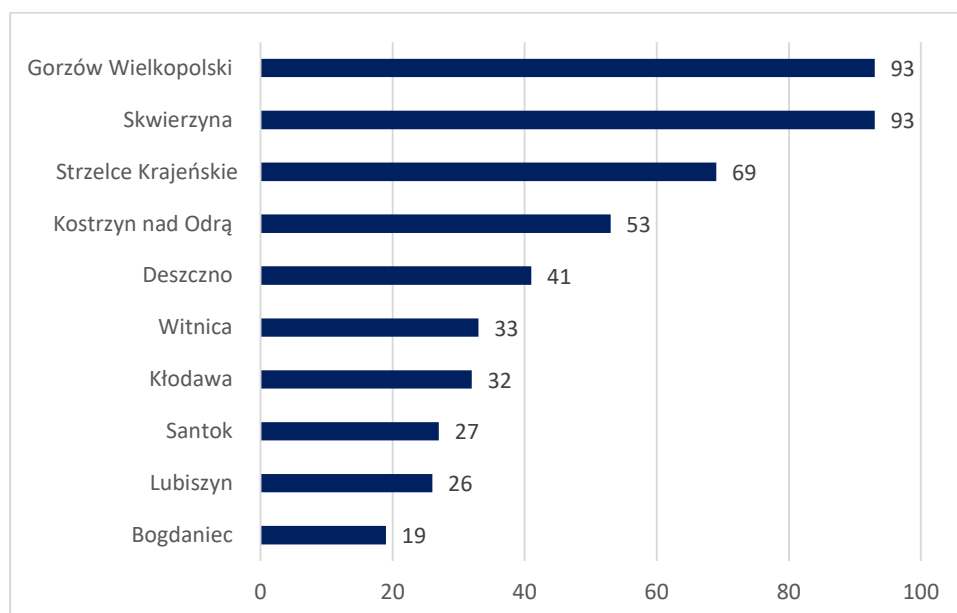
Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

3.5. Sieć teleinformatyczna

Wg danych Urzędu Komunikacji Elektronicznej (UKE) za rok 2020 dostęp do szerokopasmowego Internetu na obszarze MOF GW był zróżnicowany. Najwyższy odsetek punktów adresowych z dostępem do internetu dużych prędkości powyżej 100 MB/s zlokalizowany był w Gorzowie Wielkopolskim (93%) oraz w gminie Skwierzyna (93%). Niską dostępnością do szybkiego internetu charakteryzowały się gminy Witnica (33%), Kłodawa (32%), Santok (27%), Lubiszyn (27%), Bogdaniec (19%).

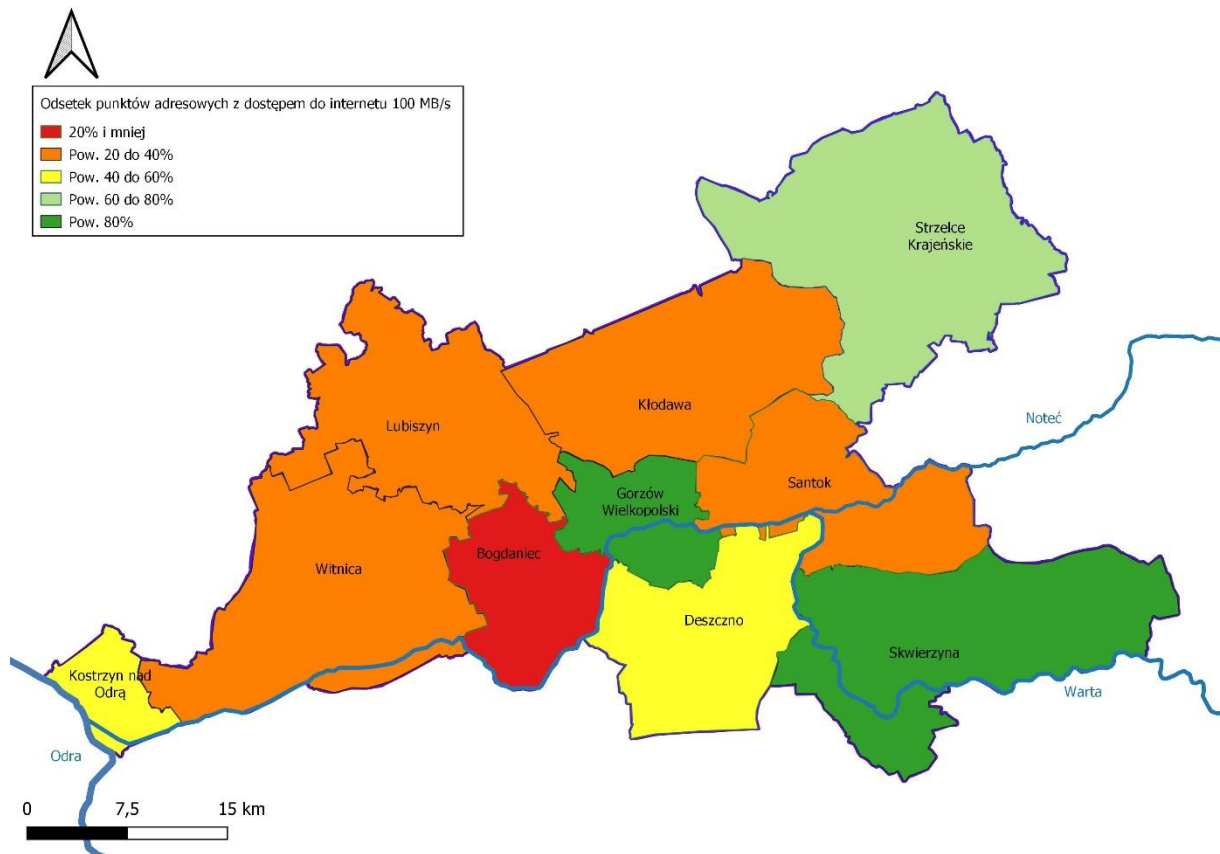
Brak rozwiniętej sieci teleinformatycznej na terenie MOF GW stwarzał m. im. problemy komunikacyjne w czasie nauki zdalnej. Dostęp do szeroko pasmowego internetu jest również jednym z kluczowych elementów atrakcyjności osiedleńczej oraz stanowi podstawę do rozwijania nowoczesnych form gospodarki oraz usług.

Wykres 19. Odsetek punktów adresowych z dostępem do szeroko pasmowego internetu pow. 100 MB/s na terenie MOF GW

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <https://mapbook.uke.gov.pl/>

Mapa 25. Odsetek punktów adresowych z dostępem do Internetu pow. 100 Mb/s (UKE)

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych <https://mapbook.uke.gov.pl/>

4. Wymiar przestrzenny rozwoju MOF GW ujęty w Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

Obszary Strategicznej Interwencji (OSI) są to wskazane w strategii rozwoju przestrzenie, do których w szczególnym stopniu należy kierować interwencją publiczną, obejmującą inwestycje, finansowane z różnych źródeł (w tym gospodarcze, infrastrukturalne i w zasoby ludzkie). Dotyczy to zarówno obszarów charakteryzujących się największym potencjałem rozwojowym, które mają znaczący wpływ na wzrost konkurencyjności regionu, jak i obszarów o najtrudniejszej sytuacji społeczno-gospodarczej, które wymagają wsparcia, aby zapobiec ich dalszej marginalizacji. Strategia rozwoju województwa uwzględnia zarówno obszary strategicznej interwencji państwa, które określone zostały w krajowych dokumentach strategicznych tj. średniookresowej strategii rozwoju kraju – Strategii na rzecz Odpowiedzialnego Rozwoju 2020 (z perspektywą do 2030 r.) oraz w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030, jak i wskazuje obszary strategicznej interwencji zidentyfikowane na poziomie regionalnym.³⁷

W Strategii Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030 wskazano OSI, które obejmują swoim zasięgiem MOF GW.

Tabela 58. OSI wskazane z poziomu krajowego obejmujące swoim zasięgiem MOF GW

OSI wskazane z poziomu krajowego	Zakres planowanych działań
<p>Obszary zagrożone trwałą marginalizacją Gminy wiejskie oraz powiązane z nimi funkcjonalnie małe miasta, w których nastąpiła kumulacja negatywnych zjawisk społecznych i ekonomicznych. Obszary te zostały wyznaczone na podstawie wielowskaźnikowej metodyki opracowanej na potrzeby prac nad SOR. Z obszaru MOF GW do gmin zagrożonych trwałą marginalizacją zaliczona została Skwierzyna.</p>	<p>Wśród celów dedykowanych obszarom zagrożonym trwałą marginalizacją w KSRR 2030 wskazano:</p> <ul style="list-style-type: none"> • inkubowanie przedsięwzięć wykorzystujących lokalny potencjał i zasoby, • poprawę dostępu do usług publicznych, • uzupełnienie infrastruktury technicznej, • zwiększanie dostępności komunikacyjnej, nadanie nowych funkcji obszarom zdegradowanym, ograniczenie skutków peryferyjnego położenia obszarów przygranicznych, • poprawę jakości funkcjonowania instytucji publicznych.

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

³⁷ Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030.

Tabela 59. OSI wskazane z poziomu regionalnego obejmujące swoim zasięgiem MOF GW

OSI wskazane z poziomu regionalnego	Zakres planowanych działań
<p>Miejski obszar funkcjonalny ośrodka wojewódzkiego Gorzów Wielkopolski (MOF OF GW)</p> <p>Miasto tworzy ścisłe związki funkcjonalne z otaczającą je przestrzenią. Obszar funkcjonalny Gorzowa Wielkopolskiego (tzw. Miejski Obszar Funkcjonalny Ośrodka Wojewódzkiego) obejmuje swoim zasięgiem 10 samorządów: Miasto Gorzów Wielkopolski oraz Gminy: Bogdaniec, Deszczno, Kłodawa, Lubiszyn, Santok, Strzelce Krajeńskie, Skwierzyna, Witnica i Miasto Kostrzyn nad Odrą.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • wsparcie powstawania nowych i funkcjonowania istniejących ośrodków innowacji oraz instytucji naukowych i badawczych, zwiększenia potencjału wyższych uczelni oraz wzmacnianie innowacyjności i konkurencyjności sektora przedsiębiorstw, zwłaszcza rozwój funkcji B+R; • zwiększenie dostępności do usług publicznych wyższego rzędu oraz budowa i modernizacja infrastruktury związanej z usługami publicznymi; • rozwój terenów inwestycyjnych; • rozwój zintegrowanych systemów transportu publicznego przy wykorzystaniu elektromobilności i nisko- oraz bezemisyjnych środków transportu, w tym promowanie ruchu pieszego i rowerowego; • realizacja działań związanych z poprawą jakości powietrza, likwidacją niskiej emisji z systemów grzewczych oraz adaptacją do zmian klimatu obszarów miejskich, w powiązaniu z działaniami dotyczącymi wykorzystania OZE i ochrony środowiska naturalnego; • inwestycje w infrastrukturę drogową; • promowanie innowacji w obszarze smart city i zielonej gospodarki; • podnoszenie jakości przestrzeni w miastach – wzmocnienie planowanie przestrzenne i wsparcie działań z zakresu racjonalnego gospodarowania przestrzenią; • wspieranie współpracy partnerskiej w obszarach funkcjonalnych miast; • rozwój różnych form współpracy sieciowej w skali krajowej i międzynarodowej, • upowszechnienie gospodarki o obiegu zamkniętym w miejskich obszarach funkcjonalnych miast wojewódzkich i zapewnienie wsparcia dla działań związanych z jej promocją i rozwojem; • animowanie współpracy na rzecz łączenia potencjałów miast wojewódzkich i ich specyfiki rozwojowej.
<p>Obszary przygraniczne</p> <p>W przypadku obszarów przygranicznych w województwie lubuskim wyróżnić można terytorialnie dwa pasy. Pierwszy obejmuje 10 gmin – Brody, Cybinka, Górzycza, Gubin (gmina miejska), Gubin (gmina wiejska), Kostrzyn nad Odrą, Łęknica, Przewóz, Słubice, Trzebień bezpośrednio przylegające do granicy,</p>	<p>Obszary przygraniczne z jednej strony posiadają specyficzny potencjał rozwojowy wynikający z możliwości bezpośredniej współpracy międzynarodowej w dziedzinie gospodarczej, wymiany handlowej, kontaktów politycznych czy realizacji projektów transgranicznych. Z drugiej strony problemem jest peryferyjne położenie, słaba krajowa dostępność transportowa oraz zwiększona migracja mieszkańców. Zwrócić uwagę należy również na wysoki poziom</p>

OSI wskazane z poziomu regionalnego	Zakres planowanych działań
<p>w których występuje silne oddziaływanie transgraniczne.</p> <p>Drugi pas to przygraniczne podregiony gorzowski i zielonogórski (NUTS 3), które obejmują programy współpracy transgranicznej w ramach Europejskiej Współpracy Terytorialnej. Oba podregiony wypełniają cały obszar województwa lubuskiego.</p>	<p>konkurencyjności sąsiednich regionów zagranicznych w zakresie płac czy też usług publicznych. Ważnym kierunkiem interwencji polityki regionalnej w stosunku do obszarów przygranicznych jest wspomaganie procesu ich integracji z głównymi obszarami aktywności gospodarczej, dzięki zapewnianiu rozwoju powiązań funkcjonalnych po obu stronach granicy. Wiązać się to powinno m.in. z realizacją projektów infrastrukturalnych i zwiększeniem gęstości połączeń drogowych i kolejowych. Konieczne są ponadto działania na rzecz poprawy standardów życia, wzrostu konkurencyjności i atrakcyjności obszarów przygranicznych, zarówno w wymiarze ekonomicznym, jak i społecznym poprzez inwestycje w infrastrukturę techniczną, edukację i kulturę.</p>
<p>Obszary zagrożone powodzią</p> <p>Do grupy gmin, które objęte są obszarami szczególnego zagrożenia powodzią zakwalifikowano na terenie województwa lubuskiego 62 gminy, w tym Gorzów Wielkopolski. Na terenie miasta stwierdzono występowanie obszarów o wysokim prawdopodobieństwie wystąpienia powodzi, w tym obszary szczególnego zagrożenia powodzią p=10% i p=1%. Wskazano także obszary o niskim prawdopodobieństwie – ekstremalne 0,2% oraz wynikające z przerwania obwałowań.</p>	<p>Na szczególną uwagę zasługuje informowanie o ograniczaniu zagospodarowania na terenach zagrożonych powodzią (OSZP) p=10% i p=1%. Kluczowe jest zachowanie terenów w niezmienionym kształcie i zagospodarowaniu, nie wprowadzanie nowej zabudowy, zachowanie naturalnej retencji, zachowanie swobodnego przepływu wód powierzchniowych. Działania powinny być ukierunkowane na unikanie zagospodarowania terenów zagrożonych powodzią.³⁸</p>

Źródło: Strategia Rozwoju Województwa Lubuskiego 2030

W planie zagospodarowania przestrzennego województwa lubuskiego wskazane są interwencje, które pozostają pod bezpośrednim oddziaływaniem innych podmiotów niż Samorząd Województwa, w szczególności należą do kompetencji rządowych. Do kluczowych dla MOF GW interwencji należy zaliczyć następujące obszary:

- Ochronę przyrody, w szczególności na obszarach Natura 2000,
- Rozwój systemu opieki zdrowotnej, w tym Wielospecjalistycznego Szpitala Wojewódzkiego w Gorzowie Wielkopolskim oraz Nowego Szpitala w Kostrzynie nad Odrą,
- Rozwój komunikacji, w tym modernizacja drogi krajowej nr 22, budowa obwodnicy północnej Gorzowa Wielkopolskiego, modernizacja układu drogowego w Kostrzynie nad Odrą (obiekty mostowe), budowa obwodnicy Strzelec Krajeńskich, powiązanie lokalnych układów drogowych z drogą ekspresową S3,
- Rozwój linii kolejowych, w tym rewitalizacja linii nr 203 Krzyż Wielkopolski – Gorzów Wielkopolski,
- Rozwój kształcenia zawodowego,

³⁸ Źródło: Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie

- Wzmocnienie potencjału badawczo-rozwojowego, ukierunkowanego na wdrażanie nowoczesnych technologii i rozwój innowacyjności,
- Rozwój terenów inwestycyjnych,
- Rozwój turystyki, w tym promocję marki turystycznej Województwa Lubuskiego,
- Modernizacja systemów grzewczych,
- Rozwój sieci kanalizacyjnej i modernizacja istniejących systemów kanalizacji,
- Wzmocnienie systemu gospodarki odpadami,
- Rozwój sieci energetycznej,
- Rozwój sieci gazowej,
- Działania na rzecz zwiększenia bezpieczeństwa powodziowego,
- Rozwój dróg wodnych, w tym modernizacja Odrzańskiej Drogi Wodnej E30, modernizacja międzynarodowej drogi wodnej E70.

5. Polityki o wymiarze globalnym, europejskim i krajowym

W odpowiedzi na wyzwania rozwoju społeczno-gospodarczego krajów Unii Europejskiej oraz globalne trendy i zjawiska, instytucje Unii Europejskiej sformułowały główne cele polityczne, które z kolei przekładane są na konkretne strategie i inicjatywy. Mają one kluczowe znaczenie dla poszczególnych regionów Unii Europejskiej, m.in. ze względu na wielkość i priorytety wsparcia.

Priorytetami Komisji Europejskiej są:

- Europejski Zielony Ład,
- Europa na miarę ery cyfrowej,
- Silniejsza pozycja Europy w świecie,
- Gospodarka, która służy ludziom,
- Promowanie naszego europejskiego stylu życia,
- Nowy impuls dla demokracji europejskiej.

Poniżej przedstawiono przegląd priorytetów politycznych Unii Europejskiej, które w dużym stopniu kształtować będą zakres i wielkość wsparcia, na jakie poszczególne regiony, przedsiębiorcy, rolnicy, instytucje, organizacje, mieszkańcy itd. mogą oczekiwać z poziomu unijnego w nadchodzącej dekadzie.

Tabela 60. Priorytety Komisji Europejskiej

Priorytety Komisji Europejskiej	Cele	Obszary polityki
Europejski Zielony Ład	<p>Poprawa dobrostanu obywateli.</p> <p>Przekształcenie Europy w kontynent neutralny dla klimatu oraz ochrona środowiska naturalnego z korzyścią dla ludzi, gospodarki i planety:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Osiągnięcie neutralności klimatycznej do 2050 roku, • Ochrona życia ludzkiego, zwierząt i roślin poprzez ograniczenie zanieczyszczeń, • Wspieranie przedsiębiorstw na drodze do światowego przywództwa w dziedzinie czystych produktów i technologii, • Zapewnienie tego, aby transformacja odbywała się w sposób sprawiedliwy i włączający. 	<ul style="list-style-type: none"> • Czysta energia – szansa dla alternatywnych, ekologicznych źródeł energii, • Zrównoważony przemysł – szansa na bardziej zrównoważone i przyjazne środowisku cykle produkcyjne, • Budowa i renowacja – sektor budowlany musi stać się bardziej ekologiczny, • Zrównoważona mobilność – promowanie bardziej zrównoważonych środków transportu, • Od pola do stołu – sposób na bardziej zrównoważony łańcuch żywnościowy, • Eliminowanie zanieczyszczeń – środki mające na celu szybkie i skuteczne ograniczenie zanieczyszczeń.
Europa na miarę ery cyfrowej	Zapewnienie ludziom dostępu do technologii najnowszej generacji.	<ul style="list-style-type: none"> • Ochrona danych, • Lepszy dostęp konsumentów i przedsiębiorców do towarów

		<ul style="list-style-type: none"> • sprzedawanych przez internet, • Środowisko, w którym sieci i usługi cyfrowe mogą się rozwijać, • Cyfrowość jako siła napędowa wzrostu.
Silniejsza pozycja Europy w świecie	<p>Wzmocnienie roli Unii Europejskiej jako odpowiedzialnego globalnego lidera:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Silna, otwarta i sprawiedliwa polityka handlowa, • Zapewnienie najwyższych standardów w zakresie ochrony klimatu, środowiska i warunków pracy, • Ścisła współpraca z krajami sąsiadującymi i partnerami, • Skoordynowane podejście do działań zewnętrznych – od pomocy rozwojowej po wspólną politykę zagraniczną i z zakresu bezpieczeństwa. 	<ul style="list-style-type: none"> • Polityka zagraniczna, • Europejska polityka sąsiedztwa, • Współpraca międzynarodowa i rozwój, • Polityka handlowa, • Bezpieczeństwo i obrona, • Rozszerzenie Unii Europejskiej.
Gospodarka, która służy ludziom	<p>Sprawiedliwość społeczna i dobrobyt.</p> <ul style="list-style-type: none"> • Społeczna gospodarka rynkowa Unii Europejskiej, która umożliwia rozwój gospodarczy i zmniejszenie ubóstwa i nierówności, • Wzmocnienie małych i średnich przedsiębiorstw, które stanowią trzon gospodarki UE, • Dokończenie tworzenia unii rynków kapitałowych i pogłębienie unii gospodarczej i walutowej. 	<ul style="list-style-type: none"> • Pogłębiona i bardziej sprawiedliwa unia gospodarcza i walutowa, • Rynek wewnętrzny lepiej rozwinięty i sprawiedliwy, • Zatrudnianie, wzrost gospodarczy i inwestycje – pobudzanie inwestycji i tworzenie miejsc pracy, • Europejski semestr – ocena zgodności z unijnymi przepisami dot. gospodarki, • Pobudzanie wzrostu zatrudnienia – wsparcie europejskich przedsiębiorców i konsumentów w korzystaniu z zasobów w sposób bardziej zrównoważony.
Promowanie naszego europejskiego stylu życia	<p>Praworządność jest kluczowym elementem wizji Unii opartej na równości, tolerancji i sprawiedliwości społecznej:</p> <ul style="list-style-type: none"> • kompleksowy europejski mechanizm praworządności, który ma przedstawiać obiektywne sprawozdanie na temat aktualnej sytuacji w zakresie praworządności w całej Unii, • Silne granice, modernizacja systemu azylowego UE oraz 	<ul style="list-style-type: none"> • Unia bezpieczeństwa, • Współpraca sądowa, • Prawa podstawowe, • Ochrona konsumentów, • Migracja.

	współpraca z krajami partnerskimi.	
Nowy impuls dla demokracji europejskiej	<p>Pielegnowanie, ochrona i wzmacnianie naszej demokracji:</p> <ul style="list-style-type: none"> większa rola mieszkańców Unii w procesie decyzyjnym i aktywniejszy udział w określaniu priorytetów UE, wspólne podejście i wspólne normy w celu rozwiązania takich problemów jak dezinformacja czy „mowa nienawiści” w internecie, Partnerstwo Komisji Europejskiej z Parlamentem Europejskim. 	<ul style="list-style-type: none"> Przyszłość Europy – dążenie do bardziej zjednoczonej, silniejszej i bardziej demokratycznej Europy, Lepsze stanowienie prawa – opracowanie strategii politycznych i przepisów prawnych UE.

Źródło: [Priorytety Unii Europejskiej na lata 2019–2024 | Unia Europejska \(europa.eu\)](#)

W wymiarze krajowym główne zasady polityki rozwoju regionalnego określone zostały w Krajowej Strategii Rozwoju Regionalnego 2030. Będą one mieć kluczowe znaczenie przy realizacji strategii regionalnych, a także wydatkowaniu środków przeznaczonych na wsparcie, m.in. ze źródeł unijnych oraz krajowych.

Tabela 61. Wyzwania polityki rozwoju regionalnego

Zasada	Treść
1. Subsydiarność	Każde działanie poszczególnych polityk rozwojowych, w tym zwłaszcza polityki regionalnej, jest zaprogramowane i realizowane na możliwie najniższym, ale jednocześnie efektywnym dla danego zagadnienia, poziomie administracyjnym. Strategia rozwoju MOF GW stanowi tu przykład określania celów i priorytetyzacji działań rozwojowych na możliwie najniższym poziomie samorządu terytorialnego.
2. Zintegrowane podejście terytorialne	Polega na dopasowaniu interwencji do specyfiki danego obszaru, tak aby precyzyjnie odpowiadała ona na różnorodne potrzeby rozwojowe tego terytorium. Oznacza to potrzebę uwzględnienia kontekstu terytorialnego na etapie programowania, realizacji i monitorowania interwencji oraz lepszej koordynacji działań i dostępnych środków finansowych. Podejście to zakłada również konieczność zaprogramowania instrumentów łączących działania o charakterze twardym oraz miękkim.
3. Partnerstwo i współpraca	Budowanie kultury partnerstwa i współpracy ukierunkowanej na świadome i ustrukturyzowane współdziałanie ludzi, instytucji i organizacji oraz lepszą koordynację prowadzonych przez nich działań na rzecz rozwoju. Partnerstwo i współpraca opierają się na partycypacji, rozumianej jako realny udział obywateli w podejmowaniu decyzji dotyczących regionu, na każdym etapie. Zasada ta rozumiana jest jako współudział, współdecydowanie i współodpowiedzialność podmiotów w tworzeniu polityki i osiągnięciu jej celów w modelu wieloszczeblowego zarządzania rozwojem.
4. Koncentracja terytorialna i tematyczna	Koncentracja terytorialna rozumiana jest jako ukierunkowanie interwencji w ramach polityki regionalnej na rzecz wsparcia ograniczonej liczby terytoriów. Każdy obszar charakteryzują określone wyzwania, bariery bądź potencjały, których rozwój jest szczególnie istotny z punktu widzenia spójności regionu bądź kraju. Koncentracja tematyczna polega na skoncentrowaniu zasobów, środków i działań na ograniczonej liczbie dziedzin wsparcia, priorytetowych z punktu widzenia rozwoju kraju i poszczególnych regionów. Zasada ta oznacza wspieranie tych branż, dziedzin, sektorów i nisz, które z uwagi na posiadany potencjał pozwalają na budowanie rzeczywistej przewagi konkurencyjnej danego obszaru, w skali

	regionalnej, krajowej bądź międzynarodowej, oraz stanowią siłę napędową dla rozwoju gospodarczego.
5. Podejmowanie decyzji w oparciu o dowody	Planowane działania powinny opierać się na danych w celu zapewnienia i utrzymania wysokich standardów w zarządzaniu i realizacji polityki regionalnej. Kluczowe znaczenie ma prowadzenie polityki w oparciu o zdobyte doświadczenia, zgromadzone dane, wnioski, rekomendacje, analizy oraz ocenę jej efektywności. Dla realizacji tej zasady niezbędne jest funkcjonowanie odpowiedniego zaplecza analitycznego, dedykowanego kształtowaniu i ocenie polityk publicznych.
6. Warunkowość	W ramach tej zasady wsparcie publiczne jest udzielane tylko po spełnieniu określonych warunków. Warunkowość oznacza konieczność spełnienia określonych kryteriów na różnych etapach przygotowywania dokumentów operacyjnych, wynikających z systemu wdrażania strategii. Podstawą warunkowego przekazywania wsparcia na początku procesu planowania interwencji będzie spełnienie warunków wstępnych stawianych jego adresatom, beneficjentom wsparcia. Należą do nich chociażby konieczność partycypacji finansowej, wymóg przygotowania odpowiedniego dokumentu strategicznego czy planistycznego, albo obowiązek dzielenia się nabytą wiedzą z innymi samorządami lub instytucjami.
7. Zrównoważone inwestowanie	Jednocześnie zakłada się osiągnięcie możliwie jak najlepszych efektów przy jak najmniejszej presji na środowisko i przestrzeń oraz priorytetowe traktowanie przez samorządy zasady pierwszeństwa wtórnego użytkowania przestrzeni w procesach inwestycyjnych. Oznacza to oszczędne korzystanie z zasobów ziemi, unikanie nadmiernej zabudowy i wzrostu presji na ekosystemy oraz zaniechanie degradacji krajobrazu. Dla polityki regionalnej zrównoważone inwestowanie oznacza przede wszystkim współpracę i koordynację w takich obszarach jak: planowanie rozwoju, gospodarka przestrzenna, polityka mieszkaniowa, transportowa, ochrona przyrody i jakość powietrza. Zasada ta promuje również budowanie gospodarki o obiegu zamkniętym, która maksymalizuje efektywne wykorzystanie zasobów i ogranicza wytwarzanie odpadów.

Źródło: Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030

6. Spis map, tabel i wykresów

Mapa 1. Podział administracyjny MOF GW	5
Mapa 2. Wody powierzchniowe na terenie MOF GW	19
Mapa 3. Gminy MOF GW zagrożone występowaniem powodzi	24
Mapa 4. Odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji w MOF GW w 2019 roku	27
Mapa 5. Korytarze ekologiczne na obszarze MOF GW	30
Mapa 6. Obszary chronione na terenie MOF GW	31
Mapa 7. Gospodarka odpadami na obszarze MOF GW	41
Mapa 8. Odpady zebrane selektywnie w relacji do ogółu odpadów w 2020r.	43
Mapa 9. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (%)	48
Mapa 10. Zmiana liczby ludności MOF OW GW (2010/2020).....	50
Mapa 11. Ludność w wieku poprodukcyjnym w MOF GW w 2020 roku	52
Mapa 12. Migracje w ujęciu średniorocznym w MOF GW (2020/2010).....	53
Mapa 13. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat	82
Mapa 14. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności	90
Mapa 15. Długotrwale bezrobotni na 1 tys. ludności	91
Mapa 16. Zdiagnozowane potrzeby prowadzenia rewitalizacji na obszarze MOF GW	93
Mapa 17. Zmiana liczby budynków mieszkalnych w okresie od 2010 do 2020 roku (%).....	95
Mapa 18. Mieszkania na 1000 mieszkańców w MOF GW w 2020 roku.....	96
Mapa 19. Mapa zagrożenia powodziowego na terenie MOF GW	99
Mapa 20. Układ komunikacyjny MOF GW	103
Mapa 21. Liczba podmiotów w rejestrze REGON na obszarze MOF GW.....	106
Mapa 22. Liczba podmiotów w rejestrze REGON na 10 tys. mieszkańców.....	108
Mapa 23. Osoby pracujące na 1000 mieszkańców w MOF GW w 2020 roku	119
Mapa 24. Średnioroczne wydatki majątkowe na mieszkańca gmin w zł	124
Mapa 25. Odsetek punktów adresowych z dostępem do Internetu pow. 100 Mb/s (UKE)	126
Tabela 1. Wizje rozwoju gmin MOF GW	7
Tabela 2. Uwarunkowania przestrzenno-funkcjonalne MOF GW	11
Tabela 3. Mezoregiony na obszarze MOF GW	17
Tabela 4. Główne zbiorniki wód podziemnych na terenie MOF GW	25
Tabela 5. Odsetek mieszkańców korzystających z kanalizacji w gminach MOF GW w 2009 i 2019 r. (dostępność do sieci kanalizacyjnej wyrażona w %)	26
Tabela 6. Powierzchnia lasów i współczynnik lesistości gmin MOF GW (stan na 31.12.2020 r.).....	28
Tabela 7. Powierzchnia obszarów chronionych i udział powierzchni obszarów chronionych w MOF GW (stan na 31.12.2020 r.)	29
Tabela 8. Lista obszarów chronionych MOF GW.....	32
Tabela 9. Wybrane wyniki jakości powietrza dla strefy Gorzów Wielkopolski oraz strefy lubuskiej (stan na 31.12.2018 r.)	45
Tabela 10. Udział powierzchni objętej obowiązującymi miejscowymi planami zagospodarowania przestrzennego w powierzchni ogółem (%)	47
Tabela 11. Stan liczby ludności (2010/2020).....	49
Tabela 12. Ludność wg ekonomicznych grup wieku w MOF GW w 2010 i 2020 roku	51
Tabela 13. Organizacje pozarządowe w przeliczeniu na 10 tys. mieszkańców	58
Tabela 14. Instytucje kultury na obszarze MOF GW	64

Tabela 15. Działalność bibliotek na obszarze MOF GW w 2010 i 2020r.	66
Tabela 16. Grupy artystyczne	67
Tabela 17. Członkowie grup artystycznych	67
Tabela 18. Infrastruktura sportowa na obszarze MOF GW	69
Tabela 19. Potencjał MOF GW w zakresie infrastruktury sportu	69
Tabela 20. Aktywność sportowa na obszarze MOF GW w 2010 i 2020 roku	72
Tabela 21. Liczba udzielonych porad podstawowej opieki zdrowotnej na obszarze MOF GW	77
Tabela 22. Przychodnie ogółem na obszarze MOF GW	77
Tabela 23. Przychodnie ogółem na 10 tys. ludności na obszarze MOF GW	78
Tabela 24. Pielęgniarki i położne na 10 tys. ludności	79
Tabela 25. Przedszkola na terenie MOF GW	81
Tabela 26. Dzieci w placówkach wychowania przedszkolnego na 1 tys. dzieci w wieku 3-5 lat.....	81
Tabela 27. Szkoły podstawowe MOF GW	82
Tabela 28. Uczniowie szkół podstawowych w gminach MOF GW w 2010 i 2019 roku	83
Tabela 29. Wyniki egzaminu 8-klasisty w 2021 roku.....	83
Tabela 30. Średnie szkoły zawodowe MOF GW (bez specjalnych potrzeb)	84
Tabela 31. Licea MOF GW	84
Tabela 32. Szkoły branżowe MOF GW.....	84
Tabela 33. Zdawalność egzaminów maturalnych w średnich szkołach zawodowych.....	86
Tabela 34. Zdawalność egzaminów maturalnych w liceach.....	86
Tabela 35. Beneficjenci środowiskowej pomocy społecznej na 10 tys. ludności.....	89
Tabela 36. Długotrwale bezrobotni w obszarze MOF GW	90
Tabela 37. Rewitalizacja na obszarze MOF GW.....	91
Tabela 38. Budynki mieszkalne ogółem w MOF GW w 2012 i 2020 roku	94
Tabela 39. Sytuacja mieszkaniowa w MOF GW w 2010 i 2020 roku.....	96
Tabela 40. Stopień wyposażenia mieszkań w MOF GW w instalacje sieciowe w 2019 roku	97
Tabela 41. Przeprowadzone stwierdzone przez Policję w zakończonych postępowaniach przygotowawczych na 10 tys. mieszkańców w 2019 roku	98
Tabela 42. Działalność jednostek ochrony przeciwpożarowej.....	98
Tabela 43. Najważniejsze szlaki komunikacyjne MOF GW	102
Tabela 44. Długość ścieżek rowerowych (dróg rowerowych) na obszarze MOF GW w km	104
Tabela 45. Podmioty publiczne w rejestrze REGON.....	105
Tabela 46. Podmioty prywatne w rejestrze REGON.....	106
Tabela 47. Zmiana liczby podmiotów gospodarczych wg klasyfikacji PKD na terenie MOF GW w latach 2010-2020	109
Tabela 48. Struktura podmiotów gospodarczych wg klasyfikacji PKD na terenie MOF GW w roku 2020	112
Tabela 49. Podmioty wg klas wielkości (zatrudnienia) na obszarze MOF GW	115
Tabela 50. Lista największych firm MOF GW wg wielkości przychodów w 2019 roku	115
Tabela 51. Osoby pracujące na 1000 mieszkańców w MOF GW 2010 i 2020 roku	118
Tabela 52. Liczba osób bezrobotnych w MOF GW w latach 2011 i 2020.....	120
Tabela 53. Udział bezrobotnych zarejestrowanych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym	121
Tabela 54. Dochody gmin MOF GW w latach 2010 i 2020	122
Tabela 55. Dochody ogółem i własne na mieszkańca gmin w 2012 i 2020 roku.....	122
Tabela 56. Wybrane dochody własne gmin MOF GW w mln zł	123
Tabela 57. Wydatki gmin MOF GW w przeliczeniu na mieszkańca.....	124
Tabela 58. OSI wskazane z poziomu krajowego obejmujące swoim zasięgiem MOF GW	127
Tabela 59. OSI wskazane z poziomu regionalnego obejmujące swoim zasięgiem MOF GW	128
Tabela 60. Priorytety Komisji Europejskiej.....	131

Tabela 61. Wyzwania polityki rozwoju regionalnego.....	133
Wykres 1. Samochody osobowe na 1000 mieszkańców	44
Wykres 2. Samochody ciężarowe na 1000 mieszkańców	45
Wykres 3. Przyrost naturalny na 1000 ludności w kraju, województwie oraz na obszarze powiatu gorzowskiego w latach 2010-2020.....	53
Wykres 4. Urodzenia żywe na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW.....	54
Wykres 5. Zgodny na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW	54
Wykres 6. Ruch naturalny na 1000 mieszkańców w gminach MOF GW	55
Wykres 7. Średni ruch rzeczywisty ludności na 1000 osób w kraju, województwie oraz na obszarze MOF GW w latach 2016 -2020	56
Wykres 8. Prognoza demograficzna dla MOF GW – stan ludności wg wybranych grup wieku w perspektywie 2050 roku.....	57
Wykres 9. Prognozowana struktura wieku ludności MOF GW w perspektywie 2050 roku.....	57
Wykres 10. Średnioroczna liczba uczestników imprez od 2013 do 2019r. na obszarze MOF GW.....	66
Wykres 11. Zwiedzający muzea na terenie MOF GW (Gorzów Wielkopolski i Kostrzyn nad Odrą).....	68
Wykres 12. Zwiedzający muzea na 10 tys. mieszkańców (Gorzów Wielkopolski i Kostrzyn nad Odrą)	68
Wykres 13. Turyści korzystający z noclegów na 1000 ludności w MOF GW od 2002 do 2020 r.....	75
Wykres 14. Łóżka w szpitalach ogólnych.....	76
Wykres 15. Lekarze na 10 tys. ludności w 2010 i 2019 roku	78
Wykres 16. Apteki na obszarze MOF GW	80
Wykres 17. Pochodzenie studentów gorzowskich wyższych uczelni w roku akademickim 2019/2020	87
Wykres 18. Przeciętne miesięczne wynagrodzenie brutto od 2012 do 2020 roku	120
Wykres 19. Odsetek punktów adresowych z dostępem do szeroko pasmowego internetu pow. 100 MB/s na terenie MOF GW	125